

DECLARAȚIA
UNIVERSALĂ
A DREPTURILOR
OMULUI

Demnitate și dreptate pentru toți

Instruirea în domeniul **DREPTURILOR OMULUI** a colaboratorilor **DIN SISTEMUL PENITENCIAR**

Ghidul formatorului

**Instruirea în domeniul
DREPTURILOR
OMULUI
a colaboratorilor
DIN SISTEMUL
PENITENCIAR**

Ghidul formatorului

CZU 342.7:343.8(075)
Z 18

Această publicație apare în contextul celei de-a 60-a aniversări
a Declarației Universale a Drepturilor Omului

Copyright PNUD Moldova, 2008
Toate drepturile rezervate
ISBN 978-9975-80-144-7

Autori:

Victor Zaharia, Doctor în drept, Lector universitar, Șef al Direcției Probațiune și Reforma Instituțională, Institutul de Reforme Penale
Valeriu Țurcan, Cercetător științific superior, Centrul de Prevenire și Asistență Criminologică
Silvia Romanciuc, Consultant Național drepturile omului, Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului

Coordonare și contribuție:

Angela Dumitrașco (PNUD Moldova)
Ana Racu (PNUD Moldova)
Ecaterina Doicov (PNUD Moldova)

Copertă și design: Simion Coadă, Mihai Sava

Redactor: Adriana Nazarciuc

Tehnoredactare: Mihai Sava

Editură și tipar: Casa editorial-poligrafică "Bons Offices"

Moldova

Notă: Conținutul acestui ghid, precum și datele, interpretările și concluziile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat opiniile Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și ale Guvernului Republicii Moldova.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) reprezintă rețeaua globală de dezvoltare a Națiunilor Unite, care promovează schimbarea și conectează țările la informațiile, experiența și resursele necesare pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună.

Cuvînt înainte

Respectarea demnității umane, non-discriminării, egalității, echității și justiției sînt drepturi aplicate în toată lumea, din toate timpurile. Acestea sînt principii primordiale promovate ferm prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, care constituie baza dreptului internațional, prima declarație universală privind principiile de bază ale inalienabilității drepturilor omului și “un standard comun spre care să tindă toate popoarele și toate națiunile”. De-a lungul anilor, Declarația a fost pe deplin acceptată evidențiind normele fundamentale ale drepturilor omului care ar trebui să fie respectate de toți. Aceasta a servit drept sursă de inspirație pentru mai mult de 80 de tratate și declarații internaționale, un număr impresionant de convenții regionale privind drepturile omului, acte normative naționale și prevederi constituționale care formează împreună un sistem comprehensiv de promovare și protecție a drepturilor omului garantat prin lege.

Chiar și astăzi, la cea de a 60-a aniversare a Declarației, acest bogat instrument de legi în domeniul drepturilor omului rămîne la fel de relevant ca în ziua în care a fost adoptat; reprezintă un contract între guverne și cetățenii țărilor respective, precum și un etalon prin care evaluăm ceea ce știm, sau ar trebui să știm, că este bine sau rău. Declarația Universală a Drepturilor Omului promovează garantarea necesităților umane de bază și recunoaște indivizibilitatea și interdependența tuturor drepturilor omului, fie că sînt drepturi civile și politice sau economice, sociale și culturale.

În perioada 2004-2008, PNUD Moldova a acordat asistență în asigurarea transpunerii în realitate a valorilor universale și a libertăților fundamentale cuprinse în Declarație. În contextul implementării Planului Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului 2004-2008, ne-am unit eforturile pentru consolidarea cooperării și parteneriatului între Parlament, Guvern, sistemul judiciar și societatea civilă pentru punerea în aplicare a acțiunilor menite să asigure o mai bună respectare și protecție a drepturilor omului.

Beneficiind de sprijinul partenerilor noștri - Comisia Permanentă pentru Drepturile Omului a Parlamentului RM, Departamentul Instituțiilor Penitenciare, Ministerul de Interne, ONG-uri de specialitate și alți parteneri de seamă - am contribuit la consolidarea capacității unui număr semnificativ de reprezentanți ai sistemului penitenciar, poliției etc. astfel contribuind la îmbunătățirea nivelului lor de profesionalism în asigurarea unei mai bune promovări și respectări a drepturilor cetățenilor în conformitate cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Din moment ce drepturile omului nu sînt doar o moștenire comună a valorilor universale, care transcend culturi și tradiții, ci și valori locale și angajamente naționale, sperăm că profesioniștii responsabili pentru educația în domeniul drepturilor omului vor găsi acest Ghid util pentru activitatea de zi cu zi. Promovînd practicile elaborate și împărtășite cu dv. în acești ani, sperăm să deveniți acei agenți ai schimbării și să exercitați eficient atribuția de bază - asigurarea protecției, promovării și realizării drepturilor cetățenilor.

Acest Ghid reprezintă o ocazie în plus de a vă invita în contextul celui de-al 60-lea an aniversar al Declarației Universale a Drepturilor Omului, să ne unim eforturile și să cultivăm voința de a asigura “**Demnitate și Dreptate pentru Noi Toți**”.

Asigurarea respectării unui drept contribuie la realizarea celorlalte. De asemenea, privarea de un drept contribuie la neglijarea celorlalte drepturi. Să ne unim eforturile ca Declarația Universală a Drepturilor Omului să devină o parte integrantă a vieții fiecăruia dintre noi!

Kaarina IMMONEN
Reprezentant Rezident PNUD
Coordonator Rezident ONU

Cuvînt înainte

La momentul actual, sistemul penitenciar din Republica Moldova manifestă o anumită deschidere către societate, conștientizând faptul că resocializarea condamnaților este posibilă în măsura în care modul de viață al acestora se poate face cunoscut din exterior. Condamnații supuși unui tratament corespunzător de detenție sînt astfel motivați spre a-și schimba atitudinea față de societate. Sistemul penitenciar constituie un factor principal în procesul de resocializare a condamnaților. Astfel, instruirea colaboratorilor din domeniul penitenciar în vederea respectării drepturilor omului devine o sarcină deosebit de importantă, înscriindu-se pe lista priorităților organelor administrative.

Ghidul formatorului “Instruirea în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din sistemul penitenciar”, constituie o oportunitate de dezvoltare multilaterală a personalului, de percepere a valorilor și principiilor ce stau la baza drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Este meritorie propunerea programelor aplicative de instruire în domeniu și a metodologiilor moderne pentru formarea formatorilor în domeniul drepturilor omului din cadrul sistemului penitenciar. Se va contribui astfel la crearea unei rezerve didactice instruite în domeniul apărării drepturilor omului, care va influența pozitiv pregătirea și perfecționarea profesională a colaboratorilor sistemului penitenciar, îmbunătățirea condiției respectării drepturilor omului în cadrul instituțiilor penitenciare și, prin urmare, optimizarea procesului de integrare și resocializare a persoanelor ieșite din detenție.

Utilitatea Ghidului se reflectă, în mare parte, în îmbinarea reușită a teoriei cu practica, aceasta datorîndu-se contribuției colaboratorilor instituțiilor penitenciare, participanți în cadrul diferitelor evenimente vizînd schimburi de experiență și pregătire profesională, inclusiv cele din cadrul proiectului PNUD. Componente importante ale ghidului sînt prevederile legislației naționale și internaționale în domeniul protecției drepturilor omului, ceea ce va permite sporirea eficacității implementării acestor drepturi în practică.

Armonizarea la standardele naționale și internaționale a metodelor de instruire recomandate oferă garanția că Ghidul va contribui la realizarea unui proces adecvat de instruire, adaptat întru totul cerințelor actuale în domeniu.

Ideea elaborării Ghidului este salutabilă, fiind susținută de Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

Vladimir TROFIM
Director General DIP,
Colonel de Justiție

Introducere	9
-------------------	---

Capitolul I. PROGRAM-CADRU DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI A COLABORATORILOR SISTEMULUI PENITENCIAR

1. Standarde de instruire în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din penitenciare.....	13
2. Subiecte recomandate pentru instruire.....	14

Capitolul 2. METODOLOGIA DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

1. Specificul instruirii adulților	19
2. Metode participative de instruire	24
3. Metoda „Prezentarea”	28
4. Metoda „Discuția”	38
5. Metoda „Brainstorming”	44
6. Studiul de caz	52
7. Jocul de rol.....	59

Capitolul 3. PLANIFICAREA ȘI REALIZAREA ACTIVITĂȚILOR DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

1. Subiecte recomandate pentru instruire.....	67
2. Ciclul de instruire	75
3. Structura unei sesiuni de instruire.....	79

Capitolul 4. EXEMPLE DE SESIUNI DE INSTRUIRE

Sesiunea-model nr. 1

<i>Suport de curs</i>	87
<i>Sesiunea-model nr. 1 - varianta 1</i>	93
<i>Suport pentru participanți (1)</i>	95
<i>Suport pentru participanți (2)</i>	97
<i>Poster 1</i>	99
<i>Sesiunea-model nr. 1 - varianta 2</i>	100
<i>Suport pentru participanți (grupul 1)</i>	106
<i>Suport pentru participanți (grupul 2)</i>	111
<i>Suport pentru participanți (grupul 3)</i>	115
<i>Poster 1</i>	124
<i>Poster 2</i>	125

Sesiunea-model nr. 2

<i>Suport de curs</i>	129
<i>Sesiunea-model nr. 2</i>	139
<i>Suport pentru participanți (1)</i>	143
<i>Suport pentru participanți (2)</i>	149

<i>Suport pentru participanți (3)</i>	156
<i>Poster 1</i>	157
<i>Poster 2</i>	157
<i>Poster 3</i>	158
<i>Poster 4</i>	158
<i>Poster 5</i>	159
<i>Poster 6</i>	159
Sesiunea-model nr. 3	
<i>Suport de curs</i>	163
<i>Sesiunea - model nr. 3</i>	174
<i>Suport pentru participanți (1)</i>	177
<i>Suport pentru participanți (2)</i>	182
<i>Suport pentru participanți (3)</i>	184
<i>Poster 1</i>	185
<i>Poster 2</i>	185
<i>Poster 3</i>	186
<i>Poster 4</i>	186
Sesiunea-model nr. 4	
<i>Suport de curs</i>	189
<i>Sesiunea-model nr. 4 - varianta 1</i>	198
<i>Suport pentru participanți</i>	200
<i>Sesiunea-model nr. 4 - varianta 2</i>	203
<i>Suport pentru participanți (1)</i>	209
<i>Suport pentru participanți (2)</i>	211
<i>Suport pentru participanți (3)</i>	214
<i>Suport pentru participanți (4)</i>	215
<i>Poster 1</i>	218
<i>Poster 2</i>	218
Sesiunea-model nr. 5	
<i>Suport de curs</i>	221
<i>Sesiunea-model nr. 5 - varianta 1</i>	231
<i>Suport pentru participanți (grupul 1)</i>	233
<i>Suport pentru participanți (grupul 2)</i>	236
<i>Suport pentru participanți (grupul 3)</i>	237
<i>Poster 1</i>	238
<i>Sesiunea-model nr. 5 - varianta 2</i>	239
<i>Suport pentru participanți (grupul 1)</i>	246
<i>Suport pentru participanți (grupul 2)</i>	249
<i>Suport pentru participanți (grupul 3)</i>	250
<i>Poster 1</i>	251
<i>Poster 2</i>	251

Introducere

În contextul democratizării societății, o importanță deosebită revine democratizării și restructurării sistemului instituțiilor penitenciare. Până în prezent au fost întreprinse o serie de acțiuni concrete și deosebit de importante, care s-au dovedit, de regulă, realmente eficiente și productive în demararea reformelor din cadrul sistemului instituțiilor penitenciare.

Reforma sistemului penitenciar poate fi realizată cu succes numai în condițiile când în penitenciare, dar și în administrația sistemului penitenciar, va activa un personal cu o calificare și o pregătire corespunzătoare. Însemnătatea unui personal calificat reiese și din specificul activității desfășurate de colaboratorii instituțiilor penitenciare care presupune interacțiune zilnică cu un contingent special de persoane - condamnații, activitate supusă permanent unui risc profesional.

În aceste condiții, orice colaborator al sistemului penitenciar trebuie să cunoască la cel mai înalt nivel și să se ghideze în activitatea de serviciu de responsabilitățile și drepturile stipulate pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu. Depășirea atribuțiilor și încălcarea de către personalul penitenciarelor a drepturilor consacrate în actele normative naționale și internaționale, se califică drept un abuz, fapt pentru care, în funcție de caracterul faptei comise, poate fi stabilită răspunderea juridică.

Urmărindu-se ca scop final reintegrarea socială a deținuților liberați din penitenciare, ghidul vine în întâmpinarea acestui proces recomandat să înceapă încă din prima zi de detenție. Utilizarea unor metode de instruire a colaboratorilor din penitenciare necesită în primul rând cunoașterea în detaliu a prevederilor privind drepturile omului în general și a drepturilor deținuților în particular.

Ghidul formatorului “Instruirea în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din sistemul penitenciar” a fost elaborat în cadrul proiectului PNUD Moldova “*Susținere în implementarea Planului Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (PNADO) 2004-2008*” la solicitarea colaboratorilor din sistemul penitenciar în rezultatul instruirilor organizate de către proiect pe parcursul acestor ani și drept urmare a recomandărilor audierilor publice din aprilie 2006, organizate de către Comisia pentru drepturile omului din cadrul Parlamentului Republicii Moldova privind realizarea capitolului 14 „În domeniul asigurării drepturilor deținuților” din PNADO. În cadrul audierilor, Proiectului PNUD „Susținere în implementarea PNADO” i-a fost recomandată acordarea suportului metodologic și tehnic, Departamentului Instituțiilor Penitenciare, având în vedere elaborarea și realizarea unor Programe aplicative de instruire în domeniul drepturilor omului pentru colaboratorii sistemului penitenciar; elaborarea și publicarea unor Ghiduri metodice pentru formatori care să fie utilizate de către colaboratorii responsabili de instruirea în domeniul drepturilor omului a personalului din acest sistem.

Prezentul ghid este destinat colaboratorilor responsabili de organizarea și realizarea activităților de instruire în cadrul programului de instruire continuă a personalului: colaboratorilor responsabili de activitatea educativă, celor responsabili de realizarea unor anumite sesiuni de instruire în subdiviziuni, specialiștilor secțiilor resurse umane, responsabili de pregătirea profesională a personalului. De asemenea, ghidul va putea fi folosit

de colaboratorii centrului de instruire din subordinea departamentului instituțiilor penitenciare, reprezentanții organizațiilor neguvernamentale care activează în domeniu.

Conținutul acestui ghid a fost elaborat în baza standardelor internaționale de instruire în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din sistemului penitenciar. Materialele Ghidului au fost discutate la masa rotundă cu participarea reprezentanților Departamentului Instituțiilor Penitenciare, mediului academic, ONG și au fost pilotate în cadrul a două ateliere la care au participat 31 persoane din penitenciare, Centrul de instruire Goieni și Departament. Toate exemplele, modelele și recomandările metodice au fost elaborate în baza experienței obținute de autorii Ghidului într-un șir întreg de activități de instruire în domeniul drepturilor omului destinate ofițerilor și subofițerilor din penitenciare.

Ghidul este structurat în două părți. **Partea I** (capitolele I,II, III) conține module care prevăd material teoretic necesar formatorului precum și noțiuni teoretice necesare participanților la procesul de instruire. Tot aici sînt abordate și metodele de instruire, absolut necesare în atingerea scopului activității educaționale. Acestea trebuie să pună la dispoziție *informații, cunoștințe și să urmărească aprofundarea înțelegerii cu privire la drepturile omului și a normelor existente în domeniu*. Nu trebuie ignorată dezvoltarea *abilităților necesare realizării atribuțiilor și responsabilităților sale în baza respectării drepturilor omului, precum și dezvoltarea deprinderilor de autoanaliză, care să ajute la schimbarea modelelor comportamentale*, astfel încît participanții să recunoască ca fiind absolut necesare pentru ei respectarea și apărarea drepturilor omului și să manifeste acest comportament în exercitarea atribuțiilor profesionale. Se recomandă selectarea metodelor potrivite pentru atingerea scopului, ținînd cont de stilurile de învățare și particularitățile de instruire a participanților, condițiile de instruire.

Partea II-a (capitolul IV) a lucrării reflectă un aspect deosebit de important în asigurarea succesului instruirii și anume diversificarea activităților de instruire prin succesiunea prelegerii cu exerciții practice individuale și/sau în grup (studii de caz, jocuri de rol etc). Înainte de a utiliza o metodă nouă, necunoscută participanților, aceștia sunt familiarizați cu metoda respectivă pentru ca subiecții să se poată implica, să fie deschiși, siguri pe ei. Nu trebuie omis aspectul care să asigure instruirea participanților din perspectiva respectării și protecției drepturilor deținuților în activitatea lor profesională.

Exercițiile au în vedere un grup-țintă pentru fiecare sesiune în parte, existînd și o listă cu obiectivele urmărite. Sunt exemple concrete, cu întrebări, concluzii și metode de evaluare. Desigur, nu este o listă definitivă, formatorul și participanții putînd să-și aducă oricînd aportul la completarea acesteia.

De asemenea, formatorul beneficiază de recomandări și consultanță cu referire la modul de conducere a activității sale. Modulele părții a doua, precum și sesiunile-model, nu e necesar a se folosi strict în ordinea menționată, acest fapt rămînînd la latitudinea formatorului. De asemenea, nu trebuie omis faptul că orice activitate de instruire trebuie să fie dinamică și eficientă atît pentru formator, cît și pentru participanți.

Sperăm în utilitatea și oportunitatea apariției acestui manual precum și în contribuția sa la perfecționarea procesului de instruire a colaboratorilor din sistemul penitenciar.

Ne vom bucura în cazul existenței unui feedback pe măsură și în cazul în care veți avea anumite sugestii în raport cu materialul conținut în manual, vă rugăm să contactați autorii săi prin intermediul oficiului PNUD Moldova.

Capitolul 1

Program-cadru de instruire în domeniul Drepturilor Omului a colaboratorilor sistemului penitenciar

1. Standarde de instruire

2. Lista subiectelor recomandate pentru instruire

1. Standarde de instruire în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din penitenciare

După orientarea lor, standardele de pregătire a colaboratorilor din penitenciare în vederea respectării și asigurării drepturilor omului pot fi divizate în două categorii principale: standarde profesionale și standarde în domeniul asigurării drepturilor omului. Standardele profesionale sînt orientate spre sporirea eficienței pregătirii profesionale a personalului din penitenciare pentru perfecționarea și umanizarea mijloacelor și metodelor de lucru cu deținuții. Standardele în domeniul asigurării drepturilor omului urmăresc asigurarea înțelegerii și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale deținuților de către fiecare colaborator.

Există multiple reglementări internaționale care formulează anumite exigențe față de pregătirea profesională a colaboratorilor sistemului penitenciar și instruirea continuă a acestora. **Regulile minime privind tratamentul deținuților**, adoptate de ECOSOC, 1955, completate la 13 iulie 1977 prevăd: „După intrarea în serviciu și în cursul carierei, personalul trebuie să-și mențină și să-și îmbunătățească cunoștințele și capacitatea profesională, urmînd cursuri de perfecționare care vor fi organizate periodic”.

Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - **Regulile penitenciare europene** prevăd:

- „Înainte de începerea activității, personalul va urma un curs de pregătire generală și de specialitate, susținînd teste teoretice și practice.
- Administrația se va asigura că, de-a lungul carierei, personalul își va menține și îmbunătăți cunoștințele și competențele profesionale, frecventînd cursuri de formare continuă și perfecționare, organizate la intervale de timp adecvate.
- Personalul care va lucra cu anumite grupuri specifice de deținuți (femei, minori, deținuți cu afecțiuni psihice etc.), trebuie să beneficieze de o formare specială, adaptată atribuțiilor specializate.
- Pregătirea întregului personal va presupune instruire în normele internaționale și regionale ale drepturilor omului, în special în Convenția Europeană asupra Drepturilor Omului și Convenția pentru Prevenirea Torturii și a Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante, precum și în aplicarea Regulilor Penitenciare Europene”.

2. Subiecte recomandate pentru instruire

Sub diverse aspecte, direct sau indirect, activitatea instituțiilor penitenciare interferează cu o gamă largă de drepturi fundamentale ale omului:

- dreptul la viață, la integritate fizică și psihică;
- interzicerea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante;
- dreptul la libertate și siguranță;
- dreptul la libera circulație;
- dreptul la respectarea vieții private și familiale;
- dreptul la inviolabilitatea domiciliului și a corespondenței;
- dreptul la apărare;
- dreptul la libertatea de întrunire;
- interzicerea discriminării;
- dreptul la proprietate;
- dreptul la un proces echitabil.

Luând în considerare cele menționate, se recomandă următoarele subiecte, referitoare la tematica drepturilor omului, care să fie abordate în cadrul orelor de perfecționare profesională¹:

- Repere conceptuale în domeniul drepturilor omului.
- Asigurarea dreptului de petiționare și accesul la justiție al condamnaților.
- Prevenirea torturii și a pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare.
- Corespondența și convorbirile telefonice ale condamnaților.
- Accesul la informație al deținuților.
- Asigurarea dreptului condamnaților la întrevederi.
- Dreptul la instruire a condamnaților.
- Respectarea drepturilor minorilor în detenție.
- Asigurarea dreptului la securitatea personală a deținuților.
- Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare.
- Asigurarea drepturilor omului la desfășurarea perchezițiilor în instituțiile penitenciare.
- Măsurile de stimulare și sancțiunile disciplinare aplicate condamnaților.

¹ Vezi capitolul III, §1 și capitolul IV.

- Acțiunile efectivului penitenciarului în situațiile de evadare și nesupunere în grup a condamnaților.
- Pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților.
- Etica colaboratorului sistemului penitenciar.
- etc.

Capitolul 2

Metodologia de instruire în domeniul Drepturilor Omului

1. Specificul instruirii adulților
2. Metode participative de instruire
 3. Prezentarea
 4. Discuția
5. Brainstorming
6. Studiul de caz
7. Jocul de rol

1. Specificul instruirii adulților

Procesul de învățare a adulților se caracterizează printr-un șir de particularități și stiluri specifice.

Particularitățile procesului de învățare a adulților

- **Orientare către propria persoană** - *Fiecare adult deține anumite cunoștințe, anumită experiență socială și profesională, are anumite atitudini conștiente față de diferite lucruri: de aceea el acceptă mai ușor ceea ce are nevoie, ce consideră util pentru activitatea sa.*
- **Participare activă** - *Adultul este interesat și se implică activ dacă el consideră că îi este util ceea ce i se propune în procesul de instruire; de obicei, el nu acceptă instruirea formală, pasivă.*
- **Validare a informațiilor** - *Adultul poate fi sceptic vis-à-vis de informația nouă; de obicei, el nu o primește credul, ci o validează: o verifică, o trece prin sine, prin cunoștințele, experiența sa, gândirea sa, standardele sale. Meditează asupra informației recepționate și, în final, o acceptă sau o respinge.*
- **Necesitate redusă în acordarea suportului** - *Adultul nu are nevoie permanentă de sprijin: el decide singur când și ce lucruri să-și noteze, poartă responsabilitate pentru ceea ce a învățat și, ca urmare, ce a înțeles și ce a aplicat.*
- **Colaborare** - *Adultul, de regulă, dorește să facă ceva împreună cu cineva, să soluționeze diverse probleme, să afle, să cunoască experiența altora etc.; el învață mai bine într-un mediu în care poate colabora și relaționa cu alte persoane.*

Stiluri de învățare

În procesul de învățare, adulții se caracterizează nu numai prin particularități specifice, ci și prin stiluri individuale de învățare. Fiecare persoană are un stil propriu de asimilare și de prelucrare a informațiilor, un stil propriu de comunicare cu alte persoane. Sîntem diferiți și reacționăm diferit în situații identice. Unul învață mai bine cînd ascultă o prelegere, altul - cînd este implicat într-o activitate practică. În cadrul aceluiași grup pot fi identificate cîteva persoane care preferă mai mult informația teoretică, cîteva - care preferă jocurile, simulările unor situații reale, altora le sînt interesante doar lucruri practice etc. Formatorii trebuie să cunoască și să țină cont de aceste lucruri pentru a evita eventuale probleme în procesul de instruire. Este bine ca un formator să poată identifica stilul de învățare al fiecărui participant și să poată alege metodele, activitățile adecvate. Conform mai multor abordări psihologice pot fi evidențiate patru stiluri de bază de învățare: Stilul Energic, Stilul Reflexiv, Stilul Teoretic, Stilul Pragmatic. În continuare vom prezenta caracteristicile generale ale fiecărui stil, preferințele de învățare pentru fiecare stil.

Energicii preferă activitățile care îi implică direct în experiențe noi. Le place tot ce este nou, sînt deschiși, entuziasmați și fără prejudecăți sau scepticism, sînt flexibili. Cel mai

mult le place să constituie punctul central al evenimentelor, activităților, atenției celor din jur. Principiul lor de bază este: „Voi încerca orice, măcar o dată!”. Deoarece sînt foarte entuziasmați de tot ce este nou, de regulă, mai întîi acționează și apoi se gîndesc la consecințe. Devin ineficienți și, practic, nu mai sînt interesați să învețe ceva dacă în activitate nu mai este nimic nou sau nu este implicare directă, activă.

Reflexivii preferă să observe ceea ce se întîmplă în jur. De regulă, evită participarea imediată în realizarea sarcinilor pe care le dă formatorul: mai degrabă observă ce fac ceilalți dintr-o parte. În instruire le place să colecteze date, să le analizeze, să aprecieze. Înainte de a trage o concluzie, ei o cîntăresc foarte bine. Principiul lor de bază este: „De șapte ori măsoară și o dată taie!”. Sarcinile care necesită multă gîndire și analiză îi fac pe reflexivi să învețe ușor și cu mult interes. Spre deosebire de energici, nu le place să fie în centrul atenției, evenimentelor. Au un comportament pasiv, chiar retras. Pierd interesul față de activitatea de instruire atunci cînd sînt solicitați să joace roluri principale, să fie activi și energici, să gîndească și să acționeze rapid. Sînt foarte eficienți în realizarea sarcinilor de evaluare, elaborarea și completarea chestionarelor etc.

Teoreticienii preferă să analizeze și să sintetizeze toate informațiile pentru a le transforma în teorii bine fundamentate logic. Lucrează cel mai bine la realizarea sarcinilor care țin de formulare, analiză, valorificare de principii, ipoteze, modele, reguli etc. Manifestă o gîndire logică pronunțată, elaborează cu ușurință scheme logice, standarde etc. În procesul de învățare se bazează doar pe fapte, dovezi concrete. Sînt sceptici, nu acceptă orice metode de instruire, mai ales cele interactive. Principiul lor de bază este: „Dacă este logic, este bun.” De regulă, ei pun întrebări de tipul: „Are sens?”, „Pe ce dovezi se bazează?”, „Care sînt ipotezele de bază?” etc.

Pragmaticii preferă experimentarea ideilor. Ei leagă orice lucru pe care îl învață de practica de fiecare zi. Le este interesant să învețe doar atunci cînd văd legătura dintre ceea ce învață și ceea ce pot aplica în viața de fiecare zi, ceea ce le poate aduce un beneficiu personal, un rezultat concret în activitatea practică. Îi atrag foarte multe ideile noi, pe toate doresc să le experimenteze imediat. Sînt persoane cu un simț al realității foarte puternic, „cu picioarele pe pămînt”, le place să rezolve probleme și să ia decizii practice. Principiul lor de bază este: „Dacă funcționează înseamnă că este bun”. Se irită atunci cînd trebuie să asculte prelegeri teoretizate sau să facă lucruri care nu prea au aplicabilitate practică.

Rolul formatorului

În cadrul sistemului penitenciar, Rolul formatorului în domeniul drepturilor omului este de a crea un mediu favorabil și adecvat pentru instruirea colaboratorilor cu privire la respectarea drepturilor deținuților.

Recunoașterea respectului de sine a participanților adulți la instruire este foarte importantă. Colaboratorii penitenciarelor aduc în activitatea de instruire o experiență bogată, cunoștințe profesionale și deprinderi practice, care trebuie să fie valorificate pentru a atinge scopul instruirii. Recunoașterea și folosirea de către formator a experienței parti-

cipantilor va determina în mare măsură reacția acestora vis-à-vis de materialul propus. Participanții nu vor accepta cu siguranță instruirea bazată pe șabloane tipice, autoritare:

„profesor - elev” sau „comandant - subordonat”. Formatorul trebuie să creeze un mediu de comunicare deschisă, binevoitoare între colegi, care să contribuie la schimbul de experiențe și deprinderi, să asigure recunoașterea competenței profesionale a participanților și să le stimuleze orgoliul profesional. Formatorul trebuie să pună accentul pe faptul că profesionalismul unui colaborator nu înseamnă nimic fără cunoașterea și respectarea de către acesta a drepturilor omului în cadrul activității profesionale. Formatorul trebuie să pună accentul și pe faptul că fiecare participant are posibilitatea de a lua pentru sine multe lucruri utile din activitățile de instruire.

Pentru a crea un mediu favorabil de instruire în domeniul drepturilor omului sînt necesare stabilirea subiectului concret de instruire; identificarea necesităților de instruire a colaboratorilor la acest subiect; pregătirea conținutului sesiunii în strictă conformitate cu subiectul și necesitățile identificate; alegerea metodelor de instruire luînd în considerare conținutul sesiunii și stilurile de învățare a participanților; implicarea participanților în activități; manifestarea atitudinii pozitive față de participanți etc.

Astfel, un bun formator în domeniul drepturilor omului:

posedă **cunoștințe** cu privire la:

- domeniul profesional;
- actele normative internaționale, regionale și naționale ce țin de protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- actele normative, inclusiv cele departamentale (instrucțiuni, regulamente) cu privire la activitatea sistemului penitenciar;
- aspectele specifice ale procesului de învățare a adulților;
- formele și metodele de instruire.

are **abilități** de a:

- identifica necesitățile de instruire în domeniul drepturilor omului;
- stabili scopurile și obiectivele de instruire;
- planifica și elabora conținutul instruirii;
- utiliza diferite forme și metode de instruire, mijloace audiovizuale;
- intercala teoria și practica, reliefînd experiența participanților;
- utiliza metodele de evaluare a procesului de instruire;
- comunica eficient cu diferiți oameni după statut, vîrstă, instruire, caracter: de a asculta; de a vorbi, de a-și expune gîndurile; a argumenta și a convinge;
- facilita procesul de instruire;
- simți auditoriul; a reține atenția oamenilor; a depăși scepticismul, atitudinea de respingere a participanților ostili;
- aprecia obiectiv comportamentul său și al altor persoane.

manifestă următoarele **atitudini**:

- activism civic;
- încredere în sine;
- onestitate;
- receptivitate;
- responsabilitate;
- creativitate;
- perseverență;
- flexibilitate;
- obiectivitate;
- respect față de oameni;
- simț al umorului;
- tendință către dezvoltare profesională continuă.

Țineți minte: Formatorul este un model pentru participanții la instruire - participanții cred mai degrabă în ceea ce este formatorul, decît în ceea ce spune, ce promovează formatorul!

Recomandări¹

O bună pregătire a colaboratorilor sistemului penitenciar în domeniul drepturilor omului este, în primul rînd, meritul formatorului. Pe lîngă cunoștințele și experiența profesională pe care o aveți ca specialist în domeniu, ca formator, țineți cont și de următoarele recomandări:

- Planificați activitățile de instruire în baza necesităților de formare și de schimbare a participanților. Orientați procesul de instruire către acțiune astfel încît, în rezultatul instruirii, colaboratorii să fie capabili să acționeze mai eficient la locul lor de activitate, deoarece ei preferă:
 - ⇒ *ca învățarea să fie axată pe elemente din experiența lor profesională și socială;*
 - ⇒ *să învețe lucruri utile pe care ar putea să le aplice ulterior în activitatea profesională;*
 - ⇒ *să-și dezvolte abilitățile profesionale și personale și cît mai puțin să analizeze concepții academice sterile;*
 - ⇒ *să știe care vor fi pentru ei beneficiile învățării.*
- Realizați activitățile de instruire a colaboratorilor sistemului penitenciar din perspectiva identificării, împreună cu participanții, a problemelor existente și căutării, împreună cu ei, a soluțiilor posibile. Implicați cît mai mult participan-

¹ Recomandările prezentate mai sus au fost elaborate în baza principiilor educației adulților propuse de Malcom Knowles, unul din fondatorii andragogiei (științei și artei instruirii adulților).

- ții, faceți totul ca instruirea să nu fie statică și atunci ea va conduce la schimbările dorite ale celor instruiți, deoarece ei mai bine învață când:
- ⇒ *sînt implicați direct în procesul de realizare a sarcinilor, ajung la adevăruri prin procedee de descoperire, prin convingeri și nu prin interpretări de ordin dogmatic;*
 - ⇒ *participă activ (prin colaborare și cooperare) în propriul proces de învățare și nu sînt pur și simplu ascultători pasivi ai informației.*
- **Evaluați procesul de instruire pentru a-l îmbunătăți permanent. Aveți grijă ca subiectele, problemele examinate să fie relevante pentru colaboratorii penitenciarelor; să fie acceptat de ei limbajul dvs.; să le fie înțeles mesajul, mai ales, în cazul cînd aceștia au mai puțină experiență în domeniul subiectului de instruire sau nu o au deloc; să fie respectate convingerile participanților. Aveți grijă să fie apreciate și respectate pozițiile și opiniile tuturor participanților. Nici un răspuns nu trebuie să fie respins, negat; orice sugestie trebuie percepută pozitiv, deoarece:**
- ⇒ *colaboratorii sistemului penitenciar manifestă un înalt grad de demnitate personală și în cadrul învățării preferă să fie tratați cu mult respect;*
 - ⇒ *participanților le este caracteristic stereotipul fricii de a apărea într-o postură incompetentă sau ridicolă în ochii altor colegi și din această cauză deseori ei nu riscă să-și exprime opiniile, sugestiile, să recunoască că nu au înțeles ceva etc.;*
 - ⇒ *în cadrul procesului învățării, participanții necesită o permanentă apreciere stimulative.*
- **Nu impuneți participanților un stil de învățare care vă este propriu. Țineți minte că în fiecare grup aveți persoane cu diferite stiluri de învățare. Folosiți diverse metode și tehnici de instruire, care ar oferi oportunități de învățare, oportunități nu doar pentru obținerea informațiilor, indicațiilor, reperelor teoretice, ci și pentru dezvoltarea abilităților și modelarea atitudinilor, comportamentului profesional.**
- **Procesul de instruire este reușit atunci cînd participanții beneficiază de cunoștințele și experiența formatorului, iar formatorul, la rîndul său, beneficiază de experiența participanților.**

2. Metode participative de instruire

Atingerea scopului unei activități de instruire, rezultatul acesteia, depind în mare măsură de modul în care se face instruirea, adică de metodele utilizate.

Este considerată eficientă metoda care îi ajută pe participanți:

- să obțină informații, cunoștințe și să-și aprofundeze înțelegerea cu privire la drepturile omului și normele existente în domeniu;
- să-și dezvolte abilitățile necesare realizării atribuțiilor și responsabilităților sale în baza respectării drepturilor omului;
- să-și dezvolte deprinderile de autoanaliză, care să-l ajute să-și schimbe modelele sale comportamentale, astfel încât participanții să recunoască ca fiind absolut necesare pentru ei respectarea și apărarea drepturilor omului și să manifeste acest comportament în exercitarea atribuțiilor sale profesionale.

Astfel, scopul utilizării unei anumite metode este perfecționarea:

cunoștințelor
+abilităților și deprinderilor
+atitudinilor

pentru a contribui la formarea

comportamentului adecvat

Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite recomandă utilizarea metodelor creative, participative de instruire. Aceste metode le va trezi interesul și îi va implica la maximum pe participanți în procesul de instruire.

Utilizarea metodelor participative se caracterizează prin:

Interactivitate - colaboratorii sistemului penitenciar asimilează mai bine materialul despre drepturile omului când procesul de instruire nu se aseamănă cu „hrănirea cu lingurița”; rezultatele concrete pot fi atinse doar atunci când este asigurată implicarea activă a participanților în procesul de instruire. Ca specialiști, ei au posibilitatea să-și împărtășească propria experiență, ceea ce sporește gradul de informare și eficiența procesului de instruire.

Flexibilitate - în sistemul de instruire a ofițerilor și subofițerilor din penitenciare nu se recomandă utilizarea metodei „militare”, contrar tradiției existente. Deseori, forțarea participanților de „a se implica activ”, le creează sentimentul de nemulțumire, care împiedică comunicarea eficientă între formator și participant. Flexibilitatea înseamnă atât asigurarea disciplinei, cât și încurajarea oricăror întrebări, opinii, comentarii, chiar și a celor mai încurcate, insidioase. La astfel de întrebări instructorul trebuie să dea răspunsuri directe, într-o cheie pozitivă. De asemenea, trebuie evitate limitările prea stricte de timp, deoarece ele pot crea participanților sentimente de insatisfacție și iritare.

Aplicabilitate - pe parcursul întregii activități de instruire, participantul își va pune următoarea întrebare: „Ce legătură are aceasta cu activitatea mea cotidiană?”. Instructorul va urmări ca tot materialul instructiv să fie relevant pentru activitatea profesională a colaboratorilor din penitenciare și în cazurile când participanților le apar îndoieli vis-a-vis de relevanța instruirii, instructorul trebuie să poată demonstra importanța practică a cursului. Această sarcină poate fi mai simplă atunci când sînt abordate teme legate nemijlocit de activitatea profesională (de exemplu „aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale”) și poate fi mult mai complicată atunci când sînt abordate subiecte mai generale (de exemplu „apărarea grupurilor sociale vulnerabile”).

Diversificare - pentru a asigura și a susține implicarea activă a participanților este necesară diversificarea metodelor de instruire. Activitățile de lungă durată în auditoriu nu sînt caracteristice pentru majoritatea colaboratorilor penitenciarelor. Un material instructiv prezentat într-o manieră plictisitoare și monotonă nu va fi niciodată asimilat suficient.

Experiența de instruire în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor sistemului penitenciar a demonstrat ca fiind cele mai potrivite și eficiente următoarele **metode participative**¹:

Miniprelegere/Prezentare

Prezentarea materialului impune din partea formatorului comunicarea informațiilor, ideilor, expunerea normelor din domeniul activității profesionale a participanților, explicarea modului de aplicare a acestor norme în activitatea penitenciarului. Prezentarea materialului trebuie să fie susținută de materiale vizuale pregătite din timp sau cu unele documente distribuite participanților.

După prezentarea materialului este oportună realizarea unei discuții neformale pentru a clarifica unele întrebări concrete și pentru a contribui la transpunerea ideilor și noțiunilor în domeniul practic. Formatorul trebuie să pregătească din timp întrebări, care să stimuleze o astfel de discuție.

După prezentare și discuție, formatorul trebuie să facă o generalizare și o concluzie.

Discuție cu invitarea unui grup de specialiști

Experiența demonstrează că pentru a atinge rezultate pozitive în procesul de instruire, după prezentarea materialului pe un subiect concret este eficientă o discuție la care sînt invitați unul sau mai mulți lectori, experți. Aceștia pot participa și la prezentarea materialului. Această abordare este deosebit de eficientă în cazul în care invitații au experiență în diferite aspecte ale subiectului discutat. În mod ideal, grupul de invitați trebuie să includă atît experți în domeniul drepturilor omului, cît și specialiști în domenii concrete ale activității sistemului penitenciar.

¹ Descrierea desfășurată a metodelor apreciate de către participanții la atelierele de pilotare a Ghidului ca fiind cele mai utile și aplicabile se regăsește în următoarele paragrafe ale prezentului capitol.

În scopul asigurării implicării cât mai active a participanților și pentru a ține cont de necesitățile acestora, formatorul sau unul dintre experții invitați are responsabilitatea de a modera discuția. La încheierea discuției, moderatorul trebuie să facă o sinteză a lucrărilor și o concluzie. Această metodă trebuie să prevadă schimbul direct de opinii atât între experții invitați, cât și între aceștia și participanții.

Grupuri de lucru

Toți participanții la instruire pot fi divizați în câteva grupuri mici, de câte 5-6 persoane. Fiecare grup primește sarcina, într-un timp scurt - pînă la 50 minute - discută un subiect concret, rezolvă o problemă sau elaborează o decizie concretă.

Rezultatele activității în grupuri mici sînt prezentate de reprezentanții grupurilor tuturor participanților la instruire. Ulterior, participanții pot să discute subiectele examinate și răspunsurile fiecărui grup.

Studiu de caz

Pe lângă discutarea unor subiecte generale, grupurile de lucru pot să examineze cazuri concrete. Aceste exemple trebuie să fie bazate pe scenarii reale, care nu sînt prea complicate și se referă la două-trei întrebări de bază. Lucrul pe cazuri concrete va solicita participanților aplicarea deprinderilor lor profesionale ținînd cont de necesitatea respectării standardelor în domeniul drepturilor deținuților.

Scenariul sau descrierea studiului de caz poate fi prezentată în parțial sau în întregime, ca o situație care se dezvoltă pe parcurs și pe care participanții trebuie să o discute.

Brainstorming/rezolvarea problemelor

Aceste activități pot fi realizate sub forma unor exerciții intensive de soluționare a problemelor atât teoretice cât și practice. Pentru aceasta se cere încă de la început analiza problemei, apoi elaborarea soluției acesteia. Metoda „brainstorming” cere un nivel înalt de implicare a participanților, îi determină să își manifeste la maxim creativitatea.

După prezentarea problemei, toate ideile cu privire la soluționarea ei sunt notate pe flip-chart fără a fi discutate. Apoi, la alte etape, ideile se clarifică, se analizează, se apreciază, se aprobă sau se resping. La etapa de încheiere, participanții prezintă recomandări și iau decizia cu privire la problema examinată. Rezultatul procesului de dezbateră a fiecărei propuneri în cadrul grupului este asimilarea materialului sau autoanaliza.

Simularea/jocuri de roluri

Aceste exerciții solicită din partea participanților realizarea uneia sau a mai multor sarcini într-o situație concretă, simulînd „viața reală”. Simularea sau jocurile de rol pot fi aplicate pentru dezvoltarea sau consolidarea unor deprinderi concrete sau pentru obținerea de către participanți a experienței de a acționa în situații necunoscute.

Scenariul situației se distribuie din timp participanților și fiecăruia dintre ei i se atribuie un rol concret (deținut, colaborator, judecător de instrucție, membru al Comitetului pentru Plângeri etc.). În acest exercițiu, nimănui nu i se permite să refuze rolul atribuit. Jocurile de roluri sînt deosebit de utile pentru a dezvolta participanților capacitatea de a înțelege dispoziția și raționamentul altor oameni, de asemenea, de a conștientiza importanța unor probleme sau acțiuni.

Discuția (orientată/liberă/controversată)

Aceste exerciții solicită participanților un grad sporit de implicare, deschidere, determinarea expunerii propriilor opinii, chiar dacă ele sînt diferite de ale altor persoane. Scopul discuției este de a oferi participanților posibilitatea de a lua independent decizii corecte în situații ipotetice. Eficiența discuției crește dacă la ea participă specialiști/experti invitați și dacă ea este moderată de o persoană care cunoaște foarte bine subiectul examinat, știe să provoace și să orienteze polemica. Pentru ca discuția să aibă un caracter viu, moderatorul trebuie să știe să argumenteze poziții conștient greșite, provocînd intenționat polemică între participanți.

Materiale vizuale

Procesul de instruire a adulților poate fi dinamizat prin utilizarea tablei, posterelor, fotografiilor, slide-urilor, filmelor video etc. Ca regulă, informația de pe slide-uri, postere trebuie să fie succintă și prezentată în formă de plan, listă. Informația mai detaliată trebuie multiplicată și distribuită participanților.

Recomandări:

- Selectați metoda potrivită pentru atingerea scopului, ținînd cont de stilurile de învățare și particularitățile de instruire a participanților, condițiile de instruire.
- Diversificați activitățile de instruire prin succesiunea prelegerii cu exerciții practice individuale și/sau în grup etc.
- Înainte de a utiliza o metodă nouă, necunoscută participanților, familiarizați-i cu această metodă pentru a se putea implica, să fie deschiși, siguri.
- Urmăriți ca metoda utilizată să asigure instruirea participanților din perspectiva respectării și protecției drepturilor deținuților în activitatea lor profesională.

3. Metoda „Prezentarea”

Prezentarea (miniprelegerea) este o metodă de instruire, folosită cel mai frecvent de către formator pentru a transmite informații, idei, concepții noi, pentru a prezenta norme relevante pentru activitatea profesională a participanților la instruire și a explica modul de aplicare a acestor norme în activitatea lor profesională.

Prezentarea poate fi folosită la începutul sesiunii de instruire pentru a familiariza participanții cu subiectul, pentru a trezi interesul pentru instruire; înainte de exercițiile practice, pentru a clarifica, a ajuta participanții în realizarea sarcinii; la sfârșitul activității de instruire, pentru a face concluzii, a scoate ideile principale și a încuraja aplicarea în practică a cunoștințelor asimilate.

Numărul de participanți nu este limitat.

Pentru a asigura succesul unei prezentări poate fi utilizată structura clasică a acesteia care include trei componente: *Introducerea*, *Partea de bază*, *Încheierea*.

„Mai întâi le spui ce ai de gând să le spui” ⇒ „Le spui” ⇒ „Le spui despre ce le-ai spus”.

Introducerea - trebuie să trezească interesul participanților și să provoace dorința de a învăța mai multe despre subiectul abordat.

Pentru introducere nu se alocă mai mult de 10 -15% din timpul prevăzut pentru întreaga activitate. În introducere, formatorul:

- se prezintă, anunță tema și scopul prezentării;
- captează atenția cu privire la tema prezentării, folosind un caz relevant la temă, date statistice, o fotografie/ imagine sugestivă, o întrebare retorică etc.;
- enumeră principalele subiecte pe care urmează să le desfășoare în Partea de bază.

Partea de bază - este, de fapt, conținutul prezentării; aici formatorul realizează la maximum acea comunicare de informații, idei, concepții noi, expune normele relevante activității profesionale și explică modul de aplicare a acestor norme în activitatea cotidiană.

Pentru partea de bază se alocă 70 - 80% din timpul prevăzut pentru întreaga activitate. În partea de bază, formatorul:

- dezvoltă, pe rând, fiecare subiect enumerat în Introducere;
- explică subiectele folosind formula „Noțiune + Exemplificare (caz concret, date din raport etc.)”.

Încheierea - consolidează ideile principale și sugerează cum ar putea participanții să le folosească pentru a-și îmbunătăți prestația la locul de muncă. Încheierea servește drept recapitulare, o evaluare a nivelului de asimilare a ideilor principale de către participanți. Încheierea poate fi o etapă de tranziție spre viitoarea activitate de instruire.

Pentru încheiere nu se alocă mai mult de 10 - 15% din timpul prevăzut pentru întreaga prezentare. În încheiere, formatorul:

- solicită participanților să împărtășească, individual sau prin discuții în grupuri mici, ideile pe care le-au reținut;
- trece încă o dată în revistă toate subiectele pe care le-a desfășurat în Partea de bază;
- atenționează asupra ideilor principale ale prezentării și motivează participanții să le ia în considerare în activitatea ulterioară;
- trage o concluzie finală definitorie pentru tema și scopul prezentării.

Recomandări:

- Aveți grijă ca prezentarea să fie la subiect, să nu dureze mai mult de 20 - 40 minute, să fie concentrată pe câteva idei principale și structurată pentru a oferi informația astfel încât să fie asimilată ușor. Este mai bine să concepeți o prezentare care va asigura abordarea profundă a unui singur subiect decât să acoperiți mai multe subiecte în mod superficial și fără nici un rezultat concret.
- Asigurați-vă că ați pregătit o Introducere provocatoare, o Parte de bază convingătoare și o Încheiere de forță. Folosiți următoarea regulă de fixare a învățării: „*Mai întâi le spui ce ai de gând să le spui*” ⇒ „*Le spui*” ⇒ „*Le spui despre ce le-ai spus*”.
- Respectați principiul „Prezintă simplu și concret”. Aceasta înseamnă că trebuie să folosiți un limbaj înțeles de participanți, să evitați cuvintele ambigue, neclare, echivoce precum și termenii și afirmațiile ce pot diminua credibilitatea dvs.
- Pentru a ajunge la ideea principală în mod logic și convingător, a clarifica, concretiza, întări afirmațiile, noțiunile, regulile, folosiți exemple, cazuri relevante pentru tema abordată; descrieți fapte despre situații trecute sau viitoare care pot fi verificate prin observație directă de către participanți.
- Noțiunile, informațiile, faptele, exemplele din prezentare prezentație-le din perspectiva respectării și protecției drepturilor deținuților în activitatea profesională a participanților.
- Folosiți planșe de scris (flip-chart), ecrane, filme, alte tehnici auditive și vizuale pentru a diversifica prezentarea, a mări perioada de concentrare a atenției și, ca rezultat, a îmbunătăți înțelegerea și reținerea informațiilor de către participanți. Citirea materialelor scrise, analiza imaginilor de către participanți și reacțiile lor în legătură cu subiectul abordat pot provoca discuții cu o mare valoare de învățare.
- Aveți grijă nu doar de ceea ce comunicați, ci și de modul cum comunicați:
 - ⇒ *mențineți contact vizual cu toată sala;*
 - ⇒ *folosiți vocea astfel ca să fiți auziți în toată sala;*
 - ⇒ *folosiți mimica, dinamica și gesturile adecvate (nu faceți exces de gesturi, mimică sau mișcări, dar nici nu stați nemișcați, împletiiți) etc.*

Țineți minte, dacă prezentarea este folosită ca unica tehnică de instruire, ea este ineficace în comparație cu alte metode. Rezultatul inevitabil - participanți pasivi și apatici. Prezentarea trebuie folosită în strânsă legătură cu alte metode de instruire: brainstorming-ul, discuția, studiul de caz etc.

Exemplu de aplicare a metodei „Prezentarea”¹

Prezentare „Drepturile omului: valori și principii”

Durata - 30 min.

Introducere

Formatorul a început cu următoarea afirmație:

„Drepturile tuturor oamenilor sînt amenințate, atunci cînd sînt încălcate drepturile unui singur om”.

(John Kennedy)

Formatorul a întrebat participanții:

- ? Cum știm dacă anumite drepturi ale noastre sînt încălcate?
- ? Cum ne asigurăm că nu noi sîntem cei care încălcăm drepturile altei persoane?

Formatorul a explicat scopul prezentării:

Pentru a răspunde la astfel de întrebări, pentru a fi siguri că procedăm corect în raport cu propriile drepturi, față de drepturile altora, trebuie să cunoaștem și să înțelegem foarte clar ce sînt drepturile omului. Pentru a înțelege ce înseamnă drepturile omului este nevoie:

- de a formula mai întîi o noțiune
- de a cunoaște care sînt valorile fundamentale care stau la baza drepturilor omului
- de a cunoaște principiile și caracteristicile de bază ale drepturilor omului
- de a analiza situația cu privire la respectarea drepturilor omului

De ce avem nevoie de o bună cunoaștere și înțelegere a drepturilor omului? În primul rînd pentru a realiza cît mai bine principiile de activitate ale sistemului penitenciar, prevăzute de legislația în domeniu:

„Sistemul penitenciar își desfășoară activitatea pe baza principiilor legalității, umanismului, democratismului și respectării drepturilor omului”;

*(Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996,
Articolul 1. Principiile activității sistemului penitenciar)*

„Executarea hotărîrilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării execu-

¹În anexe veți găsi un alt exemplu de prezentare: „Sisteme de protecție ale drepturilor omului”.

tării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege”.

*(Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004,
Art. 164 Principiile legislației execuțional-penale)*

„În tratamentul oricărei persoane private de libertate, trebuie să fie respectate drepturile omului de care acestea se bucură. Persoanele private de libertate își mențin toate drepturile de care nu au fost lipsiți în mod legitim prin hotărârea judecătorească, în baza căreia sînt deținuți sau ținuți în arest”.

*(Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei
către statele-membre, Regulile Penitenciare Europene,
partea I, Principiile fundamentale)*

Formatorul a anunțat subiectele prezentării:

În prezentarea de față, pentru a cunoaște și a înțelege mai bine „ce sînt drepturile omului” vom aborda doar următoarele aspecte importante în definirea drepturilor omului:

1. Noțiuni ale drepturilor omului
2. Valori fundamentale ale drepturilor omului
3. Caracteristici de bază ale drepturilor omului

În continuare, vom vedea ce reprezintă fiecare din aceste aspecte.

Partea de bază

1. Noțiuni ale drepturilor omului:

Formatorul a explicat:

Folosim foarte des sintagma „drepturile omului”, dar nu întotdeauna putem explica ce înseamnă de fapt. Există foarte multe definiții care încearcă să explice ce sînt drepturile omului. Iată cîteva dintre acestea:

„Drepturile omului sînt drepturile proprii tuturor oamenilor, care îi protejează pe aceștia de eventualele abuzuri ale statului și care sînt etern valabile, nu pot fi limitate de nici un stat. Încă de pe vremea luptei împotriva absolutismului, ele au fost considerate a fi drepturi „înnăscute” și „inalienabile”...”

Wichard Woyke, Handwörterbuch Internationale Politik, Bonn 1994

„Termenul **drepturile omului** desemnează, în limbajul politic uzual, acele libertăți inerente calității de ființă umană, pe care o comunitate trebuie să le asigure, din motive etice, prin legi. Există drepturi naturale, pre-statale, înnăscute și inalienabile, prin a căror respectare și apărare se legitimează un sistem politic ...”

Bertelsmann Discovery Lexikon

„Drepturile omului sînt garanții legale universale care protejează indivizii și grupurile de acțiuni care interferează cu libertățile fundamentale și demnitatea umană. Normele legale în domeniul drepturilor omului obligă guvernele să întreprindă anumite acțiuni și să se abțină de la altele”.

*Manual on Human Rights Training Methodology,
United Nations, New York and Geneva, 2000*

Formatorul a formulat o mică concluzie:

În afară de aceste definiții, mai există și altele. Există unele deosebiri dar, în mare parte, toate definițiile au și aspecte comune: drepturile omului trebuie să protejeze legal demnitatea și libertatea fiecărei ființe umane. De fapt, felul în care interpretăm ce sînt drepturile omului, determină atitudinea noastră față de propriile drepturi și drepturile altor persoane.

Pentru a defini clar drepturile omului, avem nevoie să mai răspundem la o serie de întrebări. Una din acestea este „Ce înseamnă demnitate sau libertate umană?”. În continuare vom încerca să răspundem la această întrebare.

2. Valori fundamentale ale drepturilor omului

Formatorul a prezentat în continuare ce înseamnă fiecare din cele trei valori fundamentale:

*Articolul 1 al Declarației Universale a Drepturilor Omului stipulează ca valori fundamentale ale drepturilor omului **libertatea, egalitatea și demnitatea**: „Fiecare om se naște liber și egal în drepturi și demnitate”.*

Aceste valori rezultă din însăși existența ființei umane. Astfel:

Libertatea

- este o predispoziție a ființei și existenței umane: pentru a ne realiza ca oameni trebuie să fim liberi în alegerea șanselor;
- trebuie să fie garantată prin lege, pentru a nu putea fi luată sau limitată de cineva în mod arbitrar;
- este considerată valoarea cu cele mai multe interpretări subiective: percepția libertății diferă în funcție de cultura, originea socială, experiența și alte condiții ce definesc existența fiecărui individ în parte. *De exemplu: „Pentru o femeie căsătorită, de religie musulmană, libertatea are o conotație diferită decît pentru o femeie căsătorită, de religie creștină”, „O persoană aflată în detenție percepe libertatea diferit față de o persoană care niciodată nu a fost în detenție”, „Copilul percepe libertatea diferit de o persoană în vîrstă” etc.*
- ! Libertatea este valoarea care implică cel mai complex mecanism de control în ceea ce privește limitarea acesteia în relațiile dintre indivizi, individ și stat, dintre state etc. Limita nescrisă a libertății unei persoane este acolo unde începe libertatea alteia.

- ! „Privarea de libertate trebuie considerată o sancțiune sau măsură extremă și, de aceea, trebuie impusă numai când, din cauza gravității infracțiunii, orice altă sancțiune sau măsură ar fi evident inadecvată”.

Recomandarea nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor, 30 septembrie 1999

Egalitatea

- rezultă din dorința fiecărui om de a avea aceleași șanse, drepturi și libertăți ca și ceilalți din jurul lui, indiferent de rasă, origine socială, gen etc.
- stă la baza echilibrului social, politic, economic, cultural etc. Respectarea egalității este principala condiție în prevenirea oricăror forme de discriminare;
- se bazează pe mai multă certitudine și obiectivitate decât libertatea, grație faptului că poate fi supusă „măsurării cantitative”. *De exemplu: Două persoane care au fost remunerate diferit pentru o muncă egală, realizată în aceleași condiții, vor sesiza inegalitatea după mărimea diferită a plății pe care au primit-o. Persoana care a primit o plată mai mică se va simți tratată inegal față de persoana care a luat o plată mai mare. De obicei, omul simte tratare inegală, indiferent de cultura, originea socială, etnică etc.”.*

„În Partea I „Domeniu de aplicare” din Recomandarea Rec(2006)2 Comitetului de Miniștri al Conciliului Europei către statele-membre, **Regulile Penitenciare Europene** este stipulat expres:

„Regulile de față trebuie să fie aplicate cu imparțialitate, fără discriminări bazate pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de alt tip, naționalitate, nivel social, apartenență la o minoritate națională, avere, locul nașterii sau de alt tip”.

Cel mai reprezentativ principiu bazat pe egalitate este cel creștin: „În fața lui Dumnezeu toți sîntem egali”.

Demnitatea

- este necesitatea omului de a fi recunoscut și tratat ca ființă umană;
- deși are limite stipulate de lege, ca și libertatea, se confruntă cu un spectru larg de percepții subiective. Perceperea demnității proprii și a celor din jur depinde direct de ansamblul de valori (materiale și spirituale), experiența și condițiile de viață ale fiecărei persoane în parte. Astfel, actul de lezare a demnității unei persoane poate fi perceput diferit în funcție de convingerile religioase, politice, culturale, poziția socială, bunăstare sau conjunctură. *De exemplu: „Un militar care batjocorește un ostatic din tabăra adversă, percepe demnitatea diferit decât ostaticul batjocorit”; „Un colaborator al sistemului penitenciar care înjură sau îmbrîncește o persoană condamnată la privațiune de libertate, poate avea o altă percepție a demnității decât persoana în cauză sau o a treia persoană care își expune părerea față de cazul dat”.*

În activitatea sistemului penitenciar, demnitatea poate fi lezată frecvent. Reglementările internaționale și naționale atenționează expres în vederea prevenirii unor astfel de situații:

„Orice persoană supusă unei forme oarecare de detenție sau încarcerare este tratată cu umanitate și respect față de demnitatea inerentă persoanei umane”.

Principiul 1, Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU, 9 decembrie 1988

„Colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să respecte normele eticii profesionale, să aibă o atitudine umană față de condamnați și deținuți, să fie amabili cu aceștia, să nu le atingă demnitatea personală, să le îndeplinească cerințele legitime”.

(Legea cu privire la sistemul penitenciar, Art. 20 - Obligațiile și drepturile colaboratorilor sistemului penitenciar)

- ! Demnitatea este cea mai sensibilă zonă ce definește limita vieții private, interacțiunilor dintre indivizi, securitatea și integritatea unei persoane. De cele mai multe ori, tocmai lezarea demnității umane servește drept cauză a răfuielilor și unor reacții în lanț de încălcare ale drepturilor omului.
- ! Demnitatea umană este principala limită a libertății celor din jur și egalității în drepturi.

Formatorul a formulat o mică concluzie:

Toate aceste valori sînt absolut egale ca importanță și rezultă una din alta. Atunci cînd sîntem tratați inegal - suferă demnitatea noastră; atunci cînd cineva abuzează de libertatea de exprimare, calomniindu-ne - suferă demnitatea noastră; atunci cînd cineva abuzează de poziția sa și ne limitează libertatea - ne simțim tratați inegal și, în consecință, suferă demnitatea noastră.

3. Caracteristici de bază

Formatorul a enumerat caracteristicile de bază ale drepturilor omului:

Este important să știm că drepturile omului

- sînt garantate pe plan internațional;
- sînt protejate prin lege;
- se focusează pe demnitatea umană;
- protejează indivizii și grupurile de persoane;
- obligă statele și subiecții de stat;
- sînt imuabile și inalienabile;
- sînt egale ca importanță și interdependente;
- sînt universale.

Formatorul a explicat fiecare caracteristică folosind formula „Noțiune + Exemplificare”:

Garantarea pe plan internațional este asigurată de documentele internaționale (convenții, pacte, tratate, protocoale). Din momentul ratificării unui document internațional, Guvernul își asumă angajamentul de a garanta drepturile și libertățile prevăzute în acest document atât la nivel de stat, cât și la nivel interstatal.

Un exemplu în acest sens este ratificarea Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Din momentul ratificării acestei convenții, Republica Moldova, la nivel de stat, și-a asumat obligațiunea de a garanta cetățenilor săi și altor categorii de persoane care domiciliază pe teritoriul ei, drepturile prevăzute de acest document și, la nivel interstatal, și-a asumat obligațiunea de a prezenta rapoarte cu privire la respectarea drepturilor prevăzute în Convenție și de a executa hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) cu privire la Republica Moldova etc.

Protejarea drepturilor omului prin lege are menirea de a preveni abuzul de putere și acțiunile ilegale care ar putea fi comise la revendicarea unui drept.

Astfel, protejarea drepturilor unei persoane, indiferent de originea sau poziția socială, se va face doar în baza prevederilor legii referitoare la cazul dat. Respectiv, reprezentanții puterii de stat vor acționa doar conform atribuțiilor legale ce le revin și a procedurilor stabilite de lege. Conform studiului sociologic „Respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, reprezentanții puterii de stat nu acționează întotdeauna conform atribuțiilor legale ce le revin. Printre cei care încalcă cel mai des drepturile omului respondenții au inclus și organele de drept - sistemul penitenciar, poliția, organele de securitate, procuratura, organele sistemului judecătoresc, vama.

Focusarea drepturilor omului pe demnitatea umană înseamnă respectarea valorilor fundamentale - libertate, demnitate și egalitate - care sînt interdependente și nu pot fi separate de ființa și existența umană a persoanei.

De exemplu, violarea libertății unei persoane, afectează demnitatea acesteia și egalitatea ei în drepturi cu alte persoane, inclusiv cu acele persoane care i-au încălcat libertatea.

Prin protejarea indivizilor și grupurilor înțelegem acțiuni legale de prevenire a încălcării drepturilor și libertăților fundamentale sau de revendicare a unor drepturi. Menirea normelor, standardelor în domeniul drepturilor omului este în primul rînd de a proteja persoanele de posibile abuzuri și încălcări ale drepturilor sau libertăților lor și nu de a sancționa pe cei care comit aceste încălcări.

Astfel, Convenția europeană pentru drepturile omului, ca și alte acte internaționale în domeniul protecției drepturilor omului, conține prevederi cu privire la respectarea drepturilor omului și nu prevederi de sancționare pentru nerespectarea lor.

Drepturile omului obligă statele și subiecții de stat să asigure în egală măsură, atât drepturile și libertățile garantate de documente internaționale, ratificate de Guverne, cât și cele prevăzute în legislația națională.

De exemplu, dacă Republica Moldova a ratificat Convenția cu privire la drepturile copilului, Guvernul periodic este chemat să prezinte rapoarte referitor la modul în care acesta asigură respectarea prevederilor acestei convenții.

Drepturile omului sînt imuabile - nu pot fi schimbate, și inalienabile - nu pot fi înstrăinate. Drepturile și libertățile ne revin din momentul nașterii și pînă la moarte.

De exemplu: „Dreptul la viață, la libertatea exprimării sau oricare alt drept nu poate fi luat de la cineva sau dat cuiva. Drepturile noastre nu pot fi schimbate în dependență de țara, localitatea în care ne aflăm, regimul politic din țară, statutul pe care îl avem în societate etc”.

Drepturile omului sînt egale ca importanță și interdependente deoarece sînt inerente ființei și existenței umane. Nu poate fi pus mai presus un drept față de altul. Încălcarea unui drept afectează imediat și celelalte drepturi.

De exemplu: „Încălcarea dreptului la libertatea circulației a unei persoane bolnave, care, nu poate obține tratament adecvat la locul unde se află, poate duce la încălcarea dreptului la sănătate a acesteia și, în cele din urmă, a dreptului la viață”.

„Încălcarea dreptului unei persoane la muncă, prin nerespectarea condițiilor de muncă, lipsă de remunerare etc., va afecta sănătatea acesteia, dreptul la un nivel de trai decent etc.”

Această interdependență poate fi demonstrată prin rezultatele unui sondaj recent cu privire la cele mai des încălcate drepturi în Republica Moldova:

47% - din respondenți au indicat că le este încălcat dreptul la muncă

56% - dreptul la un salariu rezonabil

51% - dreptul la asistență medicală

61% - dreptul la un nivel decent de trai

Drepturile omului sînt universale deoarece sînt firești tuturor oamenilor, de orice rasă, religie, naționalitate sau țară de proveniență. Universalitatea stă la baza elaborării și aprobării documentelor internaționale privind protecția drepturilor omului, începînd cu Declarația Universală a Drepturilor Omului. Aceste documente au menirea de a asigura respectarea drepturilor și libertăților oricărei persoane, inclusiv ale celor care au statut de cetățean străin sau apatrid într-o țară.

De exemplu, conform articolului 19, alineatul 1 din Constituția Republicii Moldova „Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege”.

Caracterul universal al drepturilor omului asigură susținerea de către oamenii din întreaga lume a celor nedreptățiți, indiferent de țara în care aceștia se află. Respectarea universalității drepturilor omului duce la prevenirea răspîndirii unor fenomene nocive precum genocidul, fascismul, totalitarismul etc.

Încheierea

Formatorul a întrebat:

- ? Ce subiecte am abordat în prezentarea dată?
- ? Ce a fost util, relevant pentru Dvs.?
- ? Cu ce sînteți de acord și cu ce nu sînteți de acord? De ce?

Formatorul a concluzionat:

- ! Orice acțiune în activitatea colaboratorului sistemului penitenciar trebuie să se bazeze pe respectarea legilor, valorilor fundamentale ale drepturilor omului și să ducă la respectarea demnității, libertății și egalității oricărei persoane.

În urma celor prezentate referitor la noțiunile de drepturi ale omului, valori fundamentale, caracteristici de bază ale drepturilor omului, Dvs. ați prezentat diferite opinii și concluzii. Diferența de opinii vorbește despre faptul că subiectul drepturilor omului este unul foarte controversat și necesită discuții mai detaliate.

Am realizat o prezentare la subiectul „Ce sînt drepturile omului?” Următoarea activitate va include o dezbatere pe tema „Ce sînt drepturile omului - atitudinea dumneavoastră”.

4. Metoda „Discuția”

Discuția este un schimb liber de opinii și idei între mai multe persoane asupra unui subiect de interes comun. De regulă, discuția se bazează pe întrebări, răspunsuri și, respectiv, comentarii. Discuția se inițiază cu scopul de a analiza, clarifica anumite aspecte legate de un subiect concret. De aceea, în cadrul unei discuții nu se operează cu „răspuns corect” sau „răspuns incorect” cu privire la subiectul discutat. Participanții au dreptul să rămână la opinia lor, însă trebuie să fie gata să o pună în discuție sau să o argumenteze.

Prin intermediul discuțiilor participanții învață să identifice ce valori stau la baza comportamentului lor, să înțeleagă, să aprecieze și să-și autoevalueze comportamentul și deciziile proprii.

Discuțiile pot fi de mai multe tipuri: **discuția orientată**, **discuția liberă**, **discuția controversată** etc.

Discuția orientată. Formatorul folosește o serie de întrebări care decurg logic una din alta, conducându-i astfel pe participanți spre o anumită decizie, o soluție prestabilită.

Discuția liberă. Formatorul prezintă subiectul și apoi permite grupului să discute liber, fără a-l orienta spre o decizie, o soluție prestabilită.

Discuția controversată: Formatorul propune o temă care poate fi abordată de pe poziții contradictorii, oferind participanților posibilitatea de a prezenta opinii pro- și contra, bazate pe argumente, exemple.

Numărul participanților pentru orice tip de discuție nu trebuie să fie mai mare de 12 - 16 persoane.

Pentru a asigura succesul unei discuții se recomandă:

Înainte de discuție, formatorul:

- stabilește scopul discuției și, în funcție de acesta, alege tipul discuției;
- pregătește întrebări pentru ghidarea discuției, materiale vizuale pentru a stimula interesul și a genera cât mai multe opinii;
- oferă participanților posibilitatea de a se pregăti din timp pentru a discuta subiectul propus: să se documenteze, să citească, să colecteze cazuri din propria experiență, să încerce să răspundă la unele întrebări etc.

În timpul discuției, formatorul:

- anunță subiectul și se asigură că acesta este înțeles de către toți participanții și dacă ei sînt pregătiți pentru discutarea lui;
- explică cu ce scop se realizează această discuție;
- explică cum se va desfășura discuția (în funcție de tipul ei);
- explică regulile discuției:
 - ⇒ *Se vorbește pe rînd.*
 - ⇒ *Se discută ideile și nu persoana care le-a prezentat.*

- ⇒ *Nu se admit abateri de la temă.*
- ⇒ *Nu se acceptă monopolizarea discuției de către una sau câteva persoane. Opinia fiecăruia este importantă.*
- ⇒ *Nu se permite discutarea aspectelor ce țin de viața privată a unei persoane concrete/anumite.*
- lansează discuția printr-o întrebare;
- urmărește atent derularea discuției și intervine în momentele necesare pentru a asigura eficiența acesteia.

După discuție, formatorul:

- oferă timp suficient pentru generalizarea punctelor-cheie ale discuției și concluzii;
- cere participanților să-și exprime opinia față de utilitatea celor învățate în discuție;
- formulează o concluzie generală, în funcție de opinia personală și cea a participanților, menționează legătura dintre subiectul abordat în cadrul discuției și alte subiecte, domenii din programul de instruire a participanților.

Recomandări:

- Pregătiți minuțios discuția. Pentru început răspundeți la întrebarea: „Ce doriți să învețe participanții prin discuția dată?”. Asigurați-vă că aveți cunoștințe suficiente despre subiectul abordat, tehnica întrebărilor și răspunsurilor și cunoașteți în ce direcție trebuie să evolueze discuția.
- Asigurați abordarea subiectelor din perspectiva respectării și protecției drepturilor omului în activitatea profesională a participanților.
- Stimulați implicarea activă a participanților în discuție. Atenționați-i că opinia fiecăruia este importantă. Dacă participantul nu se implică în discuție, adresați-vă pe nume și întrebați-l direct „Ce gîndește?”.
- Solicitați participanților să clarifice gîndul, verificați dacă toți au înțeles corect ideile prezentate, generalizați opiniile.
- Ghidați discuția, dar nu participați direct, nu influențați participanții prin expresii de tipul, „eu gîndesc”, „în opinia mea”, „mi se pare” etc.
- Acordați răgaz de 5 - 10 sec. între întrebările-cheie oferind participanților posibilitatea de a reuși să reflecteze și să formuleze opinii, comentarii sau alte întrebări.
- Ascultați atent tot ce se vorbește, urmăriți și interpretați ceea ce se întîmplă în grup, astfel încît participanții să învețe din acest lucru.
- Dacă discuția începe să devieze, aveți grijă să o readuceți la subiectul abordat inițial.
- Dacă aveți posibilitate, așezați participanții în semicerc. Aceasta le permite să se vadă unii pe alții și pe dvs. Vă permite să urmăriți reacția și implicarea fiecăruia în discuție. Totodată, aveți grijă ca o astfel de așezare să ofere participanților posibilitatea să ia notițe.

Exemplu de utilizare a metodei „Discuția”

Discuția „Drepturile omului - atitudinea dumneavoastră”

Durata - 40 min.

Înainte de discuție

Formatorul a stabilit scopul discuției: „A oferi posibilitatea colaboratorilor sistemului penitenciar să-și împărtășească opiniile cu privire la drepturile omului”. Deoarece acest subiect este foarte controversat printre colaboratorii din penitenciare, el necesită o abordare din diferite perspective. Discuția liberă, în acest sens, este cea mai adecvată. Totodată, discuția este necesară pentru a scoate în evidență mai ales opiniile negative colaboratorilor sistemului penitenciar, pentru a putea preîntâmpina unele dificultăți în procesul de instruire în domeniul drepturilor omului, pentru a determina nivelul de pregătire și atitudinea lor față de subiectul drepturilor omului, în general și a drepturilor deținuților, în special. Formatorul a preconizat discuția dată pentru începutul cursului de instruire în domeniul drepturilor omului și, de asemenea, pentru sfârșitul cursului, pentru a vedea care sînt schimbările.

Deși a fost aleasă „discuția liberă”, formatorul a pregătit din timp întrebările care pot ajuta în desfășurarea discuției, pot trezi interesul participanților și pot face posibilă generarea a cît mai multe opinii. Aceste întrebări au fost: „Ce sînt drepturile omului?”, „Cu ce se asociază drepturile omului pentru dumneavoastră?”, „Ce legătură există între drepturile omului și activitatea sistemului penitenciar?”, „Pot fi încălcate drepturile deținuților de către colaboratorii penitenciarului?”, „Afectează drepturile omului activitatea sistemului penitenciar? Cum?” etc.

În timpul discuției

Formatorul a anunțat subiectul:

Stimați colegi,

Ați participat la prezentarea „Ce sînt drepturile omului?”. În concluzii ați prezentat unele opinii și acum vă propun să discutăm pe marginea lor”.

Formatorul a scris pe tablă subiectul: **„Drepturile omului - atitudinea dumneavoastră”**

Formatorul a verificat dacă tuturor le este clar subiectul propus pentru discuție:

? Pentru toți este înțeles subiectul dat?

Majoritatea participanților au răspuns afirmativ. Unii nu au dat nici un răspuns.

Formatorul s-a asigurat dacă toți participanții sînt gata pentru începerea discuției:

- ? Sînteți gata să discutăm subiectul propus? Pentru a vă exprima atitudinea proprie față de drepturile omului vă sînt suficiente noțiunile prezentate în dezbaterile „Ce sînt drepturile omului”?

Răspunsuri:

- Am ascultat prezentarea, dar nu a fost totul clar pentru noi.
- Dar despre drepturile noastre cînd o să discutăm - noi tot sîntem oameni?
- Prea multe drepturi au deținuții.
- Etc.

Formatorul a explicat scopul acestei discuții:

Azi vom discuta despre drepturile omului din mai multe perspective. Ne vom referi la aspectele cu care sîntem de acord și la acelea cu ce nu sîntem de acord din prezentarea precedentă.

Formatorul a explicat cum se va realiza discuția:

Vom avea o discuție liberă. Vă invit să participați cît mai activ la discuție. Fiecare are dreptul și trebuie să-și prezinte orice opinie.

Formatorul a explicat regulile discuției:

- Fiecare vorbește pe rînd.
- Discutați ideile și nu persoana care le-a expus.
- Nu se admit abateri de la temă.
- Nu se acceptă monopolizarea discuției de către una sau cîteva persoane. Opinia fiecăruia este importantă.
- Nu se permite discutarea aspectelor ce țin de viața privată a unei persoane concrete/anumite.

Formatorul a lansat discuția prin întrebarea:

- ? Cu ce se asociază pentru dumneavoastră drepturile omului?

În continuare, formatorul a urmărit discuția și s-a asigurat că fiecare participant a avut posibilitatea să-și exprime opinia. În unele momente, formatorul a intervenit pentru a concretiza, a clarifica. El a folosit întrebări și formulări de tipul: „Ce aveți în vedere prin...?”, „Vă rog să vă referiți la ideea expusă și nu la persoana în cauză”, „Puteți să dați un exemplu...”

Participanții au expus următoarele opinii:

- Un sistem de principii, valori, organisme internaționale și naționale orientate la protecția valorilor fundamentale ale omului.
- Cele zece porunci biblice.
- Un complex de norme de viață.

- Respectarea unor valori umane dictate de cadrul normativ.
- Dreptul la viață, studii, religie, modul de a-și explica dorința, libertatea cuvîntului, dreptul de a-și crea familie.
- O invenție a occidentului, ele nu sînt universale.
- Necesități fundamentale, care i se conferă omului odată cu nașterea și care încetează odată cu moartea lui.
- Un set de reguli, principii ce țin de binele omului.
- Un șir de acte normative, care e necesar de respectat, indiferent de sex, rasă, religie, formațiuni etc.
- Respectarea personalității cetățenilor (dreptul la viață, dreptul la studii, dreptul la expunerea părerilor personale ș.a.m.d.).
- Un set de necesități ale omului în limitele respectării anumitor reguli.
- Un număr de condiții care trebuie să fie respectate.
- Norme reguli.

Formatorul a orientat discuția spre împărtășirea opiniilor cu privire la atitudinea lor față de drepturile omului. A adresat întrebarea: „*Ce credeți despre drepturile omului?*”

Participanții au exprimat opinii de tipul:

- Fără drepturile omului ar fi un haos în societate.
- Drepturile omului creează foarte multe probleme și dificultăți.
- Drepturile omului de multe ori limitează eficiența activității sistemului penitenciar.
- Ne este foarte greu să lucrăm cu infractorul.
- Cunoașterea drepturilor omului ne ajută să nu comitem încălcări, noi, colaboratori din penitenciare.
- Drepturile omului împiedică la ispășirea pedepsei.
- Numai deținuții au drepturi, colaboratori din penitenciare nu au.
- La drepturile colaboratorilor penitenciarelor nu se gîndește nimeni.
- Infractorii nu merită nici un fel de drepturi.
- Cunoșcînd drepturile omului putem să ne apărăm.
- Drepturile omului sînt bune doar în teorie, în practică ele nu funcționează absolut deloc.
- Drepturile omului sînt propagate de către cei care habar nu au despre activitatea sistemului penitenciar.
- Noi nu avem nevoie de instruire în domeniul drepturile omului, noi cunoaștem absolut totul.
- Cum poți să-l respecti pe cel care nu te respectă?
- Etc.

Pe parcursul discuției, formatorul a urmărit să nu fie criticată nici o opinie, inclusiv cele negative față de drepturile omului. Din opiniile participanților formatorul a putut deduce care sînt cele mai relevante subiecte pentru ulterioarele activități de instruire.

După discuție:

Formatorul a oferit aproximativ 10 min. pentru generalizarea punctelor-cheie ale discuției și pentru concluzii. A adresat întrebarea:

? Care sînt principalele aspecte discutate și ce concluzii putem trage?

Răspunsurile participanților au fost:

- Am auzit mai multe opinii despre drepturile omului.
- Au fost opinii foarte diferite, unii dintre noi văd drepturile omului ca ceva pozitiv, alții, ca ceva negativ.
- Cineva a asociat drepturile omului cu probleme pentru activitatea sistemului penitenciar, le-a considerat ca fiind ceva inutil, altcineva dimpotrivă, consideră cunoașterea drepturilor omului drept instrument de apărare.
- Concluzia este că deoarece sînt opinii diferite și mai ales opinii negative, merită să le studiem.
- Trebuie să analizăm din ce cauză atitudinea față de drepturile omului este negativă, ce trebuie să facem ca să dispară aceste cauze, să vedem care este experiența altor state ș.a.m.d.
- Din discuție rezultă că multe probleme din activitatea sistemului penitenciar sînt legate de domeniul drepturilor omului. Consider că aceste probleme trebuie discutate în cadrul instruirii și este necesară identificarea unor soluții.

Formatorul a formulat o concluzie generală, ținînd cont de opinia personală și cea a participanților; el a menționat legătura dintre subiectul abordat în cadrul discuției și alte subiecte, domenii din programul de instruire a participanților:

Stimați colegi, opiniile dvs sînt foarte importante. Scopul acestei discuții a fost de a vă oferi posibilitatea să vă împărtășiți opiniile cu privire la drepturile omului. Consider că discuția noastră și-a atins scopul propus. Putem constata că la capitolul înțelegerii noțiunii și respectării drepturilor omului în activitatea penitenciarului sînt probleme pe care urmează să le abordăm în continuare în cadrul cursului nostru de instruire în domeniu. Vom examina aceste probleme, cauzele lor, vom căuta soluții. Aceasta va întări convingerea că respectarea drepturilor omului în activitatea penitenciarului va duce la schimbarea imaginii sistemului penitenciar în societate, sistemul va fi privit ca un organ de apărare a drepturilor omului și nu doar ca unul de constrîngere.

Mulțumesc pentru participare.

5. Metoda „Brainstorming”

Brainstorming (din engl. - *brain-creier, storm - furtună*) - în traducere: „asalt de idei” - este o metodă participativă de instruire care ajută la găsirea mai multor soluții pentru o problemă, prin generarea și sistematizarea ideilor mai multor persoane.

Numărul optim de participanți este de pînă la 15 persoane.

Pentru a asigura succesul unui brainstorming se recomandă respectarea procedurii acestuia:

Pasul I - *Ce vom face?*

Formatorul afirmă că în activitatea dată se vor căuta soluții la o problemă concretă.

Formatorul notează problema pentru care se așteaptă soluții. Problema este formulată printr-o întrebare scurtă, clară și incitantă.

Pasul II - *De ce vom face acest lucru?*

Formatorul explică situația, aduce argumente privind necesitatea abordării acestei probleme.

Pasul III - *Cum vom face?*

Formatorul explică cum va decurge activitatea, precizează etapele care urmează să fie realizate:

Etapa 1: Lansarea ideilor

Etapa 2: Clarificarea ideilor

Etapa 3: Analiza și selectarea ideilor

Formatorul lămurește că pentru fiecare etapă sînt prevăzute reguli specifice. O regulă comună pentru toate etapele - respectarea strictă a timpului prevăzut și respectul față de opinia altor persoane.

Pasul IV - *Realizăm*

Etapa 1. Lansarea ideilor

Formatorul explică că la această etapă participanții trebuie să prezinte cît mai multe idei cu privire la problema abordată. Pentru a face posibil acest lucru, trebuie respectate anumite reguli. Formatorul explică foarte clar regulile acestei etape:

- Fiecare idee este acceptată. Nimeni nu intervine pentru a analiza ideea - nu sînt permise discuții sau evaluări ale ideii.

- Fiecare idee este scrisă exact cum a fost formulată. Nu se permite nici o reformulare, chiar dacă formularea pare să nu fie reușită.
- Se acceptă și se încurajează construirea noilor idei pe baza celor deja formulate.
- Se acceptă, se încurajează și ideile contrare celor deja formulate.
- Când timpul prevăzut va fi epuizat, generarea de idei va fi întreruptă prin expresia „Timpul pentru formularea ideilor a expirat!”

Participanților le pot fi date recomandări de tipul: „Nu criticați ideile celorlalți, nu vă autocenzurați ideile”; „Dați frâu liber imaginației”; „Generați cât mai multe idei”; „Puteți prelua ideile colegilor, să le perfecționați, să le dezvoltați”.

Formatorul precizează că fiecare idee va fi scrisă pe planșă exact așa cum a fost formulată.

Etapa 2. Clarificarea ideilor

Formatorul precizează că participanții pot pune întrebări cu privire la oricare din ideile prezentate pentru a se asigura că au înțeles-o.

Formatorul trebuie să explice foarte clar regulile acestei etape:

- Se acceptă doar întrebările de clarificare, nu și de evaluare (!).
- Numai autorul, persoana care a generat ideea are dreptul să o clarifice, să o lămurească.

Etapa 3. Analiza și selectarea ideilor¹

Formatorul precizează că la această etapă din multitudinea de idei urmează să fie selectate doar cele mai potrivite pentru soluționarea problemei abordate, ca urmare a situației reale existente. Pentru aceasta este nevoie de anumite criterii adecvate: *grad de prioritate; resurse pentru implementarea soluției; relevanță a atribuțiilor etc.* Criteriile pot fi stabilite de formator din timp sau la această etapă, împreună cu participanții. Formatorul invită participanții să analizeze fiecare idee conform criteriilor stabilite și să le selecteze doar pe cele mai potrivite.

Formatorul trebuie să explice foarte clar regulile acestei etape:

- Ideea se analizează strict, conform criteriilor.
- Este criticată ideea, nu persoana.
- Se încurajează atitudinea obiectivă, imparțială și respectul față de autorul ideii.

Pasul 5 - Concluzionăm

Formatorul invită participanții să-și exprime opinia cu privire la soluția la care s-a ajuns, la utilitatea acestei activități din perspectiva lecțiilor învățate de ei (ce, cum, în ce cazuri pot folosi cele învățate în activitatea profesională).

¹ Realizarea acestei etape este opțională, decizia de a concretiza această etapă depinde de obiectivul propus și de rezultatul scontat.

Formatorul formulează o concluzie generală privind activitatea realizată.

Recomandări:

- Folosiți brainstorming-ul pentru a lansa idei, a căuta soluții la o problemă existentă, nu pentru a reproduce informații, noțiuni, date deja stabilite, documentate (de ex., subiectul "Cu ce probleme se confruntă penitenciarul în activitatea sa?" - este potrivit pentru brainstorming; subiectul „Ce acte naționale reglementează activitatea sistemului penitenciar?” - nu este potrivit pentru brainstorming).
- Cereți participanților să analizeze problema și să propună soluții din perspectiva respectării și protecției drepturilor omului în activitatea lor profesională.
- Păstrați în vizor implicarea fiecărui participant și aveți grijă să participe chiar și persoanele mai retrase, cu stil reflexiv de învățare, dar nici într-un caz nu forțați participarea acestora.
- Așezați participanții în semicerc. Aceasta îi va face să se vadă unii pe alții, să se simtă mai liber și confortabil; ca urmare, ei se vor implica mai activ și vor dori să vorbească.
- La etapa formulării și notării ideilor, organizați lucrul astfel încât fiecare idee să fie scrisă pe planșă, cât mai repede posibil. Ideile trebuie scrise exact așa cum sînt formulate. Acest lucru este foarte important. Ezitățile sau reformulările pot crea impresia de dezaprobare.

Țineți minte! Brainstorming-ul are succes numai atunci cînd toată lumea participă în mod activ și se abține de la emiterea judecăților, înainte ca lista finală a ideilor să fie supusă analizei grupului.

Exemplu de utilizare a metodei „Brainstorming”

Brainstorming „Cum poate fi îmbunătățită activitatea colaboratorilor sistemului penitenciar din Republica Moldova?”

Durata - 30 min.

Pasul I - Ce vom face?

Formatorul a explicat:

Stimați colegi, în această activitate vom încerca să găsim răspuns la întrebarea: „Cum poate fi îmbunătățită activitatea colaboratorilor sistemului penitenciar din Moldova?”

Formatorul a notat pe tablă problema pentru care se așteaptă soluții.

Pasul II - De ce vom face acest lucru?

Formatorul a expus scopul activității:

Conform unui studiu cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, penitenciarul este unul din instituțiile în care cel mai des se încalcă drepturile omului. Mulți oameni din societate consideră că, colaboratorii din sistem sînt „corupți”, „neprofesioniști”, „lipsiți de cultură” etc. Totodată, în opinia unor ofițeri și subofițeri din penitenciare activitatea colaboratorilor din sistemul penitenciar este afectată și de următorii factori:

- Condițiile de muncă. Condițiile de muncă sînt foarte proaste, mulți nu rezistă și pleacă. Practic nu este deosebire între condițiile de detenție și condițiile de muncă ale colaboratorilor. Lipsește echipamentul special de supraveghere, mobilierul, calculatoarele etc. În instituțiile penitenciare sînt prea puțini colaboratori, ceea ce îi face să lucreze mult în afara orelor obligatorii. Salariile sînt foarte mici, nu motivează personalul, nu permit angajarea unor persoane competente. Lipsește un serviciu psihologic pentru colaboratori. Nu sînt condiții pentru exerciții sportive: deținuții au o formă fizică mult mai bună decît colaboratorii.
- Potențialul scăzut al colaboratorilor. Uneori, în calitate de subofițeri sînt angajate persoane care nu au pregătire necesară, în unele cazuri - nici măcar studii gimnaziale complete. Unii deținuți sînt mult mai buni psihologi decît colaboratorii nou angajați: ei știu cum să-i „controleze” pe colaboratori, îi manipulează, îi șantajează, îi provoacă. La colaboratorii nepregătiți apare foarte repede „deformarea” profesională: după o perioadă scurtă de activitate ei preiau de la deținuți anumite gesturi, comportamente, felul de a vorbi. În multe situații colaboratorii nu știu cum să procedeze corect și, de regulă, procedează greșit sau, chiar, încalcă prevederile legislației.

Toate acestea conduc la încălcări sistematice ale drepturilor omului în sistemul penitenciar.

Să încercăm astăzi să găsim soluții referitoare la îmbunătățirea activității colaboratorilor penitenciarelor, la îmbunătățirea situației cu privire la respectarea drepturilor deținuților.

Pasul III - Cum vom face?

Formatorul a explicat cum va fi îndeplinită sarcina:

Cum vom realiza sarcina în cadrul acestei activități? Ne vom gândi și vom prezenta cât mai multe idei, le vom clarifica, le vom analiza și le vom selecta pe cele mai adecvate. Vom lucra în trei etape:

Etapa 1: Lansarea ideilor

Etapa 2: Clarificarea ideilor

Etapa 3: Analiza și selectarea ideilor

Pasul IV - Realizăm

Etapa 1. Lansarea ideilor

Formatorul a explicat:

Vă rog să vă implicați și să lansați cât mai multe idei referitoare la îmbunătățirea activității colaboratorului din sistemul penitenciar. Activitatea noastră va avea succes, dacă vom respecta următoarele reguli:

- Fiecare idee este acceptată. Nimeni nu intervine pentru a analiza ideea - nu sînt permise discuții sau evaluări ale ideii.
- Fiecare idee este scrisă exact așa cum a fost formulată. Nu se permite nici o reformulare, chiar dacă formularea pare nereușită.
- Se acceptă și se încurajează construirea noilor idei pe baza celor deja formulate.
- Se acceptă, se încurajează și ideile contrare celor deja formulate.
- Cînd timpul prevăzut va fi epuizat, generarea de idei va fi întreruptă.

De asemenea, formatorul a recomandat:

- „Nu criticați ideile celorlalți, nu vă autocenzurați ideile”.
- „Dați frîu liber imaginației”.
- „Generați un număr cât mai mare de idei”.
- „Puteți prelua ideile colegilor, le puteți perfecționa și dezvolta”.

Formatorul a explicat că fiecare idee va fi scrisă pe planșă exact așa cum a fost formulată, apoi a spus:

Aveți 15 minute pentru a vă prezenta ideile, răspunsurile la întrebarea „Cum poate fi îmbunătățită activitatea colaboratorului din sistemul penitenciar din Moldova?”

Timp de 15 min. au fost generate 37 de răspunsuri-idei, printre care:

- Centrul de instruire de la Goieni să lucreze mai bine.
- Colaboratorii să cunoască drepturile omului.
- Acordarea ajutorului deținuților care se liberează.
- Bibliotecă cu mai multe surse, literatură de specialitate.
- Manuale scrise de practicieni, de oameni cu experiență.
- Atenția conducerii, interesul pentru crearea condițiilor adecvate de muncă și instruire.
- Implicarea societății în activitatea penitenciarului.
- Sală de instruire specializată.
- Abordarea în tandem a drepturilor deținuților/condamnaților/colaboratorilor.
- Norme de „conducere”, mînuire profesionistă.
- Schimb de experiență cu colegi din alte penitenciare din țară și de peste hotare.
- Codul etic/deontologia profesională.
- Respectarea legislației în vigoare.
- Instruirea subofițerilor să fie mai bună, subiectele prezentate mai succint, mai concret.
- Familiarizarea populației cu activitatea sistemului penitenciar.
- Înlăturarea influenței „factorilor externi” (transparentă).
- Relații bune, eficiente: colaborator - colaborator; colaborator - deținut; deținut - deținut.
- Condiții de muncă mai bune: salarii, privilegii pentru lucrătorii sistemului penitenciar.
- Instruirea pe „teren”, practic.
- Diversificarea activității de instruire, inclusiv prin pregătire fizică.
- Posibilități de „descărcare emoțională”.
- Asigurare material-tehnică a procesului de instruire: surse informaționale, computer, baza materială.

Etapa 2. Clarificarea ideilor

Formatorul a explicat:

Puteți pune întrebări cu privire la oricare din ideile prezentate pentru a vă asigura că ați înțeles-o. Pentru aceasta vom ține cont de următoarele reguli:

- Se acceptă doar întrebările de clarificare, nicidecum de evaluare (!).
- Numai autorul, persoana care a generat ideea are dreptul să o clarifice, să o lămurească.

Clarificarea a decurs în felul următor:

- ? Ce aveți în vedere când vorbiți de faptul că, colaboratorii sistemului penitenciar trebuie să ofere ajutor celor care se liberează?
- ! Eu am avut în vedere că sistemul penitenciar nu trebuie să fie doar un organ de constrângere, de aplicare a forței, de supraveghere a executării pedepsei, de respectare a regimului, ci să ofere ajutor, consultații condamnaților cu privire la reintegrarea lor în societate etc.
- ? Ce înseamnă implicarea societății în activitatea sistemului penitenciar?
- ! Sistemul penitenciar trebuie să fie mai deschis, să avem mai multe întâlniri cu oamenii, să le explicăm cu ce ne ocupăm, care sînt succesele noastre, care sînt problemele noastre. Trebuie să le arătăm oamenilor că avem nevoie de ajutorul lor și să-i încurajăm să se implice în activitatea noastră. Chiar alte organe din sistemul penal ar trebui să cunoască mai multe despre sistemul penitenciar.
- ? Ce înseamnă familiarizarea populației cu activitatea sistemului penitenciar?
- ! Am fost într-o vizită de schimb de experiență în Olanda. Acolo cetățenii au zile în care pot vizita orice instituție de stat, inclusiv penitenciarul, pentru a vedea cum lucrează, în ce condiții, cu ce se ocupă etc. Și la noi ar fi bine să fie stabilită o zi în care cetățenii, în primul rînd elevii din clasele superioare, să poată vizita instituțiile penitenciare pentru a discuta cu colaboratorii despre succesele și problemele profesionale, condițiile de activitate, interesele comune în asigurarea securității persoanelor, reîncadrarea foștilor condamnați în societate etc.

Timp de 15 minute s-a reușit clarificarea a 11 idei.

Etapa 3. Analiza și selectarea ideilor

Formatorul a explicat:

Timp de 30 minute vă propun să analizăm toate ideile prezentate și să încercăm să formulăm din ele soluții ce țin de consolidarea potențialului fiecărui colaborator, a căror implementare depinde de fiecare colaborator al sistemului penitenciar și de fiecare instituție penitenciară. Acestea reprezintă criteriile în baza cărora vom analiza fiecare idee.

Formatorul a explicat foarte clar regulile acestei etape:

- Ideea se analizează strict conform criteriilor.
- Se critică ideea și nu persoana.
- Se încurajează atitudinea obiectivă, imparțială și respectul față de autorul ideii.

Timp de 30 min. au fost selectate următoarele idei și au fost formulate următoarele soluții:

Ideea: *Respectarea legislației în vigoare.*

Soluția: *Fiecare colaborator al sistemului penitenciar trebuie să cunoască și să respecte cu strictețe prevederile Constituției Republicii Moldova, ale Legii cu privire la sistemul penitenciar, a Codului de executare, Statutului executării pedepsei de către condamnați, a altor acte normative în vigoare, a instrucțiunilor interne, ale Codului de etică și deontologie al colaboratorului sistemului penitenciar.*

Ideea: *Familiarizarea populației cu activitatea sistemului penitenciar. Implicarea societății în activitatea sistemului penitenciar.*

Soluția: *Fiecare instituție penitenciară va elabora și va implementa un plan de acțiuni de familiarizare a populației cu activitatea sistemului penitenciar și de implicare a societății în activitatea sistemului penitenciar.*

Ideea: *Instruirea colaboratorilor sistemului penitenciar conform cerințelor actuale.*

Soluția: *În programul de pregătire continuă să fie prevăzute, în mod obligatoriu, ore pentru subiecte din domeniul drepturilor omului. Fiecare instituție penitenciară trebuie să asigure pregătirea continuă a colaboratorilor săi conform standardelor profesionale și standardelor în domeniul respectării drepturilor omului. Departamentul Instituțiilor Penitenciare trebuie să aprovizioneze fiecare instituție penitenciară cu manuale de specialitate, literatură necesară în domeniu. Pot fi implicate și anumite organizații guvernamentale.*

Pasul 5 - Concluzionăm

Formatorul formulează o concluzie:

Am avut sarcina să găsim soluții pentru îmbunătățirea activității colaboratorilor sistemului penitenciar în societate. Au fost generate mai multe de idei. Toate ideile au fost analizate, discutate, confruntate opiniile și, în consecință, au fost formulate trei soluții pe care noi le-am considerat ca fiind cele mai reale, posibile de realizat și prioritare.

Am convingerea că realizarea ideilor propuse de noi va contribui la îmbunătățirea activității colaboratorilor din sistemul penitenciar și, în consecință, la respectarea drepturilor deținuților.

6. Studiul de caz

Studiul de caz este o metodă participativă de instruire care îi ajută pe participanți să tragă concluzii și să ia decizii, care pot fi adaptate la locurile lor de muncă, prin analiza și discutarea unor cazuri concrete. În studiul de caz se analizează următoarele aspecte: care este situația - ce, când, unde, cine este implicat; cine poartă răspundere pentru situația creată; ce a determinat persoana/persoanele să acționeze în modul descris; ce soluții ar fi posibile.

Studiul de caz presupune discuții în grup. Cazurile pot fi destul de lungi, descriind complet o situație care există sau a existat sau pot fi scurte și incitante (care trezesc interesul).

Numărul de participanți poate fi de pînă la 25 de persoane care pînă la realizarea nemijlocită a sarcinii sînt divizate în grupuri mici, a cîte 4 - 7 persoane.

Există mai multe modalități de realizare a unui studiu de caz. Una din aceste modalități presupune:

Pasul 1.

Formatorul anunță scopul activității, explică faptul că participanții vor analiza o situație, o vor discuta și vor propune posibile soluții.

Pasul 2.

Formatorul distribuie participanților „Cazul” (descrierea cazului este pregătită din timp) și invită participanții să-l citească, să-l studieze.

Pasul 3.

Formatorul oferă participanților timp suficient pentru a citi și a asimila materialul. Formatorul le cere să prezinte cu cuvintele lor faptele din caz, așa cum le-au înțeles, pentru a verifica dacă participanții au înțeles corect conținutul cazului. În caz de necesitate, formatorul va interveni cu unele precizări. Înțelegerea corectă a cazului de către fiecare participant va asigura reușita întregii activități.

Pasul 4.

Formatorul cere participanților să discute cazul în grupuri mici. Formatorul distribuie un set de întrebări, pregătite din timp, care vor ajuta participanții să analizeze și să găsească soluții. Punctele de vedere sînt confruntate, dezbătute în vederea obținerii, dacă este posibil, a unui consens. Formatorul menționează că implicarea activă și opinia fiecăruia este importantă. Este necesar ca formatorul să fie atent la tot ce se întîmplă și, în cazul în care discuția începe să devieze, să o readucă la subiectul abordat sau să o finiseze.

Pasul 5.

Formatorul cere fiecărui grup mic să prezinte rezultatele discuțiilor. Participanții sînt invitați să-și exprime opinia cu privire la soluțiile, deciziile propuse de fiecare grup mic.

Pasul 6.

Formatorul invită participanții să-și exprime opinia cu privire la utilitatea acestei activități din perspectiva lecțiilor învățate (ce, cum, în ce cazuri pot folosi cele învățate în activitatea profesională).

Formatorul formulează o concluzie generală, ținînd cont de opinia personală și de cea a participanților, menționează legătura dintre subiectul abordat în cadrul discuției și alte subiecte, domenii din programul de instruire a participanților.

Recomandări

- Pregătiți minuțios studiul de caz: legenda și setul de întrebări. Cazurile trebuie să fie suficient de detaliate și realiste pentru a genera o mare varietate de păreri.
- Cereți participanților să analizeze cazul și să propună soluții din perspectiva respectării și protecției drepturilor omului în activitatea lor profesională.
- Încurajați participanții să gîndească critic, dar să fie toleranți pentru a înțelege și a accepta ideile și comportamentul colegilor.
- Stimulați căutarea mai multor răspunsuri posibile și nu încurajați limitarea la un răspuns unic „cel mai bun”, „cel mai corect”.
- Ajutați participanții să înțeleagă că diferite persoane care activează în același domeniu și au același nivel de pregătire pot percepe aceleași evenimente în mod diferit.

Exemplu de aplicare a metodei „Studiul de caz”

Cazul „Conflictul”

Pasul 1.

Formatorul a anunțat scopul activității, a explicat că participanții vor analiza o situație, o vor discuta și vor propune posibile soluții. Formatorul a adresat colaboratorilor-participanți următorul mesaj:

Stimați colegi, activitatea ce urmează are menirea de a vă forma deprinderi de a aplica cunoștințele teoretice acumulate în situații concrete, întâlnite în activitatea de serviciu a ofițerilor și subofițerilor instituțiilor penitenciare. În acest scop vom analiza un caz concret, îl vom discuta și vom identifica soluții corecte de rezolvare a cazului. Vom lucra în grupuri mici.

Formatorul a divizat participanții în grupuri a câte 5 persoane.

Pasul 2.

Formatorul a distribuit fiecărui participant textul unuia și aceluiași „Caz” și i-a propus să-l citească, să-l studieze individual.

Textul cazului:

În penitenciarul X, șeful de sector Bogdan a explicat condamnaților că au dreptul să depună petiții pe marginea unor violări ale drepturilor lor sau pe marginea acțiunilor administrației penitenciarului. De asemenea, a explicat și despre posibilitatea suspendării sancțiunii cu încarcerarea în caz de depunere a plîngerii de către condamnat. Totodată, Bogdan a explicat că deoarece există diverse instanțe unde pot fi depuse plîngerile, el recomandă ca fiecare plîngere să-i fie transmisă lui într-un plic deschis, urmînd ca el să le transmită după competență. Ulterior, aceasta a devenit regulă pentru toți condamnații.

La data de 29 februarie, condamnatului Vasilache i-a fost aplicată sancțiunea disciplinară încarcerarea pe o perioadă de 13 zile pentru că a fost surprins fumînd în dormitor. Fiind la prima încălcare și considerînd că este o sancțiune prea aspră, amintindu-și de explicațiile șefului de sector, a hotărît să expedieze o plîngere pe adresa Comitetului pentru Plîngeri. Plîngerea a fost transmisă șefului de sector, conform „procedurii” instituite. Cu toate acestea, pînă la sfîrșitul ispășirii sancțiunii condamnatul n-a primit nici un răspuns.

Pasul 3.

Formatorul a oferit participanților timp pentru a citi și a înțelege materialul. Formatorul le-a cerut să prezinte faptele din caz cu cuvintele lor, așa cum le-au înțeles, pentru a verifica dacă participanții au înțeles corect conținutul cazului:

- ? Despre cine este vorba în cazul dat?
- ? Unde are loc acțiunea?
- ? Ce s-a întâmplat?
- ? Cum au evoluat lucrurile?

În timp ce participanții au citit textul, formatorul a scris pe flipchart lista întrebărilor după care se vor conduce participanții la pasul 4. - analizarea și soluționarea cazului descris.

Pasul 4.

Formatorul s-a convins că toți au reușit să citească textul referitor la cazul descris. A distribuit participanților un suport în care au fost incluse extrase din acte normative internaționale și naționale necesare pentru analiza cazului propus. El i-a rugat pe participanți să-l asculte atent și a explicat sarcina care le revine în continuare:

Ați luat cunoștință de un caz concret. Acum, în cadrul grupurilor de lucru, veți analiza cazul și veți propune soluții din punct de vedere al drepturilor omului. Folosiți-vă de întrebările scrise pe flipchart. Să examinăm aceste întrebări:

1. Care este problema în situația descrisă?
2. Au fost comise aumite încălcări de către colaboratorii penitenciarului? Dacă da, prin ce se manifestă încălcările comise?
3. Argumentați încălcările comise prin prisma standardelor internaționale și naționale.
4. Ce consecințe pot surveni pentru colaboratori ca rezultat al încălcărilor comise?
5. Cum trebuie acționat într-o astfel de situație, ținând cont de prevederile legislației internaționale și naționale în domeniul protecției drepturilor omului?

După ce veți finaliza analiza cazului, unul sau doi reprezentanți ai grupului vor prezenta soluțiile la care a ajuns grupul. Poftim.

În timp ce participanții lucrează, formatorul s-a apropiat de fiecare grup pentru a se convinge că ei au înțeles corect sarcina încredințată.

Pasul 5.

După expirarea timpului acordat, formatorul a rugat grupurile să înceteze discuțiile, iar reprezentanții acestora să prezinte soluțiile grupului, ieșind la flipchart pentru a se conduce după întrebările respective.

Reprezentanții grupurilor au făcut prezentările. În cazul în care ei se abăteau de la lista întrebărilor, formatorul îi ruga să se întoarcă la subiect. Pe parcursul prezentărilor el a atras atenția participanților cu privire la necesitatea respectării liniștii.

Grupurile au oferit diferite soluții, unele persoane au propus chiar soluții incorecte. În continuare, formatorul a efectuat comentarii din perspectiva prevederilor legii:

1. În situația descrisă, problema constă în faptul că condamnatul a fost lipsit de posibilitatea de a contesta sancțiunea disciplinară conform procedurii legale.

O altă problemă, în situația descrisă, se referă la procedura incorectă de depunere a plîngerilor la Comitetul pentru Plîngeri instituită de către șeful de sector.

2. Colaboratorii instituției penitenciare au comis o serie de încălcări:

- în primul rînd, a fost stabilită o procedură incorectă de contactare a Comitetului pentru Plîngeri;
- altă încălcare rezidă în faptul că după depunerea plîngerii, executarea sancțiunii disciplinare n-a fost suspendată, deținutul executînd sancțiunea integral;
- de asemenea, plîngerea condamnatului n-a fost transmisă Comitetului pentru Plîngeri. În cazul în care ar fi fost transmisă, membrii Comitetului urmau să intervină prompt în examinarea plîngerii;
- cu toate că nu există detalii suplimentare referitoare la opțiunea de a se stabili pedeapsa cu încarcerarea, putem considera totuși drept inoportună alegerea acestei sancțiuni în condițiile cînd condamnatul se află la prima încălcare.

3. În situația descrisă au fost încălcate următoarele acte internaționale:

- Pactul cu privire la drepturile civile și politice (art.2 pct.3) care stabilește: Statele părți la prezentul Pact se angajează: a) să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci cînd încălcarea a fost comisă de persoane acționînd în exercițiul funcțiilor lor oficiale
- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, stabilește: Pct. 35 - 1) Cînd intră, fiecare deținut trebuie să primească informații scrise cu privire la regimul deținuților din categoria sa, regulile disciplinare ale așezămîntului, mijloacele autorizate pentru obținerea informațiilor și formularea plîngerilor și cu privire la toate celelalte puncte care pot fi necesare pentru a-i permite să cunoască drepturile și obligațiile sale și de a se adapta vieții din penitenciar; Pct. 36 - 1) Orice deținut trebuie să aibă în fiecare zi lucrătoare ocazia de a prezenta cereri și reclamații directorului așezămîntului sau funcționarului autorizat să-l reprezinte; 3) Orice deținut trebuie să aibă voie să adreseze, fără a fi cenzurat fondul, dar într-o formă legală, o cerere sau reclamație, administrației penitenciare centrale, autorității judiciare sau altor autorități competente, pe calea ce se impune; 4) Chiar dacă o cerere sau reclamație ar fi evident îndrăzneată sau lipsită de temei, ea trebuie să fie examinată fără întîrziere și trebuie să se dea un răspuns deținutului în timp util
- Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, stabilește: Principiul 7 1) - Statul trebuie să editeze legi ce interzic toate actele care violează drepturile și îndatoririle

enunțate în prezentele principii, să prevadă sancțiuni adecvate autorilor acestor acte și să ancheteze în mod imparțial în caz de plângere; 3) - Orice altă persoană care crede că s-a produs o violare a prezentului Ansamblu de principii sau că este pe punctul de a se produce are dreptul de a semnaliza cazul superiorilor funcționarilor în cauză cât și celorlalte autorități sau instanțe de control sau de recurs competente

- Regulile Penitenciare Europene, stabilesc: Regula 70 pct. 3) Deținuții au dreptul să formuleze cereri și reclamații, individual sau în grup, directorului penitenciarului sau oricărei alte autorități competente; 4) Deținuții nu trebuie să fie pedepsiți pentru că au făcut cereri sau reclamații
- Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, stabilesc: 72. Orice minor trebuie să aibă dreptul de a înainta o cerere sau o plângere (fără a i se cenzura conținutul), administrației centrale, autorității juridice sau altor autorități aprobate prin mijloace autorizate și să fie informat fără întârziere în legătură cu răspunsul.

Printre actele naționale încălcate pot fi menționate următoarele:

- Constituția Republicii Moldova, art. 52 Dreptul de petiționare: (1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor
- Legea cu privire la petiționare
- Codul de executare al Republicii Moldova, art. 166 Drepturile condamnatului c) dreptul de a adresa petiții (cereri, reclamații, propuneri, sesizări) administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii, autorităților administrației publice centrale și locale, asociațiilor obștești, altor instituții și organizații, inclusiv internaționale; Articolul 268. Procedura de contestare (1) Decizia privind aplicarea sancțiunii disciplinare poate fi contestată la Comitetul pentru Plângeri în termen de 30 de zile de la data comunicării. (2) Contestația depusă nu suspendă executarea sancțiunii disciplinare, cu excepția încarcerării. (3) Șeful penitenciarului este obligat să asigure expedierea neîntârziată a plîngerii condamnatului la Comitetul pentru Plângeri. (4) Plîngerea asupra sancțiunii disciplinare sub formă de încarcerare suspendă executarea sancțiunii și se examinează în regim de urgență. (5) Membrii Comitetului pentru Plângeri vizitează penitenciarul în vederea examinării plîngerii la fața locului. În acest scop, se audiază condamnatul care a depus plîngerea și alte persoane necesare, se examinează faptele care au servit temei pentru aplicarea sancțiunii disciplinare. (6) Comitetul pentru Plângeri confirmă temeinicia contestației sau legalitatea și temeinicia sancțiunii disciplinare aplicate condamnatului. (7) Decizia Comitetului pentru Plângeri este obligatorie și se va executa imediat. (8) În cazul în care condamnatul nu este de acord cu decizia Comitetului pentru Plângeri el este în drept să conteste decizia privind aplicarea sancțiunii disciplinare în instanța de judecată în modul stabilit
- Statutul executării pedepsei de către condamnați, Secțiunea 9, pct. 87; Secțiunea 27; Secțiunea 30.

4. Pentru colaboratori pot surveni următoarele consecințe:

- inițierea unei anchete de serviciu cu toate neplăcerile care apar în procesul desfășurării investigației;
- aplicarea unei sancțiuni disciplinare;
- repararea prejudiciului moral cauzat condamnatului, prin achitarea unei sume de bani, stabilită de o instanță judiciară.

5. Ținând cont de prevederile legislației internaționale și naționale în domeniul protecției drepturilor omului, într-o astfel de situație ar fi trebuit să se acționeze în următorul mod:

Odată cu depunerea plîngerii referitoare la contestarea aplicării sancțiunii disciplinare încarcerarea urmează să fie suspendată. Ulterior, contestația se transmite într-un termen cât mai scurt Comitetului pentru Plîngeri. După examinarea la fața locului a plîngerii condamnatului este emisă hotărîrea Comitetului pentru Plîngeri. În funcție de decizia primită, care este obligatorie pentru administrația penitenciarului, este reluată executarea sancțiunii cu încarcerarea sau aceasta este anulată.

Totodată, trebuie să se intervină în procedura instituită de șeful de sector referitoare la expedierea plîngerilor Comitetului pentru Plîngeri. În asemenea situație este necesar ca adresa Comitetului pentru Plîngeri să fie afișată într-un loc vizibil, iar corespondența condamnaților să fie depusă în cancelaria instituției cu respectarea procedurii de înregistrare.

Pasul 6.

Formatorul i-a rugat pe participanți să-și exprime opinia cu privire la utilitatea acestei activități (ce, cum, în ce cazuri pot folosi cele învățate în activitatea profesională).

Participanții au prezentat următoarele:

- actele legislative pe care le-am primit ne-au ajutat să analizăm cazul dat și ne vor ajuta în viitor să evităm acțiuni incorecte sau ilegale;
- pentru prima oară am lucrat cu unele acte legislative despre care am auzit, dar nu le-am cunoscut;
- cazul examinat a fost unul și același, dar perceput de noi diferit și, ca urmare, și soluțiile propuse au fost diferite;
- studierea și stabilirea miezului problemei în cadrul unui grup și formularea răspunsului în baza mai multor idei;
- pînă acum aveam o opinie cu privire la acțiunile necesare în cazuri similare, astăzi am înțeles că, de fapt, din punct de vedere legal, nu procedăm întotdeauna corect;
- situația descrisă se bazează pe cazuri reale, din viață și de aceea este ușor să înveți din ea.

Formatorul a formulat o concluzie generală, ținând cont de opinia participanților și de cea personală, menționînd că astăzi ei au tras concluzii și au luat decizii care pot fi adaptate la locurile lor de muncă.

7. Jocul de rol

Jocul de rol este o metodă participativă de instruire care îi ajută pe participanți să modeleze atitudini noi prin simularea acțiunilor și comportamentelor unor persoane reale sau imaginare. Jocul de rol contribuie la formarea comportamentului participanților în eventuale situații din activitatea lor profesională.

Jocul de rol are o importanță deosebită, deoarece:

- face evidentă deosebirea dintre „a gândi” ce și cum ar trebui să faci și „a face” în realitate;
- sporește posibilitatea aplicării unor acțiuni dorite la locurile de muncă;
- schimbă atitudini: jucând rolul unei persoane, participantul „trăiește” o situație concretă și, ca urmare, își schimbă atitudinea față de unele lucruri.

Numărul de participanți poate fi de pînă la 25 persoane.¹

Există numeroase modalități de a prezenta și a coordona jocul de rol. De obicei, acesta se desfășoară în cîțiva pași:

Pasul 1.

Formatorul prezintă scopul jocului, scenariul (pregătit din timp) și rolurile care vor fi interpretate, jucate.

Pasul 2.

Formatorul distribuie participanților rolurile pe care ei le vor juca și, după caz, descrierile acestora. Formatorul verifică dacă participanții au înțeles corect ce urmează să facă conform rolurilor pe care le-au primit și le acordă timp pentru pregătire.

Pasul 3.

Formatorul anunță începerea jocului. Participanții care au roluri (actorii) - le interpretează, cei care nu au roluri (observatorii) - urmăresc jocul și iau notițe despre ceea ce se întîmplă.

Pasul 4.²

Formatorul le cere „actorilor” și, ulterior, „observatorilor” să spună ce gîndesc, ce simt și ce au învățat din acest joc, din această experiență. Observatorilor li se cere să folosească notițele.

¹În unele cazuri toți participanții sînt jucători, „actori”, în altele - unii sînt „actori” și ceilalți „observatorii”.

²În unele cazuri, după acest pas urmează o altă rundă de joc, în care pot fi implicați toți participanții pentru a exersa comportamentul corect.

Formatorul cere participanților să-și prezinte opinia cu privire la modul cum a procedat, s-a comportat colaboratorul sistemului penitenciar în situația concretă și apoi - la cum ar fi trebuit să procedeze, să se comporte luînd în considerare aspectul psihologic, prevederile legale, standardele cu privire la respectarea drepturilor omului în activitatea sistemului penitenciar.

Pasul 5.

Formatorul formulează concluzii cu privire la joc, la modelul de comportament corect al colaboratorului sistemului penitenciar elaborat de participanți, la necesitatea de a urma acest model în eventualele situații similare din activitatea lor profesională.

Recomandări

- Pregătiți minuțios fabula, scenariul, descrierea fiecărui rol, setul de întrebări pentru analiza activității.
- Asigurați-vă că întrebările pregătite vor ajuta participanții să analizeze jocul de rol din perspectiva respectării și protecției drepturilor omului în activitatea lor profesională.
- Cereți participanților să efectueze o interpretare sinceră și cât mai realistă posibil, pentru a atinge scopul jocului.
- Țineți cont de faptul că majoritatea participanților manifestă o anumită timiditate atunci cînd, pentru prima dată, sînt puși în situația să joace un rol. Încurajați-i să se comporte natural, de parcă nu ar exista un auditoriu care să-i observe și să-i asculte.
- Nu forțați să interpreteze anumite roluri persoanele care categoric refuză să facă acest lucru. Tot ce puteți face pentru a le implica este să le cereți opinia cu privire la rolul respectiv.
- Urmăriți atent evoluția jocului; dacă aceasta se îndepărtează de subiect, de „realitate” sau pierde din valoarea educativă, opriți-l și redirecționați-l.
- Utilizați inversarea rolurilor, mai ales cînd jocul de rol abordează o situație de conflict, relația dintre două persoane cu poziție, statut diferit („colaborator al sistemului penitenciar-condamnat”, „șef-subaltern” etc.). Aceasta va ajuta participanții să plaseze în ambele poziții și să reacționeze prin prisma a diferite puncte de vedere.
- Atunci cînd formatorul folosește jocul de roluri în combinație cu metoda studiului de caz, participanții sînt invitați să-și aleagă rolurile persoanelor-cheie din cazul citit și discutat.
- Dacă există echipament la îndemînă, folosiți înregistrarea video pentru a oferi posibilitate participanților de a se vedea „dintr-o parte”, de a descoperi și a discuta problemele interpersonale observate în joc.

Exemplu de aplicare a metodei „Jocul de rol”

Jocul de rol „Aplicarea forței fizice: limita respectării drepturilor omului”¹

Pasul 1.

Formatorul a prezentat activitatea care urmează să fie realizată - Jocul de rol, scopul jocului, scenariul (pregătit din timp) și rolurile care vor fi interpretate, jucate. Formatorul a adresat colaboratorilor-participanți următorul mesaj:

Stimați colegi, activitatea ce urmează are menirea de a vă forma deprinderi și priceperi practice de a acționa corect în situații când sînteți nevoiți să aplicați forța fizică sau mijloace speciale. În acest scop vom realiza un joc de rol.

Vom juca o scenetă din viață. Unii dintre noi vor fi actori și vor juca anumite roluri, alții - spectatori, vor observa ce se întîmplă și vor scrie notițe.

Imaginați-vă următoarea situație: în timpul percheziției, în unul din dormitoarele penitenciarului au fost depistate de către colaboratorii penitenciarului: un telefon mobil, 1,5 litri de spirt, 2 kg de drojdii uscate și alte obiecte interzise. Deținuții le țin asupra lor și refuză să le cedeze.

Vom juca sceneta în care vom vedea cum s-a desfășurat situația. Pentru aceasta vă rog să vă împărțiți în trei grupuri: 2 grupuri mici de câte 3-4 persoane - aceștia vor fi „actorii” și un grup mai mare - „spectatorii”. Primul grup va juca rolul de deținuți, grupul al doilea va juca rolul de colaboratori ai instituției penitenciare și membrii grupului al treilea vor fi în calitate de observatori.

Pasul 2.

Formatorul a distribuit fiecărui grup de „actori”, în parte, rolurile pe care ei urmau să le joace.

Dvs. veți juca roluri de deținuți.

Refuzați să cedați lucrurile interzise.

Purtați o discuție calmă, fără amenințări, dar fermă și nu cedați pozițiile sub nici un pretext.

Sînteți gata să opuneți și rezistență ușoară, în caz de aplicare a forței de către grupul de „colaboratori”.

Cum veți proceda? Cum va evolua situația? Vă rog să jucați rolul cît mai real.

Susțineți că deținuții sînt și ei oameni și peste 3 zile sînt sărbătorile de Paști.

¹ Acest joc de rol a fost realizat în cadrul unui atelier de instruire a colaboratorilor instituțiilor penitenciare pe tema „Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale”. Scopul acestui joc de rol a fost de a prezenta participanților la instruire cum se aplică corect forța fizică și mijloacele speciale în anumite situații din penitenciar.

Dvs. veți juca roluri de colaboratori.

Cereți „deținuților” să cedeze lucrurile interzise, care le-ați depistat.

Sînteți foarte indignați. Pentru a restabili ordinea în penitenciar sînteți gata să aplicați orice metode de constrîngere pentru a deposeda deținuții de obiectele interzise găsite la ei.

Cum veți proceda? Cum va evolua situația? Vă rog să jucați rolul cît mai real.

Formatorul a verificat dacă participanții-actori au înțeles corect ce urmează să facă conform rolurilor pe care le-au primit și le-a acordat timp pentru a se pregăti de joc.

Formatorul a repetat însărcinarea pentru „spectatori”.

Dvs. veți urmări sceneta, veți observa ce se întîmplă și veți lua notițe: Care au fost acțiunile colaboratorilor instituției penitenciare? Au fost respectate cerințele legale? Au comis greșeli? Care? A fost respectată intensitatea aplicării forței? Care trebuiau să fie acțiunile legale?

Pasul 3.

Formatorul a anunțat începerea jocului. Actorii au interpretat rolurile, observatorii - au urmărit jocul și au luat notițe.

Pe parcursul jocului, formatorul a avut grijă să fie respectat scenariul, iar participanții să nu se abată de la ideea de bază. Deoarece este o situație foarte dificilă, participanții au fost tentați să devieze jocul la alte subiecte (*procedura de luare forțată a obiectelor, întocmirea procesului verbal etc.*), formatorul însă permanent le-a amintit că participanții care joacă rolul colaboratorilor de instituție penitenciară trebuie să demonstreze cum aplică forța fizică și mijloacele speciale în situația respectivă, ținînd cont de necesitatea respectării drepturilor omului.

Sceneta a durat 10 min.

Pasul 4.

Formatorul le-a cerut „actorilor” și, ulterior, „observatorilor” să spună ce gîndesc, ce simt și ce au învățat din acest joc, din această experiență. Observatorilor li s-a cerut să folosească notițele.

Mai întîi, formatorul a invitat grupul „deținuților” să spună „*Cum s-au simțit, în special atunci cînd „colaboratorii” i-au forțat, i-au constrîns să predea obiectele?*”

După ce membrii grupului de „deținuți” și-au împărtășit emoțiile, formatorul a rugat grupul de „colaboratori” să-și analizeze acțiunile proprii:

„Acum vom oferi cuvîntul și grupului colaboratorilor pentru a ne relata cum s-au simțit în situația creată și dacă ar dori să schimbe ceva în comportamentul lor acum, după ce au jucat rolul”.

Numai după ce au fost exteriorizate toate emoțiile celor două părți, formatorul le-a cerut „spectatorilor” să treacă la analiza comportamentului și acțiunilor colaboratorilor:

Vă rog să vă exprimați opiniile cu privire la modul cum au procedat, cum s-au comportat colaboratorii de penitenciare. Ce a fost corect și ce nu a fost corect în acțiunile lor sub 4 aspecte: psihologic, legal și al drepturilor omului: Cine dorește? Poftim.

Formatorul a notat ideile exprimate de participanți pe flipchart.

Iar acum, vă rog să vă exprimați opiniile privind modul în care colaboratorii de penitenciar trebuiau să procedeze, să se comporte, luând în considerare aspectul psihologic, prevederile legale, standardele cu privire la respectarea drepturilor deținuților. Cine dorește? Vă rog.

Formatorul a notat ideile prezentate de participanți pe flipchart, a cerut justificări și argumente ale ideilor prezentate. Formatorul a folosit modelul de comportament al colaboratorului sistemului penitenciar pe care îl avea pregătit din timp, a justificat și a argumentat ideile sale.

După ce majoritatea participanților a căzut de acord, formatorul a ajuns la concluzia că, de fapt, toți au elaborat împreună un Model de comportament corect, adecvat pentru situații similare celui din joc, care ar trebui să fie urmat de colaboratorii de penitenciare.

Sub aspect psihologic, în situații similare vom proceda astfel:

1. fără a fi duri sau violenți, colaboratorii vor da dovadă de hotărâre, autoritate, autocontrol și competență, evitând vorbe sau acțiuni incerte sau provocatoare;
2. colaboratorii vor vorbi clar, concis și cult, folosind formule de politețe: *vă rog, poftim* sau *fiți amabil*, care vor fi rostite ca o dispoziție fermă, fără echivoc, cu multă seriozitate și competență;
3. colaboratorii vor evita să dea semne de incertitudine și îngrijorare, care îi fac pe deținuți să nu ia în serios ordinele acestora;
4. colaboratorii îi vor face pe deținuți să înțeleagă că ei sînt decizi să recurgă la aplicarea forței în conformitate cu legislația;
5. colaboratorii vor scoate în evidență mijloacele speciale ce vor fi aplicate în caz de refuz al condamnaților de a preda obiectele interzise.

Sub aspect legal noi, vom acționa în situații similare, astfel:

1. colaboratorii vor solicita într-o manieră oficială să fie predate de bună voie telefonul, alcoolul și drojdia, deoarece acestea fac parte din categoria obiectelor și produselor care, conform Statutului executării pedepsei de către condamnați, sînt interzise să se afle asupra condamnaților;
2. colaboratorii vor atenționa condamnații că păstrarea obiectelor și produselor interzise constituie o încălcare a regimului de detenție și va fi sancționată disciplinar;
3. colaboratorii vor avertiza condamnații că refuzul de a se supune cerințelor legale ale colaboratorului sistemului penitenciar constituie, de asemenea, o încălcare a regimului de detenție și va conduce la agravarea sancțiunii;
4. în caz că deținuții refuză în continuare să predea benevol obiectele și produsele interzise, colaboratorii vor avertiza despre intenția de a recurge la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale;

5. colaboratorii vor acorda deținuților timp suficient pentru reacția de răspuns;
6. în caz dacă deținuții nu predau benevol obiectele și produsele interzise, colaboratorii vor aplica procedeele de luptă corp la corp pentru a înfrânge rezistența deținuților. În caz dacă forța fizică este insuficientă, colaboratorii pot folosi bastoanele de cauciuc și cătușele;
7. în timpul aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale, colaboratorii vor da dovadă de stăpânire de sine, vor provoca o daună cât mai mică sănătății deținuților;
8. dacă în urma aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale au fost aduse daune sănătății sau integrității fizice a deținuților, colaboratorii vor acorda obligatoriu asistență medicală deținuților;
9. după epuizarea conflictului, colaboratorii vor întocmi un proces verbal care va fi adus la cunoștința șefului penitenciarului.

Sub aspectul drepturilor omului, în situații similare vom proceda astfel:

1. colaboratorii vor respecta și vor asigura demnitatea umană a deținuților implicați în conflict, adică vor evita exprimări sau gesturi jignitoare, umilitoare, degradante și discriminatorii;
2. colaboratorii vor înceta aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în momentul în care deținuții au încetat să mai opună rezistență. Colaboratorii trebuie să țină cont de faptul că, continuarea aplicării violenței după epuizarea conflictului se transformă în tortură, tratament inuman sau degradant (art.7 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, art.1-2 din Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, art. 24 din Constituția Republicii Moldova);
3. colaboratorii vor respecta și vor asigura dreptul la integritate fizică și psihică.

Pasul 5.

La finele activității, formatorul a formulat concluzii cu privire la joc, la modelul elaborat în comun de comportament corect al colaboratorului sistemului penitenciar, la necesitatea de a urma acest model în eventualele situații similare din activitatea lor profesională. Formatorul a subliniat încă o dată importanța posedării unor deprinderi practice în vederea respectării drepturilor omului în orice situație, oricât de dificilă și de provocatoare nu ar fi:

Stimați colegi, după cum am văzut în activitatea dată și cunoaștem din practica profesională, la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale, de cele mai multe ori există riscul încălcării drepturilor omului, de aceea lecția de azi și în special concluziile de bază pe care le-am notat, ne vor ajuta în mare măsură să putem evita riscul de a încălca drepturile deținuților la exercitarea funcțiunii.

Pentru a asigura respectarea drepturilor deținuților este absolut necesar ca fiecare colaborator să manifeste un comportament profesional adecvat care rezultă din pregătirea bazată pe cunoașterea standardelor internaționale și naționale referitoare la activitatea sistemului penitenciar, posedarea deprinderilor practice de analiză a situației, de comunicare, relaționare, atitudinea pozitivă față de respectarea drepturilor omului.

Capitolul 3

Planificarea și realizarea activităților de instruire în domeniul Drepturilor Omului a colaboratorilor sistemului penitenciar

1. Subiecte recomandate pentru instruire
2. Ciclul de instruire
3. Structura unei sesiuni

1. Subiecte recomandate pentru instruire

Asigurarea dreptului de petiționare și accesul la justiție a condamnaților

<i>Scopul sesiunii</i>	Dezvoltarea capacităților personalului penitenciar de conștientizare a necesității asigurării și respectării dreptului de petiționare și a accesului la justiție a deținuților.
<i>Puncte de reper</i>	Procedurile de depunere a petițiilor în instituțiile penitenciare. Accesul condamnaților la procedurile interne de depunere a petițiilor. Depunerea petițiilor la Comitetul pentru plângeri, organele de drept, CEDO.
<i>Bibliografie</i>	<ul style="list-style-type: none">- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.- Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.- Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.- Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.- Legea cu privire la petiționare, nr. 190 din 19.07.1994.- Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova, nr. 1036 din 17.12.1996.- Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.- Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.- A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Correspondența și convorbirile telefonice ale condamnaților

<i>Scopul sesiunii</i>	Dezvoltarea capacităților personalului penitenciar de a conștientiza rolul contactelor deținuților cu lumea exterioară (familia, prietenii etc.), prin intermediul convorbirilor telefonice și corespondenței, în procesul de reeducare și resocializare al condamnaților.
------------------------	--

Puncte de reper Asigurarea dreptului la corespondență a condamnaților. Procedura de expediere a corespondenței de către condamnați. Controlul sau cenzura corespondenței. Persoanele autorizate și procedura de realizare a controlului corespondenței. Contactele condamnaților cu Comitetul pentru plîngeri, organele de drept, alte organizații naționale și internaționale ce asigură protecția drepturilor omului. Asigurarea dreptului condamnaților la convorbirile telefonice. Procedura de acordare a convorbirilor telefonice. Frecvența convorbirilor telefonice acordate condamnaților. Obligațiile administrației penitenciarului referitoare la asigurarea convorbirilor telefonice. Controlul și interceptarea convorbirilor telefonice ale deținuților.

- Bibliografie*
- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
 - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.
 - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
 - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
 - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.
 - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
 - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
 - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
 - A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
 - Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Accesul la informație al deținuților

Scopul sesiunii Dezvoltarea capacităților personalului penitenciar de a conștientiza importanța accesului la informație și de a contribui la facilitarea accesului deținuților la informațiile legale.

Puncte de reper Importanța asigurării accesului la informație al deținuților. Modalitățile de asigurare a accesului la informare a deținuților. Obligațiile administrației penitenciarului referitoare la accesul la informație al deținuților. Restricțiile legale față de accesul la anumite genuri de informație.

- Bibliografie*
- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
 - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.

- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
- Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.
- Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
- Legea privind accesul la informație, nr. 982 din 28.07.2000.
- Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
- Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
- A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Asigurarea dreptului condamnaților la întrevederi

<i>Scopul sesiunii</i>	Crearea oportunităților pentru conștientizarea de către personalul penitenciar a rolului contactelor deținuților cu lumea exterioară, inclusiv întrevederile, în procesul de reeducare a condamnaților.
<i>Puncte de reper</i>	Importanța asigurării dreptului la întrevederi al condamnaților. Modalitățile și frecvența întrevederilor. Întrevederea ca formă de stimulare a comportamentului deținutului. Condițiile de organizare a întrevederilor. Restricțiile legale față de acordarea întrevederilor. Persoanele care au dreptul la întrevederi cu condamnații.
<i>Bibliografie</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948. - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950. - Pactul internațional cu privire drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966. - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955. - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006. - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004. - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006. - A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.

- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Dreptul la instruire a condamnaților

<i>Scopul sesiunii</i>	Dezvoltarea capacităților personalului penitenciar de a conștientiza importanța instruirii condamnaților și de a contribui la antrenarea condamnaților în procesul de instruire.
<i>Puncte de reper</i>	Formele de bază ale instruirii condamnaților. Asigurarea accesului condamnaților minori la instruire. Asigurarea învățămîntului secundar general în penitenciare. Organizarea instruirii profesionale a condamnaților. Accesul condamnaților la studii superioare. Asigurarea accesului la studii a preveniților.
<i>Bibliografie</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948. - Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950. - Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16.12.1966. - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955. - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006. - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004. - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006. - A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995. - Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Respectarea drepturilor minorilor în detenție

<i>Scopul sesiunii</i>	Crearea de oportunități pentru dezvoltarea capacităților personalului penitenciar de a conștientiza problematica vulnerabilității minorului în detenție, precum și conștientizarea necesității și importanței acordării unui tratament special minorului în detenție.
<i>Puncte de reper</i>	Particularitățile psihologico-pedagogice ale minorului în detenție. Tratamentul special pentru minorii în detenție. Asigurarea securității și măsurile de protecție a minorilor în detenție. Asistența socială a minorilor în detenție. Consilierea individuală a minorilor în detenție. Reintegrarea socială a minorilor.

Bibliografie

- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
- Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
- Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la 20.11.89.
- Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.
- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
- Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.
- Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
- Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
- Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
- A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Asigurarea dreptului la securitatea personală a deținuților

Scopul sesiunii

Crearea oportunităților pentru conștientizarea necesității și importanței asigurării dreptului la securitatea personală a deținuților în instituțiile penitenciare.

Puncte de reper

Importanța asigurării dreptului la securitatea personală a deținuților. Mecanisme și proceduri aplicate în scopul asigurării securității personale a deținuților. Criteriile și condițiile de deținere separată a deținuților în scopul asigurării dreptului la securitatea personală. Răspunderea pentru neasigurarea dreptului la securitatea personală a deținutului.

Bibliografie

- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
- Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
- Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.

- Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
- Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova, nr. 1036 din 17.12.1996.
- Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
- Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
- A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Asigurarea drepturilor omului la desfășurarea perchezițiilor în instituțiile penitenciare

<i>Scopul sesiunii</i>	Dezvoltarea abilităților personalului instituțiilor penitenciare de a desfășura percheziția zonelor locative și percheziția corporală a deținuților în strictă conformitate cu prevederile normative și cu respectarea drepturilor condamnaților.
<i>Puncte de reper</i>	Tipurile de percheziții. Modalitățile și procedura de efectuare a perchezițiilor în zonele locative din penitenciar. Tactica efectuării perchezițiilor în sectoarele locative. Percheziția corporală. Modalitățile de efectuare a perchezițiilor corporale. Respectarea integrității bunurilor condamnatului și ale instituției penitenciare la efectuarea perchezițiilor. Consemnarea rezultatelor perchezițiilor.
<i>Bibliografie</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948. - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950. - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966. - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955. - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006. - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. - Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova, nr. 1036 din 17.12.1996. - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004. - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006. - Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr. 106 din 06 martie 2003;

- A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
- Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Măsurile de stimulare și sancțiunile disciplinare aplicate condamnaților

Scopul sesiunii Crearea oportunităților pentru conștientizarea importanței aplicării obiective și imparțiale de către personalul penitenciar a măsurilor de stimulare și a sancțiunilor disciplinare condamnaților.

Puncte de reper Scopul și efectele măsurilor de stimulare și a sancțiunilor disciplinare aplicate condamnaților. Proportionalitatea pedepselor aplicate. Modalitățile măsurilor de stimulare aplicate condamnaților. Procedura aplicării măsurilor de stimulare. Abaterile disciplinare. Modalitățile sancțiunilor disciplinare aplicate condamnaților. Procedura aplicării sancțiunilor disciplinare condamnaților. Posibilitățile și procedura de contestare a sancțiunilor disciplinare ale condamnaților.

- Bibliografie**
- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
 - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.
 - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
 - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
 - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.
 - Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985.
 - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
 - Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova, nr. 1036 din 17.12.1996.
 - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
 - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
 - Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar aprobat prin ordinul Ministerului Justiției nr. 307 din 04.08.2005.
 - A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
 - Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

Acțiunile efectivului penitenciarului în situațiile de evadare și nesupunere în grup a condamnaților

- Scopul sesiunii** Dezvoltarea capacităților personalului instituțiilor penitenciare de a interveni prompt și corect, cu respectarea drepturilor și libertăților condamnatului, în situațiile excepționale de evadare și de nesupunere în grup a condamnaților.
- Puncte de reper** Situațiile care pot fi calificate drept excepționale. Atribuțiile și acțiunile serviciilor din cadrul penitenciarului în situațiile de evadare și de nesupunere în grup a condamnaților. Asigurarea securității personalului în timpul operațiunilor de reținere a evadaților și în timpul înfrângerii rezistenței opuse de condamnați. Asigurarea securității și respectarea drepturilor condamnaților în timpul desfășurării operațiunilor speciale.
- Bibliografie**
- Declarația Universală a Drepturilor omului, adoptată la 10 decembrie 1948.
 - Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.
 - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16.12.1966.
 - Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1984.
 - Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante adoptată de Consiliul Europei la 26 noiembrie 1987.
 - Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
 - Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulile penitenciare europene, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006.
 - Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
 - Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova, nr. 1036 din 17.12.1996.
 - Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24 decembrie 2004.
 - Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
 - Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar aprobat prin ordinul Ministerului Justiției nr. 307 din 04.08.2005.
 - Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, aprobat prin ordinul ministrului justiției nr. 106 din 06 martie 2003.
 - A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare, Penal Reform International, Haga, 1995.
 - Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений, Geneva 2000.

2. Ciclul de instruire

Succesul unei instruirii depinde de mai mulți factori: competența formatorului, actualitatea problemei abordate, metodele de predare, dar și de modul în care este conceput întregul proces de instruire. Procesul de instruire trebuie să răspundă atât cerințelor societății, care este în permanentă schimbare, cât și necesităților de dezvoltare profesională a personalului. O astfel de abordare presupune continuitatea procesului, care este percepută ca un *Ciclu de instruire*. Etapele unui Ciclu de instruire pot fi:

1. Identificarea necesităților de instruire
2. Planificarea și Organizarea activităților de instruire
3. Implementarea activităților de instruire
4. Evaluarea activităților de instruire

1. Identificarea necesităților de instruire

Orice activitate de instruire trebuie să înceapă de la:

- Identificarea necesităților individuale de instruire ale participanților și/sau ale unui grup de colaboratori ai sistemului penitenciar din cadrul instituției/subdiviziunii.
- Identificarea necesităților de instruire la nivel de instituție/subdiviziune.

Recomandări:

- Identificați necesitățile individuale de instruire:

Apreciați cunoștințele, abilitățile și atitudinile manifestate de colaboratorii sistemului penitenciar, reieșind din cerințele postului, scopul și misiunea instituției. Identificați lacunele în prestația profesională a colaboratorilor sistemului penitenciar. Aceste lacune constituie necesitățile individuale de instruire ale personalului care pot fi acoperite prin instruire la subiecte relevante.

- Identificați necesitățile de instruire la nivel de instituție/subdiviziune:

Analizați strategiile schimbărilor prevăzute pentru îmbunătățirea activității instituției penitenciare. Identificați ce cunoștințe, abilități și atitudini trebuie să manifeste întregul efectiv pentru a asigura realizarea acestor schimbări.

- Formulați scopul și obiectivele activității de instruire:

În baza necesităților de instruire identificate stabiliți obiectivele la nivel de cunoștințe, abilități și atitudini. Pentru aceasta vă pot fi de folos următoarele întrebări:

- ? Ce știu participanții referitor la subiectul preconizat?
- ? Care este interesul lor față de subiectul propus?

- ? Cum și unde participanții pot să utilizeze cele învățate în activitatea lor profesională?
- ? Ce probleme sînt relevante subiectului pe care l-ați ales pentru instruire? Ce soluții vedeți pentru problemele date?
- ? Pentru a putea aplica soluțiile găsite în cadrul instruirii, ce trebuie să cunoască, să poată face și cum trebuie să se comporte participanții?

2. Planificarea și Organizarea activităților de instruire

Activitatea de instruire se planifică și se organizează în strictă conformitate cu obiectivele stabilite. Planificarea și organizarea activității de instruire poate fi realizată respectînd următorii pași:

- Selectarea informației relevante obiectivelor de instruire.
- Stabilirea numărului de sesiuni.
- Elaborarea planului fiecărei sesiuni de instruire.
- Planificarea și pregătirea logisticii necesare.

Recomandări:

- Selectați informația relevantă. Folosiți următoarele întrebări:
 - ? Ce informație veți pune la dispoziția participanților pentru a realiza obiectivele pe care le-ați stabilit?
 - ? Unde puteți găsi informația necesară?
 - ? Este accesibilă informația pentru participanți?
 - ? Este suficientă informația?
 - ? Vor reuși participanții să o valorifice în timpul rezervat pentru sesiunile planificate?
- Stabiliți numărul de sesiuni. În cazul în care realizarea obiectivelor cere mai multe sesiuni, elaborați un curs de instruire. Întrebați-vă:
 - ? Care este volumul de informație necesar pentru realizarea obiectivelor?
 - ? De cîte sesiuni va fi nevoie pentru ca participanții să poată examina ei înșiși acest volum de informație?
 - ? Care este cantitatea, volumul de informație cu care se va lucra în fiecare sesiune? (Mai bine să lucrați cu un volum redus de informație, dar să permiteți participanților să o analizeze profund, să reflecteze, să facă schimb de opinii).
 - ? În ce ordine veți expune informația aceasta? Care va fi primul subiect? Al doilea?
- Elaborați planul fiecărei sesiuni de instruire:

- ? Folosiți structura sesiunii compusă din Focalizare, Etapa de bază, Concluzii și Evaluare.
- ? Alegeți metoda de instruire potrivită pentru fiecare etapă (ex. Studiu de caz, Discuția ghidată, Brainstormingul etc.).
- ? Stabiliți pentru fiecare etapă exercițiile și formulați sarcinile. Asigurați-vă că fiecare exercițiu, sarcină contribuie la realizarea obiectivelor propuse.
- ? Descrieți fiecare exercițiu cât mai detaliat. Fiecare sarcină trebuie să fie clară pentru participanți și posibil de a fi realizată în timpul pe care îl aveți la dispoziție.
- Planificați și pregătiți logistica necesară. Întrebați-vă:
 - ? De ce aveți nevoie pentru realizarea exercițiilor planificate (echipament - flip-chart, proiector, ecran etc.; materiale - hîrtie, pixuri, markere etc.; literatură - cărți, ziare, broșuri etc.)?
 - ? Unde veți desfășura activitatea de instruire?
 - ? Timpul ales pentru instruire este favorabil, convenabil pentru participanți?
- Înainte de a începe activitatea de instruire:
 - ? Verificați dacă este pregătit echipamentul, materialele și literatura - necesare pentru a desfășura activitatea de instruire.
 - ? Asigurați-vă că sala este disponibilă, curată, că aranjarea meselor și scaunelor permite realizarea exercițiilor planificate, că fiecare participant va putea să vadă ceea ce se va scrie pe tablă, flipchart.
 - ? Comunicați din timp participanților unde și cînd va avea loc activitatea de instruire.
 - ? Prevedeți posibile riscuri, dificultăți și căi pentru a le depăși; pregătiți variante alternative pentru exercițiile, sarcinile pe care le planificați.

3. Implementarea activităților de instruire

Este etapa de realizare a fiecărei sesiuni din activitatea planificată. La această etapă a procesului de instruire, participanții sînt implicați direct; ei obțin cunoștințe noi la subiectul examinat sau le aprofundează pe cele anterioare, dezvoltă abilități necesare transferului cunoștințelor în practică, modelează atitudini noi rezultînd un comportament nou.

Recomandări:

- Realizați obiectivele planificate conform programului de instruire/planului sesiunii.
- Urmați etapele unei sesiuni.

- Fiți pregătiți să introduceți modificări în caz de necesitate, să utilizați variante alternative pentru exerciții.

4. Evaluarea activităților de instruire

Este etapa la care se încheie un ciclu de instruire și se pregătește începerea celui următor. La această etapă se apreciază nivelul de realizare a obiectivelor propuse, se identifică punctele tari și punctele slabe ale etapelor precedente: identificarea necesităților de instruire, planificarea și implementarea. În rezultatul evaluării se deduc prioritățile pentru un nou ciclu de instruire, se pot face recomandări pentru îmbunătățirea, diversificarea activităților de instruire.

Recomandări:

- Pregătiți-vă din timp să evaluați lucrul realizat. Încă de la etapa planificării întrebați-vă:
 - ? Ce veți face pentru a vă convinge că au fost atinse obiectivele instruirii realizate? (Veți utiliza teste? Veți realiza exerciții speciale? Veți discuta cu participanții sau veți face o chestionare frontală?)
 - ? Cum vor ști participanții că au realizat obiectivele activității de instruire? (Veți da reacții de răspuns? Veți pune note? Veți da posibilitate participanților să se aprecieze unii pe alții?)
 - ? Cum veți ști ce ați făcut bine, ce trebuie să îmbunătățiți? (Veți completa un chestionar? Veți discuta în grup?)
- Folosiți diverse modalități de evaluare: chestionare, discuții cu participanții, observări etc.
- Urmăriți activitatea profesională a participanților: cum și în ce măsură ei aplică cunoștințele și abilitățile obținute în instruire.
- Deduceți din rezultatele evaluării prioritățile pentru un nou ciclu de instruire.

3. Structura unei sesiuni de instruire

Sesiunea este o parte componentă a procesului de instruire și se constituie din anumite etape. Există mai multe abordări cu privire la divizarea etapelor unei sesiuni. În ghidul de față se recomandă următoarea structură a sesiunii:

1. Etapa de focalizare
2. Etapa de bază
3. Etapa concluziilor și evaluării

Etapa de focalizare

Focalizarea este partea introductivă a sesiunii și ocupă, de obicei, 5-15% din timpul alocat acesteia. Focalizarea are drept scop captarea atenției participanților referitor la tema care va fi studiată, valorificarea propriei experiențe a participanților și motivarea lor pentru a studia lucruri noi. La această etapă participanții află ce se va întâmpla, de ce este important acest lucru pentru activitatea lor profesională.

Recomandări:

- Încurajați participanții să reflecteze asupra subiectului sesiunii, să aprecieze ce cunosc ei la acest subiect. Folosiți pentru aceasta:
 - ⇒ *una sau mai multe întrebări*
 - ⇒ *brainstorming-ul*
 - ⇒ *relatarea unei istorii sau examinarea unui articol scurt*
 - ⇒ *îndeplinirea unui test scurt*
 - ⇒ *demonstrarea unui film scurt*
 - ⇒ *reamintirea unor momente din sesiunile precedente*
 - ⇒ *etc.*
- Oferiți oportunități ca ei să-și amintească anumite informații pe care le dețin legate de subiectul sesiunii, o situație din experiența lor profesională sau socială și încurajați-i să relateze emoțiile trăite.
- Ajutați-i pe participanți să învețe din experiența relatată și să facă concluzii privind utilitatea și importanța subiectului, necesitatea de a cunoaște lucruri noi care îi vor ajuta în îmbunătățirea performanței profesionale.
- Activizați participanții, folosiți metode interactive optime de implicare a lor în activitate - discuții în perechi, discuții în cadrul grupelor mici, reprezentarea informațiilor prin simboluri, scheme etc.

Țineți minte, cunoștințele sînt asimilate mai bine în contextul a ceea ce este deja cunoscut și înțeles.

De regulă, la finalul etapei de focalizare se anunță obiectivele sesiunii. Aceasta îi ajută pe participanți să conștientizeze necesitatea și importanța temelor de instruire pentru activitatea profesională. Obiectivele pot fi afișate sau scrise pe tablă, formatorul trebuie să se asigure că participanții le-au înțeles.

Etapa de bază

Este dedicată studiului și consolidării informației noi și ocupă, de obicei, 70-80% din timpul alocat sesiunii. La această etapă participanții însușesc informații noi, își dezvoltă abilități și își formează atitudini.

De regulă, etapa de bază conține o miniprelegere și partea interactivă.

Miniprelegerea

Este o prezentare făcută de către formator sau de către un specialist invitat cu scopul de a explica, de a relata informații și experiențe noi legate de subiectul sesiunii.

Partea interactivă

Constă din exerciții individuale sau în grup prin care participanții asimilează mai bine cunoștințele obținute în timpul miniprelegerii, le pot transpune în practică și prin aceasta își dezvoltă abilitățile și își modelează atitudinile necesare.

Recomandări:

- Pregătiți atent miniprelegerea. Selectați, structurați și dozați informația nouă.
- Aplicați adițional la miniprelegere și alte modalități de contact cu noua informație: lectură, vizionare a unui film, înregistrare audio.
- Susțineți eforturile participanților în monitorizarea propriei înțelegeri. Stimulați-i să pună întrebări sau să noteze ceea ce nu înțeleg, pentru a cere ulterior explicații, să revină asupra pasajelor pe care nu le-au înțeles și să depună un efort suplimentar pentru elucidarea independentă a informației.
- Mențineți interesul participanților față de subiectul care este abordat prin prezentarea eficientă și atractivă a informației, inclusiv prin utilizarea metodelor vizuale.
- Pregătiți minuțios exercițiile, formulați clar sarcinile; oferiți timp suficient pentru realizarea, prezentarea și analiza exercițiilor.
- Utilizați tehnici care favorizează comunicarea între participanții la instruire.

Țineți minte, atunci când participanții își monitorizează propria înțelegere, ei se implică în introducerea noilor informații în schemele de cunoaștere deja asimilate. Ei corelează informația nouă cu ceea ce le este deja cunoscut. Astfel construiesc punți între cunoscut și nou pentru a ajunge la o nouă înțelegere.

Etapa concluziilor și evaluării

În cadrul acestei etape, care ocupă, de obicei, 10-15% din timpul alocat sesiunii, participanții au posibilitatea de a analiza și evalua ce și cum a fost realizat în procesul de activitate. De regulă, la această etapă participanții își pot clarifica unele aspecte, pot să-și revadă propria opinie și prin urmare să se autoevalueze. Le ajută în acest sens și evaluarea activității de instruire, inclusiv aprecierile participanților cu privire la utilitatea cunoștințelor obținute, abilitățile formate, posibilitatea aplicării în practică a celor învățate în cadrul sesiunii.

Recomandări:

- Sintetizați întreaga activitate din cadrul sesiunii. Cereți participanților:
 - ⇒ să prezinte anumite concluzii;
 - ⇒ să evidențieze cele mai importante „lucruri învățate”;
 - ⇒ să rezume principalele idei;
 - ⇒ să menționeze posibilitatea de folosire a celor însușite în activitatea profesională.
- Întrebați-i pe participanți dacă pe parcursul sesiunii și-au schimbat anumite opinii, atitudini (care anume), dacă s-au produs anumite schimbări la nivel de comportament (care anume).
- Cereți participanților să relateze despre reacțiile, sentimentele lor: cum s-au simțit în cadrul procesului de instruire, cum au reacționat la diverse intervenții ale formatorului și colegilor, cum au colaborat între ei, care au fost relațiile dintre participanți.
- Completați și corectați, după caz, informațiile prezentate de participanți, atrageți atenția la necesitatea de transpunere a celor învățate în activitatea profesională.

Țineți minte, ne amintim mai bine ceea ce putem formula cu propriile noastre cuvinte, ceea ce este raportat la propria noastră experiență.

Capitolul 4

Exemple de sesiuni de instruire

1. Sesiunea-model nr. 1
2. Sesiunea-model nr. 2
3. Sesiunea-model nr. 3
4. Sesiunea-model nr. 4
5. Sesiunea-model nr. 5

Sesiunea-model nr. 1

Repere conceptuale în domeniul Drepturilor Omului

Support de curs

Noțiuni și concepte-cheie

Există mai multe definiții cu privire la drepturile omului (DO). Deseori, drepturile omului sînt definite ca fiind necesități biologice și spirituale inerente (firești) existenței și dezvoltării ființei umane, consacrate și garantate prin lege. Alteori, DO sînt definite ca fiind garanții universale, consacrate prin lege, menite să protejeze demnitatea, egalitatea și libertatea persoanei, de potențialele abuzuri din partea statului sau altor persoane.

Drepturile omului reprezintă facultatea, posibilitatea unei persoane de a pretinde un anumit model de comportament sau abținerea de la anumit comportament din partea altui subiect (stat, alt individ, grup de indivizi etc). Sînt drepturi subiective individuale, esențiale pentru existența, demnitatea, libertatea, egalitatea, fericirea, libera dezvoltare a ființei umane, consacrate și garantate prin actele normativ-juridice interne ale statului (în cazul nostru, ale Republicii Moldova) și prin normele dreptului internațional public¹.

Concepte fundamentale (cuvinte-cheie) referitor la drepturile omului:

Garantarea/Asigurarea DO - este obligația primordială a statului și tuturor reprezentanților acestuia: consacra DO în acte normativ-juridice, stabilirea unor mecanisme de realizare efectivă, respectarea DO, stabilirea unor proceduri de monitorizare, apărare a DO și restabilire în drepturile lezate, acțiuni de promovare a DO etc.

Promovarea DO - acțiuni, exemple proprii, activități etc. În plan local/raional/național/internațional prin care se distribuie informații, se organizează activități, se întreprind măsuri concrete pentru respectarea și realizarea drepturilor și libertăților persoanelor într-o societate/comunitate.

Promovarea DO este făcută de orice persoană fizică, de o organizație de stat sau guvernamentală, de un program, organism internațional.

Acțiunile de promovare a DO sînt cele de informare, instruire în domeniul DO, precum și orice activitate cotidiană a unei instituții de stat sau private care respectă valorile și principiile ce stau la baza DO.

Apărarea DO - acțiuni de revendicare (a cere, a pretinde) a unor drepturi/libertăți încălcate; acțiuni de sesizare a instituțiilor competente în vederea asigurării/revendicării unor drepturi; acțiuni de prevenire a încălcării drepturilor și libertăților unor persoane etc.

Acțiunile de apărare a drepturilor și libertăților omului revin (ca obligație) în mare parte reprezentanților puterii de stat: administrației instituțiilor penitenciare, poliției, administrației publice locale, organelor judecătorești, procuraturii, avocaților parlamentari

¹ Popescu, Corneliu - Liviu. Protecția internațională a drepturilor omului. Surse, instituții, proceduri. București: Editura All Beck, 2000. p. 5.

(ombudsmenilor), în cazuri mai speciale Președintelui RM, Parlamentului RM, Guvernului RM, Comitetului pentru Plângeri etc. De asemenea, sînt sesizate organismele internaționale: Curtea Europeană pentru DO, ONU etc. Un rol decisiv îl au ONG-urile și anumite programe în domeniul DO, cum ar fi: Institutul de Reforme Penale, Comitetul Helsinki pentru DO, LADOM, SIEDO, Clinica Juridică sau grupuri de persoane etc.

Realizarea DO - sînt acțiunile noastre cotidiene de exercitare (transpunere în viață) a drepturilor și libertăților. O bună cunoaștere a DO permite o realizare adecvată (personal și profesional), necunoașterea lor, însă, are un efect contrar. O bună cunoaștere nu semnifică doar recunoașterea numelui de: dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii, accesul la informație publică etc. Este importantă înțelegerea corectă și profundă a fiecărui drept pentru ca să-l realizăm pe deplin.

Realizarea drepturilor și libertăților unei persoane nu trebuie să lezeze drepturile și libertățile altor persoane.

Respectarea DO - abținerea de la comportamentele care duc la încălcarea DO. Prin onerarea (executarea) obligațiilor și respectarea interdicțiilor de către fiecare dintre noi, se respectă drepturile altor persoane.

Încălcarea DO - lezarea unor drepturi/libertăți stipulate în mod expres în acte normative naționale (constituție, alte legi, acte subordonate legilor) sau documente internaționale.

Instituții pentru apărarea DO - sînt organizațiile de stat sau nestatale care întreprind acțiuni de apărare a DO: instanțele judecătorești, Comitetul pentru Plângeri, Centrul pentru DO, ONG-urile pentru apărarea DO (Comitetul Helsinki pentru DO, Baroul Avocaților Republicii Moldova, Institutul de Reforme Penale, SIEDO etc.); organismele internaționale (ONU, Curtea Europeană a DO, Consiliul Europei etc.).

Activitatea acestor instituții cuprinde diferite aspecte: elaborează propuneri de prevederi normative (proiecte de legi, alte acte subordonate legilor), primesc plângeri/petiții, studiază cazuri și perfectează acte pentru adresarea în instituțiile statale/internaționale pentru revendicarea unor drepturi, iau decizii în cazuri concrete etc.

Izvoare ale DO - sînt documente oficiale care stipulează drepturile și libertățile omului. Acestea pot fi naționale (Constituția RM, Legi, Hotărîri, diferite alte acte normative etc), precum și internaționale (declarații, convenții, pacte, protocoale etc).

O bună cunoaștere a principalelor izvoare și instrumente în domeniul DO asigură și o bună realizare a drepturilor și libertăților.

Principiile și caracteristicile DO

Drepturile omului, conform documentelor internaționale sînt guvernate de următoarele principii:

1. **Universalitatea** - drepturile omului sînt inerente tuturor membrilor speciei umane (se referă la toți).
2. **Egalitatea în drepturi a oamenilor** - posibilitatea ca aceste drepturi să fie exercitate/transpuse în viață în condiții de egalitate de șanse.

3. Principiul **nediscriminării** - toți oamenii se bucură de drepturile și libertățile lor fundamentale, indiferent de rasă, sex, religie, convingeri politice, naționalitate sau orice alt criteriu de favorizare a unora în raport cu alții.
4. Principiul **unității** drepturilor - drepturile sînt interconexe, valorificarea unui drept fiind în directă dependență de posibilitatea de valorificare a altor drepturi.
5. Principiul **adaptării și racordării legislațiilor naționale la standardele internaționale** - fiecare stat este obligat de a aduce actele normativ-juridice interne în concordanță cu standardele internaționale în domeniul DO.
6. Principiul **subsidiarității** - fiecare stat trebuie să prevadă în mod nemijlocit, la nivel intern anumite proceduri de protecție a drepturilor omului și implicarea instituțiilor internaționale de protecție a drepturilor omului are loc doar după epuizarea căilor interne¹. Altfel spus, mai întîi sînt utilizate mecanismele interne ale statului și ulterior cele internaționale.

Există și o altă prezentare a trăsăturilor drepturilor omului. DO sînt:

a) Universale: Orice om, din orice colț al lumii, are aceeași nevoie de respectarea demnității, dreptului la viață, la muncă, la viață privată etc. Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și alte documente internaționale, de asemenea legislația oricărei țări la capitolul drepturi și libertăți fundamentale, includ, de regulă, aceeași listă de drepturi și libertăți, ceea ce ne demonstrează că **drepturile omului sînt universale, adică se regăsesc practic peste tot în lume.**

b) Interdependente: Între toate drepturile și libertățile fundamentale există o legătură foarte strînsă. Posibilitatea de realizare a unui drept este condiționată de existența altor drepturi. Astfel, de dreptul la viață depind în fond toate celelalte drepturi și libertăți. La rîndul său, libertatea exprimării (posibilitatea de a-ți expune opinia) condiționează respectarea, realizarea altor drepturi etc.

Practic, nu putem exclude nici un drept, oricît de neînsemnat nu ar părea. De exemplu, dacă ar fi exclus pe un timp oarecare dreptul la libera circulație, asta practic ar echivala cu izolare de lume, cu un fel de detenție fără temeii etc. Ce s-ar putea întîmpla într-o astfel de situație în cazul cînd ar fi nevoie de o asistență medicală (pentru un caz mai grav) care ar putea fi prestată doar într-o altă localitate sau cînd persoana lucrează într-o altă localitate?

Prin urmare **legătura foarte strînsă între drepturi nu permite separarea lor.**

c) Inerente: Drepturile și libertățile fundamentale sînt **definitorii (caracteristice) ființei umane.** Ele nu pot fi impuse și nici nu pot fi luate. Cînd o persoană este privată (lipsită) de posibilitatea de a-și exercita un drept, aceasta nu înseamnă că persoana nu are nevoie de acest drept. Limitarea în drepturi afectează puternic condiția umană. De exemplu, privarea cuiva de dreptul la ocrotirea sănătății duce inevitabil la afectarea dreptului la viață și poate duce chiar la deces, la fel încălcarea dreptului la un proces

¹ Scăunaș Stelian. Dreptul internațional al drepturilor omului. București: Editura ALL Beck, 2003, p. 10.

echitabil, dreptului la apărare ar putea duce la afectarea libertății individuale a persoanei etc.

Nimănui nu i se poate impune să-și însușească, să realizeze un drept sau o libertate. De exemplu, libertatea de întrunire și asociere este foarte strâns legată de motivația personală, de convingerile și interesele personale care fac persoana să-și realizeze sau nu acest drept.

Pot fi doar anumite limitări ne semnificative. Spre exemplu, deținuților le este limitată doar libertatea, dar toate celelalte drepturi ei le păstrează în mod egal cu alte categorii de persoane.

d) Imuabile: Existența umană depinde nemijlocit de factori la nivel de lume materială/spirituală, precum și factori personali, sociali etc. Spectrul (lista) drepturilor și libertăților fundamentale derivă din acești factori. Avem nevoie să ne fie asigurată viața, integritatea fizică și psihică, libertatea individuală, libertatea conștiinței, proprietatea privată etc. Aceste drepturi nu pot fi anulate, modificate sau substituite în mod arbitrar sau cazual. Ele au aceeași conotație și interpretare de esență și principiu peste tot și în orice timp. Practic, de la aprobarea DUDO, încă nici unul din lista de drepturi și libertăți nu a fost modificat, anulat sau substituit.

Datorită inerenței lor, drepturile evoluează în timp, odată cu dezvoltarea umanității și a progresului general. Spre exemplu, la aprobarea DUDO, nu a fost stipulat dreptul la un mediu ambiant sănătos, din motiv că nu exista problema poluării mediului la acel moment și care a apărut abia în ultimele decenii, devenind o parte inerentă a problemelor globale.

Astfel, lista de drepturi și libertăți fundamentale doar se completează cu alte drepturi/categorii de drepturi, dar aceasta nu înseamnă că se anulează, modifică sau se schimbă cele existente deja.

Standardele internaționale în domeniul DO

Standardele internaționale în domeniul drepturilor omului reprezintă un produs al civilizației umane. Aceste reglementări sînt convenite de comun acord de către toate statele. În baza articolului 4, al. 2 al Constituției Republicii Moldova, reglementările în domeniul DO la care Republica Moldova este parte au prioritate în raport cu legislația națională și toate autoritățile, inclusiv colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să le respecte.

Suveranitatea statului este limitată prin excluderea competenței naționale exclusive în materia drepturilor omului și consacrarea și garantarea internațională a drepturilor omului, prin crearea unui regim internațional de ordine publică și excluderea regulii reciprocității în materia drepturilor omului. Altfel spus, statul este obligat să garanteze drepturile omului. Standardele internaționale reprezintă doar acel minim de exigențe ce trebuie asigurat, deoarece prin legislația națională statele pot prevedea stipulări privilegiate. Standardele internaționale în domeniul protecției drepturilor omului sînt superioare în raport cu normele dreptului intern și au o aplicabilitate directă.

Există anumite acte cu caracter universal:

1. Declarația Universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III), New York, la 10 decembrie 1948¹.
2. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966, prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite 2200 A (XXI) și a intrat în vigoare la 23 martie 1976².
3. Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la 16 decembrie 1966, prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite 2200 A (XXI) și a intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976³.

O serie din aceste tratate internaționale au un caracter regional, spre exemplu: Convenția pentru apărarea Drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția Europeană a drepturilor omului), adoptată la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953⁴.

În aceste acte se fac anumite referințe inclusiv la deținuți.

Standardele internaționale și regionale specifice în domeniul drepturilor deținuților

Există anumite reglementări internaționale și regionale care fac referire directă la deținuți și care detaliază principiile generale stabilite în alte acte internaționale cu caracter universal. Din categoria acestora fac parte:

1. Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984 și intrată în vigoare la 26 iunie 1987⁵.
2. Regulile minime privind tratamentul deținuților, adoptate de ECOSOC, 1955, completate la 13 iulie 1977.
3. Ansamblul de Reguli Minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptat de Adunarea Generală a ONU la 29 noiembrie 1985.
4. Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 1988.

¹ Declarația Universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III), New York, la 10 decembrie 1948, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 217-XII din 28.07.1990.

² Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993.

³ Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993.

⁴ Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, 4 noiembrie 1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997.

⁵ Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, 10 decembrie 1984, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 473-XIII din 31.05.1995, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 decembrie 1995.

5. Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată în cadrul Consiliului Europei la Strasbourg, la 26 noiembrie 1987 și intrată în vigoare la 1 februarie 1989¹.
6. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE.
7. Recomandarea Rec(2003)22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind liberarea condiționată (parole), adoptată la 24 septembrie 2003.

De asemenea există anumite acte care se referă direct la personalul organelor de drept:

1. Codul de conduită pentru responsabilii cu aplicarea legilor, adoptat de Adunarea Generală a ONU, 17 decembrie 1979.
2. Principiile eticii medicale ce se referă la rolul lucrătorilor medicali în special al celor care lucrează în apărarea persoanelor deținute sau arestate pentru tortură, tratamente inumane (1982).
3. Principiile de bază privind aplicarea armei de foc (1990).

Aceste prevederi se reflectă în legislația națională, în mod special în:

1. Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr 34-35, 2005.
2. Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996, M.O. al R.M. nr 15/154 din 06.03.1997.
3. Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor liberate din locurile de deținție nr. 297 - XIV din 24.02.1999, MO nr. 39 - 41/171 din 22.04.1999.
4. Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărîrea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.

¹ Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, 26 noiembrie 1987, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1238-XIII din 09.07.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 01 februarie 1998.

Sesiunea-model nr. 1 – varianta 1

Tema:

Repere conceptuale în domeniul drepturilor omului

Scop: Consolidarea capacităților personalului nou angajat al sistemului penitenciar de respectare a drepturilor deținuților.

Obiective: La finalul acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- explice conceptele-cheie în domeniul drepturilor omului în general și drepturilor deținuților în particular;
- identifice situații de încălcare și respectare a drepturilor deținuților;
- argumenteze necesitatea respectării drepturilor omului în activitatea sistemului penitenciar.

Beneficiari: personalul nou angajat al sistemului penitenciar.

Nr. participanților: *** persoane.

Locul desfășurării: **, biroul **.

Timpu: **, ora **.

Scenariul sesiunii:

1. Etapa focalizării (Partea introductivă -20 min)

- Începeți sesiunea cu un cuvânt introductiv despre necesitatea cunoașterii și respectării de către colaboratorii sistemului penitenciar a drepturilor deținuților. Puteți utiliza următoarea formulare: „Sistemul penitenciar al Republicii Moldova îndeplinește unul din cele mai importante roluri în asigurarea ordinii sociale. Este o activitate specială specifică cu persoane care au încălcat legea. Cu toate acestea, deținuții sînt lipsiți doar de libertate, păstrînd toate celelalte drepturi. Deținuții sînt oameni și au nevoie de tratament uman, demn, egal și echitabil din partea fiecărui colaborator al sistemului penitenciar. În baza legii, colaboratorul sistemului penitenciar este obligat să respecte drepturile deținuților” (2 min.).
- Prezentați tema, scopul și obiectivele sesiunii, asigurați-vă că participanții le-au înțeles (3 min.).
- Brainstroming „Definiția drepturilor omului” (10 min.).
- Prezentați definițiile incluse în suportul de curs și conveniți împreună cu participanții asupra unei definiții comune (5 min.).

2. Partea de bază (60 min)

- Afișați posterul nr. 1 „Concepte-cheie în domeniul drepturilor deținuților”. Rugați participanții să definească fiecare din cuvintele-cheie. Fixați pe tablă (foaie flipchart) cele mai relevante explicații (7 min.).

- Explicați fiecare din cuvintele-cheie, ghidîndu-vă după explicațiile din suportul de curs (10 min.). După ce ați explicat, distribuiți materialul pentru participanți „Concepte fundamentale (cuvinte-cheie) referitor la drepturile omului”.
- Rugați participanții să ia fiecare o foaie și să scrie, în mod individual, cîte un exemplu din experiența lor personală, din cele auzite/citite referitor la fiecare concept-cheie (un exemplu de acțiuni de promovare a DO, unul - de încălcare a DO etc) (8 min.).
- Oferiți posibilitatea cîtorva voluntari să citească exemplele pe care le-au notat. Cereți detalii, pentru a vă asigura că au înțeles delimitarea între diferite concepte-cheie (10 min).
- Explicați principiile și caracteristicile drepturilor omului (10 min.); distribuiți materialul „Principiile și caracteristicile DO”.
- Rugați participanții să formuleze cîteva exemple/situații de nerespectare a principiilor drepturilor omului (10 min).
- Explicați succint participanților despre diferite categorii de acte internaționale unde se conțin prevederi cu privire la drepturile deținuților (5 min).

3. Etapa concluziilor (10 min)

- Realizați o discuție ghidată. Ajutați participanții să traseze concluziile acestei activități de instruire, ghidîndu-i prin următoarele întrebări:
 - ⇒ *A fost utilă informația studiată?*
 - ⇒ *De ce? Ce ați aflat nou?*
 - ⇒ *Sînt posibile în viață cazuri similare celor discutate astăzi?*
 - ⇒ *Ce ar fi important să cunoaștem pentru a evita cazurile de încălcare a drepturilor deținuților?*
 - ⇒ *Formulați o concluzie generală.*

Suport pentru participanți (1)

Concepte fundamentale (cuvinte-cheie) cu privire la drepturile omului:

Garantarea/Asigurarea DO - este obligația primordială a statului și tuturor reprezentanților acestuia: consacrarea DO în acte normative - juridice, stabilirea unor mecanisme de realizare efectivă, respectarea DO, stabilirea unor procedee de monitorizare, apărare a DO și restabilire în drepturile lezate, acțiuni de promovare a DO etc.

Promovarea DO - acțiuni, exemple proprii, activități etc. în plan local/raional/național/internațional prin care se distribuie informații, se organizează activități, se întreprind măsuri concrete pentru respectarea și realizarea drepturilor și libertăților persoanelor într-o societate/comunitate.

Promovarea DO este făcută de orice persoană fizică, de o organizație de stat sau neguvernamentală, de un program, organism internațional.

Acțiunile de promovare a DO sînt cele de informare, instruire în domeniul DO, cît și orice activitate cotidiană a unei instituții de stat sau private care respectă valorile și principiile ce stau la baza DO.

Apărarea DO - acțiuni de revendicare (a cere, a pretinde) a unor drepturi/libertăți încălcate; acțiuni de sesizare a instituțiilor competente în vederea asigurării/revendicării unor drepturi; acțiuni de prevenire a încălcării drepturilor și libertăților unor persoane etc.

Acțiunile de apărare a drepturilor și libertăților omului revin (ca obligație) în mare parte reprezentanților puterii de stat: administrației instituțiilor penitenciare, poliției, administrației publice locale, organelor judecătorești, procuraturii, avocaților parlamentari (ombudsmenilor), în cazuri mai speciale Președintelui RM, Parlamentului RM, Guvernului RM, Comitetului pentru Plîngeri etc. De asemenea sînt sesizate organismele internaționale: Curtea Europeană pentru DO, ONU etc. Un rol decisiv îl au ONG-urile și anumite programe în domeniul DO: Institutul de Reforme Penale, Comitetul Helsinki pentru DO, LADOM, SIEDO, Clinica Juridică sau grupuri de persoane etc.

Realizarea DO - sînt acțiunile noastre cotidiene de exercitare (transpunere în viață) a drepturilor și libertăților. O bună cunoaștere a DO permite o realizare adecvată (personal și profesional), necunoașterea lor, însă, are un efect contrar. O bună cunoaștere nu semnifică doar recunoașterea numelui de: dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii, accesul la informație publică etc. Este importantă înțelegerea corectă și profundă a fiecărui drept pentru ca să-l realizăm pe deplin.

Realizarea drepturilor și libertăților unei persoane nu trebuie să lezeze drepturile și libertățile altor persoane.

Respectarea DO - abținerea de la comportamentele care duc la încălcarea DO. Prin onerarea (executarea) obligațiilor și respectarea interdicțiilor de către fiecare dintre noi, se respectă drepturile altor persoane.

Încălcarea DO - lezarea unor drepturi/libertăți stipulate în mod expres în acte normative naționale (constituție, alte legi, acte subordonate legilor) sau documente internaționale.

Instituții pentru apărarea DO - sînt organizațiile de stat sau nestatale care întreprind acțiuni de apărare a DO: instanțele judecătorești, Comitetul pentru Plîngeri, Centrul pentru DO, ONG - urile pentru apărarea DO (Comitetul Helsinki pentru DO, Baroul Avocaților Republicii Moldova, Institutul de Reforme Penale, SIEDO etc.); organismele internaționale (ONU, Curtea Europeană a DO, Consiliul Europei etc.).

Activitatea acestor instituții cuprinde diferite aspecte: elaborează propuneri de prevederi normative (proiecte de legi, alte acte subordonate legilor), primesc plîngeri/petiții, studiază cazuri și perfectează acte pentru adresarea în instituțiile statale/internaționale pentru revendicarea unor drepturi, iau decizii în cazuri concrete etc.

Izvoare ale DO - sînt documente oficiale care stipulează drepturile și libertățile omului. Acestea pot fi naționale (Constituția RM, Legi, Hotărîri, diferite alte acte normative etc.), precum și internaționale (declarații, convenții, pacte, protocoale etc.).

O bună cunoaștere a principalelor izvoare și instrumente în domeniul DO asigură și o bună realizare a drepturilor și libertăților.

Support pentru participanți (2)

Principiile și caracteristicile DO

Drepturile omului, conform documentelor internaționale sînt guvernate de următoarele principii:

1. **Universalitatea** - drepturile omului sînt inerente tuturor membrilor speciei umane (se referă la toți).
2. **Egalitatea în drepturi a oamenilor** - posibilitatea ca aceste drepturi să fie exercitate/transpuse în viață în condiții de egalitate de șanse.
3. **Principiul nediscriminării** - toți oamenii se bucură de drepturile și libertățile lor fundamentale, indiferent de rasă, sex, religie, convingeri politice, naționalitate sau orice alt criteriu de favorizare a unora în raport cu alții.
4. **Principiul unității drepturilor** - drepturile sînt interconexe, valorificarea unui drept fiind în strînsă legătură cu posibilitatea de valorificare a altor drepturi.
5. **Principiul adaptării și racordării legislațiilor naționale la standardele internaționale** - fiecare stat este obligat de a aduce actele normativ-juridice interne în concordanță cu standardele internaționale în domeniul DO.
6. **Principiul subsidiarității** - fiecare stat trebuie să prevadă în mod nemijlocit, la nivel intern anumite proceduri de protecție a drepturilor omului și implicarea instituțiilor internaționale de protecție a drepturilor omului are loc doar după epuizarea căilor interne. Altfel spus, mai întîi sînt utilizate mecanismele interne ale statului și ulterior cele internaționale.

Există și o altă prezentare a trăsăturilor drepturilor omului. DO sînt:

a) Universale: orice om, din orice colț al lumii, are aceeași nevoie de respectare a demnității, dreptului la viață, la muncă, la viață privată etc. Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și alte documente internaționale, de asemenea, legislația oricărei țări la capitolul drepturi și libertăți fundamentale, includ, de regulă, aceeași listă de drepturi și libertăți, ceea ce ne demonstrează că **drepturile omului sînt universale, adică se regăsesc practic peste tot în lume.**

b) Interdependente: între toate drepturile și libertățile fundamentale există o legătură foarte strînsă. Posibilitatea de realizare a unui drept este condiționată de existența altor drepturi. Astfel, de dreptul la viață depind în fond toate celelalte drepturi și libertăți. La rîndul său, libertatea exprimării (posibilitatea de a-ți exprima opinia) condiționează respectarea, realizarea altor drepturi etc.

Practic, nu putem exclude nici un drept, oricît de neînsemnat ar părea. De exemplu, dacă pe un timp oarecare ar fi exclus dreptul la libera circulație, ar echivala, practic, cu izolarea de lume, cu un fel de detenție fără temeii etc. Ce s-ar putea întîmpla într-o astfel de situație în cazul cînd ar fi nevoie de asistență medicală (pentru un caz mai grav)

care ar putea fi prestată doar într-o altă localitate sau când persoana lucrează într-o altă localitate?

Prin urmare, **legătura foarte strânsă între drepturi nu permite separarea lor.**

c) Inerente: Drepturile și libertățile fundamentale sînt definatorii (caracteristice) ființei umane. Ele nu pot fi impuse și nici nu pot fi luate. Cînd o persoană este privată (lipsită) de posibilitatea de a-și exercita un drept, aceasta nu înseamnă că persoana nu are nevoie de acest drept. Limitarea în drepturi afectează puternic condiția umană. De exemplu, privarea cuiva de dreptul la ocrotirea sănătății duce inevitabil la afectarea dreptului la viață și poate duce chiar la deces, la fel încălcarea dreptului la un proces echitabil, dreptului la apărare ar putea duce la afectarea libertății individuale a persoanei etc.

De asemenea, nimănui nu i se poate impune să-și însușească, să realizeze un drept sau o libertate. De exemplu, libertatea de întrunire și asociere este foarte strîns legată de motivația personală, de convingerile și interesele personale care fac persoana să-și realizeze sau nu acest drept.

Pot fi doar anumite limitări ne semnificative. Spre exemplu, deținuților le este limitată doar libertatea, dar toate celelalte drepturi ei le păstrează în mod egal cu alte categorii de persoane.

d) Imuabile: Existența umană depinde nemijlocit de factori la nivel de lume materială/spirituală, precum și factori personali, sociali etc. Spectrul (lista) drepturilor și libertăților fundamentale derivă din acești factori. Avem nevoie să ne fie asigurată viața, integritatea fizică și psihică, libertatea individuală, libertatea conștiinței, proprietatea privată etc. Aceste drepturi nu pot fi anulate, modificate sau substituite în mod arbitrar sau cazual. Ele au aceeași conotație și interpretare de esență și principiu peste tot și în orice timp. Practic, de la aprobarea DUDO, încă nici un punct din lista de drepturi și libertăți nu a fost modificat, anulat sau substituit.

Datorită inerenței lor, drepturile evoluează în timp, odată cu dezvoltarea umanității și a progresului general. Spre exemplu, la aprobarea DUDO, nu a fost stipulat dreptul la un mediu ambiant sănătos, din motiv că nu exista problema poluării mediului la acel moment și care a apărut abia în ultimele decenii, devenind o parte inerentă a problemelor globale.

Astfel, lista de drepturi și libertăți fundamentale doar se completează cu alte drepturi/categorii de drepturi, dar aceasta nu înseamnă că se anulează, se modifică sau se schimbă cele existente deja.

Concepte fundamentale (cuvinte-cheie) cu privire la drepturile omului (DO)

- 1. Garantarea/Asigurarea DO**
- 2. Promovarea DO**
- 3. Apărarea DO**
- 4. Realizarea DO**
- 5. Respectarea DO**
- 6. Încălcarea DO**
- 7. Instituții pentru apărarea DO**
- 8. Izvoare ale DO**

Sesiunea-model nr. 1 – varianta 2

Metodologia sesiunii

Beneficiar: Centrul de Instruire al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Instituțiile penitenciare

Subiectul: Repere conceptuale în domeniul drepturilor omului

Grupul țintă: personalul nou angajat al sistemului penitenciar

Perioada: permanent

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu conceptele-cheie în domeniul drepturilor omului în general și drepturilor deținuților în particular.
- Dezvoltarea abilităților de identificare a reglementărilor normative ce se referă la drepturile deținuților
- Oferirea oportunităților de conștientizare a importanței respectării drepturilor omului/deținuților în activitatea sistemului penitenciar.

Distribuția în timp a componentelor sesiunii. Descrierea activităților

	Componenta sesiunii	Timpul activității	Metodologia aplicată pentru realizarea activității
I	Partea introductivă a sesiunii (Evocarea)	Total 15 min.	
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizarea audienței 	2 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Crearea atmosferei favorabile inițierii activității de formare.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezentarea subiectului și obiectivelor sesiunii ▪ Evocarea cunoștințelor participanților referitor la conceptele de bază în domeniul drepturilor deținuților 	<p>5 min.</p> <p>8 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va anunța subiectul și obiectivele sesiunii. Se va explica de ce a fost ales subiectul respectiv și se va atrage atenția asupra importanței subiectului în activitatea ulterioară a participanților. Se vor da explicații succinte la fiecare obiectiv prezentat. Prezentarea va fi însoțită de posterul pe care vor fi scrise din timp subiectul și obiectivele sesiunii. Formatorul va stimula o succintă discuție referitoare la necesitatea și importanța subiectului și la obiectivele care urmează să fie realizate în cadrul sesiunii. ▪ Formatorul va solicita participanților să evoce din experiența personală câteva activități ce se referă la protecția drepturilor deținuților. ▪ Timp de 5 minute, participanții vor scrie pe o fișă două din cazurile pe care le-au evocat și notează, pe scurt, ce acțiuni puteau fi/au fost întreprinse în vederea respectării și apărării drepturilor deținuților. ▪ Formatorul va solicita câtorva participanți să prezinte cazurile descrise și să împărtășească, pe scurt, ce acțiuni puteau fi/au fost întreprinse în vederea respectării și apărării drepturilor deținuților. ▪ Formatorul va facilita discuțiile în direcția identificării cunoștințelor pe care trebuie să le posede un colaborator al instituțiilor penitenciare referitor la concepte de bază, noțiuni, principii și standarde în domeniul drepturilor deținuților. ▪ Formatorul va accentua importanța, necesitatea cunoașterii și contribuția fiecărui colaborator al sistemului penitenciar în realizarea drepturilor deținuților. ▪ Formatorul va pregăti terenul pentru trecerea la studierea informației noi. Se va explica participanților că în cadrul următoarei etape a activității se va studia informația teoretică referitoare la subiectul sesiunii, iar apoi se va realiza un studiu al anumitor acte internaționale cu caracter universal în vederea identificării unor prevederi specifice în domeniul drepturilor deținuților.
<p>II</p>	<p>Studiul informației noi</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Explicarea metodologiei de lucru care va fi aplicată pentru studierea părții teoretice a sesiunii 	<p>Total 40 min.</p> <p>3 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va informa participanții asupra pașilor care vor fi realizați în cadrul lucrării informației: a) Formarea grupelor de bază; b) Distribuția informației către fiecare participant și prelucrarea individuală a informației primite; c) Formarea echipelor de experți și prelucrarea aprofundată a informațiilor în echipele de experți;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Studiul informației „Repetitive conceptuale în domeniul drepturilor omului”: <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Noțiuni și concepte-cheie</i>; 2. <i>Principiile și caracteristicile drepturilor omului</i>; 3. <i>Standarde internaționale în domeniul drepturilor deținuților</i>. 	3 min.	<p>d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și expunerea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază; e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat.</p> <p>a) Formarea grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în grupe de câte trei persoane (conform numărului de fragmente ale textului care va fi prelucrat). Pentru acestea se pot folosi diverse tehnici de divizare în grupuri. Acestea vor fi grupele de bază în cadrul sesiunii. Fiecare grup de bază ocupă loc la o masă separată de lucru. În cadrul fiecărui grup, participanților li se va propune să extragă câte o fișă pe care va fi scris un număr (sau 1, sau 2, sau 3). Participanții care au extras fișa cu numărul 1 vor primi fragmentul <i>1. Noțiuni și concepte-cheie</i>. Participanții care au extras fișa cu numărul 2 vor primi fragmentul <i>2. Principiile și caracteristicile drepturilor omului</i>. Participanții care au extras fișa cu numărul 3 vor primi fragmentul <i>3. Standarde internaționale în domeniul drepturilor deținuților</i>. <p>b) Prelucrarea individuală a informației.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să prelucereze individual fragmentele primite. Se vor evita orice discuții între membrii grupului. Dacă la cititori apar neclarități sau dezacorduri referitoare la informația citită, atunci ei vor face notițe pe fișa de lucru sau pe o fișă separată. <p>c) Prelucrarea aprofundată a informației în cadrul echipelor de experți.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ La expirarea timpului planificat pentru prelucrarea individuală a informației, formatorul va forma echipele de experți. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 1 vor forma echipa de experți în domeniul <i>„Noțiuni și concepte-cheie”</i>. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 2 vor forma echipa de experți în domeniul <i>„Principiile și caracteristicile drepturilor omului”</i>. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 3 vor forma echipa de experți în domeniul <i>„Standarde internaționale în domeniul drepturilor deținuților”</i>. În cadrul echipelor de experți, participanții vor realiza o prelucrare colectivă a informației la care au lucrat anterior în mod individual. Inițial, vor clarifica toate întrebările sau neclaritățile care au apărut pe parcursul lecturii individuale. Se va forma o viziune comună asupra subiectului abordat. În continuare, participanții vor realiza o sinteză succintă și clară a informației pe care au prelucrat-o
--	--	--------	---

			<p>în mod colectiv. După aceasta, participanții vor identifica oportunități metodologice pentru a explica informația, pe care ei deja o dețin, celorlalți colegi din grupele de bază. Experții vor elabora un succint plan după care vor explica celorlalți colegi informația pe care o dețin.</p> <p>d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și prezentarea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să se întoarcă în grupele de bază unde vor iniția o prezentare a fragmentelor (în ordinea succesiunii numerelor) care au fost prelucrate de ei individual, apoi în cadrul grupelor de experți. <p>e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va distribui toate fragmentele de text tuturor participanților la sesiune. Astfel, aceștia vor primi setul complet de materiale de instruire. Formatorul le va solicita ca în cadrul grupelor să formuleze rolul pe care îl poate avea fiecare colaborator în asigurarea, respectarea, realizarea și promovarea drepturilor deținuților. ▪ Formatorul va face o succintă trecere îb revistă a modului în care a fost prelucrată informația și va pregăti participanții pentru a trece la următoarea etapă a sesiunii.
III	<p>Întărirea informației prelucrate în cadrul sesiunii</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Realizarea exercițiului „Reflectarea în acte internaționale universale a drepturilor deținuților” 	<p>Total 25 min.</p> <p>11 min.</p> <p>11 min.</p> <p>3 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în trei echipe. Fiecărei echipe i se oferă un anumit act internațional. Formatorul va solicita de la participanți: <ul style="list-style-type: none"> - să identifice în acte internaționale prevederi cu privire la drepturile deținuților; - să identifice cum se reflectă aceste prevederi în actele normativ-juridice interne; - să descrie ce activități vor fi desfășurate în vederea realizării acestor drepturi. ▪ Prezentarea echipelor. Comentarii succinte din partea celorlalte echipe. ▪ Formatorul va sintetiza informația referitoare la realizarea exercițiului.

IV	<p>Emiterea concluziilor referitoare la activitatea realizată. Trasarea perspectivelor constructive de promovare a inovației</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Generalizarea informației abordate în cadrul sesiunii „Reper conceptuale în domeniul drepturilor deținuților” 	Total 7 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va reconstitui traiectul activităților din cadrul sesiunii (etapele se scriu pe poster): <ul style="list-style-type: none"> - Actualizarea cunoștințelor referitoare la concepte-cheie în domeniul drepturilor deținuților. - Studiul informației noi referitoare la principii și standarde internaționale în domeniul drepturilor deținuților. - Întărirea informației studiate prin realizarea exercițiului. ▪ Formatorul va crea oportunități pentru ca participanții să exprime idei referitoare la aplicarea informației prelucrate pe parcursul sesiunii în activitatea lor profesională.
V	<p>Evaluarea sesiunii</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Aplicarea chestionarului de evaluare a sesiunii 	3 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va accentua necesitatea evaluării activității în cadrul sesiunii și va solicita participanților să completeze chestionarele de evaluare distribuite. ▪ Participanții vor completa fișele de evaluare și le vor prezenta formatorului.

Înzestrarea logistică a sesiunii: foi de lucru, pixuri, flipchart, marchere, hîrtie pentru notițe, materiale multiplicat.

Bibliografie

1. Declarația Universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III), New York, la 10 decembrie 1948, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova, nr. 217-XII din 28.07.1990
2. Standardele minime privind tratamentul deținuților, adoptate de către primul congres al Națiunilor Unite privind prevenirea crimei și tratamentul infractorilor, Geneva 1955.

3. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990.
4. Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 1988.
5. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EURO-PENE.
6. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind liberarea condiționată (parole), adoptată la 24 septembrie 2003.
7. Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr 34-35, 2005.
8. Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996, M.O. al R.M. nr 15/154 din 06.03.1997.
9. Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție nr. 297 - XIV din 24.02.1999, MO nr. 39 - 41/171 din 22.04.1999.
10. Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărârea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
11. Concepția reformării sistemului penitenciar, Hotărârea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial al R.M. nr. 13-15/101, 16.01.2004)
12. ANDREW COYLE. *Managing prisons in a time of change. International Centre for Prison Studies, 2002.*
13. Scăunaș Stelian. *Dreptul internațional al drepturilor omului.* București: Editura ALL Beck, 2003.
14. Popescu, Corneliu - Liviu. *Protecția internațională a drepturilor omului.* Surse, instituții, proceduri. București: Editura All Beck, 2000.

Support pentru participanți (grupul 1)

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale

Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953.

În vigoare pentru Republica Moldova din 1 februarie 1998

Articolul 1. Obligația de a respecta drepturile omului

Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în titlul I al prezentei convenții.

Titlul I DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI

Articolul 2. Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazul în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Articolul 3. Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Articolul 4. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră muncă forțată sau obligatorie în sensul prezentului articol:

- a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de art. 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
- b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

- c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
- d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civile normale.

Articolul 5. Dreptul la libertate și la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a fi bănuțit că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;
- d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
- e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
- f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victimă unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter

civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci cînd interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 7. Nici o pedeapsă fără lege

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, momentul în care a fost săvîrșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decît aceea care era aplicabilă în momentul săvîrșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvîrșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Articolul 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decît în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 9. Libertatea de gîndire, de conștiință și de religie

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gîndire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de

a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățămînt, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrîngeri decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrîngeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrîngeri decît acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrîngeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 12. Dreptul de căsătorie

Începînd cu vîrsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Articolul 13. Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci cînd încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Articolul 14. Interzicerea discriminării

Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Articolul 15. Derogare în caz de stare de urgență

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la art. 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 paragraful 1 și art. 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe Secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou deplin aplicabile.

Articolul 16. Restricții ale activității politice a străinilor

Nici o dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltelor părți contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

Articolul 17. Interzicerea abuzului de drept

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Articolul 18. Limitarea folosirii restrângerii drepturilor

Restrângerile care, în termenii prezentei convenții, sînt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

Suport pentru participanți (grupul 2)

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing),
Rezoluția 40/33 din 29 Nov. 1985

Partea a V-a. TRATAMENTUL ÎN INSTITUȚIE

26. Obiectivele tratamentului în instituție

26.1 Pregătirea și tratamentul minorilor aflați în instituții au ca obiectiv asigurarea asistenței pentru aceștia, a protecției, educării și competențelor profesionale, în scopul de a-i ajuta pe minori să joace un rol constructiv și productiv în societate.

26.2 Tinerii cazați în instituții vor primi ajutorul, protecția și întreaga asistență - pe plan social, educativ, profesional, psihologic, medical și fizic - care le poate fi necesară în funcție de vîrstă, sex, personalitate și în interesul dezvoltării lor armonioase.

26.3 Minorii cazați în instituții trebuie să fie separați de adulți și deținuți într-un spațiu distinct sau într-o parte distinctă de locașul pentru adulți.

26.4 Tinerii delincvenți plasate în instituții trebuie să beneficieze de o atenție specială în ceea ce privește nevoile lor și problemele proprii. În nici un caz ajutorul, protecția, asistența, tratamentul și pregătirea de care beneficiază nu trebuie să fie inferioare celor de care beneficiază tinerii delincvenți. Trebuie să le fie asigurat un tratament echitabil.

26.5 Părinții sau tutorele minorului plasat într-o instituție, au drept de vizită în interesul acestuia și pentru binele lui.

26.6 Se va favoriza cooperarea între ministere și servicii în vederea asigurării unei pregătiri școlare sau, dacă este cazul, a unei pregătiri profesionale adecvată minorilor plasați în instituții în așa fel încît să nu fie dezavantajați în studii, atunci cînd părăsesc instituția.

Comentariu:

Obiectivele tratamentului în instituție, enunțate în art. 26.1 și 26.2., ar trebui să fie acceptate de toate sistemele și de toate culturile. În același timp, obiectivele nu au fost atinse peste tot și mai rămîn multe de făcut în acest domeniu.

Asistența medicală și psihologică, în special, este extrem de importantă pentru tinerii drogați, violenți sau bolnavi mintal aflați în instituții.

Preocuparea de a evita influențe negative ale delincvenților adulți și de a asigura binele minorilor plasați în instituții, enunțată în articolul 26.3 este conformă cu unul din principiile de bază ale Ansamblului de reguli fixate de Congresul VI în rezoluția sa nr. 4. Acest articol nu interzice Statelor să ia alte măsuri împotriva influențelor negative ale

delincvenților adulți, care să fie cel puțin la fel de eficace ca măsurile enunțate în susmenționatul articol (a se vedea, de asemenea, art.13.4).

Art. 26.4 se referă la faptul că delincvențele nu beneficiază, în general, de aceeași atenție cu delincvenții, observație făcută și la Congresul VI. În special, rezoluția 9 a Congresului VI cere să se asigure delincvențelor un tratament echitabil în toate stadiile de procedură de justiție penală și să se acorde o atenție specială problemelor și nevoilor particulare pe parcursul detenției lor. Pe de altă parte, trebuie să luăm în considerație acest articol în lumina Declarației de la Caracas, prin care Congresul VI a cerut în mod expres egalitatea de tratament în administrarea justiției penale, și în contextul Declarației asupra eliminării tuturor formelor discriminatorii la adresa femeilor.

Dreptul la vizită (art. 26.5) decurge din dispozițiile articolelor 7.1, 10.1,15.2,18.2. Cooperarea între ministere și servicii (art. 26.6) are o importanță specială în îmbunătățirea, în general, a calității tratamentului și a pregătirii din instituții.

27. Aplicarea Ansamblului de reguli minime în tratamentul deținuților, adoptat de Organizația Națiunilor Unite

27.1 Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările care se fac sînt aplicabile, în măsura în care se referă, la tratamentul tinerilor delincvenți plasați în instituții, inclusiv al celor care se află în detenție preventivă.

27.2 Se vor face eforturi în vederea punerii în practică, pe cît posibil, a principiilor pertinente enunțate în Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților în scopul de a răspunde nevoilor diverse ale minorilor, în funcție de vîrsta lor, sex și personalitate.

Comentariu:

Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților se situează printre primele documente de acest gen pe care le-a promulgat O.N.U. S-a ajuns la recunoașterea faptului că aceste texte au efect la scară mondială. Chiar dacă astăzi există, încă, țări în care punerea lor în practică se află doar la nivel de aspirație și nu a fost tradusă în realitate, acest Ansamblu de reguli minime continuă să exercite o influență importantă asupra personalului penitenciarelor.

Unele din punctele principale cu referire la tinerii delincvenți plasați în instituții sînt apărute de prevederile Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților (locuri de detenție, arhitectura, așternuturi de pat, haine, plîngeri și cereri ale deținuților, contacte cu lumea exterioară, alimentație, servicii medicale, serviciu religios, separarea după vîrstă, personal, muncă etc.) ca și de dispozițiile referitoare la delincvenții periculoși. Nu ar fi oportun să fie modificat Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, pentru adaptarea la caracteristicile proprii stabilimentelor unde sînt plasați delincvenții juvenili, în cadrul prezentului Ansamblu de reguli minime referitoare la administrarea justiției pentru minori.

Art. 27 face referire la condițiile necesare minorilor plasați în instituții (art.2.1), ca și asupra diferitelor nevoi proprii vîrstei lor, sexului și personalității (art. 27.2). De asemenea, obiectivele și conținutul acestui articol se află în raport direct cu dispozițiile pertinente ale Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților.

28. Aplicarea frecventă și promptă a regimului de eliberare condiționată

28.1 Autoritatea corespunzătoare va face recurs la eliberarea condiționată cât mai repede cu putință.

28.2 Minorii aflați în regim de eliberare condiționată vor fi asistați și urmăriți de o autoritate corespunzătoare și vor primi sprijin total al comunității.

Comentariu:

Împuternicirea de a ordona eliberarea condiționată poate fi conferită unei autorități competente, așa cum se prevede la art. 14.1 sau altor autorități. Iată de ce este convenabilă folosirea termenului de autoritate *corespunzătoare* și nu de autoritate *competentă*.

În măsura în care circumstanțele permit, se va da prioritate eliberării condiționate în loc de a-l lăsa pe tînărul delicvent să-și ispășească întreaga pedeapsă. Dacă se demonstrează că au perspective serioase de reintegrare, chiar și delincvenții aparent periculoși în momentul plasării lor în instituție pot fi eliberați condiționat atunci cînd se ivește această posibilitate. Ca și probațiunea, eliberarea condiționată poate fi acordată sub rezerva îndeplinirii satisfăcătoare a condițiilor specificate de autoritățile interesate, într-o perioadă de probă prevăzută de hotărîre. De exemplu: *comportare bună* a delincventului, participarea sa la programele comunitare, rezidență în centrele de primire intermediară etc.

Atunci cînd delincvenții plasați în instituții sînt eliberați condiționat, un agent de probațiune sau un alt funcționar (mai ales acolo unde regimul de probațiune nu a fost încă adoptat) ar trebui să-i ajute și să-i supravegheze, iar comunitatea ar trebui să fie încurajată să-i susțină.

29. Regimuri de semidetenție

29.1 Se vor face eforturi să se creeze regimuri de semidetenție în special în locuri cum ar fi centrele de primire intermediară, căminele socio-educative, internate de pregătire profesională și alte locuri corespunzătoare, proprii reintegrării sociale a minorilor.

Comentariu:

Importanța încadrării la ieșirea dintr-o instituție este evidentă:

Prezentul articol evidențiază necesitatea creării, sub diverse modalități, a regimurilor de semidetenție.

Acest articol subliniază, de asemenea, necesitatea organizării unei întregi game de mijloace și servicii destinate satisfacerii diferitelor nevoi ale tinerilor delincvenți, a instituțiilor de sprijin pentru contribuirea la succesul reintegrării lor sociale.

Partea a VI-a. CERERI, PLANIFICARE, ELABORARE DE STRATEGII ȘI EVALUARE

30. Cercetarea, baza planificării, elaborarea strategiilor și evaluarea

30.1 Se vor face eforturi în vederea organizării și promovării cercetării necesare la elaborarea eficace a planurilor și strategiilor.

30.2 Se vor face eforturi în vederea revederii și evaluării periodice a tendințelor, problemelor, a cauzelor delicvenței și a criminalității juvenile, ca și a diverselor nevoi proprii minorilor în detenție.

30.3 Se vor face eforturi în vederea integrării unui dispozitiv permanent de cercetare și de evaluare în sistemul de administrare a justiției pentru minori, astfel încât să fie adunate și analizate datele și informațiile pertinente de care este nevoie pentru o evaluare corespunzătoare, ameliorarea viitoare și reforma administrativă.

30.4 În administrarea justiției pentru minori, prestarea de servicii trebuie să fie sistematic planificată și pusă în practică și trebuie să fie parte integrantă în efortul de dezvoltare națională.

Comentariu:

Utilizarea cercetării, care se află la baza politicii bine informate a justiției pentru minori, se face pentru a garanta urmărirea progreselor realizate în domeniul cunoștințelor și pentru a favoriza ameliorarea constantă a sistemului de justiție pentru minori. Simbioza între cercetare și strategii are o importanță deosebită pentru reușita minorilor. Date fiind modificările rapide și de cele mai multe ori radicale ale stilurilor de viață a tinerilor, ale justiției și ale dimensiunilor criminalității juvenile, reacțiile societății și ale justiției la criminalitatea și delicvența juvenilă sînt de cele mai multe ori stopate și necorelate.

Art. 30 fixează, deci, normele ce permit integrarea cercetării în procesul de elaborare și de aplicare a strategiilor în administrarea justiției pentru minori. Se cere o atenție deosebită asupra necesității de a revedea și de a evalua programele și măsurile existente și de a planifica justiția pentru minori în contextul mai larg al obiectivelor dezvoltării globale.

O evaluare fără întârziere a nevoilor tinerilor, ca și a tendințelor și problemelor delicvenței, este o condiție indispensabilă pentru îmbunătățirea formulării strategiilor corespunzătoare și conceperea unor intervenții satisfăcătoare, cu caracter formal și neformal. În acest context, diverse organisme responsabile ar trebui să ușureze cercetarea efectuată de diverse persoane și de organisme independente. Ar fi interesant să se ceară părerea tinerilor și să se țină cont de ea, fără ca acest lucru să se limiteze la cei care intră în contact cu sistemul.

În stadiul planificării trebuie prevăzut un sistem de prestare de servicii, eficace și echitabil în același timp. În acest scop se impune o evaluare periodică a nevoilor și problemelor tinerilor, probleme destul de serioase și speciale, și o definiție a priorităților precise. De asemenea, ar trebui coordonată utilizarea resurselor existente corespunzătoare și mai ales ar trebui prevăzute soluții de schimbare și asigurat sprijinul comunității pentru realizarea mecanismelor de punere în practică și de control al programelor adoptate.

Suport pentru participanți (grupul 3)

Organizația Națiunilor Unite

Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare

Adunarea generală, A 76-a Sesiune plenară, 9 decembrie 1988

Anexa

ANSAMBLUL DE PRINCIPII PENTRU PROTEJAREA TUTUROR PERSOANELOR SUPUSE UNEI FORME OARECARE DE DETENȚIE SAU ÎNCARCERARE

Înțelegerea ansamblului de principii

Prezentele principii se aplică protejării tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare.

Folosirea termenilor

- a) Termenul „arestare” - prin aceasta se înțelege actul care constă din reținerea unei persoane pe baza unei presupuse infracțiuni sau pe baza hotărârii unei autorități.
- b) Termenul „persoană deținută” - prin aceasta se înțelege orice persoană privată de libertate individuală fără ca aceasta să fie urmare a unei condamnări pentru vreo infracțiune.
- c) Termenul „persoană închisă” - prin aceasta se înțelege orice persoană lipsită de libertate individuală ca urmare a unei condamnări pentru infracțiune.
- d) Termenul „detenție” - prin aceasta se înțelege condiția unor persoane deținute așa cum a fost definit mai sus.
- e) Termenul „încarcerare” - prin aceasta se înțelege starea persoanelor încarcerate așa cum sînt ele definite mai sus.
- f) Expresia „o autoritate juridică sau alta” - prin aceasta se înțelege o autoritate juridică sau alta abilitată prin lege și al cărei statut și durata mandatului oferă garanțiile cele mai puternic posibile de competență, imparțialitate și independență.

Principiul 1

Orice persoană supusă unei forme oarecare de detenție sau încarcerare este tratată cu umanitate și respect față de demnitatea inerentă persoanei umane.

Principiul 2

Măsurile de arestare, detenție sau încarcerare nu sînt aplicate decît în strictă conformitate cu dispozițiile legii și de către autoritățile competente sau persoanele care au dreptul de a face acest lucru.

Principiul 3

Dacă o persoană este supusă unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, nu poate fi admisă, în ceea ce o privește, nici un fel de restricție sau derogare de la drepturile omului recunoscute sau în vigoare într-o țară, în aplicarea legilor, a convențiilor, reglementărilor sau obiceiurilor, sub pretextul că prezentul Ansamblu de principii nu le recunoaște într-o măsură mai mică.

Principiul 4

Orice formă de detenție sau de încarcerare și orice măsură punînd în discuție drepturile individuale ale unei persoane supuse unei forme oarecare de detenție sau de încarcerare trebuie să fie hotărîte fie de către o autoritate judiciară sau alta, fie sub controlul său efectiv.

Principiul 5

1 - Prezentele principii se aplică tuturor persoanelor care se află pe teritoriul unui stat dat, fără nici o distincție care să se bazeze pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice sau altele, origine națională, etnică sau socială, avere sau pe oricare alt criteriu.

2 - Măsurile aplicate în conformitate cu legea și destinate în exclusivitate protejării drepturilor și condițiilor particulare ale femeilor, mai ales ale femeilor însărcinate și ale mamei cu copii de vîrstă mică, ale copiilor, ale adolescenților și ale persoanelor bătrîne, bolnave sau handicapate, nu sînt considerate ca fiind măsuri discriminatorii. Necesitatea acestor măsuri și a aplicării lor poate face întotdeauna obiectul unui examen al unei autorități judiciare sau alta.

Principiul 6

Nici o persoană supusă unei forme oarecare de detenție sau de încarcerare nu va fi supusă torturii, nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. Nici o circumstanță, oricare ar fi, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura sau oricare altă pedeapsă sau tratament crud, inuman sau degradant.

Principiul 7

1 - Statul trebuie să editeze legi ce interzic toate actele care violează drepturile și îndatoririle enunțate în prezentele principii, să prevadă sancțiuni adecvate autorilor acestor acte și să ancheteze în mod imparțial în caz de plîngere.

2 - Funcționarii care au motive de a crede că o violare a prezentului Ansamblu de principii s-a produs sau este pe punctul de a produce, vor semnala cazul superiorilor lor și, la nevoie, celorlalte autorități sau instanțe de control sau de recurs competente.

3 - Orice altă persoană care crede că s-a produs o violare a prezentului Ansamblu de principii sau că este pe punctul de a se produce are dreptul de a semnala cazul superiorilor funcționarilor în cauză cât și celorlalte autorități sau instanțe de control sau de recurs competente.

Principiul 8

Persoanele deținute sînt supuse unui regim conform condiției lor de persoane necondamnate. Ele sînt deci separate de persoanele condamnate de fiecare dată cînd este posibil.

Principiul 9

Autoritățile care arestează o persoană, o mențin în detenție sau anchetează afacerea, trebuie să-și exercite strict puterile ce le-au fost conferite prin lege, și să-și exercite aceste puteri fără a deveni prin aceasta obiectul unui recurs în fața unei autorități judiciare sau alta.

Principiul 10

Orice persoană arestată va fi informată de motivele acestei măsuri în momentul arestării sale și va fi încunoștințată fără întârziere de orice acuzație adusă împotriva ei.

Principiul 11

1 - O persoană nu va fi ținută în detenție fără a avea posibilitatea efectivă de a fi audiată fără nici o întârziere de o autoritate judiciară sau alta. O persoană deținută are dreptul de a-și asigura propria sa apărare sau să fie asistată de un apărător în conformitate cu legea.

2 - Persoana deținută și, dacă este cazul, apărătorul său vor primi fără întârziere și în întregime comunicarea ordinului de detenție cât și a cauzelor care îl motivează.

3 - O autoritate judiciară sau alta va fi împuternicită să controleze, după cum va hotărî, menținerea detenției.

Principiul 12

1 - Vor fi consemnate:

- a) motivele arestării;
- b) ora arestării, ora la care persoana arestată a fost condusă la locul de detenție și aceea a primei apariții în fața unei autorități judiciare sau alta;
- c) identitatea responsabililor cu aplicarea legilor referitoare;

d) indicații precise privind locul de detenție;

2 - Aceste informații vor fi comunicate persoanei deținute sau, dacă este cazul, apărătorului său, în formele precizate de lege.

Principiul 13

Îi se va furniza fiecărei persoane în momentul arestării și la începutul detenției sau încarcerării sau puțin după acest moment, de către autoritățile responsabile de arestare, detenția sau încarcerarea sa, după cum este cazul, datele și explicațiile cu privire la drepturile sale cât și felul în care persoana în cauză poate face uz de ele.

Principiul 14

Fiecare persoană care nu înțelege sau nu vorbește suficient de bine limba folosită de către autoritățile responsabile de arestarea sa, de detenția sa sau de încarcerarea sa, are dreptul de a primi fără întârziere, într-o limbă pe care ea o înțelege, aceste informații ce vizează principiul 10, paragraful 2 al principiului 11, paragraful 1 al principiului 12 și principiul 13 și beneficiază de asistență gratuită dacă este nevoie și de un interpret în cadrul procedurii judiciare care urmează arestării sale.

Principiul 15

Cu excepțiile prevăzute la paragraful 4 al principiului 16 și ale paragrafului 3 al principiului 18, comunicarea persoanei deținute sau încarcerate cu lumea exterioară, mai ales cu familia sa sau cu apărătorul său, nu poate fi refuzată pe o perioadă ce depășește câteva zile.

Principiul 16

1 - În cel mai scurt timp după arestare și după ce a fost transferată de la un loc de detenție sau încarcerare la altul, persoana deținută sau închisă poate pretinde sau decide ca autoritatea competentă să înștiințeze pe membrii familiei sale sau, dacă este cazul, pe alte persoane la alegerea sa, de arestarea sa, de detenția sa sau de închiderea sa sau de transferarea sa și locul unde este deținută.

2 - Dacă este vorba de o persoană străină, ea va fi de asemenea informată, fără nici o întârziere, asupra dreptului său de a comunica prin mijloace adecvate cu postul consular sau misiunea diplomatică a țării căreia persoana îi aparține prin naționalitatea sa sau care este împuternicită să primească această comunicare în conformitate cu dreptul internațional, sau cu reprezentantul unei organizații internaționale competente dacă această persoană este refugiată sau dacă este sub o altă formă, sub protecția unei organizații interguvernamentale.

3 - În cazul unui adolescent sau al unei persoane incapabile de a înțelege care îi sînt drepturile, autoritatea competentă trebuie, din propria sa inițiativă, să procedeze la notificarea vizată de prezentul principiu. Ea va veghea mai ales asupra înștiințării părinților sau a tutorilor.

4 - Înștiințarea vizată în prezentul principiu va fi făcută sau autorizată fără nici o întârziere. Autoritatea competentă va putea totuși să diferențieze o notificare pe timpul unei perioade rezonabile dacă nevoile excepționale ale anchetei o cer.

Principiul 17

1 - Oricare persoană deținută va putea beneficia de asistența unui avocat. Autoritatea competentă va informa asupra acestui drept de îndată, după arestarea persoanei și îi va furniza acesteia înlesniri pentru a-l putea exercita.

2 - Dacă o persoană deținută nu a ales un avocat, ea are dreptul de a i se desemna unul de către o autoritate judiciară sau alta în toate situațiile în care interesul justiției o cere, și aceasta se face fără plată dacă persoana deținută nu are mijloace de a remunera avocatul.

Principiul 18

1 - Orice persoană deținută sau închisă trebuie să fie autorizată să comunice cu avocatul său și să îl consulte.

2 - Orice persoană deținută sau închisă trebuie să dispună de timpul și de facilitățile necesare pentru a se întreține cu avocatul ei.

3 - Dreptul persoanei deținute sau închise de a primi vizita avocatului ei, de a-l consulta și de a comunica cu el fără nici o întârziere și fără nici o cenzură și în deplină confidențialitate nu poate face obiectul nici unei suspendări, nici unei restricții în afara circumstanțelor excepționale, care vor fi specificate prin lege sau prin reglementări luate în conformitate cu legea în care o autoritate judiciară sau alta le va estima ca indispensabile pentru asigurarea securității și pentru menținerea ordinii.

4 - Întrevederile unei persoane deținute sau închise cu avocatul său se pot derula sub supraveghere vizuală dar nu sub supraveghere audio, supraveghere făcută de un responsabil cu aplicarea legii.

5 - Comunicațiile între o persoană deținută sau închisă și avocatul său, menționate în prezentul principiu, nu pot fi reținute drept probe împotriva persoanei deținute sau închise decât dacă ele se referă la infracțiune continuă sau vizată.

Principiul 19

Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a primi vizite mai ales pe cele ale membrilor familiei și de a corespunde, mai ales cu ei, și ea trebuie să dispună de posibilitățile adecvate de a comunica cu lumea exterioară sub rezerva condițiilor și a restricțiilor rezonabile care se pot specifica prin lege sau prin reglementările făcute în conformitate cu legea.

Principiul 20

Dacă o persoană deținută sau închisă o cere, ea va fi plasată dacă e posibil, într-un loc de detenție sau încarcerare destul de aproape de locul ei de reședință.

Principiul 21

1 - Este interzis să se abuzeze de situația unei persoane deținute sau închise pentru a o constrânge să dea informații, să incrimineze într-un fel sau să depună mărturie împotriva oricărei alte persoane.

2 - Nici o persoană deținută sau închisă nu va fi supusă, pe timpul interogării ei, la acte de violență, la amenințări sau la metode de interogare de natură să compromită capacitatea sa de decizie sau discernământul ei.

Principiul 22

Nici o persoană deținută sau închisă nu va putea, chiar dacă este de acord, să devină obiectul experiențelor medicale sau științifice de natură a-i dăuna sănătății ei.

Principiul 23

1 - Pe întreaga durată a interogatoriului la care va fi supusă o persoană deținută sau închisă și pe perioada intervalelor dintre interogatorii, calitatea cât și numele agenților care au procedat la efectuarea acestora sau oricare altă persoană care a asistat, vor fi consemnate și autentificate în formele prescrise de lege.

2 - Persoana deținută sau închisă sau apărătorul ei, dacă legea îl prevede, vor avea acces la aceste date vizate în paragraful 1 al prezentului principiu.

Principiul 24

Orice persoană deținută sau închisă se va supune unui examen medical adecvat îndată ce este posibil după internarea sa la locul de detenție sau de închidere, prin urmare ea va beneficia de mijloace și tratamente medicale de fiecare dată când va avea nevoie. Acestea vor fi gratuite.

Principiul 25

Orice persoană deținută sau închisă sau apărătorul ei are, sub singura rezervă a condițiilor în mod rezonabil necesare pentru asigurarea securității și menținerea ordinii la locul de detenție sau de închidere, dreptul de a cere unei autorități judiciare sau alteia un al II-lea examen medical sau o a II-a părere medicală.

Principiul 26

Faptul că o persoană deținută sau închisă a suferit un examen medical, numele medicului și rezultatul examenului vor fi atent consemnate. Accesul la aceste date va fi asigurat și aceasta se va face în conformitate cu regulile pertinente ale dreptului intern.

Principiul 27

Nerespectarea prezentelor principii în obținerea de dovezi va fi luată în evidență pentru determinarea faptului dacă probele produse împotriva unei persoane deținute sau închise sînt admisibile.

Principiul 28

Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a obține, în limitele resurselor disponibile, dacă ele provin din surse publice, o cantitate rezonabilă de material educativ, cultural și informațional, sub rezerva condițiilor în mod rezonabil necesare pentru a se asigura securitatea și menținerea ordinii în locul de detenție sau de închidere

Principiul 29

1 - În vederea asigurării stricte a respectării legilor și reglementărilor pertinente, locurile de detenție trebuie să fie inspectate în mod regulat de către persoane calificate și experimentate, numite de către o autoritate competentă diferită de autoritatea în mod direct însărcinată cu administrarea locului de detenție sau de închidere și responsabilă în fața ei.

2 - Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a comunica liber și în deplină confidențialitate cu persoanele care inspectează locurile de detenție sau de închidere în conformitate cu paragraful 1 al prezentului principiu, sub rezerva condițiilor în mod rezonabil necesare pentru a asigura securitatea și menținerea ordinii în mai sus numitele locuri.

Principiul 30

1 - Tipurile de comportament care constituie, din partea unei persoane deținute sau închise, abateri disciplinare pe timpul detenției sau închiderii, genul și durata sancțiunilor disciplinare care pot fi aplicate și autoritățile competente pentru a impune aceste sancțiuni trebuie să fie specificate prin lege sau prin reglementări în conformitate cu legea și trebuie să fie publicate.

2 - Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a fi ascultată înainte de a se lua împotriva ei măsuri disciplinare. Ea are dreptul de a intenta recurs împotriva acestor măsuri în fața autorității superioare.

Principiul 31

Autoritățile competente se vor strădui să furnizeze, dacă este nevoie, în conformitate cu dreptul intern, asistența membrilor familiei deținutului, în special membrilor minori, și ele se vor strădui mai ales să asigure în bune condiții, supravegherea copiilor lăsați fără părinți.

Principiul 32

1 - Persoana deținută sau apărătorul ei va avea dreptul de a introduce în orice moment recurs, în conformitate cu dreptul intern, în fața unei autorități judiciare sau de a con-

testa legalitatea măsurii de detenție și de a obține punerea sa în libertate fără întârziere, dacă această măsură este neregulamentară.

2 - Procedura menționată la paragraful 1 al prezentului principiu trebuie să fie simplă și rapidă și ea trebuie să fie gratuită pentru persoanele deținute care sînt lipsite de mijloace pecuniare. Autoritatea responsabilă cu detenția trebuie să prezinte fără întârziere persoana deținută în fața autorității sesizate prin recurs.

Principiul 33

1 - Orice persoană deținută sau închisă sau apărătorul ei, are dreptul de a prezenta o plîngere sau o doleanță despre felul în care este tratată, mai ales în cazul torturilor sau al altor tratamente crude, inumane sau degradante, autorităților însărcinate cu administrarea locului de detenție și a autorităților superioare și, dacă este necesar, autorităților de control sau de recurs competente.

2 - Atunci cînd nici persoana deținută sau închisă nici apărătorul ei nu au posibilitatea de a-și exercita drepturile vizate la paragraful 1 al prezentului principiu, un membru al familiei persoanei deținute sau închisă sau orice altă persoană care cunoaște problema poate să exercite aceste drepturi.

3 - Caracterul confidențial al cererii sau plîngerii este menținut atunci cînd petiționarul o cere.

4 - Orice cerere sau plîngere trebuie să fie examinată de îndată și trebuie dat răspuns fără nici o întârziere. În cazul în care se respinge cererea sau plîngerea sau în cazul unei întârzierii excesive, petiționarul este autorizat să sesizeze o autoritate judiciară sau altă. Nici persoana deținută sau închisă nici vreun petiționar așa cum este el definit la paragraful 1 al prezentului principiu nu trebuie să suporte vreun prejudiciu pentru că a prezentat o cerere sau o plîngere.

Principiul 34

Dacă o persoană deținută sau închisă decedează sau dispăre pe parcursul perioadei sale de detenție sau de închidere, o autoritate judiciară sau alta, va ordona o anchetă asupra cauzelor decesului sau ale dispariției, fie din proprie inițiativă, fie la cererea unui membru al familiei acestei persoane sau a oricărei persoane care cunoaște această situație. Dacă împrejurările o justifică, o anchetă va fi condusă în aceleași condiții de procedură în cazul în care decesul sau dispariția au survenit puțin după terminarea perioadei de detenție sau de închidere. Rezultatele sau raportul anchetei vor fi puse la dispoziția oricărei persoane ce o va cere, cu excepția cazului cînd acest lucru ar împiedica sau ar compromite o instrucție criminologică în curs.

Principiul 35

1 - Prejudiciile suportate ca urmare a unui act sau omisiuni comise de un agent al funcțiunii publice ce violează drepturile enunțate în prezentele principii, vor fi indemnizate în conformitate cu regulile aplicabile în virtutea dreptului intern.

2 - Datele, înainte de a fi consemnate în virtutea prezentelor principii, vor trebui să fie accesibile în conformitate cu procedurile prevăzute prin dreptul intern.

Principiul 36

1 - Orice persoană deținută, suspectată sau inculpată ca urmare a unei infracțiuni penale este presupusă nevinovată și trebuie să fie tratată în consecință pînă cînd culpabilitatea este legal stabilită în cursul unui proces public pentru care persoana în cauză va primi toate garanțiile necesare pentru apărarea sa.

2 - Orice persoană suspectată sau inculpată nu poate fi arestată și deținută în așteptarea deschiderii instrucției sau a procesului decît pentru nevoile administrației justiției, pentru motive aflate sub incidența legii. Sînt interzise constrîngerile impuse unei astfel de persoane care nu sînt în mod strict necesare.

Principiul 37

Orice persoană deținută ca urmare a unei infracțiuni penale este, după arestarea sa, trimisă fără nici o întîrziere în fața unei autorități judiciare, sau alta, prevăzută prin lege. Această autoritate statuează fără întîrziere legalitatea și necesitatea detenției. Nimeni nu poate fi ținut în detenție în așteptarea deschiderii instrucției sau a procesului dacă nu există un ordin scris al sus-numitei autorități. Orice persoană deținută, atunci cînd este adusă în fața acestei autorități, are dreptul de a face o declarație cu privire la modul în care a fost tratată atunci cînd a fost în stare de arest.

Principiul 38

Orice persoană deținută în urma unei infracțiuni penale va trebui să fie judecată într-un termen rezonabil sau să fie pusă în libertate în vederea așteptării deschiderii procesului.

Principiul 39

Cu excepția cazurilor particulare prevăzute prin lege, o persoană deținută ca urmare a unei infracțiuni penale este îndreptățită să fie pusă în libertate în așteptarea deschiderii procesului, cu rezerva ca acest lucru să nu contravină condițiilor care pot fi impuse în conformitate cu legea și atunci cînd punerea ei în libertate nu contravine unei hotărîri a unei autorități judiciare sau a alteia, sau cînd o numită autoritate menține în studiu problema necesității detenției.

Clauză generală

Nici o dispoziție a prezentului Ansamblu de principii nu va fi interpretată ca constituind o restricție sau o derogare de la vreun drept enunțat în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Poster 1

Subiectul:

Repere conceptuale în domeniul Drepturilor Omului

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu conceptele-cheie în domeniul drepturilor omului, în general, și drepturile deținuților, în particular.
- Dezvoltarea abilităților de identificare a reglementărilor normative ce se referă la drepturile deținuților.
- Oferirea oportunităților de conștientizare a importanței respectării drepturilor omului/deținuților în activitatea sistemului penitenciar.

Subiectul:

Repere conceptuale în domeniul Drepturilor Omului

Obiective:

- Actualizarea cunoștințelor referitoare la conceptele-cheie în domeniul drepturilor deținuților.
- Studiul informației noi referitoare la principii și standarde internaționale în domeniul drepturilor deținuților.
- Întărirea informației studiate prin realizarea exercițiului.

Sesiunea-model nr. 2

Respectarea drepturilor
omului la aplicarea forței
fizice și a mijloacelor
speciale în activitatea
colaboratorilor
instituțiilor penitenciare

Support de curs

Introducere

În contextul democratizării societății, o importanță deosebită revine democratizării și restructurării sistemului instituțiilor penitenciare. Până în prezent au fost întreprinse o serie de acțiuni concrete și deosebit de importante, care s-au dovedit realmente eficiente și productive în demararea reformelor din cadrul sistemului instituțiilor penitenciare. În acest sens pot fi punctate doar unele dintre acestea: aderarea la un șir de acte normative internaționale în domeniul drepturilor deținuților, adoptarea Codului de executare, adoptarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, adoptarea Codului etic al colaboratorilor sistemului penitenciar etc.

Totodată, reforma sistemului penitenciar poate fi realizată cu succes numai în condițiile când în penitenciare, dar și în administrația sistemului penitenciar, va activa un personal cu o calificare și o pregătire corespunzătoare. Însemnătatea unui personal calificat reiese și din specificul activității desfășurate de colaboratorii instituțiilor penitenciare care presupune interacțiune zilnică cu un contingent special de persoane - condamnații, activitate ce este supusă permanent unui risc profesional.

Munca în penitenciare reprezintă o sarcină deosebită pentru personal. De la ei se așteaptă o responsabilitate înaltă și un grad de profesionalism ce le-ar permite să contribuie la asigurarea ordinii de drept și legalității, securității și siguranței în penitenciar precum și la resocializarea condamnaților. Pentru realizarea cu succes a sarcinilor stabilite, colaboratorii sistemului penitenciar sînt înzestrați cu anumite atribuții și drepturi ce decurg din natura acestor sarcini.

În aceste condiții, orice colaborator al sistemului penitenciar trebuie să cunoască la cel mai înalt nivel și să se ghideze în activitatea de serviciu de atribuțiile și drepturile care le-au fost acordate legal pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu.

Încălcarea atribuțiilor și drepturilor de către personalul penitenciarelor, consacrate juridic în actele normative, se califică drept un abuz, fapt pentru care, în funcție de caracterul faptei comise, poate fi stabilită răspunderea juridică.

Printre drepturile acordate personalului sistemului penitenciar există și dreptul de a aplica forța fizică, mijloacele speciale și arma de foc. Prin esența sa, acest drept este unul represiv și poate aduce atingeri grave drepturilor condamnatului. Din aceste considerente, cunoașterea limitelor și condițiilor de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc constituie un imperativ pentru personalul instituțiilor penitenciare.

Condițiile și limitele de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale în instituțiile penitenciare¹

În activitatea instituțiilor penitenciare persistă diverse situații când condamnații comit diverse încălcări ale regimului de deținere începînd cu neîndeplinirea cerințelor legitime

¹ Luînd în considerație faptul că personalul instituțiilor penitenciare nu are dreptul să poarte arma în timpul serviciului ne vom limita la analiza condițiilor și limitelor de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale.

ale personalului penitenciar și terminînd cu săvîrșirea evadărilor sau chiar a infracțiunilor grave. Pentru a preveni sau a curma acțiunile ilegale din partea condamnaților, personalul instituțiilor penitenciare a fost investit cu dreptul de a aplica diverse măsuri speciale.

Măsurile în cauză sînt aplicate diferențiat, în funcție de faptele comise, de împrejurările în care s-au comis, de comportamentul persoanei etc. Totuși, există riscul de abuz din partea colaboratorilor, ținînd cont de atribuțiile și drepturile cu care au fost investiți. Pentru a evita un comportament inadecvat al personalului, a fost stabilit un cadru legal de reglementare a acțiunilor colaboratorilor penitenciarelor care stabilește anumite condiții și limite în aplicarea măsurilor speciale de curmare.

Îndeosebi, măsurilor speciale de curmare mai ales a aplicării forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc de către personalul penitenciarelor, legislatorul le-a acordat o atenție deosebită. Aplicarea acestor măsuri nu este una obișnuită ci dimpotrivă, este una de natură specială, reglementarea juridică a acestora găsindu-și reflectare în Legea cu privire la sistemul penitenciar, Codul de executare al Republicii Moldova, Statutul executării pedepsei de către condamnați, Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului instituțiilor penitenciare.

În general, aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc de către personalul penitenciarelor este tratată în legislație ca un drept al colaboratorului instituției penitenciare. Totodată, în situațiile cînd apare necesitatea de a se apăra de atacul condamnatului un colaborator al sistemului penitenciar, alte persoane, a căror viață și sănătate sînt puse în pericol sau pentru a respinge atacul în grup, inclusiv armat, ce prezintă un pericol real pentru viața și sănătatea lucrătorilor penitenciarului sau ale altor persoane, acest drept devine deja o obligație ce pretinde de la personal să acționeze ferm și hotărît, conform prevederilor legii. În cazul în care survin unele consecințe grave, ca urmare a tergiversării intervenției, poate interveni răspunderea juridică.

În același timp, ca o obligație de serviciu, nu mai puțin importantă, a colaboratorului penitenciarelor este și respectarea drepturilor și libertăților persoanelor care execută pedeapsa.

În situațiile de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale sau a armei de foc există o probabilitate mare să se aducă atingere unor drepturi ale condamnaților precum dreptul la viață, dreptul la integritatea fizică și psihică etc. Pentru a evita un asemenea comportament din partea personalului, în actele normative au fost stabilite anumite condiții și limite de care se va ține seama în fiecare caz cînd se va face uz de forță. În special aplicarea forței de către personalul penitenciar este reglementată de Codul de executare al Republicii Moldova (art. 242), Statutul executării pedepsei de către condamnați (Secțiunea 21), Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului instituțiilor penitenciare (p. 32-40).

Atît Statutul executării pedepsei de către condamnați, cît și Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului instituțiilor penitenciare stabilesc următoarele **condiții de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale:**

1. Aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ele, cu acordarea unui timp suficient pentru reacția de răspuns cu excepția unor cazuri care nu suferă amânare¹.
2. În toate cazurile de aplicare a forței fizice sau mijloacelor speciale, colaboratorul este obligat să comunice neîntârziat șefului nemijlocit și să întreprindă măsurile necesare în vederea asigurării securității celor din jur și acordării ajutorului medical victimelor.
3. În toate cazurile de aplicare a forței fizice și/sau a mijloacelor speciale față de deținuți, se întocmește un proces-verbal de aplicare a mijloacelor respective, care urmează a fi prezentat șefului penitenciarului și se informează Departamentul Instituțiilor Penitenciare în cel mai scurt termen.

Aceleași acte normative stabilesc și anumite **limite de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale**:

4. Personalul penitenciar este în drept să recurgă la aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armei de foc în cazurile și modul prevăzute de art.242 al Codului de executare, pct.10 art.11 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, Statutul executării pedepsei de către condamnați Secțiunea 21, precum și în cazurile prevăzute de art.35-40 ale Codului penal al Republicii Moldova.
5. Tipul mijlocului special și intensitatea aplicării lui, alegerea procedurilor de luptă în cazul aplicării forței fizice le stabilește colaboratorul sistemului penitenciar în funcție de circumstanțe, de gravitatea și caracterul acțiunii (inacțiunii) respective. Mijloacele speciale și forța fizică se aplică pînă la momentul în care deținutul (persoanele care au inițiat atacul) încetează să opună rezistență. Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale trebuie să înceteze o dată cu dispariția temeiului pentru aplicarea lor.
6. Se interzice aplicarea armei de foc asupra femeilor, persoanelor cu semne evidente de invaliditate și a minorilor, cînd vîrsta lor este evidentă sau este cunoscută, cu excepția cazurilor opunerii de către ei a rezistenței armate, realizării atacului armat sau în grup, punînd în pericol viața și sănătatea celor din jur.
7. Deși în actele normative menționate nu se menționează, totuși se poate deduce că se interzice aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc în cazul cînd aplicarea lor poate crea un pericol pentru viața și sănătatea altor persoane.

La nivel internațional, aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale, de asemenea, este reglementată printr-o serie de acte normative. În special, pot fi menționate **Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților, adoptat în cadrul O.N.U. și Regulile penitenciare europene.**

Regula 54 a Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților stabilește:

¹ În cazurile de atac prin surprindere, de eliberare a ostaticilor, de atac cu aplicarea armei de foc, tehnicii de luptă, autovehiculelor, navelor aeriene și fluviale, atac în scopul eliberării deținuților de sub pază și escortare, de atac pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă, de evadare de sub escortă și de sub pază cu arma de foc, fie cu ajutorul mijloacelor de transport, de opunere a rezistenței armate, fie în alte cazuri care creează un pericol real pentru viața și sănătatea lucrătorilor penitenciarului sau altor persoane, forța fizică și mijloacele speciale se aplică fără avertisment.

1. Personalul locurilor de deținere nu trebuie să utilizeze forța în raporturile lor cu deținuții, decât în caz de legitimă apărare, de tentativă de evadare sau de rezistență prin forță sau prin pasivitate la un ordin bazat pe legi sau regulamente. Cadrele care recurg la forță trebuie să limiteze folosirea acesteia la strictul necesar și să raporteze incidentul imediat directorului așezământului.
2. Membrii personalului de penitenciar trebuie să facă un antrenament fizic special care să le permită să stăpânească deținuții violenți.
3. Excepțind împrejurările speciale, agenții care asigură un serviciu care îi pune în contact direct cu deținuții, nu trebuie să fie înarmați.

Un alt act normativ adoptat în cadrul ONU în 1990, **Principiile fundamentale cu privire la aplicarea forței și armei de foc de către funcționarii publici la menținerea ordinii de drept**, stabilește:

- mai întâi este necesar de a încerca aplicarea procedeeelor nonviolente;
- colaboratorul urmează mai întâi să încerce soluționarea situației create fără a recurge la aplicarea forței, încercînd, spre exemplu, aplicarea metodelor de convingere pe cale verbală. În cazul dat este posibilă evitarea folosirii inutile a forței. Cu cît este acumulată mai multă informație despre situația creată și despre suspect, cu atît se poate stabili mai bine calea cea mai eficientă de abordare și cu atît va fi mai mic riscul unei aplicări excesive sau inutile a forței;
- forța va fi aplicată doar în cazurile de maximă necesitate;
- doar în cazul cînd este imposibilă soluționarea situației create pe căi pașnice colaboratorul este în drept, după stabilirea necesității, să recurgă la metode de presiune;
- forța poate fi aplicată doar în scopuri legale;
- nu există excepții sau scuze pentru aplicarea ilegală a forței;
- fiecare colaborator poartă răspundere personală pentru forța aplicată, chiar dacă astfel a respectat ordinul superiorului său;
- aplicarea forței trebuie să fie proporțională întotdeauna cu scopurile legale;
- aplicarea forței trebuie să fie în echilibru și, de asemenea, să fie proporțională cu scopul urmărit prin aplicarea sa;
- în timpul aplicării forței este necesar de a da dovadă de stăpînire de sine;
- în funcție de situația creată, colaboratorul urmează să decidă ce tip de forță va fi cea mai moderată și mai eficientă pentru soluționarea situației create;
- este necesar de a reduce la minim posibilitatea de a provoca vătămare sau răni.

Respectarea drepturilor deținuților la aplicarea forței fizice de către personalul penitenciar

Aplicarea forței fizice de către personalul penitenciar constituie una din măsurile speciale la care pot recurge colaboratorii în diverse situații de conflict.

Forța fizică este aplicată împotriva persoanei cu comportament ilegal pentru anularea acțiunilor nelegitime, împotriva rezistenței opuse față de cerințele legale, în situații când comportamentul deținutului nu poate fi ameliorat prin măsuri obișnuite, nonviolente ale personalului.

Totodată, forța fizică și mijloacele speciale se aplică și în cazurile stipulate în art. 36 - 39 ale Codului Penal al Republicii Moldova și anume: legitima apărare, extrema necesitate, reținere a infractorului, constrângerea fizică sau psihică.

În urma aplicării forței fizice, deținuților le sînt aduse atingeri ale drepturilor și libertăților lor, care sînt rezultatul comportamentului ilegal și a nesupunerii lor față de cerințele legale ale personalului penitenciar. Ca urmare a acțiunilor personalului pot fi lezate dreptul la viață, dreptul la integritatea fizică și psihică.

În cazurile când aplicarea forței nu poate fi evitată, colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să aprecieze intensitatea aplicării acesteia, astfel încît să afecteze cît mai puțin sănătatea deținuților. Aprecierea intensității aplicării forței fizice, dar și a mijloacelor speciale de către personalul penitenciar are loc în baza stabilirii proporționalității ilegalităților comise și forța, procedeele fizice sau mijloacele speciale ce corespund pericolului real existent.

În timpul aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale trebuie să se ia în considerație gradul și caracterul pericolului, caracterul valorilor puse în pericol, forța și posibilitățile infractorului, precum și alte circumstanțe care pun în evidență raportul dintre pericolul real al deținutului și posibilitățile care sînt la îndemîna colaboratorului pentru înlăturarea pericolului.

Practica internațională stabilește că la adoptarea deciziei cu privire la proporționalitatea utilizării forței trebuie să se țină cont și de următorii factori:

- natura scopului operațiunii;
- pericolele pentru viață sau pentru membrele corpului;
- gradul de risc letal (care provoacă moartea) al folosirii forței.

În general, procedeele de luptă urmează a fi aplicate după avertismentul deținuților despre recurgerea la forță, în cazul refuzului îndeplinirii cerințelor legale ale colaboratorilor. Există însă situații când tergiversarea aplicării forței poate duce la survenirea unor urmări grave. Pentru evitarea acestor situații personalul penitenciar dispune de dreptul de a aplica forța fizică și fără avertizare, în următoarele cazuri:

- În caz de necesitate a respingerii atacului armat prin surprindere.
- În caz de reținere a deținuților evadați.
- În caz de eliberare a ostaticilor.

În cazurile când aplicarea forței fizice a adus daune sănătății sau integrității fizice a deținutului, colaboratorul este obligat să asigure acordarea asistenței medicale.

Aplicarea forței fizice față de deținuți trebuie să fie adusă în toate cazurile la cunoștința șefului penitenciarului prin intermediul unui proces verbal. Despre acest fapt este anunțat Departamentul Instituțiilor Penitenciare într-un timp cît mai scurt.

Pe lângă cunoașterea temeiurilor legale de aplicare a forței fizice, a condițiilor și limitelor de aplicare, un rol important îl are și pregătirea fizică specială a personalului penitenciar, formarea deprinderilor de aplicare, îndeosebi, a procedurilor speciale (apărarea, reținerea, lupta etc.).

Respectarea drepturilor deținuților la aplicarea mijloacelor speciale de către personalul penitenciar

Specificul activității în cadrul sistemului penitenciar presupune un grad sporit de risc, datorită faptului că personalul se află într-un contact nemijlocit cu un contingent special de persoane: condamnații. Asemenea împrejurări presupun o dotare corespunzătoare, dar și o pregătire temeinică a personalului în scopul aplicării măsurilor speciale destinate menținerii ordinii de drept și asigurării regimului de executare a pedepsei în penitenciare.

Pentru realizarea sarcinilor de serviciu, pe lângă dreptul de a aplica forța fizică, în activitatea desfășurată personalul penitenciar este investit și cu dreptul de a aplica mijloacele speciale din dotare, în funcție de situația creată. În situațiile când apare necesitatea de aplicare a forței fizice, poate apărea și necesitatea de recurgere la mijloacele speciale. De multe ori, aceste două măsuri speciale se aplică concomitent, completându-se reciproc. Situațiile ce necesită o intervenție în forță nu au întotdeauna un grad constant de pericol; acesta poate crește în orice moment, astfel încât să solicite măsuri corespunzătoare și în conformitate cu prevederile legislației.

Sistemul penitenciar dispune de diverse mijloace speciale, care pot fi utilizate în diverse situații, în funcție de gradul de pericol și de risc. Totodată, diversitatea mijloacelor speciale reduce posibilitățile de aplicare a armei de foc, precum și gravitatea consecințelor ce pot surveni în urma aplicării armei de foc.

Colaboratorii sistemului penitenciar pot face uz de mijloacele speciale față de deținuți, în următoarele cazuri:

- pentru respingerea atacurilor deținuților asupra altor deținuți, asupra personalului penitenciar, precum și asupra altor persoane;
- pentru a elibera ostaticii, clădirile, încăperile, instalațiile, mijloacele de transport acaparate de deținuți;
- pentru a reprima nesupunerea în grup și tulburările cu caracter de masă ale deținuților, care dezorganizează activitatea normală a penitenciarelor;
- pentru a pune capăt neîndeplinirii intenționate a cerințelor legitime ale personalului penitenciar și ale altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii;
- pentru a evita evadările de sub pază sau de sub escortă ale deținuților în locurile de detenție sau pe parcursul transferării;
- în timpul căutării și reținerii deținuților care au evadat de sub pază;
- în scopul opririi mijloacelor de transport;
- în condițiile regimului juridic al stării excepționale.

La aplicarea mijloacelor speciale, ca și în cazul altor măsuri speciale, colaboratorii sînt obligați să prevină persoanele despre aplicarea lor. În anumite situații, cînd amînarea aplicării mijloacelor speciale poate avea urmări grave, colaboratorii au dreptul să recurgă la aplicarea mijloacelor speciale, fără avertisment. Nu este necesară prevenirea aplicării mijloacelor speciale în următoarele situații:

- atac prin surprindere;
- opunerea rezistenței armate;
- atac cu aplicarea armei de foc, a tehnicii de luptă, a autovehiculelor, a navelor fluviale și aeriene;
- evadare de sub pază și de sub escortă cu arma de foc sau cu ajutorul mijloacelor de transport;
- atac pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă;
- pentru eliberarea ostaticilor;
- atac în scopul eliberării deținuților de sub pază și escortare;
- în alte cazuri care creează un pericol real pentru viața și sănătatea deținuților, personalului penitenciar sau altor persoane.

În conformitate cu *Statutul executării pedepsei de către condamnați* (secțiunea 21) personalul sistemului penitenciar este în drept să aplice următoarele mijloace speciale:

a) mijloace de apărare pasivă:

1. căști;
2. haina (vesta) antiglonț;
3. scuturi blindate și scuturi antișoc;
4. apărători la mîini și picioare;
5. măștile de gaz și respiratoare;
6. alte mijloace de protecție, care nu sînt folosite pentru apărare activă, inclusiv îmbrăcăminte specială refractară.

b) mijloace de apărare activă:

1. bastoane speciale din cauciuc și din plastic;
2. cătușe;
3. grenade de mîină cu gaze;
4. cartușe și grenade de gaze;
5. arme cu gaze;
6. ambalaje cu aerosol;
7. cartușe cu glonț de cauciuc sau plastic;

8. plase speciale;
9. arme electroșoc;
10. câini de serviciu.

c) mijloace auxiliare de asigurare a operațiilor speciale:

1. aparate cu raniță;
2. grenade și dispozitive audiovizuale;
3. dispozitive pentru stoparea forțată a transportului auto;
4. coloranți speciali;
5. cisterne auto de pompieri cu afet cu țevi;
6. tehnică blindată;
7. elicoptere.

Mijloacele de apărare pasivă sînt destinate pentru protecția personală a colaboratorilor și nu pot aduce vreo daună altor persoane. Din aceste motive ele pot fi folosite în diverse situații.

Mijloacele de apărare activă sînt destinate pentru a înfrînge sau a curma rezistența deținuților ce refuză să îndeplinească cerințele legitime ale personalului. Aceste mijloace pot provoca daune considerabile vieții și sănătății deținuților. Din aceste considerente legislația stabilește anumite limite de aplicare a lor.

Posibile încălcări comise de către personalul penitenciar la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

În activitatea desfășurată în cadrul penitenciarului, colaboratorii sînt supuși unor riscuri permanente de a intra în conflict cu deținuții. Orice situație de conflict apărută într-o instituție penitenciară solicită o maximă atenție din partea colaboratorilor. O situație aparent minoră poate degenera într-o destabilizare de proporții. Tocmai de aceea, orice intervenție cere o examinare riguroasă a tuturor aspectelor. De cele mai multe ori, însă, nu există timp suficient pentru a analiza toate împrejurările, iar lipsa de experiență combinată cu lipsa unor cunoștințe în domeniu poate duce la o încălcare violentă a drepturilor deținuților.

Încălcările pot apărea în următoarele împrejurări:

- Recurgerea la forță are loc imediat fără a se încerca soluționarea incidentului pe cale pașnică.
- Lipsa avertismentului ce trebuie să precedă aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale.
- Tipul mijlocului special selectat sau a procedeelelor aplicate, precum și intensitatea aplicării lor nu corespunde gravității și caracterului situației create.

- Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale continuă și după epuizarea temeiurilor ce le-au solicitat, adică după încetarea opunerii rezistenței din partea deținuților (persoanelor care au inițiat atacul).
- Forța fizică sau mijloacele speciale aplicate provoacă daune cu mult mai grave decât este necesar.
- Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale sînt aplicate cu provocarea de daune și altor persoane, care nu sînt implicate în conflict.
- În unele situații, colaboratorii aplică forța fizică sau mijloacele speciale fără o stăpînire de sine adecvată, fapt ce poate duce la consecințe grave.
- Nu se acordă ajutorul medical la timp persoanelor care au avut de suferit în urma aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale.
- Pot exista situații cînd forța fizică sau mijloacele speciale sînt aplicate la ordinul superiorului, fără o analiză a faptului dacă existau suficiente motive întemeiate.
- Aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale nu este documentată corespunzător, adică nu este întocmit procesul verbal corespunzător sau nu se anunță superiorii ori Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

Consecințele juridice în cazurile de aplicare ilegală a forței fizice sau a mijloacelor speciale

Ca urmare a aplicării ilegale a forței fizice sau a mijloacelor speciale, colaboratorii instituțiilor penitenciare pot fi trași la răspundere disciplinară sau penală, în funcție de gravitatea urmărilor survenite.

În cazurile cînd ilegalitățile comise nu întrunesc elementele componente ale infracțiunii, colaboratorii riscă să fie trași la răspundere disciplinară cu aplicarea următoarelor sancțiuni: mustrare, mustrare aspră, avertizare privind nerespectarea atribuțiilor de serviciu, retrogradarea în funcție, retrogradarea în grad sau concedierea din sistemul penitenciar.

În situațiile cînd în urma aplicării ilegale a forței fizice sau a mijloacelor speciale au fost grav afectate drepturile și libertățile persoanelor, colaboratorii pot fi trași la răspundere penală în conformitate cu articolele:

- 328 *Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu*, riscînd o pedeapsă cu amendă de la 150 pînă la 400 unități convenționale sau închisoarea de la 3 pînă la 10 ani.
- De asemenea, în funcție de împrejurări, poate surveni răspunderea penală pentru *Vătămarea intenționată gravă* (art. 151 C.P.), *medie* (art. 152 C.P.) sau *ușoară* (art. 153 C.P.) a *integrității corporale* sau pentru *Maltratarea intenționată sau alte acte de violență* (art. 154 C.P.). În aceste cazuri, colaboratorii riscă o pedeapsă începînd cu amendă de la 200 unități convenționale și terminînd cu închisoare pînă la 15 ani.
- Luînd în considerație faptul că aplicarea ilegală a forței fizice sau a mijloacelor speciale poate să se transforme în tortură, colaboratorii vinovați pot fi trași la răspundere și conform articolului 309¹ *Tortura*, riscînd o pedeapsă cu închisoarea de la 2 pînă la 10 ani, în funcție de gravitatea faptelor comise.

Pe lângă răspunderea disciplinară sau penală, colaboratorii vor fi obligați de instanța de judecată să suporte cheltuielile de spitalizare a victimei sau restituirea daunelor morale cauzate. În unele cazuri, aceste sume pot atinge valori destul de ridicate.

Bibliografie

1. **Declarația Universală a Drepturilor omului**, adoptată la 10 decembrie 1948.
2. **Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**, adoptat la 16.12.1966.
3. **Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților**, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955.
4. **Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Reguli-
le penitenciare europeni**, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11
ianuarie 2006.
5. **Constituția Republicii Moldova** adoptată la 29 iulie 1994.
6. **Codul penal al Republicii Moldova** adoptat la 18 aprilie 2002.
7. **Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova**, nr. 1036 din 17.12.1996.
8. **Codul de executare al Republicii Moldova**, adoptat la 24 decembrie 2004.
9. **Statutul executării pedepsei de către condamnați**, aprobat prin hotărârea Guvernului
Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006.
10. **Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar** aprobat prin ordinul Ministeru-
lui Justiției nr. 307 din 04.08.2005.
11. **Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului Instituțiilor Penitenciare**,
aprobat prin ordinul ministrului justiției nr. 106 din 06 martie 2003.
12. **A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în
penitenciare**, Penal Reform International, Haga, 1995.
13. **Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам
человека для персонала пенитенциарных учреждений**, Geneva 2000.

Sesiunea-model nr. 2

Tema:

Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare

Scop: Consolidarea competențelor colaboratorilor instituțiilor penitenciare de respectare a drepturilor omului în cadrul aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea desfășurată.

Obiective: La finalul acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- explice prevederile legale care reglementează aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea desfășurată;
- soluționeze situații concrete de încălcare a drepturilor persoanei la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea desfășurată;
- argumenteze necesitatea respectării drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea desfășurată.

Beneficiari: Colaboratorii ***

Nr. participanților: *** persoane.

Locul desfășurării: ***, biroul ***.

Timpul: ***, ora ***.

Scenariul sesiunii

1. Etapa focalizării (15 min)

- Începeți activitatea cu un cuvânt introductiv succint despre importanța cunoașterii de către colaboratori a temeiurilor legale și procedurii de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea desfășurată. În acest sens, transmiteți următorul mesaj:

„În activitatea instituțiilor penitenciare persistă diverse situații când condamnații comit diverse încălcări ale regimului de deținere începând cu neîndeplinirea cerințelor legitime ale personalului penitenciar și terminând cu săvârșirea evadărilor sau, chiar, a unor infracțiuni grave. Pentru a preveni sau a pune capăt acțiunilor ilegale din partea condamnaților, personalul instituțiilor penitenciare a fost investit cu dreptul de a aplica diverse măsuri speciale.

Printre drepturile acordate personalului sistemului penitenciar există și dreptul de a aplica forța fizică, mijloacele speciale și arma de foc. Acest drept este unul prin esență represiv și poate aduce atingeri grave drepturilor condamnatului. Din aceste considerente, cunoașterea limitelor și condițiilor de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc constituie o necesitate stringentă pentru personalul instituțiilor penitenciare” (2 min.).

- Prezentați tema, scopul și obiectivele acestei activități, asigurați-vă că participanții le-au înțeles (3 min.).
- Rugați participanții să-și amintească și să scrie individual, fără să discute cu colegii, pe o foaie, un caz de aplicare, de către ei personal sau de către alți colaboratori, a forței fizice sau a mijloacelor speciale în privința condamnaților (5 min.).
- Oferiți câtorva voluntari posibilitatea să prezinte cazul pe care l-au descris. Nu dezvoltați discuții referitoare la legalitatea sau corectitudinea aplicării forței fizice sau a mijloacelor speciale în cazurile prezentate de participanți (3 min.).
- Faceți o succintă trecere în revistă a activității realizate și aduceți explicații motivante pentru a trece la etapa ulterioară a sesiunii. În acest sens, referiți-vă la cele expuse de participanți și ceea ce rezultă că ar trebui să mai cunoască (2 min.).

2. Etapa de bază (55 min)

- Realizați Prezentarea „Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare”. Folosiți suportul de curs din ghid. Pentru prezentare puteți utiliza posterele 1-6 (10 min.).
- Distribuți participanților suportul teoretic din ghid „Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare” și Extrase din actele normative din suportul pentru participanți (1 min.).
- Divizați participanții în trei echipe. Pentru aceasta, invitați participanții să ia câte un bilețel pe care va fi scrise câte o cifră (1, 2, 3) și împărțiți-i în trei echipe de lucru, în funcție de numărul de pe bilețelul extras (2 min.).
- Explicați participanților că vor fi implicați într-un joc de rol unde fiecare va avea de îndeplinit o anumită sarcină. Distribuți participanților fișele cu instrucțiuni pentru fiecare grup.
- Etapa I

Fabula: În timpul percheziției, în unul din dormitoare, colaboratorii penitenciarului au depistat un telefon mobil, 5 litri de spirt, 2 kg de drojdii uscate și alte obiecte interzise. Deținuții le țin asupra lor și refuză să le cedeze.

Instrucțiuni pentru grupul întâi

Grupul întâi va juca rolul de deținuți.

Formați un grup de persoane.

Refuzați să cedați lucrurile interzise. Purtați o discuție calmă, fără amenințări, dar fermă și nu cedați pozițiile sub nici un pretext. În caz de aplicare a forței de către grupul colaboratorilor, opuneți rezistență ușoară.

Instrucțiuni pentru grupul doi

Grupul doi va juca rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Faceți uz de anumite metode pe care le cunoașteți, pentru a restabili ordinea.

Instrucțiuni pentru grupul trei

Grupul trei vor fi observatori.

Urmăriți atent acțiunile grupului ce joacă rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Care au fost acțiunile lor? Au fost respectate cerințele legale? Ce greșeli au comis? A fost respectată intensitatea aplicării forței? Care trebuiau să fie acțiunile legale?

○ Etapa II

Fabula: Grupul deținuților a blocat unicul acces în secția medicală și nu permit intrarea personalului pentru acordarea ajutorului medical bolnavilor deținuți în secție și nici asigurarea cu hrană a bolnavilor. În secția medicală sînt deținute persoane care necesită ajutor medical de urgență.

Instrucțiuni pentru grupul întîi

Grupul întîi va juca rolul deținuților.

Formați un grup de persoane.

Anunțați că sînteți nemulțumiți de condițiile din penitenciar și de regimul prea riguros de deținere. Solicitați să vi se permită accesul nelimitat la apă potabilă, accesul la baie de 4 ori pe săptămîină, apă caldă în dușuri, zilnic să beneficiați de o hrană decentă, băuturi alcoolice, droguri etc.

Discutați dur folosind amenințări la adresa colaboratorilor și nu cedați pozițiile sub nici un pretext. În caz de aplicare a forței de către grupul colaboratorilor, opuneți rezistență.

Instrucțiuni pentru grupul doi

Grupul doi va juca rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Faceți uz de anumite metode pe care le cunoașteți, pentru a deține controlul asupra secției medicale.

Instrucțiuni pentru grupul trei

Grupul trei vor fi observatori.

Urmăriți atent acțiunile grupului ce joacă rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Care au fost acțiunile lor? Au fost respectate cerințele legale? Ce greșeli au comis? A fost respectată intensitatea aplicării forței? Care trebuiau să fie acțiunile legale?

- În funcție de posibilitate, grupele doi și trei pot fi echipate cu cătușe și bastoane de cauciuc sau plastic.
- Deoarece jocul de rol solicită mai mult timp pentru pregătire și realizare, puteți utiliza doar una din etapele propuse.

3. Etapa concluziilor (10 min)

- Filmați activitățile, dacă este disponibilă camera de luat vederi.

- Propuneți participanților să vizioneze activitatea desfășurată, proiectată pe ecran. Solicitați participanților să-și împărtășească impresiile pe marginea jocului de roluri, să argumenteze aplicarea sau evitarea aplicării forței față de „deținuți”. Cereți participanților să evite observațiile negative asupra colegilor.
- Ajutați participanții să traseze concluziile acestei activități de instruire, ghidându-i prin întrebările de mai jos:
 - ⇒ *Cum v-ați simțit în rolul pe care l-ați jucat?*
 - ⇒ *Ce este la fel și ce este diferit în situațiile similare din realitate?*
 - ⇒ *A fost justificată aplicarea forței fizice/mijloacelor speciale?*
 - ⇒ *De ce se întâmplă astfel de situații?*
 - ⇒ *Cum pot fi depășite/preîntâmpinate?*
 - ⇒ *Ce am învățat din activitatea dată?*
- Formulați o concluzie generală.

Suport pentru participanți (1)

Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare

1. Condițiile și limitele de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale în instituțiile penitenciare

Aplicarea forței de către personalul penitenciar este reglementat de Codul de executare al Republicii Moldova (art. 242), Statutul executării pedepsei de către condamnați (Secțiunea 21), Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului instituțiilor penitenciare (p. 32-40).

Atît Statutul executării pedepsei de către condamnați, cît și Regulamentul serviciului de luptă al Departamentului instituțiilor penitenciare stabilesc următoarele **condiții de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale**:

1. Aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ele, cu acordarea unui timp suficient pentru reacția de răspuns **cu excepția cazurilor** de atac prin surprindere, de eliberare a ostaticilor, de atac cu aplicarea armei de foc, tehnicii de luptă, autovehiculelor, navelor aeriene și fluviale, atac în scopul eliberării deținuților de sub pază și escortare, de atac pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă, de evadare de sub escortă și de sub pază cu arma de foc, fie cu ajutorul mijloacelor de transport, de opunere a rezistenței armate, fie în alte cazuri, care creează un pericol real pentru viața și sănătatea lucrătorilor penitenciarului sau altor persoane.
2. În toate cazurile de aplicare a forței fizice sau mijloacelor speciale, colaboratorul este obligat să comunice neîntârziat șefului nemijlocit și să întreprindă măsurile necesare în vederea asigurării securității celor din jur și acordării ajutorului medical victimelor.
3. În toate cazurile de aplicare a forței fizice și/sau a mijloacelor speciale față de deținuți, se întocmește un proces-verbal de aplicare a mijloacelor respective, care urmează a fi prezentat șefului penitenciarului, și se informează Departamentul Instituțiilor Penitenciare în cel mai scurt termen.

Aceleași acte normative stabilesc și anumite **limite de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale**:

1. Personalul penitenciar este în drept să recurgă la aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armei de foc în cazurile și modul prevăzut de art.242 al Codului de executare, pct.10 art.11 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, Statutul executării pedepsei de către condamnați Secțiunea 21, precum și în cazurile prevăzute de art.35-40 ale Codului penal al Republicii Moldova;

2. Tipul mijlocului special și intensitatea aplicării lui, alegerea procedeeleor de luptă în cazul aplicării forței fizice le stabilește colaboratorul sistemului penitenciar în funcție de circumstanțe, de gravitatea și caracterul acțiunii (inacțiunii) respective. Mijloacele speciale și forța fizică se aplică pînă la momentul în care deținutul (persoanele care au inițiat atacul) încetează să opună rezistență. Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale trebuie să înceteze o dată cu dispariția temeiului pentru aplicarea lor.
3. Se interzice aplicarea armei de foc asupra femeilor, persoanelor cu semne evidente de invaliditate și a minorilor, cînd vîrsta lor este evidentă sau este cunoscută, cu excepția cazurilor opunerii de către ei a rezistenței armate, realizării atacului armat sau în grup, punînd în pericol viața și sănătatea celor din jur.
4. Deși în actele normative menționate nu se precizează acest lucru, totuși se poate deduce că se interzice aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc în cazul cînd aplicarea lor poate crea un pericol pentru viața și sănătatea altor persoane.

La nivel internațional, și anume în **Principiile fundamentale cu privire la aplicarea forței și armei de foc de către funcționarii publici la menținerea ordinii de drept**, adoptate în cadrul O.N.U. se stabilește:

- mai întîi este necesar de a încerca aplicarea procedeeleor nonviolente;
- colaboratorul încearcă mai întîi soluționarea situației create fără a recurge la aplicarea forței, încercînd, spre exemplu, aplicarea metodelor de convingere pe cale verbală. În cazul dat este posibilă evitarea folosirii inutile a forței. Cu cît este acumulată mai multă informație despre situația creată și despre suspect, cu atît mai bine se poate stabili calea cea mai eficientă de abordare și cu atît mai mic va fi riscul unei aplicații excesive sau inutile a forței;
- forța va fi aplicată doar în cazurile de maximă necesitate;
- doar în cazul cînd este imposibilă soluționarea pe căi pașnice a situației create, după stabilirea necesității, colaboratorul este în drept să recurgă la metode de presiune;
- forța poate fi aplicată doar în scopuri legale;
- nu există excepții sau scuze pentru aplicarea ilegală a forței;
- fiecare colaborator poartă răspundere personală de forța pe care a aplicat-o, chiar dacă a făcut-o la ordinul superiorului său;
- aplicarea forței trebuie să fie întotdeauna proporțională scopurilor legale;
- aplicarea forței trebuie să fie în echilibru și, de asemenea, să fie proporțională cu scopul pentru care a fost aplicată;
- în timpul aplicării forței este necesar de a da dovadă de stăpînire de sine;
- în funcție de situația creată, colaboratorul urmează să decidă ce tip de forță va fi cea mai moderată și mai eficientă pentru soluționarea situației create;
- este necesară reducerea la minim a posibilității de a provoca vătămări sau răni.

2. Respectarea drepturilor deținuților la aplicarea forței fizice de către personalul penitenciar

Forța fizică este aplicată împotriva persoanei cu comportament ilegal pentru curmarea acțiunilor nelegitime, precum și pentru înfrângerea rezistenței opuse cerințelor legale, în situațiile când comportamentul deținuțului nu poate fi contracarat prin măsuri obișnuite, nonviolente de activitate ale personalului.

Totodată, forța fizică și mijloacele speciale se aplică și în cazurile stipulate în art. 36 - 39 ale Codului penal al Republicii Moldova și anume: **legitima apărare, extrema necesitate, reținere a infractorului, constrângerea fizică sau psihică.**

În urma aplicării forței fizice deținuților le sînt aduse atingeri ale drepturilor și libertăților lor, care sînt rezultatul comportamentului lor ilegal și a nesupunerii sale la cerințele legale ale personalului penitenciar. În rezultatul acțiunilor personalului pot fi lezate dreptul la viață, dreptul la integritatea fizică și psihică.

În cazurile când aplicarea forței nu poate fi evitată, colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să **aprecieze intensitatea aplicării acesteia**, astfel încît să aducă o daună cît mai mică sănătății deținuților. **Aprecierea intensității aplicării forței fizice**, dar și a mijloacelor speciale de către personalul penitenciar are loc în baza stabilirii proporționalității ilegalităților comise și forța, procedeele fizice sau mijloacele speciale ce corespund pericolului real existent.

În timpul aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale trebuie să se ia în considerație gradul și caracterul pericolului, caracterul valorilor în pericol, forțele și posibilitățile infractorului, precum și alte circumstanțe care pun în evidență raportul dintre pericolul real al deținuțului și posibilitățile care sînt la îndemîna colaboratorului pentru înlăturarea pericolului.

În practica internațională este stabilit că la adoptarea deciziei referitor la proporționalitatea utilizării forței trebuie să se țină cont și de următorii **factori**:

- natura scopului operațiunii;
- pericolele pentru viață sau pentru membrele corpului;
- gradul de risc letal (care provoacă moartea) al folosirii forței.

În general, procedeele de luptă urmează a fi aplicate după avertismentul deținuților despre recurgerea la forță în caz de refuz de a îndeplini cerințele legale ale colaboratorilor. Există însă situații când tergiversarea aplicării forței poate duce la survenirea unor urmări grave. Pentru evitarea acestor situații personalul penitenciar dispune de dreptul de a **aplica forța fizică și fără avertizare** în următoarele cazuri:

- în caz de necesitate a respingerii atacului armat prin surprindere;
- în caz de reținere a deținuților evadați;
- în caz de eliberare a ostaticilor.

În toate cazurile când aplicarea forței fizice a adus daune sănătății sau integrității fizice a deținuțului, colaboratorul este obligat să asigure acordarea asistenței medicale.

În toate cazurile aplicarea forței fizice față de deținuți trebuie să fie adusă la cunoștința șefului penitenciarului prin intermediul unui proces verbal. Despre acest fapt este anunțat Departamentul Instituțiilor Penitenciare într-un timp cât mai scurt.

Pe lângă cunoașterea temeiurilor legale de aplicare a forței fizice, a condițiilor și limitelor de aplicare un rol important îl are și pregătirea fizică specială a personalului penitenciar, formarea deprinderilor de aplicare, îndeosebi, a procedeele speciale (apărarea, reținerea, lupta etc.).

3. Respectarea drepturilor deținuților la aplicarea mijloacelor speciale de către personalul penitenciar

În activitatea desfășurată, pentru realizarea sarcinilor de serviciu, personalul penitenciar, pe lângă dreptul de a aplica forța fizică este investit și cu dreptul de a aplica, în funcție de situația creată, și mijloacele speciale din dotare. În situațiile când apare necesitatea de aplicare a forței fizice, poate apărea și necesitatea de recurgere la mijloacele speciale. De multe ori, aceste două măsuri speciale se aplică concomitent, completându-se reciproc. Situațiile ce necesită o intervenție în forță nu întotdeauna au un grad constant de pericol, acesta poate crește în orice moment astfel încât să solicite măsuri corespunzătoare cazului și în conformitate cu prevederile legislației.

Sistemul penitenciar dispune de diverse mijloace speciale, care pot fi utilizate în diverse situații, în funcție de gradul de pericol și de risc. Totodată, **diversitatea mijloacelor speciale reduce posibilitățile de aplicare a armei de foc**, reducând și gravitatea consecințelor ce pot surveni în urma aplicării armei de foc.

Colaboratorii sistemului penitenciar pot face uz de mijloacele speciale față de deținuți în următoarele cazuri:

- pentru respingerea atacurilor deținuților asupra altor deținuți, personalului penitenciar, precum și asupra altor persoane;
- pentru a elibera ostaticii, clădirile, încăperile, instalațiile, mijloacele de transport acaparate de deținuți;
- pentru a reprima nesupunerea în grup și tulburările cu caracter de masă ale deținuților, care dezorganizează activitatea normală a penitenciarelor;
- în timpul curmării neîndeplinirii intenționate a cerințelor legitime ale personalului penitenciar și ale altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii;
- pentru a curma evadările de sub pază sau de sub escortă ale deținuților în locurile de detenție sau pe parcursul transferării;
- în timpul căutării și reținerii deținuților care au evadat de sub pază;
- în scopul stopării mijloacelor de transport;
- în condițiile regimului juridic al stării excepționale.

La aplicarea mijloacelor speciale, ca și în cazul altor măsuri speciale, colaboratorii sînt obligați să prevină persoanele despre aplicarea lor. În anumite situații, cînd amînarea aplicării mijloacelor speciale poate aduce urmări grave, colaboratorii au dreptul de a re-

curge la aplicarea mijloacelor speciale fără avertisment. Nu este necesară prevenirea aplicării mijloacelor speciale în următoarele situații:

- atac prin surprindere;
- opunerea rezistenței armate;
- atac cu aplicarea armei de foc, a tehnicii de luptă, a autovehiculelor, a navelor fluviale și aeriene;
- evadare de sub pază și de sub escortă cu arma de foc sau cu ajutorul mijloacelor de transport;
- atac pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă;
- pentru eliberarea ostaticilor;
- atac în scopul eliberării deținuților de sub pază și escortare;
- în alte cazuri care creează un pericol real pentru viața și sănătatea deținuților, personalului penitenciar sau altor persoane.

4. Posibile încălcări comise de către personalul penitenciar la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

În principal încălcările pot apărea în următoarele împrejurări:

- Recurgerea la forță are loc imediat fără a se încerca soluționarea incidentului pe cale pașnică;
- Lipsa avertismentului ce trebuie să preceadă aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale;
- Tipul mijlocului special ales sau a procedurilor aplicate, precum și intensitatea aplicării lor nu corespunde gravității și caracterului situației ivite;
- Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale continuă și după epuizarea temeiurilor ce le-au solicitat, adică după încetarea opunerii rezistenței din partea deținuților (persoanelor care au inițiat atacul);
- Forța fizică sau mijloacele speciale aplicate provoacă daune cu mult mai grave decât era necesar;
- Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale sînt aplicate cu provocarea de daune și altor persoane ce nu sînt implicate în conflict;
- În unele situații, colaboratorii aplică forța fizică sau mijloacele speciale fără o stăpînire de sine adecvată, fapt ce poate duce la survenirea unor consecințe grave;
- Nu se acordă ajutorul medical la timp persoanelor care au avut de suferit în urma aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale;
- Pot exista situații cînd forța fizică sau mijloacele speciale sînt aplicate la ordinul superiorului, fără o analiză a faptului dacă existau suficiente motive întemeiate;
- Aplicarea forței fizice sau a mijloacelor speciale nu este documentată corespunzător, adică nu este întocmit procesul verbal corespunzător sau nu se anunță superiorii ori Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

5. Consecințele juridice în cazurile de aplicare ilegală a forței fizice sau a mijloacelor speciale

În cazurile când ilegalitățile comise nu întrunesc elementele componente ale infracțiunii, colaboratorii riscă să fie trași la răspundere disciplinară cu aplicarea următoarelor sancțiuni: mustrare, mustrare aspră, avertizarea asupra corespunderii incomplete în serviciu, retrogradarea în funcție, retrogradarea în grad sau concedierea din sistemul penitenciar.

În situațiile când în urma aplicării ilegale a forței fizice sau a mijloacelor speciale au avut de suferit grav drepturile și libertățile persoanelor, colaboratorii pot fi trași la răspundere penală în conformitate cu articolele:

- ! **328 Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu**, riscând o pedeapsă cu amendă de la 150 pînă la 400 unități convenționale sau închisoarea de la 3 pînă la 10 ani.
- ! De asemenea, în funcție de împrejurări, poate surveni răspunderea penală pentru *Vătămarea intenționată gravă* (art. 151 C.P.), *medie* (art. 152 C.P.) sau *ușoară* (art. 153 C.P.) a *integrității corporale* sau pentru *Maltratarea intenționată sau alte acte de violență* (art. 154 C.P.). În aceste cazuri, colaboratorii riscă o pedeapsă începînd cu amenda de la 200 unități convenționale și terminînd cu închisoarea pînă la 15 ani.
- ! Luînd în considerație faptul că aplicarea ilegală a forței fizice sau a mijloacelor speciale poate să se transforme în tortură, colaboratorii vinovați pot fi trași la răspundere și conform articolului 309¹ *Tortura*, riscînd o pedeapsă cu închisoarea de la 2 pînă la 10 ani, în funcție de gravitatea faptelor comise.

Pe lîngă răspunderea disciplinară sau penală, colaboratorii vor fi obligați de instanța de judecată să suporte cheltuielile de spitalizare a victimei sau restituirea daunelor morale cauzate. În unele cazuri aceste sume pot atinge cote destul de ridicate.

Suport pentru participanți (2)

Respectarea drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare

Extrase

Codul de executare, adoptat la 24 decembrie 2004

Articolul 242. Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și armei de foc

(1) În cazul opunerii rezistenței de către condamnați a rezistenței, nesupunerii cerințelor legale și întemeiate ale personalului sistemului penitenciar, participării la tulburări de masă, luării de ostatici, atacării altor persoane sau săvârșirii unor alte acțiuni social-periculoase, în cazul evadării sau reținerii evadaților din penitenciar, precum și în scopul prevenirii pricinuirii de către condamnați celor din jur sau/și a unor daune, pot fi aplicate forța fizică, mijloace speciale și armă de foc.

(2) Colaboratorii sistemului penitenciar sînt în drept să aplice forță fizică, mijloace speciale și armă de foc în conformitate cu actele normative.

Statutul executării pedepsei de către condamnați, adoptat la 26 mai 2006 prin hotărîrea Guvernului RM nr. 583

Secțiunea a 21-a

Condițiile și limitele aplicării forței fizice, mijloacelor speciale și a armei de foc

204. Personalul penitenciar este în drept să recurgă la aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armei de foc în cazurile și modul prevăzut de art.242 al Codului de executare, pct.10 art.11 al Legii cu privire la sistemul penitenciar, precum și în cazurile prevăzute de art.35-40 ale Codului penal al Republicii Moldova.

205. Personalul penitenciar are dreptul să aplice arma de foc doar ca măsură excepțională, în următoarele cazuri:

împotriva deținuților care participă la dezordinile în masă;

pentru respingerea atacului deținutului care pune în pericol viața și sănătatea altor deținuți, personalului penitenciar, altor persoane, precum și pentru respingerea atacului în scopul acaparării violente a armelor;

pentru respingerea atacului (inclusiv armat), în grup sau individual, al altor persoane decît deținuții, ce prezintă un pericol real pentru viața și sănătatea personalului penitenciar sau altor persoane;

pentru respingerea atacului în grup, inclusiv armat, la obiectele păzite, încăperile și edificiile de executare a pedepsei, precum și asupra mijloacelor de transport;

pentru reținerea persoanei care opune rezistență armată sau a fost surprinsă în flagrant delict, deținutului evadat de sub pază, precum și a persoanei înarmate care refuză să se supună somației privind predarea armei;

pentru contracararea evadării deținutului din penitenciar sau de sub escortă;

pentru contracararea tentativelor de eliberare forțată a deținuților;

pentru eliberarea ostaticilor, clădirilor, edificiilor, încăperilor și mijloacelor de transport.

206. Drept atentat la securitatea personală a personalului penitenciar, ce prezintă un pericol real pentru viață și sănătate, este clasificată și apropierea deținutului sau unei alte persoane la o distanță de mai puțin de 3 metri, după ce a fost somată să se oprească.

207. Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale sau armei de foc trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ele, cu acordarea unui timp suficient pentru reacția de răspuns.

208. Arma de foc și mijloacele speciale pot fi aplicate fără avertizare în următoarele cazuri:

atac prin surprindere;

opunerea rezistenței armate;

atac cu aplicarea armei de foc, a tehnicii de luptă, a autovehiculelor, a navelor fluviale și aeriene;

evadare de sub pază și de sub escortă cu arma de foc sau cu ajutorul mijloacelor de transport;

atac pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă;

pentru eliberarea ostaticilor;

atac în scopul eliberării deținuților de sub pază și escortare;

în alte cazuri care creează un pericol real pentru viața și sănătatea deținuților, personalului penitenciar sau altor persoane.

209. De asemenea, arma de foc poate fi utilizată:

pentru oprirea mijloacelor de transport, cu folosirea cărora se realizează evadarea deținuților;

pentru somarea deținuților și altor persoane despre intenția aplicării armei de foc, darea semnalului de alarmă și solicitarea ajutorului.

210. Personalul penitenciar este în drept de a prezenta arma de foc și a o pregăti pentru luptă, dacă consideră că în situația creată pot apărea temeiurile stabilite de prezenta secțiune pentru aplicarea ei, precum și la tentativa deținutului sau a altei persoane de a se apropia de colaboratorul sistemului penitenciar cu arma de foc pregătită pentru a fi aplicată, armă albă sau obiecte, cu ajutorul cărora pot fi aplicate leziuni corporale, micșorând astfel distanța indicată prin somare, precum și în cazul tentativei de a scoate arma de foc.

211. Efectuarea unei împușcături la țintă este considerată drept aplicare a armei de foc.

212. Se interzice aplicarea armei de foc asupra femeilor, persoanelor cu semne evidente de invaliditate și a minorilor, cînd vîrsta lor este evidentă sau este cunoscută, cu excepția cazurilor opunerii de către ei a rezistenței armate, realizării atacului armat sau în grup, punînd în pericol viața și sănătatea celor din jur.

213. În toate cazurile de aplicare a armei de foc, colaboratorul este obligat să comunice neîntîrziat șefului nemijlocit și să întreprindă măsurile necesare în vederea asigurării securității celor din jur și acordării ajutorului medical victimelor.

214. Administrația penitenciară anunță imediat procurorul despre fiecare caz de aplicare a armei de foc.

215. Ordinea purtării armei de foc se stabilește prin ordinul Ministrului Justiției.

216. Colaboratorii sistemului penitenciar sînt în drept să aplice forța fizică și mijloacele speciale față de deținuți în următoarele cazuri:

pentru respingerea atacurilor deținuților asupra altor deținuți, personalului penitenciar, precum și asupra altor persoane;

pentru a elibera ostacii, clădirile, încăperile, instalațiile, mijloacele de transport acaparate de deținuți;

pentru a reprimă nesupunerea în grup și tulburările cu caracter de masă ale deținuților, care dezorganizează activitatea normală a penitenciarelor;

în timpul curmării neîndeplinirii intenționate a cerințelor legitime ale personalului penitenciar și ale altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii;

pentru a curma evadările de sub pază sau de sub escortă ale deținuților în locurile de detenție sau pe parcursul transferării;

în timpul căutării și reținerii deținuților care au evadat de sub pază;

în scopul stopării mijloacelor de transport;

în condițiile regimului juridic al stării excepționale.

217. Mijloacele speciale utilizate de personalul penitenciar convențional se clasifică în:

a) mijloace de apărare pasivă:

căști;

haina (vesta) antiglonț;

scuturi blindate și scuturi antișoc;

apărători la mîini și picioare;

măștile contra gazelor și respiratoare;

alte mijloace de protecție, care nu sînt folosite pentru apărare activă, inclusiv îmbrăcăminte specială refractară;

b) mijloace de apărare activă:

bastoane speciale de cauciuc și plastic;

cătușe;

grenade de mîină cu gaze;

cartușe și grenade de gaze;

arme cu gaze;
 ambalaje cu aerosol;
 cartușe cu glonț de cauciuc sau plastic;
 plase speciale;
 arme electroșoc;
 cîini de serviciu;
 aplicarea forței fizice;

- c) mijloace auxiliare de asigurare a operațiilor speciale:
- aparate cu raniță;
 - grenade și dispozitive audiovizuale;
 - dispozitive pentru stoparea forțată a transportului auto;
 - coloranți speciali;
 - cisterne auto de pompieri cu afet cu țevi;
 - tehnică blindată;
 - helicoptere.

218. Tipul mijlocului special și intensitatea aplicării lui, alegerea procedeeleor de luptă în cazul aplicării forței fizice le stabilește colaboratorul sistemului penitenciar în funcție de circumstanțe, de gravitatea și caracterul acțiunii (inacțiunii) respective. Mijloacele speciale și forța fizică se aplică pînă la momentul în care deținutul (persoanele care au inițiat atacul) încetează să opună rezistență.

219. Cătușele se aplică deținuților în următoarele cazuri:

- de opunere a rezistenței fizice personalului penitenciar, efectivului echipei de controlori (gărzii) și cînd manifestă furie - pînă la calmarea lor;
- de refuz să se deplaseze sub pază sau în izolatorul disciplinar, în timpul escortării, în cazul în care sînt temeieri pentru a presupune că ei pot să evadeze;
- de tentativă de sinucidere, automutilare, atac asupra altor deținuți - pînă la calmare;
- de escortare după reținerea deținutului evadat.

220. La punerea cătușelor mîinile deținutului trebuie să se afle la spate.

221. După două ore cătușele se scot pentru o perioadă de 5-10 minute, la necesitate se aplică din nou.

222. Cătușele se scot în timpul mesei, somnului, satisfacerii necesităților fiziologice, dezinfectării și examinării medicale a deținuților, în caz de îmbolnăvire subită, după predarea persoanelor escortate la punctul final de destinație, precum și în caz de apariție a pericolului pentru viața și sănătatea deținutului (incendiu, inundație, cutremur de pămînt etc.), în ședința de judecată sau la indicația persoanelor care au dat dispoziții referitoare la aplicarea cătușelor, șefilor direcți și superiorilor. Aplicarea cătușelor se consemnează într-un proces-verbal. Persoanele care au admis aplicarea nemotivată a cătușelor urmează a fi trase la răspundere în modul stabilit.

223. Bastoanele de cauciuc (plastic), cîinii de serviciu, aruncătoarele de apă și aer sub presiune pot fi aplicate față de deținuți doar în cazul atacului, acțiunilor evident agre-

sive, care amenință viața altor deținuți, personalului penitenciar și altor persoane, când alte măsuri de suprimare a acțiunilor ilicite (cu excepția armelor și tehnicii blindate) au fost epuizate.

224. Bastoanele de cauciuc (plastic) se aplică:

în procesul tulburărilor cu caracter în masă și nesupunerilor în grup în penitenciare, care sînt însoțite de pogromuri, incendii, atacuri, capturarea ostaticilor sau de alte acțiuni care amenință viața deținuților, personalului penitenciar și altor persoane; conform hotărîrii șefilor subdiviziunilor Departamentului Instituțiilor Penitenciare sau a șefilor superiori, aflați la locul incidentului. La indicația persoanelor nominalizate, cu bastoane de cauciuc (plastic) pot fi înarmate toate echipele de colaboratori; în caz de opunere a rezistenței sau de nesupunere la cerințele legitime ale reprezentantului administrației penitenciare.

225. În caz de atac prin surprindere, care amenință viața deținuților, colaboratorilor sau altor persoane, colaboratorii iau individual decizia privind aplicarea bastoanelor de cauciuc (plastic).

226. Se interzice aplicarea bastonului de cauciuc și plastic pe părțile fragile ale corpului (cap, gît, clavicule, abdomen, organe genitale), fapt care ar putea avea consecințe grave.

227. Personalul penitenciar aplică forța fizică, inclusiv procedeele speciale de luptă, pentru curmarea acțiunilor nelegitime ale deținuților, pentru înfrîngerea rezistenței opuse cerințelor legale, dacă metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea obligațiilor ce le revin.

228. În cazurile când aplicarea forței nu poate fi evitată, colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să aprecieze intensitatea aplicării acesteia, astfel încît să aducă o daună cît mai mică sănătății deținuților, precum și să asigure acordarea asistenței medicale victimelor.

229. La alegerea procedeele de luptă, personalul penitenciar este obligat să ia în calcul situația creată, caracterul infracțiunii, gradul de pericolozitate și agresivitate al deținuțului etc.

230. Procedeele de luptă se aplică după avertizare. În caz de necesitate a respingerii atacului armat prin surprindere, precum și de reținere a deținuților evadați, eliberare a ostaticilor, procedeele sînt aplicate fără avertizare.

231. În toate cazurile de aplicare a forței fizice și/sau a mijloacelor speciale față de deținuți, se întocmește un proces-verbal de aplicare a mijloacelor respective, care urmează a fi prezentat șefului penitenciarului, și se informează Departamentul Instituțiilor Penitenciare în cel mai scurt termen.

Codul penal, adoptat la 18 aprilie 2002

Articolul 35. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei

Se consideră cauze care înlătură caracterul penal al faptei:

- a) legitima apărare;
- b) reținerea infractorului;

- c) starea de extremă necesitate;
- d) constrângerea fizică sau psihică;
- e) riscul întemeiat.

Articolul 36. Legitima apărare

(1) Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de legitimă apărare.

(2) Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public și care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public.

(3) Este în legitimă apărare și persoana care săvârșește fapta, prevăzută la alin.(2), pentru a împiedica pătrunderea, însoțită de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, într-un spațiu de locuit sau într-o altă încăpere.

Articolul 37. Reținerea infractorului

Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în scopul reținerii persoanei care a comis o infracțiune și al predării ei organelor de drept.

Articolul 38. Starea de extremă necesitate

(1) Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în stare de extremă necesitate.

(2) Este în stare de extremă necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altei persoane ori un interes public de la un pericol iminent care nu poate fi înlăturat altfel.

(3) Nu este în stare de extremă necesitate persoana care, în momentul săvârșirii faptei, își dă seama că provoacă urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat.

Articolul 39. Constrângerea fizică sau psihică

(1) Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, care a cauzat daune intereselor ocrotite de lege ca rezultat al constrângerii fizice sau psihice, dacă în urma acestei constrângeri persoana nu putea să-și dirijeze acțiunile.

(2) Răspunderea penală pentru cauzarea de daune intereselor ocrotite de legea penală prin constrângere psihică sau fizică, în urma căreia persoana menține posibilitatea de a-și dirija acțiunile, se stabilește în condițiile art.38.

Articolul 40. Riscul întemeiat

(1) Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, care a cauzat daune intereselor ocrotite de lege în cazul riscului întemeiat pentru realizarea scopurilor socialmente utile.

(2) Riscul se consideră întemeiat dacă scopul socialmente util urmărit nu a putut fi realizat fără un anumit risc și dacă persoana care l-a admis a luat măsurile necesare pentru a preveni cauzarea de daune intereselor ocrotite de lege.

(3) Riscul nu poate fi considerat întemeiat dacă era cu bună-știință îmbinat cu pericolul pentru viața persoanei sau cu pericolul provocării unui dezastru ecologic ori social.

Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților

Regula 54 a Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților stabilește:

1. Personalul locurilor de deținere nu trebuie să utilizeze forța în raporturile lor cu deținuții, decât în caz de legitimă apărare, de tentativă de evadare sau de rezistență prin forță sau prin pasivitate la un ordin bazat pe legi sau regulamente. Cadrele care recurg la forță trebuie să limiteze folosirea acesteia la strictul necesar și să raporteze incidentul imediat directorului așezământului.

2. Membrii personalului de penitenciar trebuie să facă un antrenament fizic special care să le permită să stăpânească deținuții violenți.

3. Exceptând împrejurările speciale, agenții care asigură un serviciu care îi pune în contact direct cu deținuții, nu trebuie să fie înarmați.

Principiile fundamentale cu privire la aplicarea forței și armei de foc de către funcționarii publici la menținerea ordinii de drept

1. Mai întâi se încearcă aplicarea procedurilor nonviolente;
2. Colaboratorul încearcă mai întâi soluționarea situației create fără a recurge la aplicarea forței, încercînd, spre exemplu, aplicarea metodelor de convingere pe cale verbală. În cazul dat este posibil de evitat o folosire inutilă a forței. Cu cît este acumulată mai multă informație despre situația creată și despre suspect, cu atît mai bine se poate stabili calea cea mai eficientă de abordare și cu atît mai mic va fi riscul unei aplicații excesive sau inutile a forței;
3. Forța va fi aplicată doar în cazurile de maximă necesitate;
4. Doar în cazul cînd este imposibilă soluționarea pe căi pașnice a situației create, colaboratorul este în drept, după stabilirea necesității, să recurgă la metode de presiune;
5. Forța poate fi aplicată doar în scopuri legale;
6. Nu există excepții sau scuze pentru aplicarea ilegală a forței;
7. Fiecare colaborator poartă răspundere personală de forța aplicată de către el, chiar dacă a făcut-o la ordinul superiorului său;
8. Aplicarea forței trebuie întotdeauna să fie proporțională scopurilor legale;
9. Aplicarea forței trebuie să fie în echilibru și, de asemenea, să fie proporțională cu scopul pentru care este aplicată;
10. În timpul aplicării forței este necesară stăpînirea de sine;
11. În funcție de situația creată, colaboratorul urmează să decidă ce tip de forță va fi cea mai moderată și mai eficientă pentru soluționarea situației create;
12. Este necesară reducerea la minim a posibilității provocării vătămării sau rănirii.

Support pentru participanți (3)

Joc de rol

INSTRUCȚIUNI

Deținuții

Fabula

În timpul percheziției în unul din dormitoare, colaboratorii penitenciarului au depistat un telefon mobil, 5 litri de spirt, 2 kg de drojdii uscate și alte obiecte interzise. Deținuții le țin asupra lor și refuză să le cedeze.

Instrucțiuni

Refuzați să cedați lucrurile interzise.

Purtați o discuție calmă, fără amenințări, dar fermă și nu cedați pozițiile sub nici un pretext. În caz de aplicare a forței de către grupul colaboratorilor opuneți rezistență ușoară.

Colaboratorii instituției penitenciare

Fabula

În timpul percheziției în unul din dormitoare, colaboratorii penitenciarului au depistat un telefon mobil, 5 litri de spirt, 2 kg de drojdii uscate și alte obiecte interzise. Deținuții le țin asupra lor și refuză să le cedeze.

Instrucțiuni

Grupul doi va juca rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Faceți uz de anumite metode pe care le cunoașteți, pentru a restabili ordinea.

Observatorii

Fabula

În timpul percheziției în unul din dormitoare, colaboratorii penitenciarului au depistat un telefon mobil, 5 litri de spirt, 2 kg de drojdii uscate și alte obiecte interzise. Deținuții le țin asupra lor și refuză să le cedeze.

Instrucțiuni

Urmăriți atent acțiunile grupului ce joacă rolul colaboratorilor instituției penitenciare:

Care au fost acțiunile lor?

Au fost respectate cerințele legale?

Ce greșeli au comis?

A fost respectată intensitatea aplicării forței?

Care trebuiau să fie acțiunile legale?

Poster 1

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

- a) Acte și norme
- b) Procedură
- c) Posibile încălcări
- d) Consecințe
- e) Recomandări

Poster 2

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

- a) Acte și norme
 - Naționale
 - Internaționale

Poster 3

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

b) Procedură

- Preîntâmpinare
- Prezentarea mijloacelor speciale
- Procedee

Poster 4

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

c) Posibile încălcări

- Nu încearcă soluționarea pașnică
- Nu preîntâmpină
- Nu respectă prevederile legale
- Aplicarea continuă după epuizarea conflictului

Poster 5

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

b) Consecințe

- Răspundere disciplinară
- Răspundere penală
- Condamnatul preia exemplul de comportament

Poster 6

Prevenirea încălcărilor drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale

e) Recomandări

- Să studiem/să respectăm legea
- Să evităm la maxim aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale
- Să cauzăm cât mai puține daune sănătății, demnității persoanei

Sesiunea-model nr. 3

Prevenirea torturii și a pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare

Suport de curs

Aspecte introductive privind prevenirea torturii în sistemul penitenciar

Punerea în aplicare a pedepsei privațiunii de libertate, precum și întreținerea persoanelor în izolatoarele de urmărire penală constituie drept sarcină de bază a sistemului penitenciar. Acest fapt presupune implicit existența în instituțiile penitenciare, a unui regim special ce ar asigura o executare efectivă a pedepsei închisorii ori detențiunii pe viață sau a măsurii preventive - arestul.

Tocmai existența unui regim special, închis în cazul privării de libertate perpetuează (menține) riscul violării drepturilor deținuților. Or, fiind stabilită deja o pedeapsă pentru faptele săvârșite, condamnatul, în unele cazuri, mai este pus în situația de a suporta și alte tratamente ilegale sau încălcarea unor drepturi inerente persoanelor deținute.

Aflându-se în custodia sistemului penitenciar deținutul trebuie să se bucure de un tratament adecvat în timpul executării privațiunii de libertate. În condițiile în care statul privează persoana de libertate își asumă și sarcina de a asigura și condiții decente de trai, alimentare, igienă, îngrijirea sănătății etc. Totodată, una dintre sarcinile importante ale sistemului penitenciar constă în asigurarea securității personale a deținuților, asigurarea vieții, integrității fizice și psihice și a demnității umane.

Cu toate acestea, există situații când persoanele private de libertate suportă diverse violări ale drepturilor lor, printre care și violarea demnității umane sau chiar a integrității fizice și psihice. Cu atât mai grave sînt asemenea tratamente în cazurile când sînt aplicate de înșiși funcționarii penitenciarului. Actele de tortură aplicate la adresa deținuților constituie o violare flagrantă a drepturilor persoanei și nu pot fi justificate în nici un mod. Dacă în cazul altor drepturi cum ar fi dreptul la viață sau integritate fizică se admit anumite limitări legale (de ex. în cazurile de evadare a deținutului din penitenciar, în cazurile de respingere a atacului deținuților ce pun în pericol viața și sănătatea altor persoane etc., colaboratorii penitenciarului au dreptul să aplice arma de foc sau mijloace speciale chiar cu riscul de a provoca leziuni corporale deținutului sau chiar moartea) atunci în cazurile de tortură nu se admite absolut nici o limitare. Atît în Constituție (art. 24), cît și în actele internaționale la care a aderat sau au fost ratificate de Republica Moldova, printre care Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 5), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 7), Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante (art. 1), Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (art. 3) este interzisă expres aplicarea torturii sau a tratamentelor cu cruzime inumane sau degradante ce înjosesc demnitatea umană, stabilind că asemenea tratament nu poate fi justificat de nici o împrejurare legală.

Noțiunea de tortură. Tratamentele ori pedepsele inumane sau degradante

Pentru a nu admite cazuri de tortură sau tratamente inumane și degradante funcționarii penitenciarelor vor fi familiarizați cu acțiunile care ajung sub incidența acestor noțiuni.

Printre primele surse care au definit noțiunea de tortură a fost *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante* adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1984. Conform acestei Convenții, termenul *tortură* desemnează *orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică ori psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori a unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sînt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea ori cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane.*

Noțiunea formulată de Convenție cuprinde următoarele aspecte:

1. Provocarea durerii sau suferințelor puternice de natură fizică sau psihică.

Aceasta presupune că în urma unor acțiuni sau inacțiuni persoana este supusă unor dureri sau suferințe puternice provocate cu un anumit scop. Drept exemplu pot fi: lovituri puternice peste toate părțile corpului victimei, folosirea electroșocului, amenințările de a fi împușcat sau omorît cu sau fără îmbrăcarea pe cap a unui sac etc.

2. Intenția actelor comise.

Durerile sau suferințele sînt provocate cu bună știință și persoana dorește sau admite survenirea urmărilor, adică a suferințelor puternice, pentru victimă. De exemplu este dorită provocarea suferințelor și se așteaptă asemenea urmări.

3. Scopul:

- de a obține informații sau mărturisiri
- de a pedepsi persoana pentru un act comis sau bănuită că l-a comis
- de a intimida sau a face presiuni asupra persoanei
- alt motiv bazat pe o formă de discriminare

Pentru calificarea faptelor ca fiind tortură sau tratamente ori pedepse inumane sau degradante este necesar să existe cel puțin unul din scopurile menționate.

4. Durerea sau suferința sînt aplicate de către un agent al autorității publice

Prin agent al autorității publice se înțelege o persoană cu funcție de răspundere sau o altă persoană care acționează cu titlu oficial. Din această categorie face parte și personalul instituțiilor penitenciare.

5. La instigarea ori cu consimțămîntul expres sau tacit al unui agent al autorității publice

Aceasta presupune că suferințele fizice sau psihice sînt provocate de o terță persoană care nu are neapărat funcție de răspundere (poate fi și din rîndul deținuților), însă acționează la instigarea unui colaborator al instituției penitenciare sau ultimul aprobă sau permite un astfel de tratament.

În Convenție nu se face, însă, o diferențiere între actele de tortură și alte acte ce pot constitui, după cauză, tratamente sau pedepse cu cruzime inumane ori tratamente sau pedepse degradante. Totuși, această distincție poate fi relevată din practica Curții Europene a Drepturilor Omului.

Deosebirea de bază între aceste noțiuni este stabilită în baza criteriului gravității actelor ilegale comise. În principiu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit următoarele definiții¹:

Tortura constituie orice acțiune sau inacțiune, care duce la cauzarea în mod voluntar a unor suferințe fizice sau psihice *deosebit de grave și crunte*. Gradul de gravitate depinde de toate circumstanțele cazului, cum ar fi durata tratamentului, efectele fizice sau mentale și, în unele cazuri, sexul, vârsta și starea sănătății victimei etc.

Pot fi considerate tortură acțiuni precum „falanga” (lovirea peste tălpi cu o bară sau cu un băț de metal sau de lemn), „rîndunica” (atîrnarea de mâinile legate la spate), „ranga” (atîrnarea pe o rangă introdusă pe sub genunchi și mâinile legate), introducerea capului într-un recipient metalic și lovirea puternică a recipientului (produce un sunet insuportabil), lovituri puternice peste toate părțile corpului victimei, folosirea electroșocului, privarea totală de posibilitatea de a comunica, amenințările de a fi împușcat sau omorât cu sau fără îmbrăcarea pe cap a unui sac etc. De asemenea, frica de a fi supus unor maltratări de natură fizică poate fi calificată drept tortură.

Tratamentul sau pedeapsa inumană constituie orice acțiuni sau inacțiuni, de natură să provoace în mod voluntar *grave* suferințe fizice ori mintale.

Maltratarea trebuie să atingă un nivel minim de severitate, precum durata tratamentului, efectele lui fizice și mintale. Acestea includ: legarea și închiderea victimei într-o celulă întunecoasă și friguroasă și tratarea în așa fel încât să lase răni sau urme vizibile pe corpul victimei, neacordarea posibilității de a dormi, nealimentarea victimei, întreținerea fără apă sau în gălăgie continuă, acoperirea feței etc.

Tratamentul sau pedeapsa degradantă constituie un tratament care umilește sau înjosește individul, îi încalcă onoarea, îl înjosește ca personalitate sau îi trezește sentimentul de frică, inferioritate sau suferință, care poate să înfrîngă rezistența fizică sau morală a victimei și îl determină să acționeze împotriva voinței ori a conștiinței sale și îi provoacă suferințe fizice sau psihice.

În cazul unor condiții proaste de detenție, care sînt sub limita minimă admisă, cu toate că nu există intenția de a umili sau a batjocuri persoana, pot fi constatate considerate tratamente degradante.

Standardele naționale și internaționale în domeniul prevenirii torturii

I. Instrumente juridice internaționale care interzic tortura și tratamentele ori pedepsele inumane sau degradante

De-a lungul dezvoltării societății, la nivel internațional au fost adoptate o serie de acte internaționale care interzic în mod categoric torturile și tratamentele ori pedepsele inu-

¹ *Руководство по судебной практике относительно пыток и жестокого обращения*, Geneva, June 2002.

mane sau degradante. Majoritatea acestor acte au fost ratificate de Republica Moldova, ele căpătînd un caracter obligatoriu pentru organele de drept autohtone.

Principalele acte internaționale în domeniu sînt:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează în articolul 5:

Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Declarația Universală a Drepturilor Omului poartă un caracter declarativ și formulează recomandări statelor care aderă la Declarație. Republica Moldova a aderat la *Declarația Universală a Drepturilor Omului* prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217 - XII din 28.07.1990.

2. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice stipulează în articolul 7:

Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțămîntul său, unei experiențe medicale sau științifice.

Republica Moldova a ratificat *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice* prin Hotărîrea Parlamentului nr. 217 - XII din 28.07.1990.

3. Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante stabilește noțiunea de tortură precum și o serie de obligații pentru statele care au ratificat Convenția:

Articolul 2. pct. 1. Fiecare stat va lua măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica comiterea unor acte de tortura pe teritoriul de sub jurisdicția sa.

Articolul 2. pct. 2. Nici o împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că e vorba de starea de război sau amenințarea cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura.

Articolul 4. pct. 1. Fiecare stat-parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul de vedere al dreptului penal. Se va proceda la fel în privința tentativei de a practica tortura sau orice act săvîrșit de oricare persoană și care ar constitui complicitatea sau participarea la tortura.

Articolul 4. pct. 2. Fiecare stat va sancționa aceste infracțiuni cu pedepse corespunzătoare, ținînd seama de gravitatea lor.

Articolul 10. pct. 1. Fiecare stat va lua măsuri pentru a introduce cunoștințe și informații despre interdicția torturii în programele de formare a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, a personalului medical, a agenților autorității publice și a altor persoane care pot fi implicate în paza, interogarea sau tratamentul oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare.

Republica Moldova a ratificat *Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante* prin Hotărârea Parlamentului nr. 473 - XIII din 31.05.1995.

4. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* stipulează în articolul 3:

Nimeni nu poate fi supus torturii și nici la pedepse sau tratamente inumane sau degradante.

Republica Moldova a ratificat *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298 - XIII din 24.07.1997.

5. Pentru a garanta respectarea articolului 3 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale*, în anul 1987 Consiliul Europei a adoptat *Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante*. În articolul 1 *Convenția* stipulează:

Se instituie un **Comitet european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante** (denumit în continuare **Comitetul**). Prin intermediul vizitelor, **Comitetul** examinează tratamentul persoanelor private de libertate în vederea întăririi, dacă este cazul, a protecției lor împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.

Potrivit *Convenției* statele care au aderat sînt obligate să acorde **Comitetului** următoarele facilități:

- accesul în teritoriul său și dreptul de a se deplasa în interiorul acestuia fără restricții;
- orice informație asupra locurilor în care se găsesc persoane private de libertate;
- posibilitatea de a se deplasa potrivit voinței sale spre orice loc în care se găsesc persoane private de libertate, inclusiv dreptul de a se deplasa fără piedici în interiorul acestor locuri;
- orice altă informație de care dispune partea și care este necesară **Comitetului** pentru îndeplinirea însărcinării sale. În obținerea acestei informații, **Comitetul** va ține seama de regulile de drept și deontologice aplicabile la nivel național.
- **Comitetul** se poate întreține, fără martori cu persoane private de libertate.
- **Comitetul** poate intra în contact în mod liber cu orice persoană pe care o apreciază ca fiind capabilă să-i furnizeze informații utile.

Republica Moldova a ratificat *Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante* prin Hotărârea Parlamentului nr. 1238 - XIII din 09.07.1997.

6. *Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților* adoptate de O.N.U. stipulează:

31. Pedepsele corporale, izolarea în carcere lipsite de lumină, precum și orice sancțiuni crude, inumană sau degradantă trebuie să fie completamente interzise ca sancțiuni disciplinare.

32.1 Pedepsele cu izolarea sau cu reducerea hranei nu pot fi niciodată aplicate înainte ca medicul să fi examinat deținutul și să fi certificat în scris că acesta este capabil să le suporte.

32.2. La fel se va proceda pentru toate celelalte pedepse care ar risca să altereze sănătatea fizică sau mentală a deținuților. În orice caz, astfel de măsuri nu vor trebui să fie niciodată contrare principiilor enunțate în regula 31 și nici să se îndepărteze de ele.

32.3. Medicul va trebui să viziteze în fiecare zi deținuții supuși la astfel de sancțiuni disciplinare și trebuie să raporteze directorului dacă apreciază că trebuie să se termine sau să se modifice sancțiunea pentru motive de sănătate fizică sau mentală.

33. Instrumentele de constrângere, cum sînt cătușele, lanțurile, ferecarea, cămășile de forță nu trebuie să fie niciodată aplicate ca sancțiuni. Lanțurile și ferecarea nu mai trebuie să fie utilizate deloc ca mijloace de constrângere. Celelalte instrumente de constrângere nu pot fi folosite decît în cazurile următoare:

- a) ca măsură de precauție împotriva evadării în timpul unui transfer, cu condiția de a fi scoase în timp ce deținutul compare în fața unei autorități judiciare sau administrative;
- b) pentru motive medicale, la indicația medicului;
- c) la ordinul directorului, dacă celelalte mijloace de a stăpîni un deținut au eșuat, pentru a-l împiedica să-și aducă sieși sau altuia prejudicii ori să producă pagube; în acest caz, directorul trebuie să consulte de urgență medicul și să raporteze autorității administrative superioare.

34. Modelul și modul de folosire a instrumentelor de constrângere trebuie să fie determinate de administrația penitenciară centrală. Aplicarea lor nu trebuie să fie prelungită peste timpul strict necesar.

7. Declarația ONU asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante stabilește:

Articolul 1 pct. 2. Tortura constituie o formă agravată și deliberată a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante.

Articolul 2. Orice act de tortură sau orice altă pedeapsă ori tratament crud, inuman și degradant este un ultraj adus demnității umane și trebuie să fie condamnat ca o renegare a Cartei Națiunilor Unite și ca o violare a drepturilor omului și libertăților fundamentale proclamate în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Articolul 3. Nici un stat nu poate autoriza sau tolera tortura sau alte pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 11. Dacă se stabilește că un act de tortură sau alte pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante au fost comise de un agent al autorității publice sau la instigarea sa, victima are dreptul la reparare și indemnizație, conform legislației naționale.

Articolul 12. Dacă s-a stabilit că o declarație a fost făcută ca urmare a torturilor sau altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante, această declarație nu poate fi invocată ca probă în cursul urmăririi judiciare, oricare ar fi aceasta, nici împotriva unei alte persoane.

II. Instrumente juridice naționale referitoare la interzicerea torturii și tratamentelor ori pedepselor inumane sau degradante

Stipulări referitoare la interzicerea torturii sînt prezente și în actele normative naționale. În primul rînd, interzicerea torturii este prevăzută în **Constituția Republicii Moldova** din 29 iulie 1994. Astfel articolul 24 aliniatul 2 stabilește:

Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

De asemenea, în **Codul penal**, adoptat la 18 aprilie 2002, a fost introdus un articol special numit *Tortura*. Articolul dat a fost introdus în Codul penal abia la data de 30.06.2005, probabil la cererile stipulate în *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante* ratificată de Republica Moldova la 31 mai 1995. Articolul menționat reiterează noțiunea de tortură din Convenție și are următorul conținut:

Articolul 309¹. *Tortura*

(1) Provocarea, în mod intenționat, a unei dureri sau suferințe puternice, fizice ori psihice unei persoane, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, dacă o asemenea durere sau suferință este provocată de o persoană cu funcție de răspundere sau de oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial, ori la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane, cu excepția durerii sau a suferinței ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele,

se pedepsește cu închisoare de la 2 la 5 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.

(2) Organizarea sau instigarea acțiunilor de tortură

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 8 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), săvîrșite:

- a) cu bună-știință asupra unei femei gravide;
- b) asupra unui minor;
- c) de două sau mai multe persoane;
- d) profitînd de starea de neputință a victimei;
- e) cu folosirea unor instrumente speciale de tortură sau a altor obiecte adaptate în acest scop;
- f) de o persoană cu înaltă funcție de răspundere,

se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.

Prevederi referitoare la tortură și alte pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante sînt stipulate în **Codul de executare** adoptat la 24 decembrie 2004. În articolul 166 *Drepturile condamnaților* este menționat:

Condamnatului i se garantează:

b) dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțămîntul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecție din partea statului;

Totodată, în articolul 251 *Controlul stării de sănătate a deținutului* alineatul (3) este stipulat: *Medicul care efectuează examenul medical are obligația de a sesiza procurorul în cazul în care constată că persoana condamnată a fost supusă la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente, precum și obligația de a consemna în fișa medicală cele constatate și declarațiile persoanei condamnate în legătură cu acestea. În asemenea cazuri, persoana condamnată are dreptul de a cere să fie examinată, din cont propriu, la locul de deținere, de un medic din afara sistemului penitenciar, indicat de aceasta sau de un medic legist...*

Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar aprobat prin ordinul Ministerului Justiției nr. 307 din 04.08.2005 stabilește în articolul 10: Colaboratorilor sistemului penitenciar le este interzis: a) să dispună, să instige ori să tolereze actele de tortură sau orice formă de tratament inuman ori degradant asupra persoanelor private de libertate.

În urma analizei standardelor în domeniul torturii putem concluziona că atît la nivel internațional, cît și la nivel național, din punct de vedere normativ, tortura și tratamentele inumane sau degradante sînt repudiate. Cu toate acestea, în țară sînt înregistrate diverse cazuri de maltratare a persoanelor private de libertate de către personal.

Posibile încălcări comise de către personalul penitenciar

În principal, tortura sau tratamentele inumane sau degradante sînt aplicate în penitenciare sub formă de pedepse pentru anumite activități ilegale ale deținutului sau pentru a „corija” comportamentul unor deținuți incozi pentru administrație ori pentru unii colaboratori. De exemplu, poate fi aplicată abuziv încarcerarea, în timpul încarcerării poate fi aplicat un regim mai aspru decît cel stabilit. Adeseori încarcerarea este considerată și utilizată de administrația închisorii ca un mijloc simplu și eficace de a trata deținuții considerați dificili, fără a ține cont de cauza acuzării deținutului.

De asemenea, poate fi practică aplicarea pedepselor inadecvate încălcărilor comise sau să se creeze condiții greu de suportat pentru deținuți. Uneori poate fi constatată repetarea încarcerării.

Există și cazuri cînd colaboratorii folosesc și alte modalități de intimidare care au drept scop încălcarea onoarei sau înjosirea personalității condamnatului, pentru a înfrînge rezistența deținutului sau în alte scopuri. Totodată nu sînt excluse nici maltratarile fizice ale condamnaților.

În urma analizei cazurilor de tortură și tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante în diverse închisori din lume, s-a elaborat un ansamblu de principii generale referitoare la aplicarea pedepselor. Conform acestor principii, o pedeapsă constituie, probabil, un tratament (sau o pedeapsă) crud, inuman sau degradant (și în consecință inacceptabil) dacă este¹:

- **disproporționat față de greșeala comisă sau față de obiectivul de a asigura o disciplină și o viață comunitară ordonată;**
- **nerezonabil;**
- **inutil;**
- **nejustificat;**
- **dacă produce o suferință.**

Pentru a determina dacă o pedeapsă violează unul dintre aceste principii și respectiv nimereste sub incidența actelor normative ce sancționează un astfel de comportament, trebuie luați în considerație următorii factori:

- a) **durata și natura acestei pedepse;**
- b) **frecvența repetării și consecințele posibile care se pot acumula, avînd repercusiuni asupra sexului, vârstei și a altor caracteristici fizice ale deținutului;**
- c) **starea sănătății fizice și/sau mentale a deținutului;**
- d) **numărul de ocazii pentru o verificare medicală calificată și competentă a consecințelor pedepsei asupra sănătății fizice și mentale a deținutului;**
- e) **compatibilitatea cu legile aplicabile.**

Toate acțiunile sau inacțiunile ilegale, provocate de colaboratorii instituției penitenciare, indiferent de tipul și gravitatea lor - fie tortură, fie tratament sau pedeapsă inumană sau degradantă, fie alte acte de violență - constituie încălcări ale drepturilor deținutului și atrag implicit răspunderea juridică.

Consecințele juridice în cazurile de aplicare a torturii sau altor tratamente ori pedepse inumane sau degradante

Atît la nivel internațional, iar în ultimul timp și la nivel național, tot mai mult se pune accentul pe prevenirea torturii. Autoritățile naționale se văd obligate să contribuie din plin la prevenirea torturii ca urmare a angajamentelor pe care și le-a asumat prin aderarea la Convențiile internaționale în domeniu. Actualmente, mediatizarea cazurilor de tortură, vizitele la fața locului efectuate de Comitetul pentru prevenirea torturii, numeroasele

¹ *A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare*, Penal Reform International, Haga, 1995.

cazuri examinate la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, intervențiile altor organizații interguvernamentale și neguvernamentale în favoarea persoanelor ce sînt victime ale torturii sau sînt pasibile de a fi torturate pot contribui la garantarea drepturilor acestor persoane.

Totodată, prin aderarea la *Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante* statul și-a asumat responsabilitatea de a contribui efectiv și din plin la sancționarea persoanelor care practică tortura.

În special, colaboratorii care se fac responsabili de aplicarea torturii sau altor tratamente inumane sau degradante pot fi trași la răspundere penală în conformitate cu articolele:

- 309¹ *Tortura*, riscînd o pedeapsă cu închisoarea de la 2 pînă la 10 ani, în funcție de gravitatea faptelor comise;
- 328 *Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu*, riscînd o pedeapsă cu amendă de la 150 pînă la 400 unități convenționale sau închisoarea de la 3 pînă la 10 ani.
- De asemenea, în funcție de împrejurări, poate surveni răspunderea penală pentru *Determinarea la sinucidere* (art. 150 C.P.), *Vătămarea intenționată gravă* (art. 151 C.P.), *medie* (art. 152 C.P.) sau *ușoară* (art. 153 C.P.) a *integrității corporale* sau pentru *Maltratarea intenționată sau alte acte de violență* (art. 154 C.P.), *Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății* (art. 152 C.P.), *Constrîngerea de a face declarații* (art. 309 C.P.). În aceste cazuri colaboratorii, ce aplică tortura, riscă o pedeapsă începînd cu amenda de la 200 unități convenționale și terminînd cu închisoarea pînă la 15 ani.

Situația persoanei care aplică tortura devine mai complicată odată cu adoptarea legii privind acțiunea în regres în cazurile de restituire a daunei victimei. În situația dată, colaboratorul instituției penitenciare, care aplică în activitate tortura sau tratamente inumane sau degradante, va fi obligat de instanța de judecată să restituie daunele materiale și morale ale victimei. Aici se încadrează și hotărîrile Curții Europene a Drepturilor Omului, care în majoritatea cazurilor solicită restituirea în favoarea persoanei a unor sume pecuniare impunătoare.

Bineînțeles, nu în toate cazurile de aplicare a torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante sînt intentate dosare penale. În multe cazuri este dificil de a aduna probele necesare pentru a pune sub învinuire persoana vinovată. Totuși, administrația penitenciară poate aplica prevederile Codului etic al colaboratorilor sistemului penitenciar și sancționa persoana disciplinar pînă la eliberarea din funcție. În cadrul D.I.P. există deja asemenea precedente.

În toate cazurile menționate, colaboratorii ce practică tortura sau tratamentele inumane sau degradante față de persoanele private de libertate riscă să sfîrșească tragic cariera în cadrul sistemului penitenciar, fiind lipsiți și de drepturile la asigurările materiale, asistența socială garantate de Legea cu privire la sistemul penitenciar, inclusiv dreptul la pensie ca colaborator al sistemului penitenciar.

Bibliografie

1. **Declarația Universală a Drepturilor omului**, adoptată la 10 decembrie 1948;
2. **Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale** adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950;
3. **Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante** adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1984;
4. **Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante** adoptată de Consiliul Europei la 26 noiembrie 1950;
5. **Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților**, rezoluție adoptată de O.N.U. la 30 august 1955;
6. **Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, referitoare la Regulele penitenciare europene**, REC (2006)2, adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 11 ianuarie 2006;
7. **Constituția Republicii Moldova** adoptată la 29 iulie 1994;
8. **Codul penal al Republicii Moldova** adoptat la 18 aprilie 2002;
9. **Legea cu privire la sistemul penitenciar al Republicii Moldova**, nr. 1036 din 17.12.1996;
10. **Codul de executare al Republicii Moldova**, adoptat la 24 decembrie 2004;
11. **Statutul executării pedepsei de către condamnați**, aprobat prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26 mai 2006;
12. **Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar** aprobat prin ordinul Ministerului Justiției nr. 307 din 04.08.2005;
13. **A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind o bună practică în penitenciare**, Penal Reform International, Haga, 1995;
14. **Normele C.P.T. Capitole din Rapoartele Generale ale C.P.T. Strasbourg**, septembrie 2002;
15. **Руководство по судебной практике относительно пыток и жестокого обращения**, Geneva, June 2002;
16. **Права человека и пенитенциарные учреждения. Учебное пособие по правам человека для персонала пенитенциарных учреждений**, Geneva 2000.

Sesiunea – model nr. 3

Tema:

Prevenirea torturii și a pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare

Scop: Crearea oportunităților de conștientizare a rolului negativ și defavorabil al torturii și al pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare.

Obiective: La finele acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- recunoască și să delimiteze actele de tortură, de tratament inuman sau degradant;
- explice prevederile internaționale și naționale referitoare la interzicerea torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante;
- ofere explicații privind consecințele pentru colaboratorii instituțiilor penitenciare în cazul aplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante.

Beneficiari: Colaboratorii ***

Nr. participanților: *** persoane.

Locul desfășurării: ***, biroul ***.

Timpul: ***, ora ***.

Scenariul sesiunii

1. Etapa focalizării (20 min.)

- Începeți activitatea cu un cuvânt introductiv succint despre importanța respectării drepturilor omului în detenție și în special despre interzicerea torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane sau degradante. În acest sens, poate fi transmis următorul mesaj:

„Aflându-se în custodia sistemului penitenciar deținutul trebuie să se bucure de un tratament adecvat în timpul executării privațiunii de libertate. În condițiile în care statul privează persoana de libertate își asumă și sarcina de a asigura și condiții decente de trai, alimentare, igienă, îngrijirea sănătății etc. Totodată, una dintre sarcinile importante ale sistemului penitenciar constă în asigurarea securității personale a deținuților, asigurarea vieții, integrității fizice și psihice și a demnității umane.

Cu toate acestea, există situații când persoanele private de libertate suportă diverse violări ale drepturilor lor, printre care violarea demnității umane sau chiar a integrității fizice și psihice. Cu atât mai grave sînt asemenea tratamente

în cazurile când sînt aplicate de înșiși funcționarii penitenciarului. Actele de tortură aplicate în adresa deținuților constituie o violare flagrantă a drepturilor persoanei și nu pot fi justificate în nici un mod și de nici o împrejurare legală”.

Ca o alternativă la mesajul formulat mai sus, formatorul poate povesti despre un caz de aplicare a torturii ori a tratamentelor inumane ori degradante în instituțiile penitenciare din țară ori din străinătate (Ex. cazul Ostrovar contra Moldovei examinat în cadrul C.E.D.O.) (5 min.);

- Prezentați tema, scopul și obiectivele acestei activități, asigurați-vă că participanții le-au înțeles (3 min.). Utilizați posterul 1.
- Rugați participanții să scrie individual, fără să discute cu colegii, pe o foaie răspunsul la întrebarea „Ce este tortura?” (3 min.).
- Solicitați participanților să discute în grup pe marginea noțiunii de tortură și să ofere o noțiune comună a torturii (3 min).
- Oferiți posibilitatea grupurilor să prezinte noțiunile pe care le-au formulat (4 min.).
- Faceți o succintă totalizare a activității realizate. În acest sens, referiți-vă la cele expuse de participanți și ceea ce rezultă că ar trebui să mai cunoască. De exemplu, participanții vor prezenta noțiuni sumare în care pot fi identificate 1-2 elemente ale noțiunii de tortură. Reveniți la noțiunile formulate de participanți și referiți-vă la elementele care au fost identificate. Totodată, menționați că în realitate noțiunea de tortură conține 5 elemente care o delimitează de alte fapte (2 min.).

2. Etapa de bază (50 min.)

- Faceți Prezentarea „Prevenirea torturii și a pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare”. Folosiți suportul de curs din ghid. În prezentarea pe care o veți realiza se va pune accent pe: elementele principale ale noțiunii de tortură; delimitarea torturii de tratamente inumane și tratamente degradante; consecințele ce pot surveni în urma aplicării torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante (10 min.). În cadrul prezentării ați putea utiliza posterul 2.
- Distribuți participanților suportul teoretic din ghid pentru participanți (1 min.).
- Divizați participanții în 3 echipe. Pentru aceasta, invitați participanții să ia câte un bilețel pe care vor fi scrise câte o cifră (1, 2, 3) și divizați-i în 3 echipe de lucru în funcție de numărul de pe bilețelul extras (3 min.).
- Distribuți fiecărei echipe de lucru câte un text, în care este descris un caz de tortură, tratament inuman sau degradant. Echipa nr. 1 primește textul în care este relatat cazul nr.1, echipa nr. 2 - cazul nr. 2, echipa nr. 3 - cazul nr. 3 (2 min.).
- Invitați participanții să studieze cazurile descrise. Inițial fiecare participant citește cazul descris, iar ulterior discută în echipe pentru a ajunge la o înțelegere comună despre cele relatate în cazul dat. Utilizați posterul 3.

Amintiți participanților că pentru a soluționa corect cazul pot să recurgă la materialele pe care le-au primit după prezentare (5 min.).

- Distribuți fiecărei echipe ghidul de întrebări după care urmează să soluționeze cazul studiat. Totodată, afișați acest ghid de întrebări pe flipchart. Citiți fiecare întrebare și dați o scurtă explicație (4 min.). Utilizați posterul 4.
- Oferiți echipelor timp pentru a răspunde la aceste întrebări. Sugerați participanților să împartă întrebările între ei, astfel încât unui participant să-i revină una-două întrebări. Solicitați fiecărei echipe să desemneze un reprezentant care va prezenta cazul și răspunsurile echipei în fața tuturor participanților. Persoana care va reprezenta echipa trebuie să urmărească atent discuțiile din cadrul echipei și să-și noteze lucrurile cele mai importante, pentru a fi pregătit să realizeze o bună prezentare (15 min.).
- Solicitați fiecărei echipe să prezinte cazul și, respectiv, răspunsurile. În cazul în care un membru al echipei are o opinie separată pe marginea aspectelor discutate, de asemenea, i se va acorda posibilitatea să o prezinte (10 min.).

3. Etapa concluziilor (10 min)

- Realizați o Discuție ghidată. Ajutați participanții să traseze concluziile acestei activități de instruire, prin întrebările de mai jos:
 - ⇒ *A fost utilă activitatea desfășurată?*
 - ⇒ *De ce?*
 - ⇒ *Există împrejurări când poate fi justificată aplicarea torturii și a tratamentelor inumane ori degradante în instituțiile penitenciare?*
 - ⇒ *Poate oare fi justificată tortura și tratamentele inumane ori degradante în instituțiile penitenciare?*
 - ⇒ *Ce este important să cunoaștem pentru a preveni cazurile de tortură, tratament inuman sau degradant în instituțiile penitenciare?*
- Formulați o concluzie generală.

Support pentru participanți (1)

Noțiunile: tortură; tratament inuman; tratament degradant

Printre primele surse care au definit noțiunea de tortură s-a numărat *Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime inumane sau degradante* adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1984. Conform acestei Convenții termenul *tortură* desemnează *orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică ori psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei ori a unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sînt aplicate de către un agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigare ori cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane.*

Noțiunea formulată de Convenție cuprinde următoarele aspecte:

1. Provocarea durerii sau suferințelor puternice de natură fizică sau psihică.

Aceasta presupune că în urma unor acțiuni sau inacțiuni persoana este supusă unor dureri sau suferințe puternice provocate cu un anumit scop.

2. Intenția actelor comise.

Durerile sau suferințele sînt provocate cu bună știință și persoana dorește sau admite survenirea urmărilor, adică a suferințelor puternice, pentru victimă.

3. Scopul:

- de a obține informații sau mărturisiri
- de a pedepsi persoana pentru un act comis sau bănuită că l-a comis
- de a intimida sau a face presiuni asupra persoanei
- alt motiv bazat pe o formă de discriminare

Pentru calificarea faptelor ca fiind tortură sau tratamente ori pedepse inumane sau degradante este necesar să existe cel puțin unul din scopurile menționate.

4. Durerea sau suferința sînt aplicate de către un agent al autorității publice.

5. La **instigarea** ori cu **consimțămîntul** expres sau tacit al unui agent al autorității publice.

Pot fi considerate tortură acțiuni precum „falanga” (lovirea peste picioare cu o bară sau cu un băț de metal sau de lemn), lovituri puternice peste toate părțile corpului victimei, folosirea electroșocului, amenințările de a fi împușcat sau omorât cu sau fără îmbrăcarea pe cap a unui sac.

Tratamentul sau pedeapsa inumană constituie orice acțiune sau inacțiune, de natură să provoace în mod voluntar grave suferințe fizice ori mentale.

Maltratarea trebuie să atingă un nivel minim de severitate, precum durata tratamentului, efectele lui fizice și mintale. Acestea includ: legarea și închiderea victimei într-o celulă întunecoasă și friguroasă și tratarea în așa fel încât să lase răni sau urme vizibile pe corpul victimei, neacordarea posibilității de a dormi, nealimentarea victimei, întreținerea fără apă sau în gălăgie continuă, acoperirea feței etc.

Tratamentul sau pedeapsa degradantă constituie un tratament care umilește sau înjosește individul, îi încalcă onoarea, îl înjosește ca personalitate sau îi trezește sentimentul de frică, inferioritate sau suferință, care poate să înfrîngă rezistența fizică sau morală a victimei și îl determină să acționeze împotriva voinței ori a conștiinței sale și îi provoacă suferințe fizice sau psihice.

În cazul unor proaste condiții de detenție, care sînt sub limita minimală admisă, cu toate că nu există intenția de a umili sau a batjocuri persoana, pot fi constatate tratamente degradante.

Standardele internaționale și naționale în domeniul prevenirii torturii

1. Instrumente juridice internaționale

De-a lungul dezvoltării societății, la nivel internațional au fost adoptate o serie de acte internaționale care interzic în mod categoric torturile și tratamentele ori pedepsele inumane sau degradante. Majoritatea dintre aceste acte au fost ratificate de Republica Moldova, astfel ele au căpătat un caracter obligatoriu pentru organele de drept.

Principalele acte internaționale în domeniu sînt:

1. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*: Articolul 5: Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

2. *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*: Articolul 7: Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice.

3. *Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*: Articolul 2. pct. 2. Nici o împrejurare excepțională, oricare ar fi ea, fie că e vorba de starea de război sau amenințarea cu războiul, de instabilitate politică internă sau de orice altă stare de excepție, nu poate fi invocată pentru a justifica tortura.

Articolul 4. pct. 1. Fiecare stat-parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul de vedere al dreptului penal.

4. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale*: Articolul 3:

Nimeni nu poate fi supus torturii și nici la pedepse sau tratamente inumane sau degradante.

5. *Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților* adoptate de O.N.U.:

31. Pedepsele corporale, izolarea în carcere lipsite de lumină, precum și orice sancțiune crudă, inumană sau degradantă trebuie să fie completamente interzise ca sancțiuni disciplinare.

6. *Declarația ONU asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*: Articolul 1 pct. 2. Tortura constituie o formă agravată și deliberată a pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante.

Articolul 11. Dacă se stabilește că un act de tortură sau alte pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante au fost comise de un agent al autorității publice sau la instigarea sa, victima are dreptul la reparare și indemnizație, conform legislației naționale.

II. Instrumente juridice naționale

Stipulări referitoare la interzicerea torturii sînt prezente și în actele normative naționale.

Constituția R.M. din 29 iulie 1994. Articolul 24 aliniatul 2 stabilește: *Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.*

Codul penal, adoptat la 18 aprilie 2002, a fost introdus un articol special:

Articolul 309¹. *Tortura*

(1) Provocarea, în mod intenționat, a unei dureri sau suferințe puternice, fizice ori psihice unei persoane, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, dacă o asemenea durere sau suferință este provocată de o persoană cu funcție de răspundere sau de oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial, ori la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al unor asemenea persoane, cu excepția durerii sau a suferinței ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele,

(2) Organizarea sau instigarea acțiunilor de tortură

(3) Acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), săvîrșite:

a) cu bună-știință asupra unei femei gravide;

b) asupra unui minor;

c) de două sau mai multe persoane;

d) profitînd de starea de neputință a victimei;

e) cu folosirea unor instrumente speciale de tortură sau a altor obiecte adaptate în acest scop;

f) de o persoană cu înaltă funcție de răspundere,

Codul de executare adoptat la 24 decembrie 2004. Articolul 166 *Drepturile condamnaților*:

Condamnatului i se garantează:

b) dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecție din partea statului.

Codul etic al colaboratorilor sistemului penitenciar aprobat prin ordinul Ministerului Justiției nr. 307 din 04.08.2005, articolul 10: Colaboratorilor sistemului penitenciar le este interzis: a) să dispună, să instige ori să tolereze actele de tortură sau orice formă de tratament inuman ori degradant asupra persoanelor private de libertate.

Consecințele juridice în cazurile de aplicare a torturii sau altor tratamente ori pedepse inumane sau degradante

Atât la nivel internațional (iar în ultimul timp și la nivel național) tot mai mult se pune accent pe prevenirea torturii. Autoritățile naționale se văd obligate să contribuie din plin la prevenirea torturii ca urmare a angajamentelor pe care și le-a asumat prin aderarea la Convențiile internaționale din domeniu. Actualmente, mediatizarea cazurilor de tortură, vizitele la fața locului efectuate de Comitetul pentru prevenirea torturii, numeroasele cazuri examinate la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, intervențiile altor organizații interguvernamentale și neguvernamentale în favoarea persoanelor - victime ale torturii sau pasibile de a fi torturate, pot contribui la garantarea drepturilor acestor persoane.

Totodată, prin aderarea la *Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante* statul și-a asumat responsabilitatea de a contribui efectiv și din plin la sancționarea persoanelor care practică tortura.

În special, colaboratorii care se fac responsabili de aplicarea torturii sau altor tratamente inumane sau degradante pot fi trași la răspundere penală în conformitate cu articolele:

- 309¹ *Tortura, riscînd o pedeapsă cu închisoarea de la 2 pînă la 10 ani, în funcție de gravitatea faptelor comise;*
- 328 *Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, riscînd o pedeapsă cu amendă de la 150 pînă la 400 unități convenționale sau închisoarea de la 3 pînă la 10 ani.*
- De asemenea, în funcție de împrejurări, poate surveni răspunderea penală pentru Determinarea la sinucidere (art. 150 C.P.), Vătămarea intenționată gravă (art. 151 C.P.), medie (art. 152 C.P.) sau ușoară (art. 153 C.P.) a integrității corporale sau pentru Maltratarea intenționată sau alte acte de violență (art. 154 C.P.), Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art. 152 C.P.) Constrîngerea de a face declarații (art. 309 C.P.). În aceste cazuri colaboratorii, ce aplică tortura, riscă o pedeapsă începînd cu amendă de la 200 unități convenționale și terminînd cu închisoarea pînă la 12 ani.

Situația persoanei care aplică tortura se complică odată cu adoptarea legii privind acțiunea în regres în cazurile de restituire a daunei victimei. În situația dată, colaboratorul instituției penitenciare care aplică în activitate tortura sau tratamente inumane sau degradante va fi obligat de instanța de judecată să restituie daunele materiale și morale ale victimei. Aici se încadrează și hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, care în majoritatea cazurilor solicită restituirea în favoarea persoanei a unor sume pecuniare impunătoare.

Nu în toate cazurile de aplicare a torturii sau a tratamentelor inumane sau degradante sînt intentate dosare penale. În multe cazuri este dificilă colectarea probelor necesare învinuirii persoanei vinovate. Totuși, administrația penitenciară poate aplica prevederile Codului etic al colaboratorilor sistemului penitenciar și sancționa persoana disciplinar pînă la eliberarea din funcție. În cadrul D.I.P. există deja asemenea precedente.

În toate cazurile, persoanele care practică tortura sau tratamentele inumane sau degradante față de persoanele private de libertate riscă să-și sfîrșească tragic cariera în cadrul sistemului penitenciar, fiind lipsiți și de drepturile la asigurările materiale, asistența socială garantate de Legea cu privire la sistemul penitenciar, inclusiv dreptul la pensie ca și colaborator al sistemului penitenciar.

Support pentru participanți (2)

Studiu de caz 1

Ofițerul de serviciu al Penitenciarului de tip închis nr. X a chemat supraveghetorul din izolatorul disciplinar și i-a ordonat să-l plaseze pe deținutul Iacob din celula nr. 4 (în care se afla singur) în celula nr. 6, împreună cu deținuții Mihai și Vasilache (ambii fumători), deoarece în celula nr. 4 se executau lucrări de reparație a sistemului de canalizare.

Deținutul Iacob (nefumător) și bolnav de bronșită cronică, suporta greu fumul de țigară. Deși Iacob a înștiințat administrația penitenciarului despre problema fumatului, el nu a fost schimbat nici a doua zi din celula nr. 6, colegii acestuia continuând să fumeze.

Ulterior, Iacob a mai înaintat două cereri de a fi transferat din celula respectivă, însă administrația penitenciarului nu a soluționat problema reclamată.

Peste o lună, deținutul Iacob a înaintat o acțiune în judecată invocând tratamentul necorespunzător al acestuia.

Studiu de caz 2

În Penitenciarul pentru femei nr. X, deținuta Macovei s-a îndrăgostit de supraveghetorul Malin, insistând să aibă relații intime. Supraveghetorul Malin a încercat, de câteva ori, să o convingă pe aceasta despre imposibilitatea acestor relații din motiv că este căsătorit.

Deținuta în cauză nu a fost convinsă de motivul invocat de Malin și a încercat să transmită o scrisoare soției supraveghetorului despre așa-zisele relații dintre ei, care ar fi fost depistată de către angajații penitenciarului.

Supărat de cele întâmplate, supraveghetorul Malin, fără a anunța conducerea penitenciarului, a intrat în sectorul unde locuia condamnată și, utilizând forța fizică, i-a provocat acesteia leziuni corporale de gravitate medie, insultând-o și amenințând-o cu strangularea, în cazul în care aceasta va continua să-l hărțuiască sexual.

Studiu de caz 3

La 20.07.2006, la aproximativ ora 22.30, în Penitenciarul nr. X, deținuții din Sectorul nr.1 nu respectau regimul diurn: jucau cărți, răsuna muzica. Angajații grupului operativ au întreprins măsuri de redresare a situației, dar condamnații continuau să ignore cerințele acestora. Totodată, un grup de condamnați reclamau temperatura ridicată existentă în încăperi și imposibilitatea adormirii în asemenea condiții.

Ofițerul de serviciu a anunțat conducerea penitenciarului despre situația creată și măsurile întreprinse, după ce a primit indicația de a rechema câțiva angajați ai *Serviciului regim și securitate pe alarmă*. Aproximativ la ora 23.00, în zona locativă au intrat conducerea penitenciarului și grupul de ofițeri chemați în sistem de alertă și au început să inspecteze sectoarele de locuit.

Șeful penitenciarului, împreună cu doi angajați, au intrat în sectorul în care se auzea zarvă și, fără a intra în esența celor petrecute, au început să-i trimită la culcare pe condamnați, utilizând forța fizică: au aplicat un pumn în cap deținutului Ivanov, o palmă peste față lui Sidorov, un picior în regiunea bazinului lui Moșneagu, o lovitură cu pumnul în masa pe care cineva scria o scrisoare acasă. De asemenea, au folosit și cuvinte vulgare. Ca urmare, deținuții s-au dus la culcare, iar a doua zi au declarat greva foamei ca reacție la acțiunile ilegale ale administrației.

Conducerea penitenciarului nu a raportat organelor ierarhic superioare competente despre măsurile întreprinse asupra cazului de tulburare a liniștii de către deținuți.

Suport pentru participanți (3)

Studiu de caz: Ghid de întrebări

1. Au fost comise anumite încălcări de către colaboratorii penitenciarului?
2. Dacă da, prin ce se manifestă acestea?
3. Ce norme juridice internaționale și naționale au fost violate prin acțiunile săvârșite de colaboratorul instituției penitenciare?
4. Ce consecințe pot surveni pentru colaboratori ca urmare a încălcărilor comise?
5. Ce acțiuni s-ar impune în asemenea situație, prin prisma standardelor internaționale și naționale?

Poster 1

Tema: Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare

Scop: Crearea oportunităților de conștientizare a rolului negativ și defavorabil al torturii și al pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare

Obiective: La finele acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- recunoască și să delimiteze actele de tortură, de tratament inuman sau degradant;
- explice prevederile internaționale și naționale referitoare la interzicerea torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante;
- să ofere explicații privind consecințele pentru colaboratorii instituțiilor penitenciare în cazul aplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse inumane sau degradante;
- întărirea informației studiate prin realizarea exercițiului.

Poster 2

Tema: Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare

Noțiunea de tortură

1. **Provocarea durerii sau suferințelor de natură fizică sau psihică.**
2. **Intenția actelor comise.**
3. **Scopul:**
 - de a obține informații;
 - de a pedepsi persoana pentru un act comis;
 - de a intimida persoana;
 - alt motiv bazat pe o formă de discriminare.
4. **Durerea sau suferința aplicate de către un agent al autorității publice.**
5. **La instigarea ori cu consimțământul unui agent al autorității publice.**

Poster 3

Tema: **Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare**

Studiu de caz: Sarcina

1. Citiți atent studiul de caz.
2. Discutați în grup ce nu este clar. Clarificați informațiile neînțelese.
3. Formulați răspunsurile la întrebările stabilite.
4. Decideți cine va realiza prezentarea studiului de caz.
5. Prezentați.

Poster 4

Tema: **Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante în instituțiile penitenciare**

Studiu de caz: Ghid de întrebări

1. Au fost comise anumite încălcări de către colaboratorii penitenciarului?
2. Dacă da, prin ce se manifestă acestea?
3. Ce norme juridice internaționale și naționale au fost violate prin acțiunile săvârșite de colaboratorul instituției penitenciare?
4. Ce consecințe pot surveni pentru colaboratori ca urmare a încălcărilor comise?
5. Ce se recomandă în asemenea situație, privind prin prisma standardelor internaționale și naționale?

Sesiunea-model nr. 4

Pregătirea
pentru liberare
și reintegrare socială
a deținuților

Support de curs

Introducere

Eficiența unui sistem de pedepse poate fi determinată în funcție de gradul de atingere a scopului acestora și impactul efectiv asupra societății. Orice pedeapsă are drept scop inclusiv prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni¹, ceea ce presupune o individualizare adecvată a reacției sociale² la faptele prejudiciabile prevăzute de legea penală.

Pentru atingerea scopului pedepsei privative de libertate, vor fi desfășurate un complex de activități, orientate spre reeducarea persoanei și prezentarea unui mod corect de viață care să-i ajute pe condamnați ca în momentul liberării să se poată reintegra cu succes în societate.

În vederea unei bune înțelegeri a activității educative cu condamnatul, este necesară schematizarea perioadei detenției:

- perioada de acomodare cu regimul instituției;
- perioada de bază de detenție;
- pregătirea pentru liberare și reintegrare socială ulterioară.

În perioada de acomodare, deținutul beneficiază de un examen medical, îi sînt aduse la cunoștință regimul și regulile de conduită din penitenciar.

În perioada de bază a detenției, se poate lucra eficient cu condamnatul doar dacă se cunosc necesitățile deținutului, pentru a-i putea influența comportamentul și personalitatea acestuia. Este necesară o evaluare complexă, care ar include aspecte de ordin psihologic, criminologic, educațional, vocațional, profesional, a abilităților sociale și social. Aceste informații sînt conținute și în raportul prezentențial de evaluare psiho-socială³, dacă un asemenea raport (anchetă socială) a fost întocmit.

Pregătirea pentru liberare are drept scop sprijinirea deținuților în vederea unei cât mai bune reintegrări sociale. În sens larg, durata perioadei de pregătire pentru liberare este nedeterminată, acest proces începînd o dată cu acomodarea la condițiile regimului stabilit în penitenciar. Altfel spus, prima zi în detenție trebuie să fie orientată la prima zi după detenție. Ideea centrală a pregătirii pentru liberare este că detenția constituie doar o etapă din viața deținuților, iar aceasta trebuie folosită cât mai eficient în scopul recuperării sociale.

În perioada de pregătire pentru liberare, înainte de punerea în libertate a deținuților condamnați, aceștia trebuie să fie ajutați sub formă de proceduri și programe speciale, care asigură trecerea de la viața din instituția penitenciară la viața din societate.

¹ Art. 2 Cod Penal al Republicii Moldova, MO nr. 128-129 din 13 septembrie 2002.

² Ion Eugen Sandu, Florin Sandu, Gheorghe - Iulian Ioniță. Criminologie. Editura Sylvi, București 2001. p. 51.

³ Florian Gh., Zaharia V., Dilion M., Popa V., Moraru - Chilimar R. Probațiunea prezentențială în privința minorilor. Teorie și practică. Coord.: Vladimir Cojocaru, ... ; Inst. de Reforme Penale. - Ch.: IRP, 2005, p. 28.

Diversitatea programelor de pregătire pentru liberare reprezintă un indicator al gradului de funcționalitate a sistemului penitenciar. Aceste programe permit deținuților de a revizui și reanaliza abilitățile și competențele pe care le au, a le spori încrederea în sine. Pentru deținuții condamnați la termene îndelungate de detenție, este necesar să se întreprindă măsuri pentru întoarcerea treptată la viața din libertate. Acest scop poate fi atins printr-un program de activități care să precedă liberarea sau prin liberare parțială sau condiționată sub supraveghere, în combinație cu asistența socială corespunzătoare. Organele penitenciare trebuie să lucreze în strânsă cooperare cu serviciile și instituțiile care efectuează supravegherea deținuților eliberați și susținerea acestora pentru a permite tuturor deținuților să revină la viața în societate, în special, în ceea ce privește viața de familie și serviciul. Reprezentanților acestor servicii și instituții sociale trebuie să li se ofere orice acces necesar la instituția penitenciară și la deținuți, pentru a-i putea susține pe deținuți în pregătirea pentru eliberare și a planifica programe de lucru cu deținuții¹.

Munca educativă cu condamnatul și importanța ei pentru procesul de pregătire pentru liberare din penitenciar

Pedeapsa privativă de libertate este o pedeapsă destul de aspră, stabilită de instanța de judecată. De aceea, administrația penitenciarului nu trebuie să admită ca prin contextul penitenciar, pedeapsa să devină și mai dură. Administrația penitenciară trebuie să depună toate eforturile pentru a nu admite degradarea fizică, morală și psihică a deținuților². Nu este suficient ca administrația penitenciară să aibă un comportament uman și nepărtinitor în raport cu deținuții. Se impune realizarea unui complex de activități care ar permite dezvoltarea, în direcție bună, a personalității celui deținut. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, în art. 10 (3) prevede că regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților având drept scop esențial îndreptarea lor și reclasarea lor socială³.

În instituțiile penitenciare munca educativă cu condamnații este direcționată spre familiarizarea lor cu valorile general-umane, respectarea legii, cultivarea deprinderilor social-utile, ridicarea conștiinței și nivelului lor cultural. Munca educativă cu condamnații se efectuează diferențiat, în funcție de tipul penitenciarului și de regimul de deținere stabilit, precum și în conformitate cu programul penitenciar-model, programul penitenciar de bază al instituției respective și programul individual al deținutului. Activitatea educativă cu condamnații se desfășoară în conformitate cu particularitățile individuale ale persoanei condamnatului, utilizându-se instrumente de influență individuale sau în grup, în baza metodelor psihopedagogice.

Activitatea educativă cu condamnații se desfășoară în următoarele direcții: activități educative; instruirea profesională; activități de creație; activități spirituale (religioase); consiliere psihologică; asistență socială; activități sportive; frecventarea bibliotecilor; activități în timpul liber; activitate de profilaxie individuală, care se efectuează în baza studierii personalității condamnatului, ținându-se cont de fapta săvârșită, vârsta, studiile, specialitatea, confesiunea și alte particularități ale personalității acestuia.

¹ Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE.

² Andrew Coyle. *Managing prisons in a time of change*. International Centre for Prison Studies, 2002.

³ Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990.

Munca educativă se efectuează în încăperi speciale, sub supravegherea reprezentanților personalului penitenciar. La regim inițial și comun în penitenciare de tip închis, la regim inițial în penitenciarele de tip semiînchis, celulele în care sînt deținuți condamnații la detențiune pe viață, precum și în celulele izolatorului disciplinar, munca educativă este efectuată și nemijlocit în celule.

Succesul muncii educative depinde de o multitudine de factori. O relevanță deosebită în acest sens o are activitatea serviciului de probațiune penitenciară, contactele cu lumea exterioară, activitatea Comisiei Penitenciarului etc.

Administrația penitenciară este obligată să favorizeze contactele condamnaților cu serviciul de probațiune penitenciară și reprezentanții asociațiilor obștești, care pot acorda asistență medicală, juridică sau psihologică condamnaților, contribuind în același timp și la adaptarea și reintegrarea lor socială.

Serviciul de probațiune este instituit în temeiul alin.(2) art. 223 din Codul de executare și are drept scop crearea, menținerea și dezvoltarea relațiilor condamnaților cu familia sau rudele acestora, identificarea factorilor relevanți care ar conduce la: reabilitarea deținutului, prevenirea comiterii în viitor a unor infracțiuni, pregătirea deținutului pentru liberare (la termen sau liberare condiționată înainte de termen), dezvoltarea și consolidarea abilităților sociale, cognitive sau de autocontrol ale deținutului, utilizarea în mod constructiv a timpului petrecut în penitenciar, informarea factorilor care decid liberarea condiționată înainte de termen despre comportamentul deținuților, posibilitățile de re-socializare și reabilitare a acestora.

În perioada aflării în carantină, reprezentanții serviciului de probațiune penitenciară realizează evaluarea psihosocială a personalității deținutului și întocmesc planul de executare/ispășire a pedepsei privative de libertate, care include intervențiile coordonate ale administrației penitenciare în vederea reeducării și corijării condamnatului. Planul se întocmește individual pentru fiecare deținut, se anexează la dosarul personal al acestuia și fiecare colaborator al instituției penitenciare lucrează cu deținutul în baza acestui plan. La stabilirea planului de executare a pedepsei se iau în considerare și datele cuprinse în referatul prezentențial de evaluare psihosocială a personalității deținutului, în cazul în care acesta a fost întocmit pînă la condamnarea persoanei¹.

Activitatea de asistență și consiliere se realizează prin elaborarea și aplicarea unor programe de educație civică, etică și morală, de educație igienico-sanitară, precum și programe de terapie psiho-socială. Participarea deținuților la aceste programe este benevolă (în majoritatea cazurilor). În conformitate cu prevederile articolului 220 al Codului de Executare², în dosarul personal al condamnatului se includ și documente referitoare la participarea condamnatului la activitățile socio-educative, la instruirea și formarea profesională a acestuia.

În vederea diversificării acestor programe, serviciul de probațiune trebuie să depună toate diligențele pentru a stabili relații de colaborare cu asociațiile obștești care pot acorda consiliere și asistență deținuților, contribuind la adaptarea și reintegrarea lor în socie-

¹ Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărîrea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.

² Codul de Executare, nr. 443 – XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr 34-35, 2005.

tate. Asociațiile obștești, partidele politice, organizațiile necomerciale, reprezentanții mass-media, alte persoane juridice înființate pe bază de interese comune, concepții politice și interese profesionale constituie o modalitate de resocializare a deținuților, prin influența educativă și profilactică exercitată asupra individului. Mijloacele principale de influențare a deținuților de către opinia publică sînt: întîlnirile cu condamnații, practicarea riturilor religioase legal admise, citirea lecțiilor, demonstrarea filmelor, organizarea și prezentarea concertelor, disputelor și conferințelor etc. Un mijloc important de influențare a deținuților sînt referințele în mijloacele mass-media privind viața și activitatea acestora în instituțiile penitenciare.

Contactul cu lumea exterioară și actualizarea informației referitor la ceea ce se petrece la libertate se asigură și prin realizarea dreptului de acces la informație a condamnaților, asigurarea accesului la dispozițiile legale și documentele privind executarea pedepsei privative de libertate, prin corespondență și convorbiri telefonice, întrevederi, deplasări de scurtă durată în afara penitenciarului, contactele cu reprezentanții asociațiilor obștești, contactele cu alți vizitatori, instruirea generală și profesională.

În scopul eficientizării procesului de educare, reeducare și resocializare a condamnaților, racordarea practicii punerii în executare a pedepselor penale privative de libertate la cadrul legislativ, precum și mării flexibilității de schimbare a regimului de detenție a condamnaților, este creată Comisia penitenciarului.

Diversitatea activităților desfășurate cu condamnații

În procesul de evaluare inițială sînt identificate cele mai diverse probleme psihosociale ale condamnatului, care au influențat direct la săvîrșirea infracțiunii și care trebuie luate în considerație la stabilirea planului individual de executare a pedepsei privative de libertate: sărăcia, concretizată prin venituri insuficiente; condiții igienice improprii; spațiu locativ redus; administrare defectuoasă a veniturilor; conflicte familiale; control familial redus; absența unuia/ambilor părinți; lipsa suportului din partea familiei; exemplu parental negativ; abandon școlar; pregătire școlară insuficientă; lipsa calificării profesionale; lipsa unui loc de muncă; lipsa unei locuințe; absența normelor/valorilor la care să se raporteze; apartenența la un anturaj cu o atitudine pro-infracțiune; consum de alcool/drog; dependența de jocuri de noroc; gestionarea defectuoasă a timpului liber; conduită antisocială; capacitate scăzută de autocontrol; indecizie vocațională; stigmatizare socială; stima de sine scăzută/foarte ridicată; imaturitate cognitivă; probleme de comunicare inter-personală; influențabilitate /vulnerabilitate; agresivitate verbală/fizică; depresie; anxietate etc.

Ținînd cont de spectrul de probleme identificate, cu deținuții se va desfășura un complex de activități, ce pot fi clasificate în trei categorii:

- Activități cu caracter general - reorientarea personalității (pe parcursul perioadei de bază a detenției).
- Activități de pregătire pentru liberare - instruirea persoanei pentru a face față problemelor cu care se va confrunta în libertate (ultimele 3-6 luni înainte de liberare).
- Activități propriu-zise de liberare.

Activități cu caracter general. Aici sunt incluse câteva tipuri de intervenții (activități):

- Activități în timpul liber.
- Educație - instruirea școlară/instruirea profesională.
- Activități culturale.
- Consiliere psihologică.
- Muncă și activitate profesională.
- Activități sportive.
- Asistență medicală.
- Asistență socială.
- Evaluări ale necesităților.
- Activități de întreținere a instituției.

Activități de informare preliberatorii. Reprezintă totalitatea activităților desfășurate de către asistentul social, psiholog, șeful de sector, educator cu deținuții care în viitorul apropiat se vor libera. Aceste activități cuprind atât instruire teoretică, cât și însușirea unor deprinderi practice.

Acțiunile de liberare propriu-zise:

- facilitarea perfectării actelor de identitate;
- stabilirea locului unde va domicilia deținutul după liberare;
- asigurarea îmbrăcămintei;
- asigurarea cheltuielilor de transport pînă la domiciliu.

Activități de pregătire pentru liberare din penitenciar

În cazul în care un condamnat este pregătit pentru a fi liberat, consilierul de probațiune din penitenciar trebuie să atragă atenția la câteva aspecte:

- adresa de la domiciliu, cine trăiește acolo și relația dintre aceștia și condamnat. Poate fi relevantă informația cu privire la situația materială și istoria membrilor de familie;
- atitudinea familiei față de întoarcerea condamnatului după o absență îndelungată;
- opțiuni alternative dacă condamnatul nu se poate întoarce acasă sau nu are locuință;
- carnetul de muncă și posibilități de angajare în serviciu după liberare;
- atitudinea condamnatului față de infracțiune, delict(e) și victimă(e);
- atitudinea comunității locale față de condamnat și atitudinea victimei;

- în anumite cazuri specifice, cum ar fi violul sau atunci când în infracțiune este implicat un copil sau o persoană în vîrstă, domiciliul, atitudinea și problemele victimei și familiei acesteia;
- în cazurile în care poate exista un risc pentru copii, să se arate că serviciile sociale au fost consultate asupra supravegherii post-liberare în vederea protejării viitoarelor potențiale victime;
- reacția la liberări temporare pe durata sentinței curente;
- un program de supraveghere conținînd o evaluare a reacției posibile la supraveghere și propuneri privind organizarea supravegherii, inclusiv frecvența contactelor;
- recomandări pentru liberare condiționată a infractorilor;
- recomandări pentru supravegherea infractorului în comunitate, programe de lucru, precum și crearea condițiilor adecvate pentru realizarea acestora;
- evaluarea riscului de recidivă.

În privința condamnaților, care în scurt timp vor fi eliberați, trebuie să fie desfășurate programe specializate, care să poată mări în mod real gradul de reintegrare socială a ex-deținutului¹.

În domeniul pregătirii pentru liberare sînt desfășurate activități cu deținuții, care sînt orientate în conturarea unor deprinderi necesare pentru viața în libertate:

- Deprinderi pentru viața cotidiană:
 - ⇒ *Deprinderi de igienă personală.*
 - ⇒ *Gestionarea banilor.*
- Deprinderi pentru locuire și folosirea resurselor comunității:
 - ⇒ *A avea propria locuință.*
 - ⇒ *Cum să apelăm la ajutorul instituțiilor și serviciilor publice?*
- Deprinderi pentru viața în societate:
 - ⇒ *Asumarea propriei identități.*
 - ⇒ *Familia mea.*
 - ⇒ *Controlul emoțiilor și gestionarea conflictelor.*
 - ⇒ *Comunicarea.*
 - ⇒ *Ce pot face în timpul liber?*
- Deprinderi pentru activitatea individuală și muncă:
 - ⇒ *Deprinderi de gestionare a timpului.*
 - ⇒ *Deprinderi de învățare.*
 - ⇒ *Deprinderi de muncă.*
 - ⇒ *Cum îmi pot crea propria mea afacere?*

¹ Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind liberarea condiționată (parole), adoptată la 24 septembrie 2003.

Aici putem adăuga orice alte activități menite să contribuie la apropierea deținutului de realitatea vieții sociale din comunitate.

Într-un final, consilierul de probațiune/asistentul social din penitenciar trebuie să motiveze persoana care va fi liberată din penitenciar, pentru desfășurarea următoarelor acțiuni după liberare:

- ! Să se prezinte la sectorul de poliție din localitatea unde domiciliază, pentru a fi luat la evidență.
- ! La întâlnirea cu familia, rudele și prietenii să fie liniștit, să nu reacționeze negativ, să fie conștient că îi poate găsi nepregătiți, astfel încât trebuie să fie înțelegător.
- ! Să-și caute un loc de muncă sau să se înscrie la o școală profesională.
- ! Să trăiască cinstit și să țină cont de reguli, să întrebe când nu este sigur pe sine, ca să nu mai ajungă în conflict cu legea.
- ! La început să se mulțumească cu puțin.
- ! Să evite consumul de alcool.
- ! Să evite anturajul care l-a „dus” în penitenciar.
- ! Să-și aleagă cu grijă prietenii.
- ! Să viziteze locașurile sfinte și să se împace cu sine¹.

În cazul liberării condiționate înainte de termen, în scopul pregătirii pentru liberare, cu cel puțin șase luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, condamnații care își execută pedeapsa în regim comun și care nu au sancțiuni disciplinare nestinse sînt transferați în regim de resocializare². Cu cel puțin trei luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, administrația locului de deținere informează autoritățile administrației publice locale și agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă despre apropiata liberare a condamnatului, despre studiile, capacitatea de muncă și specialitatea lui. Administrația locului de deținere asigură explicarea prevederilor legislației în vigoare cu privire la utilizarea forței de muncă, modul de plasare în câmpul muncii și dreptul de a beneficia de o indemnizație unică. În cazul în care condamnatul își exprimă dorința de a fi plasat în câmpul muncii prin Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă de la locul de domiciliu, administrația locului de deținere expediază în termen de 5 zile cererea la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă.

¹ Adam A., Zaharia V., Cocîrță A., Cojocaru V. Ghidul rudelor persoanelor condamnate. Institutul de Reforme Penale. -Ch.: Helmax-Exim, 2006, p. 80.

² Instrucțiunea cu privire la pregătirea și prezentarea în instanța de judecată a documentației privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă, aprobată prin ordinul DIP nr. 212 din 12 decembrie 2006;

Instrucțiunea cu privire la transferarea condamnaților de la regimul de deținere comun la regim de resocializare, aprobată prin Ordinul Ministrului Justiției, 2007;

Regulamentul cu privire la modul de prezentare a condamnaților grav bolnavi pentru liberarea de la executarea pedepsei, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 331 din 06.09.2006.

Condamnații invalizi de gradul I sau II, precum și condamnații bărbați care au împlinit 65 de ani și femeile condamnate care au împlinit 60 de ani pot solicita plasarea în aziluri pentru invalizi sau bătrâni. În termen de 5 zile, administrația locului de deținere expediază organului de asistență socială cererea condamnatului.

Persoana liberată din locurile de deținere este asigurată cu bilet pentru deplasare la domiciliu. Cheltuielile pentru procurarea biletului sau îmbrăcăminte necesare sînt suportate de către condamnat. În cazul în care condamnatul nu dispune de bani, el este asigurat cu bilet și îmbrăcăminte din contul statului. Despre liberarea persoanelor care au nevoie de însoțire, femeilor gravide și minorilor, administrația locului de deținere le comunică, în prealabil, rudelor sau altor persoane indicate de condamnați. În cazul lipsei însoțitorului, administrația asigură însoțirea lor pînă domiciliu.

Probațiunea post-penitenciară

Activitățile de asistență și consiliere a persoanelor care și-au executat deplin pedeapsa privativă de libertate, liberate din locurile de detenție, de obicei se desfășoară doar la cererea fostului condamnat. În privința persoanelor liberate condiționat înainte de termen aceste activități sînt obligatorii.

În această ultimă fază, serviciul de probațiune desfășoară activități orientate spre reintegrarea socială a persoanei liberate din penitenciar.

Astfel, consilierul de probațiune evaluează, supraveghează și acordă ajutor în:

- formarea unei atitudini pozitive a familiei față de fostul deținut: este sau nu acceptat;
- cercurile de persoane în care s-a integrat;
- face sau nu abuz de alcool sau de substanțe stupefiante;
- cum relaționează cu cei din jurul lui;
- cum petrece timpul liber;
- are o motivare a schimbării comportamentale;
- s-a încadrat sau nu în câmpul muncii;
- perfectarea actelor de identitate;
- venitul familiei fostului condamnat asigură acoperirea necesităților acesteia sau nu;
- alte necesități.

Activitățile de supraveghere și ajutor față de fostul deținut sînt înscrise în dosarul de probațiune. Dosarul probațiune pentru această categorie de persoane cuprinde¹:

- cererea de asistență și consiliere;
- planul de reintegrare socială și supraveghere;

¹ Ulianovschi X., Golubțov I., Zaharia V., Cojocaru V. Ghidul consilierului de probațiune, Inst. de Reforme Penale.- Ch.: S.n., 2004, p. 140.

- raportul de evaluare întocmit înainte de pronunțarea sentinței judecătorești (dacă asemenea raport a fost întocmit);
- raportul de evaluare solicitat de către instanță în perioada supravegherii;
- referatele periodice de reintegrare socială și supraveghere care conțin informații pe scurt cu privire la rezultatele înregistrate de către persoana asistată și consiliată, acestea fiind întocmite cel puțin o dată la șase luni sau ori de câte ori se înregistrează o evoluție pozitivă sau negativă în procesul de reintegrare a persoanei respective;
- concluziile consilierului de probațiune, ce fac obiectul unui referat post-sentențial de evaluare finală, întocmit în faza reintegrării sociale durabile a persoanei.

Mecanismul de reintegrare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție este stabilit prin Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție¹.

¹ Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție nr. 297 - XIV din 24.02.1999, MO nr. 39 - 41/171 din 22.04.1999.

Sesiunea-model nr. 4 – varianta 1

Tema:

Pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților

Scop: Consolidarea capacităților personalului nou angajat al sistemului penitenciar de a contribui la pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților.

Obiective: La finalul acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- explice mecanismul de pregătire pentru liberare din penitenciar a deținuților;
- identifice nevoile sociale a deținuților ce trebuie luate în considerație în procesul pregătirii pentru liberare și reintegrării sociale ulterioare;
- argumenteze rolul personalului penitenciar în realizarea scopului pedepsei penale.

Beneficiari: personalul nou angajat al sistemului penitenciar.

Nr. participanților: *** persoane.

Locul desfășurării: **, biroul **.

Timpul: **, ora **.

Scenariul sesiunii:

1. Etapa focalizării (Partea introductivă-15 min)

- Prezentați tema, scopul și obiectivele sesiunii, asigurați-vă că participanții le-au înțeles (3 min.).
- Începeți sesiunea cu un element de captare a atenției. Relatați despre situația lui Ion (sau un alt nume, astfel încât să nu coincidă cu numele participanților) „Ion a fost condamnat la 17 ani privațiune de libertate în anul 1991 pentru omor premeditat cu circumstanțe agravante. El spune că s-a apărut de o bandă de tâlhari, care cereau bani de la el pentru fiecare comandă de lucru cu lemnul. Pe parcursul detenției a devenit tăcut, s-a deprins să fie agresiv. Fosta soție a privatizat singură apartamentul, i-a vândut casa părintească și strungul la care lucra. Copiii nu-l recunosc și nici nu-l mai țin minte. Alte rude nu are. Sănătatea la vârsta de 40 de ani e cam șubredă. Nu are nimic pe lumea aceasta, decît 1100 lei la contul de peculiu. Are doar un prieten, care s-a liberat din penitenciar cu 2 ani în urmă și care o duce cam greu. Ion se teme de schimbările care s-au produs la libertate, chiar și strada pe care locuia se numește altfel”. Rugați participanții să comenteze situația lui Ion, adresându-le cîteva întrebări: „Ce poate face Ion? Îl putem ajuta cu ceva? Cum ne implicăm sau îl ajutăm știind că acel Ion este fostul nostru coleg de școală (de bancă), care a răbufnit atunci cînd infractorii îl scurgeau de bani?” (8 min.).
- Menționați relevanța pregătirii pentru liberare pentru respectarea drepturilor omului, dar și pentru siguranța comunitară. Puteți utiliza următoarea formulă:

„Ion a plătit 17 ani de privațiune de libertate pentru fapta sa. Revine în comunitate. Are multe probleme de soluționat și dacă dintre cei responsabili nu contribuie fiecare la soluționarea problemelor sociale ale foștilor deținuți, ne supunem noi înșine riscului de a deveni victime. Unde va dormi Ion în prima seară? Cum va reacționa când își va vedea copiii? De unde va lua bani pentru hrană pînă se va angaja? Îl va primi cineva la lucru, fiind plin de tatuaje? În 17 ani a pierdut nu numai libertatea, ci toate celelalte” (4 min.).

2. Partea de bază (65 min.)

- Prezentare „Noțiuni introductive”. Utilizînd suportul de curs, explicați succint importanța muncii educative pentru reintegrarea socială a ex-deținuților (5 min.).
- Brainstorming „Care sînt problemele cu care se confruntă ex-deținuții după liberare?”. La finalizarea brainstormingului menționați că marea majoritate a acestora pot fi soluționate încă pe parcursul detenției (7 min.).
- Prezentare „Diversitatea activităților desfășurate cu condamnații” (5 min.).
- Întrebați participanții: „Care sînt actorii implicați în desfășurarea acestor programe?”, „Are cineva dintre participanți atribuții directe sau tangențiale în acest proces?”, „Cum se implică/ce rol au diverse servicii penitenciare în desfășurarea activităților cu condamnații?” (5 min.).
- Prezentare „Activități de pregătire pentru liberare din penitenciar”. Continuați cu succinta prezentare a probațiunii post-penitenciare (8 min.).
- Studiu de caz (total 18 min.). Divizați participanții în trei grupuri. Repartizați la fiecare grup cîte un caz. Formulați sarcina:
 - a) Citiți individual cazul (3 min.).
 - b) Discutați în cadrul grupului cazul și identificați problemele sociale cu care se va confrunta persoana după liberare (5 min.).
 - c) Stabiliți un plan de acțiuni care ar duce la soluționarea acestor probleme (5 min.).
 - d) Stabiliți rolul dv. în realizarea planului de acțiuni, pornind de la atribuțiile dv. de serviciu. Fiecare participant stabilește rolul său în mod individual (5 min.).
 - e) Identificați o persoană din cadrul grupului care va prezenta cazul, posibile probleme ale deținutului după liberare, planul de acțiuni și repartizarea rolurilor în vederea realizării acestui plan.
- Prezentarea grupurilor (5 min. fiecare grup). Discuții (2 min.).

3. Etapa concluziilor (10 min)

- Realizați o discuție ghidată. Ajutați participanții să traseze concluziile acestei activități de instruire, ghidîndu-i prin întrebările de mai jos:
 - ⇒ *La ce ne ajută informația studiată?*
 - ⇒ *Sînt posibile în viață cazuri similare celor discutate astăzi?*
 - ⇒ *Ce ar fi important să cunoaștem pentru a contribui la pregătirea pentru liberare?*

Suport pentru participanți

Studiu de caz 1

Lilian s-a născut la 30 noiembrie anul 1987, în municipiul Chișinău. La moment este învinuit în baza art. 190 al. 2, lit. b;c CP RM.

Este copilul dnei Feodora (a.n. 1952) și al dlui Ion (a.n. 1944). Relația părinților nu a fost oficializată. Mama are probleme de sănătate, i s-a stabilit grad de dizabilitate (probleme auditive, utilizează dispozitiv auditiv). Pare o fire liniștită, preocupată de situația copilului. A încercat permanent să asigure minimul necesar ce ține de necesitățile materiale, se simțea bine atunci când copilul avea ce mânca și cu ce se îmbrăca. Acordă o atenție deosebită studiilor, permanent s-a interesat de rezultate și de frecvență la orele de studiu.

Tatăl lui Lilian, dl Ion, a activat o bună perioadă de timp ca lucrător medical. A început să consume alcool, fapt ce a dus la separarea partenerilor. În procesul de educare și creștere a băiatului, tatăl nu s-a implicat. În 2000, tata apare în familie, fiind adus de mama, în stare critică (fusesse grav bătut). Venirea tatălui în familie a înrăutățit relațiile între mamă și fiu. Dna Feodora putea din ce în ce mai greu să mențină un anumit control asupra băiatului. Toate promisiunile tatălui că nu va mai bea alcool au fost în zadar. Astfel, în februarie 2004, la insistența mamei, acesta părăsește familia.

Perioada aflării tatălui în familie a cauzat absența băiatului din familie. Acesta se întâlnea cu prieteni, cunoscuți a căror situație materială era relativ mai bună ca a sa. Acest fapt a sporit tot mai mult ura lui Lilian, care își dorește să fie îndestulat și asigurat. Au apărut certuri între mamă și copil din cauza sărăciei, locuinței, banilor, veniturile materiale sînt apreciate de inculpat drept insuficiente ducerii unui trai decent. Lilian a menționat că nu i s-a asigurat nici măcar minimul necesar. De multe ori ciocnirile între mamă și fiu se finalizau cu agresiune fizică aplicată de băiat.

Dorința acestuia de a avea o viață mai bună l-a decis să caute de lucru. Pleca la piață și cumpăra ceai en-gros, apoi, în afara pieței, îl vindea mai scump. Se vedea nevoit să muncească de mic pentru a se întreține singur. Aceasta a dus la nerespectarea mamei, pe care o acuză că nu este capabilă să-i asigure un mediu corespunzător afectiv și material.

Un factor important care provoacă neînțelegerile ar putea fi conflictul de vîrstă, mama este practic de vîrstă a III-a și nu percepe toate schimbările de comportament pe care le manifestă fiul. În urma unor contradicții, băiatul a amenințat-o pe mamă că el se va implica în acțiuni delincvente (dacă aceasta nu va încerca să soluționeze situația materială), ceea ce s-a și întîmplat.

Instanța de judecată a decis o pedeapsă privativă de libertate cu aplicarea art. 90. În scurt timp, minorul a săvîrșește o nouă infracțiune, fiind învinuit în baza art. 187 al.2. În prezent este condamnat la 6 ani privațiune de libertate, din care a ispășit deja 1/2. Mama este în vîrstă și nu are nici posibilitate materială și nici fizică de a merge în vizită la fiu. El este practic izolat de mediul extern. Nu are sancțiuni disciplinare. Urmează întocmai indicațiile administrației penitenciare.

Studiu de caz 2

Timur s-a născut la 22 septembrie anul 1987, în or. Odesa și face parte dintr-o familie incompletă (familie dezorganizată prin divorț): mama - dna Tamara (a.n. 1958), tata - dl Vladimir (a.n.1945). Este învinuit în baza art. 145 CP RM.

Nașterea lui Timur a fost foarte complicată (a suferit o traumă ce a predispus tensiune intercraniană). A reușit să supraviețuiască. Pentru mamă, Timur a devenit sensul vieții. Pînă la vîrsta de 3 ani copilul s-a aflat permanent la bunicii paterni. În acest timp, dna Tamara l-a cunoscut pe dl Vladimir mai bine. E vorba de atitudinea acestuia față de copil, familie, statut social. Referitor la creșterea și educația copilului este tipul de soț care consideră că tata trebuie să asigure familia cu cele necesare, iar ceea ce ține de educație ar fi sarcina soției. Manifesta un comportament arogant, indiferent, consum excesiv de alcool, permanent pretindea că face parte dintr-o familie de oameni de vază, dna provenind dintr-o familie modestă. Educația primită de dna Tamara acasă a călit în ea disciplină, ordine, severitate. Comportamentul indiferent manifestat de soț a dus la faptul că mama cere divorțul pentru ca mai apoi să se stabilească cu traiul împreună Timur, în Republica Moldova.

În momentul în care copilul abandona orele de studiu, mama s-a alarmat și la încercarea de a soluționa situația s-au iscat certuri între mamă și copil, uneori soldate cu pedepse fizice. În prezent, problemele de sănătate nu-i pot permite dnei să lucreze, deseori este plasată la tratament. Informația parvenită de la dna Svetlana (sora dnei Tamara) vorbește despre faptul că mama fiind traumată psihic de tragedia rețrăită anterior, înmormîntarea a doi copii, practic nu este în stare să muncească. Uneori privește copilul ca pe o jucărie, dar, care de fapt, este suflet viu. O învinuiește în mare parte pe mama de cele întîmplate și totodată conștientizează imposibilitatea dnei Tamara de a menține controlul și supravegherea necesară. Timur avea frică de mătușa lui, care se străduia să educe în el perseverență, încredere în propriile puteri, însă o făcea într-o manieră foarte dură, la care el nu a rezistat. Dna Svetlana caracterizează copilul ca fiind ușor influențabil, slab de caracter, sensibil, fricos.

Situația financiară în familie fiind precară, dna Tamara decide să vîndă apartamentul cu trei camere și trece cu traiul în sect. Y pe adresa: XZ

Timur s-a aflat în evidența sectorului de poliție nr. Q, CPS Y. Din discuție cu dna Galina, inspector pentru problemele minorilor, s-a estimat că a fost plasat în evidență din cauză că abandona orele de studiu, că lipsea noaptea de acasă. Pentru a contracara comportamentul predelinvențial, au fost întreprinse măsuri profilactice.

De comiterea infracțiunii sînt învinuite trei persoane, dintre care doi majori și un minor. Pe ceilalți doi implicați în comiterea infracțiunii îi cunoștea foarte puțin. De fapt îl cunoștea timp de o lună de zile pe minorul Vladimir. Pe cel major, l-a cunoscut în ziua comiterii infracțiunii, cu cîteva ore înainte de incident. Nu a fost o acțiune planificată sau cel puțin Timur nu cunoștea nimic despre aceasta. Vinovăția lui se explică prin faptul că a fost prezent la tîrîrea cadavrului. Practic, Timur nu conștientiza gravitatea art. de care este învinuit. Dl Alexei, ofițer de urmărire penală, relatează că Timur vorbea despre cele întîmplate ca despre o aventură asemănătoare jocurilor de Internet.

Studiu de caz 3

I. N. s-a născut la 13 ianuarie 1988., originar din orașul Breansk. Provine dintr-o familie social-vulnerabilă. Dezvoltarea fizică și intelectuală corespunde vârstei. Se află în Izolatorul de Arest Preventiv nr.3 de o lună și jumătate. Este învinovățit în baza art. 186, al.2; 187, al.2; 273. A terminat 4 clase de instruire școlară, apoi a obținut profesia de cizmar.

I. N. este primul copil al dlui N. S. (a.n.1963) și al dnei N. M. (a.n.1967). În familie mai sînt doi copii: A. (a.n.1994), I. (a.n.1993). Părinții au divorțat, motivul fiind arestul tatălui. Tatăl lui I.N. se află în prezent în penitenciar (pentru omor). Mama lui I.N. consumă abuziv alcool, trăiește la țară împreună cu sora și fratele lui I.N.

De la 11 ani, I.N. trăiește singur. S-a simțit neglijat de către mama sa, fapt ce l-a determinat să fugă de acasă de unde a lipsit timp de 1 an. Mama împreună cu cei doi copii locuiesc acum la țară. În perioada în care a lipsit de acasă a cunoscut un anturaj delinvent. Acțiunile infracționale de la început erau pentru a se putea alimenta împreună cu gașca. Ulterior, sub influența alcoolului, au avut loc acțiuni planificate din timp (serveau alcool pentru curaj).

Sesiunea-model nr. 4 – varianta 2

Metodologia sesiunii

Beneficiar: Centrul de Instruire al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Instituțiile penitenciare

Subiectul: Pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților

Grupul țintă: personalul nou angajat al sistemului penitenciar

Perioada: permanent

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu mecanismul de pregătire pentru liberare din penitenciar a deținuților.
- Dezvoltarea abilităților de identificare a nevoilor sociale a deținuților ce trebuie luate în considerare în procesul pregătirii pentru liberare și reintegrare socială ulterioară.
- Oferirea oportunităților de conștientizare a rolului personalului penitenciar în realizarea scopului pedepsei penale.

Distribuția în timp a componentelor sesiunii. Descrierea activităților.

Nr.	Componenta sesiunii	Timpul activității	Metodologia aplicată pentru realizarea activității
I	Partea introductivă a sesiunii (Evocarea) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizarea audienței 	Total 15 min. 2 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Crearea atmosferei favorabile inițierii activității de formare.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezentarea subiectului și obiectivelor sesiunii 	5 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va anunța subiectul și obiectivele sesiunii. Se va explica de ce a fost ales subiectul respectiv și se va atrage atenție asupra importanței subiectului în activitatea ulterioară a participanților. Se vor da explicații succinte la fiecare obiectiv prezentat. Prezentarea va fi însoțită de posterul pe care vor fi scrise din timp subiectul și obiectivele sesiunii. Formatorul va stimula o succintă discuție referitoare la necesitatea și importanța subiectului și la obiectivele care urmează să fie realizate în cadrul sesiunii.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Evocarea cunoștințelor participanților referitor la pregătirea pentru eliberare din penitenciar a deținuților 	8 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să evoce din experiența personală problemele majore întâlnite în procesul de pregătire pentru eliberare din penitenciar a deținuților. ▪ Participanții vor scrie pe fișă timp de 5 minute problemele și situațiile pe care le-au evocat. ▪ Formatorul va solicita citorva participanți să prezinte cazurile descrise și să împărtășească, pe scurt, ce acțiuni puteau fi/au fost întreprinse în vederea facilitării pregătirii pentru eliberare și reintegrare socială ulterioară a deținuților. ▪ Formatorul va facilita discuțiile în direcția identificării cunoștințelor pe care trebuie să le poseze un colaborator al instituțiilor penitenciare în domeniul pregătirii pentru eliberare și reintegrare socială ulterioară a deținuților. ▪ Formatorul va accentua importanța și necesitatea cunoașterii mecanismului pregătirii pentru eliberare și contribuția fiecărui colaborator al sistemului penitenciar în realizarea scopului pedepsei penale. ▪ Formatorul va pregăti terenul pentru trecerea la studierea informației noi. Se va explica participanților că în cadrul următoarei etape a activității se va studia informația teoretică referitoare la subiectul sesiunii, iar apoi se va realiza un studiu de caz prin intermediul căruia se vor dezvolta competențele participanților de a identifica nevoile sociale a deținuților ce trebuie luate în considerare în procesul pregătirii pentru eliberare și reintegrare socială ulterioară.
II	Studiul informației noi <ul style="list-style-type: none"> ▪ Explicarea metodologiei de lucru care va fi aplicată pentru studierea părții teoretice a sesiunii 	Total 40 min. 3 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va informa participanții asupra pașilor care vor fi realizați în cadrul prelucrării informației: a) Formarea grupelor de bază; b) Distribuția informației către fiecare participant și prelucrarea individuală a informației primite; c) Formarea echipelor de experți și prelucrarea aprofundată a informațiilor în echipele de

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Studiul informației „Pregătirea pentru eliberare și reintegrare socială a deținuților”: <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Diversitatea activităților desfășurate cu condamnății</i> 2. <i>Activități de pregătire pentru eliberare din penitenciar</i> 3. <i>Probațiunea post-penitenciară.</i> 		<p>experți; d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și expunerea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază; e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat.</p> <p>a) Formarea grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în grupe a câte trei persoane (conform numărului de fragmente ale textului care va fi prelucrat). Pentru aceasta se pot folosi diverse tehnici de divizare în grupuri. Acestea vor fi grupele de bază în cadrul sesiunii. Fiecare grup de bază își ocupă locul său la o masă separată de lucru. În cadrul fiecărui grup participanților li se va propune să extragă câte o fișă pe care va fi scris un număr (sau 1, sau 2, sau 3). Participanții care au extras fișa cu numărul 1 vor primi fragmentul 1. <i>Diversitatea activităților desfășurate cu condamnății</i>. Participanții care au extras fișa cu numărul 2 vor primi fragmentul 2. <i>Activități de pregătire pentru eliberare din penitenciar</i>. Participanții care au extras fișa cu numărul 3 vor primi fragmentul 3. <i>Probațiunea post-penitenciară</i>; <p>b) Prelucrarea individuală a informației.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să prelucreze individual fragmentele primite. Se vor evita orice discuții între membrii grupului. Dacă la cititori apar necărități sau dezacorduri referitoare la informația citită, atunci ei vor face notițe pe fișa de lucru sau pe o fișă separată. <p>c) Prelucrarea aprofundată a informației în cadrul echipelor de experți.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ La expirarea timpului planificat pentru prelucrarea individuală a informației, formatorul va forma echipele de experți. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 1 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Diversitatea activităților desfășurate cu condamnății</i>”. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 2 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Activități de pregătire pentru eliberare din penitenciar</i>”. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 3 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Probațiunea post-penitenciară</i>”. În cadrul echipelor de experți, participanții vor realiza o prelucrare colectivă a informației pe care au prelucrat-o anterior în mod individual. Inițial vor clarifica toate întrebările sau neclaritățile care au apărut pe parcursul lecturii individuale.
		3 min.	
		7 min.	
		8 min.	

		<p>Se va forma o viziune comună asupra subiectului abordat. În continuare participanții vor realiza o sinteză succintă și clară a informației pe care au prelucrat-o în mod colectiv. După aceasta, participanții vor identifica oportunități metodologice pentru a explica informația pe care ei deja o dețin celorlalți colegi din grupele de bază. Experții vor elabora un succint plan după care vor explica celorlalți colegi informația pe care o dețin.</p>
	15 min.	<p>d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și expunerea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să se întoarcă în grupele de bază unde vor iniția o prezentare a fragmentelor (în ordinea succesiunii numerelor) care au fost prelucrate de ei individual apoi în cadrul grupelor de experți.
	3 min.	<p>e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va distribui toate fragmentele de text către toți participanții la sesiune. Astfel, participanții vor primi setul complet de materiale de instruire. Formatorul va solicita participanților ca în cadrul grupelor să formuleze rolul pe care îl poate avea fiecare colaborator, inclusiv cei care nu au atribuții directe, în procesul de pregătire pentru liberare.
	1 min	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va face o succintă generalizare a modului în care a fost prelucrată informația și va pregăti participanții pentru a trece la următoarea etapă a sesiunii.
	Total 25 min.	
	11 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în trei echipe. Fiecărei echipe i se oferă descrierea unui caz. Formatorul va solicita de la participanți: <ul style="list-style-type: none"> - să identifice nevoile sociale ale deținutului; - să descrie ce activități ar urma de realizat în perioada de acomodare și în perioada de bază a detenției; - să formuleze ce activități urmează a fi desfășurate/planul de intervenție în perioada de pregătire pentru eliberare și să identifice persoanele implicate; - să analizeze care ar fi acțiunile de probațiune post-penitenciară și care ar fi intervențiile suplimentare în perioada respectivă.
III	Întărirea informației prelucrate în cadrul sesiunii	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Realizarea studiului de caz „Nevoi sociale ale deținuților și intervenții în procesul de pregătire pentru liberare și reintegrare socială ulterioară a deținuților”

		11 min. 3 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezentarea echipelor. Comentarii succinte din partea celorlalte echipe. ▪ Formatorul va generaliza informația referitoare la realizarea studiului de caz.
IV	<p>Emiterea concluziilor referitoare la activitatea realizată. Trasarea perspectivelor constructive de promovare a inovației</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Generalizarea informațiilor abordate în cadrul sesiunii „Pregătirea pentru eliberare și reintegrare socială a deținuților” 	Total 7 min. 4 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va reconstitui traiectul activităților din cadrul sesiunii (etapele se scriu pe poster): <ul style="list-style-type: none"> - Actualizarea cunoștințelor referitoare la pregătirea pentru eliberare și reintegrare socială a deținuților. - Studiul informației noi referitoare la mecanismul de pregătire pentru eliberare și activitățile desfășurate în diferite perioade ale detenției. - Întărirea informației studiate prin realizarea jocului pe roluri. ▪ Formatorul va crea oportunități pentru ca participanții să exprime idei referitoare la aplicarea informației prelucrate pe parcursul sesiunii în activitatea lor profesională.
V	<p>Evaluarea sesiunii</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Aplicarea chestionarului de evaluare a sesiunii 	3 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va accentua necesitatea evaluării activității în cadrul sesiunii și va solicita participanților să completeze chestionarele de evaluare distribuite. ▪ Participanții vor completa fișele de evaluare și le vor prezenta formatorului.

Înzestrarea logistică a sesiunii: foi de lucru, pixuri, flipchart, marchere, hîrtie pentru notițe, materiale multiplicat.

Bibliografie

1. Standardele minime privind tratamentul deținuților, adoptate de către primul congres al Națiunilor Unite privind prevenirea crimei și tratamentul infractorilor, Geneva, 1955.
2. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, 16.12.1966, ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990.
3. Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 1988.
4. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE.
5. Recomandarea Rec (2003) 22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind liberarea condiționată (parole), adoptată la 24 septembrie 2003.
6. Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr 34-35, 2005.
7. Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996, M.O. al R.M. nr 15/154 din 06.03.1997.
8. Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție nr. 297 - XIV din 24.02.1999, MO nr. 39 - 41/171 din 22.04.1999.
9. Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărârea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
10. Concepția reformării sistemului penitenciar, Hotărârea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial al R.M. nr. 13-15/101, 16.01.2004).
11. Instrucțiunea cu privire la pregătirea și prezentarea în instanța de judecată a documentației privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, aprobată prin ordinul DIP nr. 212 din 12 decembrie 2006;
12. Instrucțiunea cu privire la transferarea condamnaților de la regimul de deținere comun la regim de resocializare, aprobată prin Ordinul Ministrului Justiției, decembrie 2006.
13. Regulamentul cu privire la modul de prezentare a condamnaților grav bolnavi pentru liberarea de la executarea pedepsei, aprobat prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 331 din 06.09.2006.
14. Andrew Coyle. Managing prisons in a time of change. International Centre for Prison Studies, 2002.
15. Ion Eugen Sandu, Florin Sandu, Gheorghe - Iulian Ioniță. Criminologie. Editura Sylvi, București 2001. p. 51.
16. Adam A., Zaharia V., Cocîrță A., Cojocaru V. Ghidul rudelor persoanelor condamnate. Institutul de Reforme Penale. -Ch.: Helmax-Exim, 2006.
17. Ulianovschi X., Golubțov I., Zaharia V., Cojocaru V. Ghidul consilierului de probațiune, Inst. de Reforme Penale.- Ch.: S.n., 2004.
18. Florian Gh., Zaharia V., Dilion M., Popa V., Moraru - Chilimar R. Probațiunea prezentențială în privința minorilor. Teorie și practică. Coord. : Vladimir Cojocaru, ... ; Inst. de Reforme Penale. - Ch.: IRP, 2005, p. 28.

Suport pentru participanți (1)

Diversitatea activităților desfășurate cu condamnații

În procesul de evaluare inițială sînt identificate cele mai diverse probleme psihosociale ale condamnatului, care au influențat direct săvîrșirea infracțiunii și care trebuie luate în considerație la stabilirea planului individual de executare a pedepsei privative de libertate: sărăcia, concretizată prin venituri insuficiente; condiții igienice improprii; spațiu locativ redus; administrare defectuoasă a veniturilor; conflicte familiale; control familial redus; absența unuia/ambilor părinți; lipsa suportului din partea familiei; exemplu parental negativ; abandon școlar; pregătire școlară insuficientă; lipsa calificării profesionale; lipsa unui loc de muncă; lipsa unei locuințe; absența normelor/valorilor la care să se raporteze; apartenența la un anturaj cu o atitudine pro-infracțiune; consum de alcool/drog; dependența de jocuri de noroc; gestionarea defectuoasă a timpului liber; conduită antisocială; capacitate scăzută de auto-control; indecizie vocațională; stigmatizare socială; respect redus/exagerat față de propria persoană; imaturitate cognitivă; probleme de comunicare inter-personală; influențabilitate/vulnerabilitate; agresivitate verbală/fizică; depresie; anxietate etc.

Ținînd cont de spectrul de probleme identificate, vor fi desfășurate cu deținuții un complex de activități, ce pot fi clasificate în trei categorii:

- Activități cu caracter general - reorientarea personalității (pe parcursul perioadei de bază a detenției).
- Activități de pregătire pentru liberare - instruirea persoanei pentru a face față problemelor cu care se va confrunta în libertate (ultimele 3-6 luni înainte de liberare).
- Activități de liberare propriu-zise.

Activități cu caracter general. Aici se includ cîteva tipuri de intervenții (activități):

- Activitățile în timpul liber.
- Educație - instruirea școlară/instruirea profesională.
- Activități culturale.
- Consiliere psihologică.
- Muncă și activitate profesională.
- Activități sportive.
- Asistență medicală.
- Asistență socială.
- Evaluări ale necesităților.
- Activități de întreținere a instituției.

Activități de informare - pre-liberatorii. Reprezintă totalitatea activităților desfășurate de către asistentul social, psiholog, șeful de sector, educator cu deținuții care în viitorul apropiat se vor libera. Aceste activități cuprind atât instruire teoretică cât și căpătarea unor deprinderi practice.

Acțiunile de liberare propriu-zise:

- facilitarea perfectării actelor de identitate;
- stabilirea locului unde va domicilia deținutul după liberare;
- asigurarea cu îmbrăcăminte;
- asigurarea cheltuielilor de transport pînă la domiciliu.

Support pentru participanți (2)

Activități de pregătire pentru liberare din penitenciar

Consilierul de probațiune din penitenciar, în cazul în care un condamnat este pregătit pentru a fi liberat, trebuie să atragă atenția la câteva aspecte:

- adresa de la domiciliu, cine locuiește acolo și relația dintre aceștia și condamnat. Poate fi relevantă informația cu privire la situația materială și istoria membrilor de familie;
- atitudinea familiei față de întoarcerea condamnatului după o absență îndelungată;
- opțiuni alternative în cazul în care condamnatul nu se poate întoarce acasă sau nu are locuință;
- carnetul de muncă și posibilități de angajare în serviciu după liberare;
- atitudinea condamnatului față de infracțiune, delict(e) și victimă(e);
- atitudinea comunității locale față de condamnat și atitudinea victimei;
- în anumite cazuri specifice, precum ar fi violul sau atunci când în infracțiune este implicat un copil sau o persoană în vârstă, domiciliul, atitudinea și problemele victimei și familiei acesteia;
- în cazurile în care poate exista un risc pentru copii, să se arate că serviciile sociale au fost consultate asupra supravegherii post-liberare în vederea protejării viitoarelor potențiale victime;
- reacția la liberări temporare pe durata sentinței curente;
- un program de supraveghere conținând o evaluare a reacției posibile la supraveghere și propuneri privind organizarea supravegherii, inclusiv frecvența contactelor;
- recomandări pentru liberare condiționată a infractorilor;
- recomandări pentru supravegherea infractorului în comunitate, programe de lucru, precum și crearea condițiilor adecvate pentru realizarea acestora;
- evaluarea riscului de recidivă.

În privința condamnaților, care vor fi eliberați în scurt timp, trebuie să fie desfășurate programe specializate, care să poată mări în mod real gradul de reintegrare socială a ex-deținutului.

În domeniul pregătirii pentru liberare sînt desfășurate activități cu deținuții, care sînt orientate la conturarea unor deprinderi necesare pentru viața de la libertate:

- **Deprinderi pentru viața cotidiană:**
 - ⇒ *Deprinderi de igienă personală.*
 - ⇒ *Gestionarea banilor*

- **Deprinderi pentru locuire și folosirea resurselor comunității:**
 - ⇒ A avea propria locuință.
 - ⇒ Cum să apelăm la ajutorul instituțiilor și serviciilor publice?
- **Deprinderi pentru viața în societate:**
 - ⇒ Asumarea propriei identități.
 - ⇒ Familia mea.
 - ⇒ Controlul emoțiilor și gestionarea conflictelor.
 - ⇒ Comunicarea.
 - ⇒ Ce pot face în timpul liber?
- **Deprinderi pentru activitatea individuală și muncă:**
 - ⇒ Deprinderi de gestionare a timpului.
 - ⇒ Deprinderi de învățare.
 - ⇒ Deprinderi de muncă.
 - ⇒ Cum îmi pot crea propria mea afacere?
 - ⇒ Alte activități menite să contribuie la apropierea deținutului la realitatea vieții sociale din comunitate.

Consilierul de probațiune/asistentul social din penitenciar într-un final trebuie să motiveze persoana ce urmează a fi liberată din penitenciar, pentru desfășurarea următoarelor acțiuni după liberare:

- ! Să se prezinte la sectorul de poliție din localitatea unde domiciliază, pentru a fi luat la evidență.
- ! La întâlnirea cu familia, rudele și prietenii să fie liniștit, să nu reacționeze negativ, să fie conștient că îi poate găsi nepregătiți, încât trebuie să fie înțelegător.
- ! Să-și caute un loc de muncă sau să se înmatriculeze la o școală profesională.
- ! Să trăiască cinstit și să țină cont de reguli, să întrebe când nu este sigur pe sine, ca să nu mai ajungă în conflict cu legea.
- ! Să se mulțumească la început cu puținul.
- ! Să evite consumul de alcool.
- ! Să evite anturajul care l-a „dus” în penitenciar.
- ! Să-și aleagă cu grijă prietenii.
- ! Să viziteze locașurile sfinte și să se împace cu sine.

În cazul liberării condiționate înainte de termen, în scopul pregătirii pentru liberare, cu cel puțin 6 luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, condamnații care își execută pedeapsa în regim comun și care nu au sancțiuni disciplinare

nestinse sînt transferați în regim de resocializare. Cu cel puțin 3 luni înainte de expirarea termenului de executare a pedepsei închisorii, administrația locului de deținere informează autoritățile administrației publice locale și agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă despre apropiata liberare a condamnatului, despre studiile, capacitatea de muncă și specialitatea lui. Administrația locului de deținere asigură explicarea prevederilor legislației în vigoare cu privire la utilizarea forței de muncă, modul de plasare în câmpul muncii și dreptul de a beneficia de o indemnizație unică. În cazul în care condamnatul își exprimă dorința de a fi plasat în câmpul muncii prin Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă de la locul de domiciliu, administrația locului de deținere, în termen de 5 zile, expediază cererea la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă.

Condamnații invalizi de gradul I sau II, precum și condamnații bărbați care au împlinit 65 de ani și femeile condamnate care au împlinit 60 de ani pot solicita plasarea în aziluri pentru invalizi sau bătrîni. Administrația locului de deținere, în termen de 5 zile, expediază organului de asistență socială cererea condamnatului.

Persoana liberată din locurile de deținere este asigurată cu bilet pentru deplasare la domiciliu. Cheltuielile pentru procurarea biletului sau îmbrăcăminții necesare sînt suportate de către condamnat. În cazul în care condamnatul nu dispune de bani, el este asigurat cu bilet și îmbrăcămințe din contul statului. Despre liberarea persoanelor care au nevoie de însoțire, femeilor gravide și minorilor administrația locului de deținere comunică, în prealabil, rudelor sau altor persoane indicate de condamnați. În cazul lipsei însoțitorului, administrația asigură însoțirea lor pînă domiciliu.

Support pentru participanți (3)

Probațiunea post-penitenciară

Activitățile de asistență și consiliere a persoanelor care și-au executat deplin pedeapsa privativă de libertate, eliberate din locurile de detenție, de obicei se desfășoară doar la cererea fostului condamnat. În privința persoanelor liberate condiționat înainte de termen aceste activități sînt obligatorii.

În această ultimă fază, serviciul de probațiune desfășoară activități orientate spre reintegrarea socială a persoanei liberate din penitenciar.

Astfel, consilierul evaluează, supraveghează și acordă ajutor în:

- formarea unei atitudini pozitive a familiei față de fostul deținut; este sau nu acceptat;
- cercurile de persoane în care s-a integrat;
- face sau nu abuz de alcool sau de substanțe stupefiante;
- cum relaționează cu cei din jurul lui;
- cum petrece timpul liber;
- are o motivare a schimbării comportamentale;
- s-a încadrat sau nu în câmpul muncii;
- perfectarea actelor de identitate;
- venitul familiei fostului condamnat asigură acoperirea necesităților acesteia sau nu;
- alte necesități.

Activitățile de supraveghere și ajutor față de fostul deținut sînt înscrise în dosarul de probațiune. Dosarul probațiune pentru această categorie de persoane cuprinde:

- cererea de asistență și consiliere;
- planul de reintegrare socială și supraveghere;
- raportul de evaluare întocmit înainte de pronunțarea sentinței judecătorești (dacă asemenea raport a fost întocmit);
- raportul de evaluare solicitat de către instanță pe perioada supravegherii;
- referatele periodice de reintegrare socială și supraveghere care conțin pe scurt informații cu privire la rezultatele înregistrate de către persoana asistată și consiliată, acestea fiind întocmite cel puțin o dată la șase luni sau ori de câte ori se înregistrează o evoluție pozitivă ori negativă în procesul de reintegrare a persoanei respective;
- concluziile consilierului de probațiune, ce fac obiectul unui referat post-sentențial de evaluare finală, întocmit la faza reintegrării sociale durabile a persoanei.

Mecanismul de reintegrare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție este stabilit prin Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție.

Support pentru participanți (4)

Studiu de caz 1

Lilian s-a născut la 30 noiembrie 1987, în municipiul Chișinău. Este învinuit în baza art. 190 al. 2, lit. b;c CP RM.

Este copilul dnei Feodora (a.n. 1952) și al dlui Ion (a.n. 1944). Relația părinților nu a fost oficializată. Mama are probleme de sănătate, i s-a stabilit grad de dizabilitate (probleme auditive, folosește dispozitiv auditiv). Pare o fire liniștită, preocupată de situația copilului. A încercat permanent să asigure minimul necesar ce ține de necesitățile materiale, se simțea bine atunci când copilul avea ce mânca și cu ce se îmbrăca. Acordă o atenție deosebită studiilor, permanent s-a interesat de rezultate și de frecvență la orele de studiu.

Tatăl lui Lilian, dl Ion, a activat o bună perioadă de timp ca lucrător medical. A început să consume alcool, fapt ce a dus la separarea partenerilor. În procesul de educare și creștere a băiatului, tatăl nu s-a implicat. În 2000, tatăl apare în familie, fiind adus de mama, în stare critică (grav bătut). Venirea tatălui în familie a înrăutățit relațiile între mamă și fiu. Dna Feodora putea să mențină un control asupra băiatului din ce în ce mai greu. Toate promisiunile tatălui că nu va mai consuma alcool au fost în zadar. Astfel, în februarie 2004, la insistența mamei, acesta părăsește familia.

Perioada aflării tatălui în familie a determinat absența băiatului din cadrul familiei. Acesta se întâlnea cu prieteni, cunoscuți a căror situație materială era relativ mai bună ca a lui. Acest fapt a sporit tot mai mult ura lui Lilian, care își dorește să fie îndestulat și asigurat. Au apărut certuri între mamă și copil din cauza sărăciei, locuinței, banilor, veniturile materiale sînt apreciate de inculpat drept insuficiente pentru a duce un trai decent. Lilian a reproșat că nu i s-a asigurat nici măcar cu minimul necesar. De multe ori, ciocnirile între mamă și fiu finalizau cu agresiune fizică aplicată de băiat.

Dorința acestuia de a avea o viață mai bună l-a decis să caute de lucru. Pleca la piață și cumpăra ceai en-gros, pe care ulterior îl vindea mai scump în afara pieței. Se vedea nevoit să muncească de mic pentru a se întreține singur. Aceasta a dus la nerespectarea mamei, pe care o acuză că nu este capabilă să-i asigure un mediu corespunzător afectiv și material.

Un factor important care provoacă neînțelegerile ar putea fi diferența mare de vîrstă, mama aparține categoriei vîrstei a III-a și nu percepe toate schimbările de comportament pe care le manifestă fiul. În urma unor contradicții, băiatul a amenințat-o pe mamă că el se va implica în acțiuni delincvente (dacă aceasta nu va încerca să soluționeze situația materială), ceea ce s-a și întîmplat.

Instanța de judecată a decis o pedeapsă privativă de libertate cu aplicarea art. 90. În scurt timp, Lilian săvîrșește o nouă infracțiune, fiind învinuit în baza art. 187 al.2. În prezent este condamnat la 6 ani privațiune de libertate, din care a ispășit deja 1/2. Mama este în vîrstă și nu are posibilitate nici materială și nici fizică de a merge în vizită la fiu. El este practic izolat de mediul extern. Nu are sancțiuni disciplinare. Urmează întocmai indicațiile administrației penitenciare.

Studiu de caz 2

Timur s-a născut la 22 septembrie anul 1987, în or. Odesa și face parte dintr-o familie incompletă (familie dezorganizată prin divorț): mama - dna Tamara (a.n. 1958), tatăl - dl Vladimir (a.n.1945). Timur este învinuit în baza art. 145 CP RM.

Nașterea lui Timur a fost foarte complicată (a suferit o traumă ce a predispus tensiune intercraniană). A reușit să supraviețuiască. Pentru mamă, Timur a devenit sensul vieții. Pînă la vîrsta de 3 ani, copilul s-a aflat permanent la bunicii paterni. În acest timp, dna Tamara l-a cunoscut mai bine pe dl Vladimir. Este vorba de atitudinea acestuia față de copil, familie, statut social. Referitor la creșterea și educația copilului este tipul de soț care consideră că tatăl trebuie să asigure familia cu cele necesare, iar ceea ce ține de educație ar fi sarcina soției. Manifestă un comportament arogant, indiferent, consum excesiv de alcool, permanent pretinde că face parte dintr-o familie de oameni de vază, pe cînd dna provine dintr-o familie modestă. Educația primită de dna Tamara acasă a călît în ea disciplină, ordine, severitate. Comportamentul indiferent manifestat de soț a dus la faptul că mama cere divorțul pentru ca ulterior să se stabilească, împreună Timur, în Republica Moldova.

În momentul în care copilul abandona orele de studiu, mama s-a alarmat și la încercarea de a soluționa situația s-au iscat certuri între mamă și copil, uneori soldate cu pedepse fizice. În prezent, problemele de sănătate nu-i pot permite mamei să lucreze, deseori are nevoie de tratament. Informația parvenită de la dna Svetlana (sora dnei Tamara) vorbește despre faptul că mama a fost traumată psihic de tragedia suferită anterior, înmormîntarea a doi copii; practic, aceasta nu este în stare să muncească. Uneori privește copilul ca pe o jucărie, or, de fapt, este suflet viu. O învinuiește în mare parte pe mama de cele întîmplate și totodată conștientizează imposibilitatea dnei Tamara de a menține controlul și supravegherea necesară. Timur avea frică de mătușa lui, care se străduia să educe în el perseverență, încredere în propriile puteri, însă o făcea într-o manieră foarte dură la care el nu a rezistat. Dna Svetlana caracterizează copilul ca fiind ușor influențabil, cu un caracter slab, sensibil, fricos.

Situația financiară în familie fiind precară, dna Tamara decide să vîndă apartamentul cu trei camere și se mută în sect. Y pe adresa: XZ.

Timur s-a aflat în evidența sectorului de poliție nr. Q, CPS Y. Din discuție cu dna Galina, inspector pentru problemele minorilor, s-a estimat că a fost plasat în evidență din cauză că abandona orele de studiu, că lipsea noaptea de acasă. În scopul corectării comportamentului pre-delinvențial au fost întreprinse măsuri profilactice.

De comiterea infracțiunii sînt învinuite trei persoane, dintre care doi majori și un minor. Pe cei doi implicați în comiterea infracțiunii, Timur îi cunoștea foarte puțin. De fapt îl cunoștea de o lună de zile pe minorul Vladimir. Pe cel major l-a cunoscut în ziua comiterii infracțiunii, cu cîteva ore înainte de incident. Nu a fost o acțiune planificată sau cel puțin Timur nu cunoștea nimic despre aceasta. Vinovăția lui se explică prin faptul că a fost prezent la tîrîrea cadavrului. Practic, Timur nu conștientiza gravitatea art. de care este învinuit. Dl Alexei, ofițer de urmărire penală, relatează că Timur vorbea despre cele întîmplate ca despre o aventură asemănătoare jocurilor pe Internet.

Studiu de caz 3

I. N. s-a născut la 13.01.88., originar din orașul Breansk. Provine dintr-o familie social-vulnerabilă. Dezvoltarea fizică și intelectuală corespunde vârstei. Se află în Izolatorul de Arest Preventiv nr.3 de o lună și jumate. Este învinuit în baza art. 186, al.2; 187, al.2; 273. A terminat patru clase de instruire școlară, apoi a obținut profesia de cizmar.

I. N. este primul copil al dlui N. S. (a.n.1963) și al dnei N. M. (a.n.1967). În familie mai sînt doi copii: A. (a.n.1994), I. (a.n.1993). Părinții au divorțat, motivul fiind arestul tatălui. Tatăl lui I.N. se află acum în penitenciar (pentru omor). Mama lui I.N. consumă abuziv alcool, locuiește la țară împreună cu sora și fratele lui I.

De la 11 ani, I.N. se întreține singur. S-a simțit neglijat de către mama sa, fapt ce l-a determinat să fugă de acasă și a lipsit timp de 1 an. În prezent, mama împreună cu cei doi copii locuiesc la țară. În perioada cît a lipsit de acasă, a cunoscut un anturaj delincvent. La început, prin acțiunile infracționale urmăreau alimentarea împreună cu gașca. Ulterior, sub influența alcoolului, au avut loc acțiuni din timp planificate (alcool serveau pentru curaj).

Poster 1

Subiectul:

Pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu mecanismul de pregătire pentru liberare din penitenciar a deținuților.
- Dezvoltarea abilităților de identificare a nevoilor sociale ale deținuților ce trebuie luate în considerație în procesul pregătirii pentru liberare și reintegrare socială ulterioară.
- Oferirea oportunităților de conștientizare a rolului personalului penitenciar în realizarea scopului pedepsei penale.

Poster 2

Subiectul:

Pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților

- Actualizarea cunoștințelor referitoare la pregătirea pentru liberare și reintegrare socială a deținuților.
- Studiul informației noi referitoare la mecanismul de pregătire pentru liberare și activitățile desfășurate în diferite perioade ale detenției.
- Întărirea informației studiate prin realizarea studiului de caz.

Sesiunea-model nr. 5

Etica
colaboratorului
sistemului
penitenciar

Support de curs

Introducere

Comunitatea umană a fost întotdeauna preocupată de modelul de comportament al individului în raport cu un alt individ sau cu comunitatea în general. Din cele mai vechi timpuri au existat norme care limitau libertatea absolută a individului, norme care purtau un caracter imperativ sau dispozitiv și care erau duse la îndeplinire prin intermediul mecanismelor sociale existente la acel moment.

Termenul de etică provine de la grecescul *ethos* (lat. *ethike*), ceea ce înseamnă *obicei, caracter moral*¹. Pentru prima dată operează cu acest termen Aristotel, exprimând un domeniu distinct de cercetare al filosofiei practice și atribuindu-i o semnificație deontologică, făcând totodată o distincție între etică, filosofie, politică și psihologie. Cicero, urmărind traducerea exactă a termenului de etică din limba greacă în limba latină, găsește noțiunea de *moralis* (moral), de la *mores* - lat. moravuri. Ulterior, pleiade întregi de gânditori încearcă să definească și să delimiteze noțiunea de etică și morală. Dezvoltarea civilizațională conturează o distincție între aceste două noțiuni. Morala apare ca un ansamblu de reguli ce reglementează comportamentul uman, obiceiuri formate printr-o practică permanentă, stabilă și continuă, fiind acceptate și aduse la îndeplinire în mod benevol de către membrii societății (comunități în interiorul cărora se răsfrîng aceste norme). Etica apare ca o știință distinctă, ce studiază morala, avînd menirea de a soluționa problemele cotidiene de apreciere și atitudine în planul moralității.

Etica este știința ce studiază principiile fundamentale ale moralității și normele ce reglementează comportamentul uman din punct de vedere al calificativelor „bine” - „rău”².

În general, etica vizează toate domeniile de activitate umană în orice circumstanțe.

Etica profesională este o categorie mai restrînsă, semnificînd un ansamblu de reguli ce vizează exercitarea anumitei profesii/specialități, comportamentul celor care practică această profesie în relațiile cu alte persoane și comunitatea în general. Etica profesională este calificată și ca un ansamblu de reguli codificate, ce prescriu un anumit tip de relații morale între oameni, considerate optime din punct de vedere al îndeplinirii activității profesionale, reprezentînd interpretarea social-filosofică a menirii anumitei profesii³. Asemenea reguli au apărut în faza rudimentară sub forma regulilor breslei (uniunii profesionale), reguli a căror respectare era urmărită de către organele de conducere ale breslei.

Etica colaboratorului sistemului penitenciar se referă la comportamentul acestuia preponderent în circumstanțele în care acesta își exercită statutar funcția sau este perceput de către societate ca fiind un reprezentant al profesiei respective. Aici sînt incluse atît relațiile colaborator-deținut, cît și relațiile dintre colaboratori (șefi, sub-

¹ Афанасьева О. В., Пищелко А.В. Этика и психология профессиональной деятельности юриста. Москва 2001. р. 129.

² Малый энциклопедический словарь. Ф.А. Брокгауз-И.А. Ефрон. Москва 1994, т. 4. столб. 2166.

³ Словарь по этике. Гусейнов А.А., Кона И.С. Москва 1989.

alterni, colegii de serviciu), precum și relațiile dintre colaboratorii sistemului penitenciar și alți reprezentanți ai autorității statale sau comunitatea în general.

Normele de etică profesională se referă la toți colaboratorii sistemului penitenciar, indiferent de grad și funcție. Alte persoane care activează pe baze nepermanente în sistemul penitenciar sînt, de asemenea, obligate să respecte normele de etică profesională.

Deseori, aceste reguli de etică sînt incluse într-un Cod Etic. Codul Etic al Colaboratorului sistemului penitenciar a fost aprobat prin Ordinul MJ RM nr. 307 din 04.08.2005. Deci, Codul Etic stabilește ansamblul normelor de conduită, valorile și principiile morale pe care colaboratorul sistemului penitenciar are obligația să le respecte în viața socială, pe întreaga durată în care deține această calitate.

Activitatea colaboratorului sistemului penitenciar este reglementată de norme juridice generale și speciale, cum ar fi Constituția, Codul de Executare, Legea cu privire la sistemul penitenciar, alte acte normative. Totodată, există un ansamblu de reglementări ce depășesc cadrul stipulațiilor legale - normele eticii profesionale ale colaboratorului sistemului penitenciar.

Justificarea existenței acestui set de norme se construiește în baza următoarelor argumente:

- reglementările juridice nu conțin, nici nu pot conține, însă nici nu se impune să conțină reglementări exagerat de detaliate ale comportamentului colaboratorului sistemului penitenciar;
- normele juridice formează coridorul general, în care trebuie să se încadreze comportamentul cazual al persoanei. Modul în care se procedează de la caz la caz, este ghidat și de normele etico-morale;
- există o multitudine de situații, stabilite prin lege, în care luarea deciziei este lăsată la latitudinea colaboratorului sistemului penitenciar în anumite limite, ceea ce creează un teren de „variație a efectelor”;
- în cadrul faptelor licite, se distinge o zonă intermediară între comportamentul licit moral și cel ilicit (faptele social-periculoase și cele antisociale), exprimată prin domeniul faptelor amorale.

Am putea spune că, normele etice le confirmă și le completează pe cele juridice¹. Astfel, etica colaboratorului sistemului penitenciar cuprinde normele menite să ghideze comportamentul colaboratorului sistemului penitenciar în spiritul umanismului și corectitudinii, în situațiile cînd normele juridice nu prevăd sau conțin doar în mod general anumit model de comportament.

Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar

Activitatea colaboratorului sistemului penitenciar este ghidată de o serie de principii comportamentale²:

¹ Судебная этика. А.Ф. Закомлисов. Санкт-Петербург 2002, р. 52.

² Căpățînă I., Blănaru D., Zaharia V. Instruire clinică. - Chișinău: Pontos, 2002, p. 10.

1) Legalitatea. Orice acțiune sau inacțiune este ghidată de spiritul și litera legii. În exercitarea atribuțiilor profesionale, există o multitudine de situații în care colaboratorul acționează împreună sau în raport cu persoane condamnate la privațiune de libertate sau aflate în arest preventiv. Oricare ar fi circumstanțele de fapt (inclusiv influență fizică, psihică), colaboratorul urmează prevederile și procedurile prevăzute de lege.

2) Formalismul legal. Activitatea de asigurare a executării pedepsei închisorii, detențiunii pe viață și a arestului preventiv, prezintă o importanță deosebită pentru ordinea în societate. Din asemenea considerente, modelul de comportament al colaboratorilor sistemului penitenciar este reglementat de către normele juridice. În vederea îndeplinirii atribuțiilor profesionale, actele întocmite de colaborator trebuie să corespundă anumitor exigențe de conținut și formă.

3) Corectitudinea. Acest aspect vizează în primul rând relațiile cu alte persoane. Mediul de activitate al colaboratorului sistemului penitenciar este mult prea complex, chiar dificil. Respectarea demnității altor persoane este o cale spre evitarea conflictelor interpersonale.

4) Umanismul; tratamentul nediscriminatoriu; respectarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime și demnității umane. Legea are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului.

5) Devotamentul față de interesele Republicii Moldova¹.

6) Responsabilitate în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu și misiunilor încredințate.

7) Eficacitate în serviciul intereselor generale ale societății.

8) Eficiență în utilizarea resurselor.

Codul Etic al Colaboratorului sistemului penitenciar menționează următoarele principii: legalitate; respectarea drepturilor persoanelor private de libertate, în condițiile prevăzute de lege; obiectivitate; echitate; confidențialitate; competență; profesionalism; onestitate; responsabilitate și imparțialitate; integritate; ierarhie organizatorică și funcțională.

Art. 1 al Legii cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996² stabilește:

sistemul penitenciar își desfășoară activitatea pe baza principiilor legalității, umanismului, democratismului și respectării drepturilor omului.

Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004³, pe lângă aceste principii mai menționează (art. 164): **principiul respectării demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.**

¹ Statutul disciplinar al colaboratorilor sistemului penitenciar al Ministerului Justiției, Hotărârea Guvernului nr. 308 din 19.03.1998, M.O. al R.M. nr. 36-37/302 din 24.04.1998.

² Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996, M.O. al R.M. nr. 15/154 din 06.03.1997.

³ Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr. 34-35, 2005.

Legea cu privire la sistemul penitenciar, art. 20 - Obligațiile și drepturile colaboratorilor sistemului penitenciar, prevede:

colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să respecte normele eticii profesionale, să aibă o atitudine umană față de condamnați și deținuți, să fie amabili cu aceștia, să nu le atingă demnitatea personală, să le îndeplinească cerințele legitime.

Concepția reformării sistemului penitenciar (Hotărîrea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial 13-15/101, 16.01.2004)¹, în pct. 6 - Reorganizarea activității educative cu condamnații definește o modalitate de reformare a sistemului penitenciar - „Asigurarea priorității valorilor social-umane în cadrul tuturor direcțiilor de activitate educativă desfășurată cu condamnații, cultivîndu-le colaboratorilor sistemului penitenciar aptitudini de muncă individuală și diferențiată cu condamnații în funcție de gradul de pericol pe care aceștia îl prezintă pentru societate, precum și a unei atitudini binevoitoare față de condamnați în baza principiilor dreptății, umanității și parteneriatului”.

O serie de principii comportamentale derivă din actele internaționale în domeniu. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE², în partea I, Principiile fundamentale, stipulează:

1. În tratamentul oricărei persoane private de libertate, trebuie să fie respectate drepturile omului de care acestea se bucură.
2. Persoanele private de liberate își mențin toate drepturile de care nu au fost lipsiți în mod legitim prin hotărîrea judecătorească, în baza căreia sînt deținuți sau ținuți în arest.
3. Restricțiile impuse persoanelor private de libertate trebuie să fie minim necesare și să corespundă aceluși scop întemeiat cu care s-au impus.
4. Ținerea în detenție a deținuților în condiții care lezează drepturile omului de care aceștia se bucură, nu poate fi justificată prin insuficiența de resurse.
5. Viața în instituțiile privative de libertate trebuie să fie, pe cît este posibil, apropiată de aspectele pozitive ale vieții în societate.
6. Ținerea în detenție trebuie să fie organizată astfel încît să contribuie la întoarcerea în societate a persoanelor private de libertate.
7. Se consideră binevenită colaborarea cu serviciile sociale din exterior și, pe cît este posibil, participarea societății civile în viața deținuților.
8. Colaboratorii instituțiilor penitenciare îndeplinesc o funcție importantă pentru societate și de aceea, ordinea de angajare, pregătirea profesională și condițiile de muncă trebuie să le asigure posibilitatea de a menține standarde înalte de tratament a deținuților.

¹ Concepția reformării sistemului penitenciar, Hotărîrea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial al R.M. nr. 13-15/101, 16.01.2004)

² Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE.

9. Toate instituțiile penitenciare trebuie să fie inspectate sistematic de către organele de stat și verificate de structuri independente.

Aceste reguli se aplică în mod imparțial, fără orice discriminare pe bază de sex, rasă, culoare, limbă, convingeri religioase, politice sau de alt gen, origine națională sau socială, apartenență la minoritățile naționale, situația materială, statutul la naștere, sau alt statut¹.

Importanța respectării normelor de etică profesională

Prin activitatea desfășurată, colaboratorii sistemului penitenciar contribuie la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, intereselor de stat ale Republicii Moldova, ordinii publice și siguranței naționale, intereselor comunității în general². Ei își asumă responsabilitatea de a-și îndeplini obligațiile de serviciu, indiferent de complexitatea, dificultățile și riscurile profesiei, gradul de pericolozitate al persoanelor private de libertate, stresul permanent, presiunile și amenințările referitoare la viață, integritatea corporală, demnitate și sănătate pentru ei și/sau membrii lor de familie.

Importanța socială a activităților desfășurate, mediul închis și condițiile specifice de muncă ce derivă, conferă colaboratorilor sistemului penitenciar un statut special, care impune acestora obligația să respecte valorile etice stipulate în statutul profesiei. Importanța respectării normelor de etică profesională sporește în situațiile neprevăzute (stări excepționale în instituții, nesupunere, capturarea ostaticilor etc). În asemenea situații se manifestă în mod special devotamentul, jertfirea de sine, fermitatea, eroismul, corectitudinea.

Colaboratorii sistemului penitenciar acționează în numele puterii publice, ceea ce face ca exigențele față de comportamentul acestora să fie suficient de stricte. Doar prin respectarea întocmai a legislației și regulilor de etică profesională se obține încrederea în sistemul penitenciar și stima față de această profesie.

Colaboratorii sistemului penitenciar trebuie să dispună de abilități de comunicare, lucru în echipă și gestionare a situațiilor conflictuale; să dovedească umanism, discreție, stăpânire de sine, precum și deschidere pentru înțelegerea problemelor sociale, culturale și educaționale ale colectivității în care își exercită profesia; să dea dovadă de corectitudine, perseverență și după caz operativitate.

Obligațiile colaboratorilor sistemului penitenciar

La îndeplinirea atribuțiilor profesionale, colaboratorul sistemului penitenciar are obligația³:

¹ Standardele minime privind tratamentul deținuților, adoptate de către primul congres al Națiunilor Unite privind prevenirea crimei și tratamentul infractorilor, Geneva, 1955.

² Codul de conduită al funcționarilor însărcinați cu menținerea ordinii de drept, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU, nr. 34/169 din 17 decembrie 1979.

³ Ministerul Justiției al României, ORDIN Nr. 2794/C din 8 octombrie 2004, pentru aprobarea Codului deontologic al personalului din sistemul administrației penitenciare, publicat în: Monitorul Oficial al României, nr. 1098 din 25 noiembrie 2004.

- a) să cunoască și să respecte Constituția, legislația în vigoare, Jurământul, să execute întocmai și la timp prevederile statutului, regulamentelor și instrucțiunilor, ordinelor și dispozițiilor primite;
- b) să aplice dispozițiile legale în conformitate cu atribuțiile ce îi revin, cu respectarea eticii profesionale;
- c) să execute, cu profesionalism și în termenul stabilit, atribuțiile ce îi revin și să dovedească, în toate împrejurările, onestitate, obiectivitate, stimă, cinste, corectitudine, disciplină și respect față de șefii ierarhici, colegi și subalterni;
- d) să se comporte civilizată și demn în toate împrejurările, să manifeste stăpânire de sine, amabilitate, politețe și să vorbească respectuos și decent, într-o manieră potrivită cu funcția pe care o deține;
- e) să dea dovadă de umanism în raport cu persoanele deținute¹;
- f) să suporte cu dârzenie toate greutățile serviciului;
- g) să constituie exemple pentru subordonați, colegi și persoanele private de libertate, să creeze un climat corespunzător de muncă și să contribuie la realizarea și menținerea unei imagini pozitive a instituției;
- h) să respecte jurământul de credință depus cu ocazia numirii în funcție;
- i) să se prezinte la serviciu echipat regulamentar, să respecte întocmai programul de muncă și să folosească timpul de lucru, resursele materiale și financiare ale instituției în mod eficient și rațional, numai pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu;
- j) să asigure ocrotirea bunurilor instituției și să prevină producerea oricărui prejudiciu, acționând în orice situație ca bun gospodar;
- k) să-și perfecționeze în permanență calificarea profesională²;
- l) să respecte prevederile legale referitoare la incompatibilități și interdicții;
- m) să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu;
- n) să nu manifeste toleranță față de abateri și să informeze autoritățile abilitate cu privire la infracțiunile de care a luat la cunoștință în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul, îndeosebi a actelor de corupție;
- o) să informeze șeful ierarhic despre existența unui conflict de interese privind exercitarea atribuțiilor de serviciu, în condițiile legii;
- p) să păstreze cu strictețe secretele de stat și de serviciu;
- q) să fie exigent față de sine însuși, să contracareze încălcările ordinii de drept și să contribuie activ la formarea și menținerea prestigiului activității în sistemul penitenciar.

¹ Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 1988.

² Principii călăuzitoare elaborate în scopul îndeplinirii eficiente a Codului de Conduită al funcționarilor însărcinați cu menținerea ordinii de drept, adoptate prin Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU la 24 mai 1989.

Interdicțiile comportamentale pentru colaboratorii sistemului penitenciar

Se interzice colaboratorului sistemului penitenciar:

- a) să exercite abuziv atribuțiile de serviciu ce îi revin;
- b) să aibă o atitudine exagerat de severă sau indiferentă față de subalterni;
- c) să dispună, să exercite, să instige ori să tolereze actele de tortură sau orice formă de tratament inuman ori degradant asupra persoanelor private de libertate;
- d) să primească, să solicite ori să accepte, direct sau indirect, pentru sine sau pentru alte persoane, în considerarea calității oficiale, cadouri, bani, împrumuturi, orice alte valori sau servicii;
- e) să utilizeze funcția pe care o îndeplinește pentru rezolvarea unor interese de ordin personal ori pentru a constrânge, a intimida sau a înșela alte persoane în scopul obținerii unor privilegii, bunuri ori servicii;
- f) să stabilească relații de afaceri ori de altă natură cu persoanele private de libertate, cu persoane din lumea interlopă sau cunoscute a fi implicate în activități ilegale;
- g) să intervină pentru soluționarea unor cereri sau lucrări care nu sînt de competența sa ori nu le-a fost repartizate de conducătorii ierarhici;
- h) să dețină orice altă funcție publică sau privată pentru care este retribuit, cu excepția funcțiilor didactice din cadrul instituțiilor de învățămînt, a activităților de cercetare științifică și creație literar-artistică;
- i) să recurgă la forță sau la folosirea mijloacelor de imobilizare împotriva persoanelor private de libertate, în alte condiții decît cele expres prevăzute de lege¹.

Aspecte etice ale relației colaborator al sistemului penitenciar - deținut

Condamnatul are drepturile, libertățile și obligațiile cetățenilor Republicii Moldova, cu excepțiile și restricțiile stabilite de Codul de Executare și de actele normative adoptate în conformitate cu acesta. Restricția drepturilor proclamate în art.20-24 din Constituția Republicii Moldova nu se admite.

Condamnatului i se garantează dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțămîntul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecție din partea statului.

¹ Ministerul Justiției al României, ORDIN Nr. 2794/C din 8 octombrie 2004, pentru aprobarea Codului deontologic al personalului din sistemul administrației penitenciare, publicat în: Monitorul Oficial al României, nr. 1098 din 25 noiembrie 2004.

Deținuții au dreptul la un tratament decent și amabil din partea administrației penitenciarului. Totodată, deținuții sînt obligați să respecte prevederile legislației execuțional - penale după ce a luat cunoștință de ele; să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a personalului instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane; să se abțină de la acțiuni care ar înjosi demnitatea altor deținuți, a personalului penitenciar și altor persoane; să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei. Realizarea drepturilor deținutului nu trebuie să lezeze drepturile și interesele legitime ale altor persoane, inclusiv deținuți, și nici să nu încalce modul și condițiile de executare a pedepsei sau a detenției preventive.

Deținuților li se interzice insultarea sau săvîrșirea acțiunilor care jignesc demnitatea personalului penitenciar, deținuților și altor persoane; îndemnarea altor deținuți la săvîrșirea actelor de indisciplină; folosirea altor deținuți pentru servicii personale.

În relațiile cu persoanele private de libertate, colaboratorii sistemului penitenciar au următoarele obligații:

- a) să respecte și să protejeze drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor private de libertate, precum și viața, sănătatea și demnitatea acestora;
- b) să prevină și să se abțină de la orice acțiune care presupune discriminarea persoanelor private de libertate sau a oricărei alte persoane pe teme de etnie, rasă, naționalitate, sex și orientare sexuală, religie, limbă, opinie sau alte teme;
- c) să manifeste înțelegere față de problemele persoanelor private de libertate și respect pentru dreptul acestora la exprimarea opiniilor, în limitele regulilor de ordine și disciplină stabilite în penitenciar;
- d) să acționeze pentru influențarea pozitivă a comportamentului persoanelor private de libertate, atît prin exemplul personal, cît și prin încurajarea acestora de a-și asuma răspunderea pentru faptele comise și de a participa la activități specifice astfel încît, la punerea în libertate, să se poată reintegra în societate;
- e) să primească și să soluționeze, cu imparțialitate și în termen legal, cererile, sesizările și plîngerile persoanelor private de libertate sau ale altor persoane;
- f) să sprijine persoanele private de libertate, în limita competențelor profesionale, pentru rezolvarea legală a problemelor juridice, sociale și familiale pe care le au pe timpul executării pedepselor pronunțate de instanțele de judecată.

La primirea în penitenciar:

Deținuții sosiți în penitenciar sînt supuși percheziției complete, iar lucrurile lor sînt verificate. Percheziția se efectuează de către colaboratori de același sex cu persoana supusă percheziției. Persoanele percheziționate nu trebuie să fie supuse umilințelor în timpul percheziției. Concomitent cu percheziția, colaboratorul serviciului medical va verifica

deținuții în vederea constatării existenței leziunilor corporale sau altor urme de violență, a existenței stării de ebrietate etc¹. Colaboratorul sistemului penitenciar, responsabil de primirea persoanei în instituția penitenciară, este obligat să înregistreze imediat o serie de informații, inclusiv referitor la „orice leziuni corporale ce pot fi observate și plângeri cu privire la tratamentul incorect pînă la intrarea în instituția penitenciară”.

Deținuții care nu au haine proprii potrivite, primesc haine corespunzătoare climatului. Aceste haine nu trebuie să fie umilitoare sau degradante. Deținuții care au primit permisiunea de ieșire în afara teritoriului instituției penitenciare, nu trebuie să li se impună să îmbrace haine care ar da în vileag statutul de deținut.

În timpul executării pedepsei:

Relațiile dintre deținuți și personalul penitenciar sînt determinate de scopurile detenției și se întemeiază pe principiile respectului reciproc, umanismului, democrației și respectării stricte a legislației. Personalului penitenciar i se interzice categoric tratamentul preconcept al deținuților, intrarea cu aceștia sau cu rudele lor în relații, contrar intereselor de serviciu, precum și să beneficieze de serviciile acestora. Deținerea separată a condamnaților în penitenciar nu trebuie să aibă caracter discriminatoriu sau să lezeze demnitatea umană.

Personalul trebuie să ofere întotdeauna un exemplu pozitiv și să se bucure de respect din partea deținuților prin comportamentul său și prin îndeplinirea obligațiilor. Personalul penitenciar este obligat să dea dovadă de politețe și cultură în relațiile cu deținuții. Deținuții sînt obligați să fie amabili și respectuoși între ei și cu personalul penitenciar, să îndeplinească fără obiecții cerințele legitime ale personalului penitenciar. De asemenea, la întîlnirea cu personalul penitenciar și cu persoanele sosite în vizită, deținuții sînt obligați să se ridice și să-i salute; la intrarea în celulă a personalului penitenciar, să se alinieze și să-l salute. Deținuții se adresează reprezentanților administrației instituției utilizînd formula de politețe „dumneavoastră”, apelativele „domnule”, „doamnă”, urmate de denumirea gradului, funcției deținute sau numele de familie. Colaboratorii instituțiilor se adresează deținuților utilizînd formula de politețe „dumneavoastră”, „domnule/doamnă”, „deținut(ă)” și numindu-i „condamnat(ă)”, „prevenit(ă)” și/sau pe numele de familie. În comunicarea cu minorii, personalul instituției poate să-i tutuiască sau să le spună pe nume, fără a leza demnitatea lor.

În instituțiile penitenciare, ordinea internă este organizată ținînd cont de cerințele regimului, de securitate și disciplină, deținuților fiindu-le oferite în același timp condiții de detenție, care să asigure demnitatea umană și realizarea deplină a programului de activități. Nici unul dintre deținuții instituției penitenciare nu trebuie să fie angajat sau investit cu anumite împluterniciri ce țin de asigurarea regimului disciplinar.

La transportarea deținuților în instituții penitenciare, sau din acestea în alte locuri, cum ar fi în instanța de judecată sau la spital, deținuții trebuie să fie cît mai puțin expuși vederii, iar pentru asigurarea anonimității acestora, trebuie să fie întreprinse măsuri corespunzătoare de precauție.

¹ Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărîrea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.

Deținuții nu trebuie să fie pedepsiți pentru exprimarea unei solicitări sau plîngerii.

Colaboratorul sistemului penitenciar trebuie să respecte confidențialitatea relațiilor permise ale deținutului. Datele cu caracter personal ale condamnaților la pedeapsa închisorii sînt confidențiale, potrivit legii.

Etica profesională a relațiilor de serviciu

Conducerea instituției penitenciare trebuie să fie efectuată în context etic, în limitele căruia se recunoaște că atitudinea față de deținuți trebuie să fie umană și cu respectarea demnității omului. Personalul trebuie să dea dovadă de conștientizare clară a scopului sistemului penitenciar. Administrația trebuie să arate un exemplu de realizare a acestui scop. În activitatea sa, personalul trebuie să respecte norme înalte de comportament profesional și personal. Colaboratorii sistemului penitenciar au obligația să se conformeze dispozițiilor date de conducătorii ierarhici cărora le este subordonat direct. Obligațiile personalului nu includ doar obligațiile unor simpli gardieni și trebuie să ia în considerație și necesitatea de a contribui la întoarcerea deținuților în societate după ispășirea pedepsei, în baza programului de motivare pozitivă și de asistență.

În vederea reintegrării sociale a persoanelor private de libertate, colaboratorii sistemului penitenciar colaborează cu instituțiile specializate ale statului, organizațiile neguvernamentale și comunitatea locală și solicită sprijinul familiei, rudelor și prietenilor, în limitele prevăzute de reglementările în vigoare. În cadrul relației de parteneriat cu societatea civilă, colaboratorul sistemului penitenciar poate furniza membrilor acestora informații privitoare la legislația în vigoare și la activitatea sa profesională, în limitele competenței ce îi revin și fără a dezvălui date și informații clasificate, potrivit legii. Fiecare colaborator trebuie să păstreze secretul de stat și de serviciu, precum și confidențialitatea informațiilor sau a documentelor care au acest caracter, în condițiile legii.

Colaboratorii sistemului penitenciar trebuie să manifeste preocupare și interes pentru perfecționarea nivelului de instruire profesională, acționînd permanent pentru dezvoltarea abilităților necesare rezolvării unor situații deosebite, create sau produse de către persoanele private de libertate ori de alte persoane.

Sesiunea-model nr. 5 – varianta 1

Tema:

Etica colaboratorului sistemului penitenciar

Scop: Consolidarea capacităților personalului nou angajat al sistemului penitenciar de apreciere etică a comportamentului în raport cu deținuții.

Obiective: La finele acestei sesiuni, participanții vor putea să:

- explice normele eticii profesionale ale colaboratorilor sistemului penitenciar;
- aprecieze etic modelul de comportament;
- argumenteze necesitatea respectării normelor și valorilor etice în activitatea sistemului penitenciar.

Beneficiari: personalul nou angajat al sistemului penitenciar.

Nr. participanților: *** persoane.

Locul desfășurării: ***, biroul ***.

Timpul: ***, ora ***.

Scenariul sesiunii:

1. Etapa focalizării (Partea introductivă-10 min)

- Începeți sesiunea cu un element de captare a atenției. Adresați-vă participanților cu un ton agresiv: „Sînteți angajați ai sistemului penitenciar, dar vă purtați ca niște bandiți. Auziți voi, SUS!!!”. Ulterior, rugați pe cîțiva participanți să comenteze situația, adresîndu-le cîteva întrebări „Cum v-ați simțit? Cum se simt oamenii cînd sînt jigniți de către alte persoane? Cum se simt deținuții cînd îi tratăm în cel mai jignitor mod?” (7 min.).
- Prezentați tema, scopul și obiectivele sesiunii, asigurați-vă că participanții le-au înțeles (3 min.).

2. Partea de bază (70 min.)

- Prezentare „Ce este etica profesională, ce semnifică etica colaboratorului sistemului penitenciar”. Utilizînd suportul de curs, explicați succint noțiunea de etică, care este justificarea existenței normelor de etică profesională, care este importanța respectării normelor de etică profesională de către colaboratorii sistemului penitenciar (5 min.).
- Brainstorming „Care sînt principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar?” (7 min.).
- Afișați posterul nr. 1 „Principii comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar”. Corelați principiile scrise pe poster cu cele menționate anterior în

cadrul brainstormingului de către participanți. Rugați participanții să explice și să exemplifice fiecare din principii (10 min.).

- Explicați principiile care nu au fost explicate suficient de către participanți, ghidându-vă de suportul de curs (4 min.). După ce ați explicat, distribuiți materialul pentru participanți „*Principii comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar*”.
- Rugați participanții să ia fiecare o foaie și să scrie, în mod individual, care sînt obligațiile colaboratorului sistemului penitenciar, ținînd cont de principiile etice (7 min.).
- Oferiți cîtorva voluntari posibilitatea să citească obligațiile pe care le-au notat. Cereți detalii și argumente. Întrebați dacă la cineva dintre participanți mai sînt înscrise și alte obligații ale colaboratorului sistemului penitenciar (10 min). Ulterior, distribuiți materialul „*Obligațiile colaboratorilor sistemului penitenciar*”.
- Rugați participanții să ia fiecare o foaie și să scrie, în mod individual, care sînt interdicțiile comportamentale pentru colaboratorul sistemului penitenciar, ținînd cont de principiile etice (7 min.).
- Oferiți cîtorva voluntari posibilitatea să citească interdicțiile pe care le-au notat. Cereți detalii și argumente. Întrebați dacă la cineva dintre participanți mai sînt înscrise și alte interdicții comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar (10 min). Ulterior, distribuiți materialul „*Interdicțiile comportamentale pentru colaboratorii sistemului penitenciar*”.
- Realizați o discuție ghidată. „*Cum trebuie procedat în raport cu deținuții în general, la primirea în penitenciar, în timpul executării pedepsei*”. Utilizați suportul de curs pentru a sublinia obligațiile colaboratorului sistemului penitenciar în raport cu deținutul (10 min).

3. Etapa concluziilor (10 min)

- Realizați o discuție ghidată. Prin întrebările de mai jos, ajutați participanții să traseze concluziile acestei activități de instruire:
 - ⇒ *La ce ne ajută informația studiată?*
 - ⇒ *Sînt posibile în viață cazuri similare celor discutate astăzi?*
 - ⇒ *Ce ar fi important să cunoaștem pentru a avea un comportament etic, demn?*
 - ⇒ *Cum facem ca și colegii noștri să aibă un comportament etic?*

Suport pentru participanți (grupul 1)

Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar

Activitatea colaboratorului sistemului penitenciar este ghidată de o serie de **principii comportamentale**:

1) Legalitatea. Oricare acțiune sau inacțiune este ghidată de spiritul și litera legii. În exercitarea atribuțiilor profesionale, există o multitudine de situații în care colaboratorul acționează împreună sau în raport cu persoane condamnate la privațiune de libertate sau aflate în arest preventiv. Oricare ar fi circumstanțele de fapt (inclusiv influență fizică, psihică), colaboratorul urmează prevederile și procedurile prevăzute de lege.

2) Formalismul legal. Activitatea de asigurare a executării pedepsei închisorii, detențiunii pe viață și a arestului preventiv, prezintă o importanță deosebită pentru ordinea în societate. Din asemenea considerente, modelul de comportament al colaboratorilor sistemului penitenciar este reglementat de către normele juridice. În vederea îndeplinirii atribuțiilor profesionale, actele întocmite de colaborator trebuie să corespundă anumitor exigențe de conținut și formă.

3) Corectitudinea. Acest aspect vizează în primul rând relațiile cu alte persoane. Mediul de activitate al colaboratorului sistemului penitenciar este mult prea complex, chiar dificil. Respectarea demnității altor persoane este o cale spre evitarea conflictelor interpersonale.

4) Umanismul; tratamentul nediscriminatoriu; respectarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime și demnității umane. Legea are menire să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului.

5) Devotamentul față de interesele Republicii Moldova.

6) Responsabilitate în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu și misiunilor încredințate.

7) Eficacitate în serviciul intereselor generale ale societății.

8) Eficiență în utilizarea resurselor.

Codul Etic al Colaboratorului sistemului penitenciar menționează următoarele principii: legalitate; respectarea drepturilor persoanelor private de libertate, în condițiile prevăzute de lege; obiectivitate; echitate; confidențialitate; competență; profesionalism; onestitate; responsabilitate și imparțialitate; integritate; ierarhie organizatorică și funcțională.

Trebuie de reamintit că art. 1 al Legii cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996 stabilește:

sistemul penitenciar își desfășoară activitatea pe baza principiilor legalității, umanismului, democratismului și respectării drepturilor omului.

Pe lângă aceste principii Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, mai menționează (art. 164): **principiul respectării demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.**

Legea cu privire la sistemul penitenciar, art. 20 - Obligațiile și drepturile colaboratorilor sistemului penitenciar, prevede:

colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să respecte normele eticii profesionale, să aibă o atitudine umană față de condamnați și deținuți, să fie amabili cu aceștia, să nu le atingă demnitatea personală, să le îndeplinească cerințele legitime.

Concepția reformării sistemului penitenciar (Hotărîrea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial 13-15/101, 16.01.2004), în pct. 6 - Reorganizarea activității educative cu condamnații definește o modalitate de reformare a sistemului penitenciar - „Asigurarea priorității valorilor social-umane în cadrul tuturor direcțiilor de activitate educativă desfășurată cu condamnații, cultivîndu-le colaboratorilor sistemului penitenciar aptitudini de muncă individuală și diferențiată cu condamnații în funcție de gradul de pericol pe care aceștia îl prezintă pentru societate, precum și a unei atitudini binevoitoare față de condamnați în baza principiilor dreptății, umanității și parteneriatului”.

O serie de principii comportamentale derivă din actele internaționale în domeniu. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE, în partea I, Principiile fundamentale, stipulează:

1. În tratamentul oricărei persoane private de libertate, trebuie să fie respectate drepturile omului de care acestea se bucură.
2. Persoanele private de liberate își mențin toate drepturile de care nu au fost lipsite în mod legitim prin hotărîrea judecătorească, în baza căreia sînt deținute sau ținute în arest.
3. Restricțiile, impuse persoanelor private de libertate, trebuie să fie minim necesare și să corespundă aceluși scop întemeiat cu care s-au impus.
4. Ținerea în detenție a deținuților în condiții, care lezează drepturile omului de care aceștia se bucură, nu poate fi justificată prin insuficiența de resurse.
5. Viața în instituțiile privative de libertate trebuie să fie, pe cît este posibil, apropiată de aspectele pozitive ale vieții în societate.
6. Ținerea în detenție trebuie să fie organizată astfel încît să contribuie la întoarcerea în societate a persoanelor private de libertate.
7. Trebuie considerată binevenită colaborarea cu serviciile sociale din exterior și, pe cît este posibil, participarea societății civile în viața deținuților.
8. Colaboratorii instituțiilor penitenciare îndeplinesc o funcție importantă pentru societate și de aceea, ordinea de angajare, pregătirea profesională și condițiile de muncă trebuie să le asigure posibilitatea de a menține standarde înalte de tratament a deținuților.

9. Toate instituțiile penitenciare trebuie să fie inspectate sistematic de către organele de stat și verificate de structuri independente.

Aceste reguli se aplică în mod **imparțial**, fără orice discriminare pe bază de sex, rasă, culoare, limbă, convingeri religioase, politice sau de alt gen, origine națională sau socială, apartenență la minoritățile naționale, situația materială, statutul la naștere sau alt statut.

Suport pentru participanți (grupul 2)

Obligațiile colaboratorilor sistemului penitenciar

La îndeplinirea atribuțiilor profesionale, colaboratorul sistemului penitenciar are obligația:

- a) să cunoască și să respecte Constituția, legislația în vigoare, Jurământul, să execute întocmai și la timp prevederile statutului, regulamentelor și instrucțiunilor, ordinelor și dispozițiilor primite;
- b) să aplice dispozițiile legale în conformitate cu atribuțiile ce îi revin, cu respectarea eticii profesionale;
- c) să execute, cu profesionalism și în termenul stabilit, atribuțiile ce îi revin și să dovedească, în toate împrejurările, onestitate, obiectivitate, stimă, cinste, corectitudine, disciplină și respect față de șefii ierarhici, colegi și subalterni;
- d) să se comporte civilizată și demn în toate împrejurările, să manifeste stăpânire de sine, amabilitate, politețe și să vorbească respectuos și decent, într-o manieră potrivită cu funcția pe care o deține;
- e) să dea dovadă de umanism în raport cu persoanele deținute;
- f) să suporte cu dârzenie toate greutățile serviciului;
- g) să constituie exemple pentru subordonați, colegi și persoanele private de libertate, să creeze un climat corespunzător de muncă și să contribuie la realizarea și menținerea unei imagini pozitive a instituției;
- h) să respecte jurământul de credință depus cu ocazia numirii în funcție;
- i) să se prezinte la serviciu echipat regulamentar, să respecte întocmai programul de muncă și să folosească timpul de lucru, resursele materiale și financiare ale instituției în mod eficient și rațional, numai pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu;
- j) să asigure ocrotirea bunurilor instituției și să prevină producerea oricărui prejudiciu, acționând în orice situație ca bun gospodar;
- k) să-și perfecționeze în permanență calificarea profesională;
- l) să respecte prevederile legale referitoare la incompatibilități și interdicții;
- m) să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu;
- n) să nu manifeste toleranță față de abateri și să informeze autoritățile abilitate cu privire la infracțiunile de care a luat la cunoștință în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul, îndeosebi a actelor de corupție;
- o) să informeze șeful ierarhic despre existența unui conflict de interese privind exercitarea atribuțiilor de serviciu, în condițiile legii;
- p) să păstreze cu strictețe secretele de stat și de serviciu;
- q) să fie exigent față de sine însuși, să contracareze încălcările ordinii de drept și să contribuie activ la formarea și menținerea prestigiului activității în sistemul penitenciar.

Suport pentru participanți (grupul 3)

Interdicțiile comportamentale pentru colaboratorii sistemului penitenciar

Se interzice colaboratorului sistemului penitenciar:

- a) să exercite abuziv atribuțiile de serviciu ce îi revin;
- b) să aibă o atitudine exagerat de severă sau indiferentă față de subalterni;
- c) să dispună, să exercite, să instige ori să tolereze actele de tortură sau orice formă de tratament inuman ori degradant asupra persoanelor private de libertate;
- d) să primească, să solicite ori să accepte, direct sau indirect, pentru sine sau pentru alte persoane, în considerarea calității oficiale, cadouri, bani, împrumuturi, orice alte valori sau servicii;
- e) să utilizeze funcția pe care o îndeplinește pentru rezolvarea unor interese de ordin personal ori pentru a constrânge, a intimida sau a înșela alte persoane în scopul obținerii unor privilegii, bunuri sau servicii;
- f) să stabilească relații de afaceri ori de altă natură cu persoanele private de libertate, cu persoane din lumea interlopă sau cunoscute a fi implicate în activități ilegale;
- g) să intervină pentru soluționarea unor cereri sau lucrări care nu sînt de competența sa ori nu le-a fost repartizate de conducătorii ierarhici;
- h) să dețină orice altă funcție publică sau privată pentru care este retribuit, cu excepția funcțiilor didactice din cadrul instituțiilor de învățămînt, a activităților de cercetare științifică și creație literar-artistică;
- i) să recurgă la forță sau la folosirea mijloacelor de imobilizare împotriva persoanelor private de libertate, în alte condiții decît cele expres prevăzute de lege.

Poster 1

Principii comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar

- Legalitate
- Formalism legal
- Corectitudine
- Umanism; tratament nediscriminatoriu; respectare a drepturilor, libertăților, intereselor legitime și demnității umane
- Devotament
- Responsabilitate
- Eficacitate în serviciul intereselor generale ale societății
- Eficiență în utilizarea resurselor

Sesiunea-model nr. 5 – varianta 2

Metodologia sesiunii

Beneficiar: Centrul de Instruire al Departamentului Instituțiilor Penitenciare, Instituțiile penitenciare

Subiectul: Etica colaboratorului sistemului penitenciar

Grupul țintă: personalul sistemului penitenciar

Perioada: permanent

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu reperele de bază și normele eticii profesionale ale colaboratorilor sistemului penitenciar.
- Dezvoltarea abilităților de apreciere contextuală a modelului de comportament etic.
- Oferirea oportunităților de conștientizare a normelor și valorilor etice în vederea respectării lor în activitatea cotidiană.

Distribuția în timp a componentelor sesiunii. Descrierea activităților

Nr.	Componenta sesiunii	Durata activității	Metodologia aplicată pentru realizarea activității
I	Partea introductivă a sesiunii (Evocarea) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizarea audienței 	Total 15 min. 2 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Crearea atmosferei favorabile inițierii activității de formare.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prezentarea subiectului și obiectivelor sesiunii 	5 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va anunța subiectul și obiectivele sesiunii. Se va explica de ce a fost ales subiectul respectiv și se va atrage atenție asupra importanței subiectului în activitatea ulterioară a participanților. Se vor da explicații succinte la fiecare obiectiv prezentat. Prezentarea va fi însoțită de posterul pe care vor fi scrise din timp subiectul și obiectivele sesiunii. Formatorul va stimula o succintă discuție referitoare la necesitatea și importanța subiectului și la obiectivele care urmează să fie realizate în cadrul sesiunii.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Evocarea cunoștințelor participanților referitor la valorile etice și importanța respectării normelor de etică profesională în activitatea colaboratorilor instituțiilor penitenciare 	8 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să evocă câteva cazuri relevante din experiența lor care să pună în evidență anumite încălcări ale normelor de etică profesională. ▪ Participanții vor scrie pe fișă timp de 5 minute situațiile pe care le-au evocat. ▪ Formatorul va solicita citorva participanți să expună cazurile descrise și să-și împărtășească, pe scurt, propria atitudine față de comportamentul persoanelor implicate în situațiile descrise. ▪ Formatorul va facilita discuțiile în direcția identificării cunoștințelor pe care trebuie să le posede un colaborator al instituțiilor penitenciare în domeniul eticii profesionale. ▪ Formatorul va accentua importanța și necesitatea cunoașterii și respectării normelor de etică profesională în vederea evitării unor situații conflictuale în activitatea cotidiană și formării reputației profesiei. ▪ Formatorul va pregăti terenul pentru trecerea la studierea informației noi. Se va explica participanților că în cadrul următoarei etape a activității se va studia informația teoretică referitoare la subiectul sesiunii, iar apoi se va realiza un joc pe roluri prin intermediul căruia se vor dezvolta competențele participanților de a evalua contextual modelului de comportament etic.
II	Studiul informației noi <ul style="list-style-type: none"> ▪ Explicarea metodologiei de lucru care va fi aplicată pentru studierea părții teoretice a sesiunii. 	Total 40 min. 3 min.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va informa participanții asupra pașilor care vor fi realizați în cadrul prelucrării informației: a) Formarea grupelor de bază; b) Distribuția informației către fiecare participant și prelucrarea individuală a informației primite; c) Formarea echipelor de experți și prelucrarea aprofundată a informațiilor în echipele de

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Studiul informației „Etica colaboratorului sistemului penitenciar”: <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar</i>; 2. <i>Obligațiile colaboratorului sistemului penitenciar</i>; 3. <i>Interdicții comportamentale pentru colaboratorului sistemului penitenciar</i>. 		<p>experți; d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și expunerea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază; e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat.</p> <p>a) Formarea grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în grupe a câte trei persoane (conform numărului de fragmente ale textului care va fi prelucrat). Pentru aceasta se pot folosi diverse tehnici de divizare în grupuri. Acestea vor fi grupele de bază în cadrul sesiunii. Fiecare grup de bază își ocupă locul său la o masă separată de lucru. În cadrul fiecărui grup participanților li se va propune să extragă câte o fișă pe care va fi scris un număr (sau 1, sau 2, sau 3). Participanții care au extras fișa cu numărul 1 vor primi fragmentul 1. „<i>Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. Participanții care au extras fișa cu numărul 2 vor primi fragmentul 2. „<i>Obligațiile colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. Participanții care au extras fișa cu numărul 3 vor primi fragmentul 3. „<i>Interdicții comportamentale pentru colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. <p>b) Prelucrarea individuală a informației.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să prelucreze individual fragmentele primite. Se vor evita orice discuții între membrii grupului. Dacă, la cititori, apar neclarități sau dezacorduri referitoare la informația citită, atunci ei vor face notițe pe fișa de lucru sau pe o fișă separată. <p>c) Prelucrarea aprofundată a informației în cadrul echipelor de experți.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ La expirarea timpului planificat pentru prelucrarea individuală a informației, formatorul va forma echipele de experți. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 1 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 2 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Obligațiile colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. Toți participanții care au prelucrat fragmentul 3 vor forma echipa de experți în domeniul „<i>Interdicții comportamentale pentru colaboratorului sistemului penitenciar</i>”. În cadrul echipelor de experți, participanții vor realiza o prelucrare colectivă a informației la care
		3 min.	
		7 min.	
		8 min.	

			<p>au lucrat anterior în mod individual. Inițial vor clarifica toate întrebările sau neclaritățile care au apărut pe parcursul lecturii individuale. Se va forma o viziune comună asupra subiectului abordat. În continuare participanții vor realiza o sinteză succintă și clară a informației pe care au prelucrat-o în mod colectiv. După aceasta, participanții vor identifica oportunități metodologice pentru a explica informația pe care ei deja o dețin celorlalți colegi din grupele de bază. Experții vor elabora un succint plan după care vor explica celorlalți colegi informația pe care o dețin.</p> <p>d) Reîntoarcerea experților în grupele de bază și expunerea informației prelucrate de către fiecare dintre membrii grupelor de bază.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va solicita participanților să se întoarcă în grupele de bază unde vor iniția o prezentare a fragmentelor (în ordinea succesiunii numerelor) care au fost prelucrate de ei individual apoi în cadrul grupelor de experți. <p>e) Realizarea sintezei succinte referitoare la subiectul studiat.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va distribui toate fragmentele de text către toți participanții la sesiune. Astfel, participanții vor primi setul complet de materiale de instruire. Formatorul va solicita participanților ca în cadrul grupelor să formuleze minim patru principii de care se vor ghida în activitatea cotidiană în raport cu deținuții și minim trei principii pe care le vor respecta în raport cu colegii de serviciu. ▪ Formatorul va face o succintă generalizare a modului în care a fost prelucrată informația și va pregăti participanții pentru a trece la următoarea etapă a sesiunii.
III	<p>Întărirea informației prelucrate în cadrul sesiunii</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Interpretarea jocului pe roluri privind respectarea normelor de etică profesională în relațiile „colaborator al instituțiilor penitenciare - deținut” 	<p>Total 25 min.</p> <p>10 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va diviza participanții în trei echipe. Prima echipa va juca rolul „deținuților”. Echipele doi și trei vor juca rolul colaboratorilor instituției penitenciare. Formatorul va da indicații echipei „de deținuți” să simuleze adresarea unei plângeri precum că, în conformitate cu standardele naționale ei trebuie să beneficieze de o normă locativă de cel puțin 4 m2. În caz de nerespectare, ei nu exclud

			<p>posibilitatea adresării la CEDO, alți deținuți pledînd pentru dezordine în masă. În contul acestei cerințe, o parte din deținuți ar accepta să le fie mărit numărul de întrevederi cu rudele. În timpul audierii la administrația penitenciară, echipa „de deținuți” va provoca administrația prin cuvinte din argoul penitenciar, amenințări cu dezordine, depunerea plîngerilor la Comitetul de Plîngeri și Președinție, înfor-marea unor „persoane de încredere” de la libertate. Unii din „deținuți” solicită concedierea colaboratorului X, deoarece a mărit taxa pentru cartelele telefonice (tel. mobil).</p> <p>Echipele doi va fi pusă în situația de a audia pretențiile deținuților, încercînd a res-pecta normele de etică profesională și a lua atitudine față de încălcarea acestora. Echipa trei va urmări și va face însemnări pe marginea acțiunilor echipei doi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Echipa doi și trei își vor schimba locurile. Echipa „deținuților” va avea un comporta-ment reglamentar, dar cu intenții de corupere activă a administrației penitenciare. <p>Echipa doi va urmări și va face însemnări pe marginea acțiunilor echipei trei.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va propune participanților să analizeze activitatea desfășurată și va solicita participanților să se împărtășească cu impresiile lor pe marginea jocului pe roluri, să argumenteze opțiunile etic - comportamentale ale deținuților și ale ad-ministrației penitenciare. Formatorul va cere participanților să evite observațiile negative asupra colegilor.
IV	<p>Emiterea concluziilor referitoare la activitatea realizată. Trasarea per-spectivelor constructive de promovare a inovației</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Generalizarea informa-ției abordate în cadrul sesiunii „Etica colabora-torului sistemului peni-tenciar” 	<p>Total 7 min.</p> <p>4 min.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va reconstitui traectul activităților din cadrul sesiunii (etapele se scriu pe poster): <ul style="list-style-type: none"> - Actualizarea cunoștințelor referitoare la etica colaboratorului sistemu-lui penitenciar.

			<ul style="list-style-type: none"> - Studiul informației noi referitoare la valorile și normele comportamental - etice ale colaboratorului sistemului penitenciar - Întărirea informației studiate prin realizarea jocului pe roluri. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va crea oportunități pentru ca participanții să exprime idei referitoare la aplicarea informației prelucrate pe parcursul sesiunii în activitatea lor profesională. 	3 min.
V	Evaluarea sesiunii	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aplicarea chestionarului de evaluare a sesiunii 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formatorul va accentua necesitatea evaluării activității în cadrul sesiunii și va solicita participanților să completeze chestionarele de evaluare distribuite. ▪ Participanții vor completa fișele de evaluare și le vor prezenta formatorului. 	3 min.

Înzestrarea logistică a sesiunii: foi de lucru, pixuri, flipchart, pixuri, flipchart, marcare, hârtie pentru notițe, materiale multiplicabile.

Bibliografie

1. Standardele minime privind tratamentul deținuților, adoptate de către primul congres al Națiunilor Unite privind prevenirea crimei și tratamentul infractorilor, Geneva 1955.
2. Codul de conduită al funcționarilor însărcinați cu menținerea ordinii de drept, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU, nr. 34/169 din 17 decembrie 1979.
3. Principii călăuzitoare elaborate în scopul îndeplinirii eficiente a Codului de Conduită al funcționarilor însărcinați cu menținerea ordinii de drept, adoptate prin Rezoluția Consiliului Economic și Social al ONU la 24 mai 1989.
4. Principiile pentru protecția persoanelor aflate sub orice formă de detenție sau închisoare, adoptate prin Rezoluția nr. 43/173 a Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 1988.
5. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EURO-PENE.
6. Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, M.O. al R.M. nr 34-35, 2005.

7. Legea cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996, M.O. al R.M. nr 15/154 din 06.03.1997.
8. Statutul executării pedepsei de către condamnați, Hotărârea Guvernului R.M. nr. 583 din 26.05.2006, M.O. al R.M. nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
9. Statutul disciplinar al colaboratorilor sistemului penitenciar al Ministerului Justiției, Hotărârea Guvernului nr. 308 din 19.03.1998, M.O. al R.M. nr. 36-37/302 din 24.04.1998.
10. Concepția reformării sistemului penitenciar, Hotărârea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial al R.M. nr. 13-15/101, 16.01.2004)
11. Codul Etic al Colaboratorului sistemului penitenciar, aprobat prin Ordinul MJ RM nr. 307 din 04.08.2005
12. Ministerul Justiției al României, ORDIN Nr. 2794/C din 8 octombrie 2004, pentru aprobarea Codului deontologic al personalului din sistemul administrației penitenciare, publicat în: Monitorul Oficial al României, nr. 1098 din 25 noiembrie 2004.
13. Căpățînă I., Blănaru D., Zaharia V. Instruire clinică. - Chișinău: Pontos, 2002.
14. Афанасьева О. В., Пищелко А.В. Этика и психология профессиональной деятельности юриста. Москва 2001.
15. Малый энциклопедический словарь. Ф.А. Брокгауз-И.А. Ефрон. Москва 1994, т. 4. столб. 2166.
16. Словарь по этике. Гусейнов А.А., Кона И.С. Москва 1989.
17. Судебная этика. А.Ф. Закомлистов. Санкт-Петербург 2002.

Suport pentru participanți (grupul 1)

Principiile comportamentale ale colaboratorului sistemului penitenciar

Activitatea colaboratorului sistemului penitenciar este ghidată de o serie de **principii comportamentale**:

1) Legalitatea. Oricare acțiune sau inacțiune este ghidată de spiritul și litera legii. În exercitarea atribuțiilor profesionale, există o multitudine de situații în care colaboratorul acționează împreună sau în raport cu persoane condamnate la privațiune de libertate sau aflate în arest preventiv. Oricare ar fi circumstanțele de fapt (inclusiv influență fizică, psihică), colaboratorul urmează prevederile și procedurile prevăzute de lege.

2) Formalismul legal. Activitatea de asigurare a executării pedepsei închisorii, detențiunii pe viață și a arestului preventiv, prezintă o importanță deosebită pentru ordinea în societate. Din asemenea considerente, modelul de comportament al colaboratorilor sistemului penitenciar este reglementat de către normele juridice. În vederea îndeplinirii atribuțiilor profesionale, actele întocmite de colaborator trebuie să corespundă anumitor exigențe de conținut și formă.

3) Corectitudinea. Acest aspect vizează în primul rând relațiile cu alte persoane. Mediul de activitate al colaboratorului sistemului penitenciar este mult prea complex, chiar dificil. Respectarea demnității altor persoane este o cale spre evitarea conflictelor interpersonale.

4) Umanismul; tratamentul nediscriminatoriu; respectarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime și demnității umane. Legea are menire să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia. Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului.

5) Devotamentul față de interesele Republicii Moldova.

6) Responsabilitate în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu și misiunilor încredințate.

7) Eficacitate în serviciul intereselor generale ale societății.

8) Eficiență în utilizarea resurselor.

Codul Etic al Colaboratorului sistemului penitenciar menționează următoarele principii: legalitate; respectarea drepturilor persoanelor private de libertate, în condițiile prevăzute de lege; obiectivitate; echitate; confidențialitate; competență; profesionalism; onestitate; responsabilitate și imparțialitate; integritate; ierarhie organizatorică și funcțională.

Trebuie de reamintit că art. 1 al Legii cu privire la sistemul penitenciar nr. 1036 din 17.12.1996 stabilește:

sistemul penitenciar își desfășoară activitatea pe baza principiilor legalității, umanismului, democratismului și respectării drepturilor omului.

Pe lângă aceste principii Codul de Executare, nr. 443 - XV din 24 decembrie 2004, mai menționează (art. 164): **principiul respectării demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege.**

Legea cu privire la sistemul penitenciar, art. 20 - Obligațiile și drepturile colaboratorilor sistemului penitenciar, prevede:

colaboratorii sistemului penitenciar sînt obligați să respecte normele eticii profesionale, să aibă o atitudine umană față de condamnați și deținuți, să fie amabili cu aceștia, să nu le atingă demnitatea personală, să le îndeplinească cerințele legitime.

Concepția reformării sistemului penitenciar (Hotărîrea Guvernului 1624/31.12.2003, Monitorul Oficial 13-15/101, 16.01.2004), în pct. 6 - Reorganizarea activității educative cu condamnații definește o modalitate de reformare a sistemului penitenciar - „Asigurarea priorității valorilor social-umane în cadrul tuturor direcțiilor de activitate educativă desfășurată cu condamnații, cultivîndu-le colaboratorilor sistemului penitenciar aptitudini de muncă individuală și diferențiată cu condamnații în funcție de gradul de pericol pe care aceștia îl prezintă pentru societate, precum și a unei atitudini binevoitoare față de condamnați în baza principiilor dreptății, umanității și parteneriatului.

O serie de principii comportamentale derivă din actele internaționale în domeniu. Recomandarea Rec(2006)2 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele-membre - REGULILE PENITENCIARE EUROPENE, în partea I, Principiile fundamentale, stipulează:

1. În tratamentul oricărei persoane private de libertate, trebuie să fie respectate drepturile omului de care acestea se bucură.
2. Persoanele private de liberate își mențin toate drepturile de care nu au fost lipsite în mod legitim prin hotărîrea judecătorească, în baza căreia sînt deținute sau ținute în arest.
3. Restricțiile, impuse persoanelor private de libertate, trebuie să fie minim necesare și să corespundă aceluși scop întemeiat cu care s-au impus.
4. Ținerea în detenție a deținuților în condiții, care lezează drepturile omului de care aceștia se bucură, nu poate fi justificată prin insuficiența de resurse.
5. Viața în instituțiile privative de libertate trebuie să fie, pe cît este posibil, apropiată de aspectele pozitive ale vieții în societate.
6. Ținerea în detenție trebuie să fie organizată astfel încît să contribuie la întoarcerea în societate a persoanelor private de libertate.
7. Trebuie considerată binevenită colaborarea cu serviciile sociale din exterior și, pe cît este posibil, participarea societății civile în viața deținuților.
8. Colaboratorii instituțiilor penitenciare îndeplinesc o funcție importantă pentru societate și de aceea, ordinea de angajare, pregătirea profesională și condițiile de muncă trebuie să le asigure posibilitatea de a menține standarde înalte de tratament a deținuților.

9. Toate instituțiile penitenciare trebuie să fie inspectate sistematic de către organele de stat și verificate de structuri independente.

Aceste reguli se aplică în mod **imparțial**, fără orice discriminare pe bază de sex, rasă, culoare, limbă, convingeri religioase, politice sau de alt gen, origine națională sau socială, apartenență la minoritățile naționale, situația materială, statutul la naștere sau alt statut.

Suport pentru participanți (grupul 2)

Obligațiile colaboratorilor sistemului penitenciar

La îndeplinirea atribuțiilor profesionale, colaboratorul sistemului penitenciar are obligația:

- a) să cunoască și să respecte Constituția, legislația în vigoare, Jurământul, să execute întocmai și la timp prevederile statutului, regulamentelor și instrucțiunilor, ordinelor și dispozițiilor primite;
- b) să aplice dispozițiile legale în conformitate cu atribuțiile ce îi revin, cu respectarea eticii profesionale;
- c) să execute, cu profesionalism și în termenul stabilit, atribuțiile ce îi revin și să dovedească, în toate împrejurările, onestitate, obiectivitate, stimă, cinste, corectitudine, disciplină și respect față de șefii ierarhici, colegi și subalterni;
- d) să se comporte civilizată și demn în toate împrejurările, să manifeste stăpânire de sine, amabilitate, politețe și să vorbească respectuos și decent, într-o manieră potrivită cu funcția pe care o deține;
- e) să dea dovadă de umanism în raport cu persoanele deținute;
- f) să suporte cu dârzenie toate greutățile serviciului;
- g) să constituie exemple pentru subordonați, colegi și persoanele private de libertate, să creeze un climat corespunzător de muncă și să contribuie la realizarea și menținerea unei imagini pozitive a instituției;
- h) să respecte jurământul de credință depus cu ocazia numirii în funcție;
- i) să se prezinte la serviciu echipat regulamentar, să respecte întocmai programul de muncă și să folosească timpul de lucru, resursele materiale și financiare ale instituției în mod eficient și rațional, numai pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu;
- j) să asigure ocrotirea bunurilor instituției și să prevină producerea oricărui prejudiciu, acționând în orice situație ca bun gospodar;
- k) să-și perfecționeze în permanență calificarea profesională;
- l) să respecte prevederile legale referitoare la incompatibilități și interdicții;
- m) să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu;
- n) să nu manifeste toleranță față de abateri și să informeze autoritățile abilitate cu privire la infracțiunile de care a luat la cunoștință în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul, îndeosebi a actelor de corupție;
- o) să informeze șeful ierarhic despre existența unui conflict de interese privind exercitarea atribuțiilor de serviciu, în condițiile legii;
- p) să păstreze cu strictețe secretele de stat și de serviciu;
- q) să fie exigent față de sine însuși, să contracareze încălcările ordinii de drept și să contribuie activ la formarea și menținerea prestigiului activității în sistemul penitenciar.

Suport pentru participanți (grupul 3)

Interdicțiile comportamentale pentru colaboratorii sistemului penitenciar

Se interzice colaboratorului sistemului penitenciar:

- a) să exercite abuziv atribuțiile de serviciu ce îi revin;
- b) să aibă o atitudine exagerat de severă sau indiferentă față de subalterni;
- c) să dispună, să exercite, să instige ori să tolereze actele de tortură sau orice formă de tratament inuman ori degradant asupra persoanelor private de libertate;
- d) să primească, să solicite ori să accepte, direct sau indirect, pentru sine sau pentru alte persoane, în considerarea calității oficiale, cadouri, bani, împrumuturi, orice alte valori sau servicii;
- e) să utilizeze funcția pe care o îndeplinește pentru rezolvarea unor interese de ordin personal ori pentru a constrânge, a intimida sau a înșela alte persoane în scopul obținerii unor privilegii, bunuri sau servicii;
- f) să stabilească relații de afaceri ori de altă natură cu persoanele private de libertate, cu persoane din lumea interlopă sau cunoscute a fi implicate în activități ilegale;
- g) să intervină pentru soluționarea unor cereri sau lucrări care nu sînt de competența sa ori nu le-a fost repartizate de conducătorii ierarhici;
- h) să dețină orice altă funcție publică sau privată pentru care este retribuit, cu excepția funcțiilor didactice din cadrul instituțiilor de învățămînt, a activităților de cercetare științifică și creație literar-artistică;
- i) să recurgă la forță sau la folosirea mijloacelor de imobilizare împotriva persoanelor private de libertate, în alte condiții decît cele expres prevăzute de lege.

Poster 1

Subiectul:

Etica colaboratorului sistemului penitenciar

Obiective:

- Familiarizarea participanților cu reperatele de bază și normele eticii profesionale a colaboratorului sistemului penitenciar
- Dezvoltarea abilităților de apreciere contextuală a modelului de comportament etic
- Oferirea oportunităților de conștientizare a normelor și valorilor etice în vederea respectării lor în activitatea cotidiană

Poster 2

Subiectul:

Etica colaboratorului sistemului penitenciar

- Actualizarea cunoștințelor referitoare la etica colaboratorului sistemului penitenciar
- Studiul informației noi referitoare la valorile și normele comportamental-etice ale colaboratorului sistemului penitenciar
- Consolidarea informației studiate prin realizarea jocului de rol

Mențiuni

Prezentul Ghid al formatorului **Instruirea în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din sistemul penitenciar** nu ar fi văzut lumina tiparului fără contribuția generoasă a autorilor (Victor Zaharia, Doctor în drept, lector universitar, Șef al Direcției Probațiune și Reformă Instituțională, Institutul de Reforme Penale, Valeriu Țurcan, cercetător științific superior, Centrul de Prevenire și Asistență Criminologică și Silvia Romanciuc, Consultant Național în domeniul drepturilor omului, Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului) și a partenerilor care au promovat educația în domeniul drepturilor omului în contextul implementării Proiectului “Susținere în implementarea Planului Național de acțiuni în domeniul drepturilor omului (PNADO) 2004-2008”. Ținem să aducem mulțumiri dlui Ștefan Secăreanu, Președintele Comisiei permanente pentru drepturile omului a Parlamentului RM, Coordonatorului național al proiectului sus-menționat, pentru deschidere, suport și aport semnificativ în promovarea drepturilor omului în Moldova, în general și implementarea acestui proiect, în particular.

Sincere mulțumiri dlui Vladimir Trofim, Director General al Departamentului Instituțiilor Penitenciare (DIP) și dnei Angela Otean, Șef al Direcției Resurse Umane, DIP pentru deschidere, ghidare și asistență în elaborarea și perfecționare conținutului acestui Ghid.

De asemenea, exprimăm gratitudinea tuturor donatorilor (Programului Global HURIST, Cooperarea Austriacă pentru Dezvoltare (ADC), Guvernul Olandei, Proiectului PNUD) care au contribuit la finanțarea proiectului Susținerea în Implementarea PNADO; membrilor Comitetului de Coordonare a proiectului (Raisa Aploschi, Veaceslav Mîrza, Eugen Rusu, Victor Lapusneanu, Lilia Grimalschi Mariana Harjevschi, Vasile Spinei, Vasile Rotaru, Radu Danii, Igor Nedera și alții), echipei de management a proiectului PNUD (Ala Skvorțova, Nicoleta Culava, Ana Racu, Radu Dusciac, Ecaterina Doicov, Violeta Frunze, Patricia Andronache, Ion Guzun), echipei PNUD de coordonare programe și comunicare (Angela Dumitrașco, Ludmila Țiganu, Svetlana Alexandrova) pentru asigurarea coordonării, implementării cu succes și vizibilității proiectului pe parcursul anilor 2004-2008, precum și echipei Casei editorial-poligrafice Bons Offices pentru asistență și contribuție în asigurarea apariției editoriale a produselor elaborate în acest proiect.

United Nations Development Programme
131, 31 August str.
2012, Chisinau
Republic of Moldova

Moldova

www.undp.md